

2024/2-3. szám

Börtönügyi Szemle

A Büntetés-végrehajtási Szervezet szakmai és tudományos folyóirata

BÖRTÖNÜGYI SZEMLE

2024/2-3. SZÁM

BÖRTÖNÜGYI SZEMLE

Kiadja a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága

Megjelenik negyedévente * 2024. 2-3. szám

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

Elnök:

DR. TÓTH TAMÁS

Tagok:

SCHMEHL JÁNOS
KOVÁCS MIHÁLY
SALGÓ LÁSZLÓ
SOMOGYVÁRI MIHÁLY
DR. BOGOTYÁN RÓBERT
DR. CZENCZER ORSOLYA

Kiadásért felelős:

DR. CSATÓ KORNÉLIA

Főszerkesztő:

VÁRKONYI ZSOLT KRISTÓF

Olvasószerkesztő:

RUTKAI KATA

Nyomdai előkészítés és

nyomdai munkálatok:

Duna-Mix Kft., Vác
www.dunamix.hu

Felelős vezető:

SZABÓ BÁLINT

ISSN 1417-4758 (Nyomtatott)

ISSN 2559-9771 (Online)

A szerkesztőség címe:

1054 Budapest V.,
Steindl Imre utca 8.
E-mail: szemle@bv.gov.hu

Borítófotó: Bv. fotó

A megjelenő írások nem a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága, hanem a szerzők saját, tudományos szabadságon alapuló álláspontját képviselik.

SZÁMUNK SZERZŐI

DR. BOGOTYÁN RÓBERT bv. ezredes, mb. tanszékvezető, egyetemi tanársegéd, Nemzeti Közszerződési Egyetem, Rendészettudományi Kar, Büntetés-végrehajtási Tanszék

DR. HEGEDŰS JUDIT habilitált egyetemi docens, tanszékvezető, Nemzeti Közszerződési Egyetem, Rendészettudományi Kar, Rendészeti Magatartástudományi Tanszék

HUTKA BALÁZS bv. százados, mb. kiemelt főreferens, Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága, Biztonsági Szolgálat, Biztonsági Főosztály

MARTON MÁRK bv. százados, biztonsági tiszt, Közép-dunántúli Országos Büntetés-végrehajtási Intézet

NAGY SZABINA KITTI bv. hadnagy, reintegrációs tiszt, Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegyei Büntetés-végrehajtási Intézet

SÓS GÁBOR bv. őrnagy, mesteroktató, Nemzeti Közszerződési Egyetem, Rendészettudományi Kar, Büntetés-végrehajtási Tanszék

SZABÓ ANDRÁS bv. alezredes, mb. parancsnok, Baranya Vármegyei Büntetés-végrehajtási Intézet

SZAUTER LÁSZLÓ bv. hadnagy, reintegrációs tiszt, Budapesti Fegyház és Börtön

VÁRKONYI ZSOLT KRISTÓF főosztályvezető, Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága, Hivatal, Stratégiai, Elemzési és Tervezési Főosztály

Szerkesztőségünk olyan dolgozatokat vár a szerzőktől, amelyek a társadalmi devianciákat, a büntetés-végrehajtásra vonatkozó joganyagot, a fogva tartás, a fogvatartottai népszerűség sajátosságait, problematikáját a tudományos közvélemény által elfogadott tudományterületek (kriminológia, szociológia, pszichiátria, pszichológiai, vezetéselmélet, pedagógia, műszaki tudományok, szakmatörténet stb.) szempontjából elemzik, értékelik. A dolgozatok eredetért és tartalmáért a szerző vállalja a felelősséget. Kérjük, a kéziratokon tüntessék fel nevüket, munkahelyüket, munkahelyüket, telefonszámukat, lakcímüket és – ha van – tudományos fokozatukat, rendfokozatukat is.

KÖZLÉSI FELTÉTELEK

A beérkezett írásokat a szerkesztőség név nélkül továbbítja a bíráló bizottság tagjainak, véleményezés céljából. A megjelenés feltétele ezen tagok támogató véleménye, illetve a szöveg szerzőhöz való visszaküldését követően az átdolgozásra javasolt szövegrészek (ha vannak) javítása.

Szerkesztőségünk mindenkor fenntartja magának a jogot – a szerzővel egyeztetve – a kéziratok stilizálására, szerkesztésére, esetleges javítására. Amennyiben a beérkezett kézirat nem felel meg a formai követelményeknek, vagy tartalma nem illeszkedik a kiadvány szellemiségéhez, úgy a szerkesztőségnek nem áll módjában megjelentetni azt.

TARTALOM

NEKROLÓG

VÁRKONYI ZSOLT KRISTÓF:
Búcsúzunk Dr. Tari Ferenc ny. bv. altábornagytól 5

VÁRKONYI ZSOLT KRISTÓF:
Búcsúzunk Rózsahegyi Tamás bv. ezredestől 7

TANULMÁNYOK

BOGOTYÁN RÓBERT – SÓS GÁBOR – SZAUTER LÁSZLÓ:
Jövőbeli innovatív technológiák a büntetés-végrehajtásban
Future innovative technologies in the prison service 9

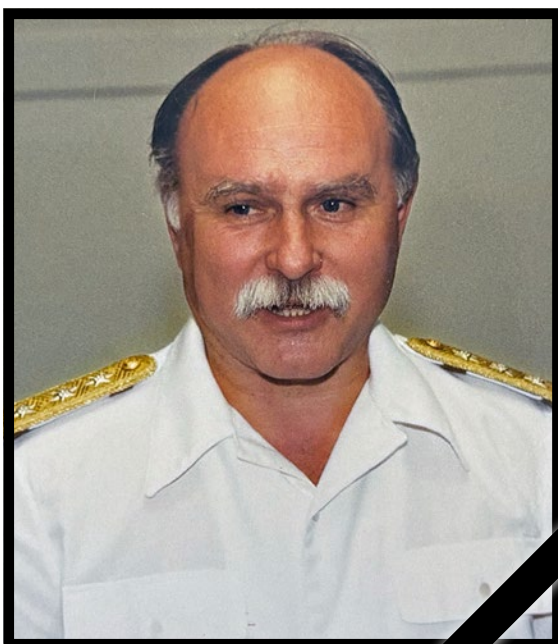
HEGEDŰS JUDIT – MARTON MÁRK:
A büntetés-végrehajtás és az internet: nemzetközi jogyorkolatok
Prison service and the internet: international good practices 27

HEGEDŰS JUDIT – MARTON MÁRK:
A büntetés-végrehajtás és az internet: informatikai vezetői szempontból
Prison service and the internet: from the viewpoint of an IT professional 43

HUTKA BALÁZS:
A fogvatartotti foglalkoztatás biztonsága, fejlesztési lehetőségei –
A felügyelet nélküli munkáltatás megvalósíthatósága
*The security and the possibility of improvement of inmate employment –
The feasibility of unsupervised work* 59

NAGY SZABINA KITTI:
Speciális fogvatartotti csoportok sajátos kezelési igényei –
Az első alkalommal végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték részlege
Special treatment needs of specific groups of prisoners – First-time offenders unit 107

SZABÓ ANDRÁS:
Az állam feladata a végrehajtásban, avagy a „börtönbiznisz” felszámolása
The role of the state in enforcement – The end of 'prison business' 143

BÚCSÚZUNK DR. TARI FERENC NY. BV. ALTÁBORNAGYTÓL

A végső tiszteletadás szomorú kötelességét teljesítve búcsúzunk Dr. Tari Ferenc nyugalmazott bv. altábornagytól, a büntetés-végrehajtás egykori országos parancsnokától, a büntetés-végrehajtási hivatás egyik legkiemelkedőbb alakjától.

Altábornagy úr a büntetés-végrehajtási szervezet hivatásos állományába 1969. augusztus 01-jén került, hadnagyi rendfokozattal.

Pályafutása példa minden beosztott és vezető részére, legyen szó régóta szolgáló munkatársakról vagy akár új felszerelőről.

Rendkívül felkészült, de az újdonságokra nyitott, proaktív vezetőként és szakemberként egyaránt kereste a lehetőséget a szakma szintjének emelésére és az innováció meghonosítására.

Fáradhatatlanságát és áldozatkészségét országos vezetőként még inkább kiteljesíthette: a szakma valamennyi területére kiható munkássága nem csak a napi működés során jelent meg, hanem a diszciplínát övező tudományosság tevékeny – a szigorodó nemzetközi elvárásokra is figyelemmel lévő – gyakorlásában is.

Több évtizeden keresztül volt a szakma meghatározó alakja. Feladatával teljesen összefonódva, a „smasszerájt” mindenek fölé helyezve dolgozott. A büntetés-végrehajtási szakmát és állományt úgy vezette át a rendszerváltozás kihívásokkal teli időszakán, hogy a szervezet rendeltetését csorba nélkül láthatta el.

Szolgálati viszonya 1999. szeptember 30-ai hatállyal szűnt meg, nyugállományba helyezéssel.

A szakma iránti elhivatottságát tükrözi, hogy nyugdíjazását követően is igyekezett a büntetés-végrehajtásért dolgozni, 2005. január 01-jei hatállyal pedig ismételt ki nevezésre került a büntetés-végrehajtási szervezet állományába.

Utolsó szakmai beosztásában – 2012. január 01-jétől – a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Karának Büntetés-végrehajtási Tanszékén szaktanárként adta át tudását, mérhetetlen tapasztalatait a jövő generációjának.

A páratlan életútja során elért kitörölhetetlen eredményeket nem csak a szakma, hanem a vezetői kvalitásait, kollegialitását és humánumát jól ismerő munkatársai is megőrzik.

A büntetés-végrehajtási szervezet vezetése és személyi állománya fejet hajtva búcsúzik egykori parancsnokától.

Várkonyi Zsolt Kristóf
főszerkesztő

BÚCSÚZUNK RÓZSAHEGYI TAMÁS BV. EZREDESTŐL

A büntetés-végrehajtási szervezet teljes személyi állománya nevében, tisztelettel – a család gyászában osztozva – hajtunk fejet Rózsahegy Tamás bv. ezredes úr emléke előtt.

Ezredes úr 1999. április 01-jén került a büntetés-végrehajtási szervezethez, azon belül a Budapesti Fegyház és Börtön közalkalmazotti állományába, nevelői munkakörbe. 1999. szeptember 01-jén hadnagyi rendfokozattal hivatásos állományba nevezték ki.

2002. április 01-jével – kérelmére – áthelyezésre került a Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtön állományába.

Sikeres szakmai előmenetelét mi sem szemlélteti jobban, mint az, hogy 2009. október 01-jétől a Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtön parancsnokaként látta el szolgálati feladatait. Közel másfél évtizedes, kihívásokban és eredményekben gazdag periódust követően, 2023. június 01-jén lépett karrierje következő nagy lépcsőfokára, amikor kinevezésre került a II. Agglomerációs Központ (Budapesti Fegyház és Börtön) általános parancsnok-helyettesi beosztásába.

Ezredes Úr számára fontos volt a szaktudás, a folyamatos fejlődés. Törekedett arra, hogy szolgálata során e lehetőséget munkatársainak, beosztottainak is megadja és felkészültségüket vezetőként, mentorként is gyarapíthassa.

Ezredes úr a Magyar Büntetés-végrehajtás Múzeumi Kiállítóhelye gyűjteményének gyarapítását éppúgy szívén viselte, mint a katonai hagyományok őrzését, a katonai sírok gondozását, a büntetés-végrehajtási szervezet szakmai értékeinek és szellemiségének megőrzését.

A legjobb tudása szerint, lojalitással és alázattal végzett munkája elismerésül több alkalommal részesült elismerésben. Célja volt segíteni, támogatni, erőt adni. A büntetés-végrehajtási szervezet egy kiváló szakembert, kollégát és jó barátot veszített el.

Néhai Rózsahegy Tamás bv. ezredes, intézetparancsnok-helyettes Magyarországon belül ügyminisztere a szolgálat halottjává nyilvánította, elismerve kiemelkedően tartalmas szakmai életútját, érdemeit, emberi és vezetői nagyságát.

Ezredes Úr! Emlékét tisztelettel megőrizzük.

Várkonyi Zsolt Kristóf
főszerkesztő

Bogotyán Róbert – Sós Gábor – Szauter László

JÖVŐBELI INNOVATÍV TECHNOLÓGIÁK A BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁSBAN

Future innovative technologies in the prison service

A mesterséges intelligencia (MI vagy AI¹) már számos helyen fellelhető az életünkben, elég csak a zsebünkbe nyúlni és a telefonunk virtuális asszisztensei is MI-vel működnek. Ezért nem tehetjük meg, hogy „nem veszünk tudomást” erről a technológiáról, hiszen a mindennapjaink része, és valószínűsíthetően a jövőben egyre nagyobb teret hódít majd világunkban akár szakmai, akár magánéletünket tekintve.

Magyarországon – világviszonylatban is az elsők között – okosbörtön épül Csengeren, mely az MI több fajtáját is alkalmazni fogja. A hazai büntetés-végrehajtás történetében kuriózumnak számít a most épülő objektum, és talán még magunk sem látjuk át, hogy ez az innovatív technológia mennyi területen veszi majd le a terhet a büntetés-végrehajtási intézetekben dolgozó személyi állomány válláról, úgy véljük azonban, hogy számos kihívást, és akár kockázatot is rejthet magában.

Kulcsszavak: büntetés-végrehajtás, mesterséges intelligencia, okosbörtön, innovatív technológia, robotok

The artificial intelligence or AI is already present in our life in various forms; it's enough to check our pockets: the virtual assistance of our cellphone is operated by AI. Hence we cannot allow no to acknowledge this technology, as it is already a part of our daily life and most probably will gain an even larger role in our world – may it be our professional or private life.

In Hungary – among the first ones worldwide –, a smart prison is being constructed in Csenger, where many types of AI shall be used. In the history of our prison service this states as a curiosity. There is a possibility that even we cannot foresee all the fields AI may help us, but we believe it may pose numerous challenges and risks as well.

Keywords: Prison Service, artificial intelligence, smart prison, innovative technology, robots

¹ Artificial Intelligence

Bevezető

Kutatásunkban azt tűztük ki célul, hogy bemutassuk, a büntetés-végrehajtás miként alkalmazza külföldön és belföldön egyaránt az MI-t, milyen jogszabályi háttérrel nyerhet létjogosultságot ez a fajta technológia, milyen hatása van a személyi állományra és a fogvatartottakra egyaránt. Tanulmányunkban kitérünk arra is, hogy az MI jelenléte a mindennapokban etikai, megvalósíthatósági és alkalmazhatósági dilemmákat vethet fel.

Tanulmányunk elkészítése során szembesültünk azzal a ténnyel, hogy Magyarországon csekély számban található szakirodalom a témával kapcsolatban, így emiatt is fontosnak éreztük, hogy áttekintő írásunkkal a későbbiekben másokat is segítsünk, ha a tárgykörrel kapcsolatban kutatásokat szeretnének végezni.

A mesterséges intelligenciáról általában

Hogy érthető legyen, miként is hat az AI a büntetés-végrehajtásra, először is az alapoktól kell kezdeni és megmagyarázni, hogy mi is az a mesterséges intelligencia, mi a definíciója, milyen fajtái vannak és hogyan fejlesztették ki a történelem során. Ebben a fejezetben arra teszünk kísérletet, hogy a definiálását követően röviden bemutassuk fejlődésének lépcsőfokait, előnyeit, hátrányait, illetve felhasználási területeit.

A mesterséges intelligencia olyan számítástechnikai tudományág, amelynek célja olyan rendszerek fejlesztése, amelyek képesek emberi intelligenciához hasonló feladatokat elvégezni. Ezek a feladatok lehetnek például tanulás, problémamegoldás, nyelvfeldolgozás, döntéshozatal stb.

A mesterséges intelligencia fejlődésének típusai

Fejlődése és története az informatika és a kognitív tudományok kereszteződéséből származik. A koncepció az 1950-es években merült fel, amikor kutatók – köztük Alan Turing és John McCarthy – elkezdték vizsgálni, hogy lehet-e olyan gépeket építeni, amelyek képesek emberi intelligenciához hasonló feladatokat elvégezni.¹

A mesterséges intelligencia 3 fő típusát különböztethetjük meg. A legalapvetőbb a mesterséges keskeny intelligencia (ANI²), ezt használják jelenleg a legtöbb területen.

1 Mi a mesterséges intelligencia? <https://www.sap.com/hungary/products/artificial-intelligence/what-is-artificial-intelligence.html>

2 Artificial Narrow Intelligence

A másik kettő, a mesterséges általános (AGI³) és a mesterséges felületi (ASI⁴) intelligencia még olyannyira kezdetleges formában vannak, hogy jelenleg ezeket még nem alkalmazzák semmilyen gyakorlati módon.⁵

Mesterséges keskeny intelligencia (ANI)

Jelenleg ezt nevezik a minden napi életben elterjedt mesterséges intelligenciának. Összetett algoritmusok és neurális hálózatok vezérlik, mégis szingulárisak és célorientáltak. Számos felhasználási formája van, melyet majd a továbbiakban fogunk felsorolni és kifejteni. Nem azért nevezik „gyengének”, mert nincs meg a megfelelő technikai háttere, ereje és hatóköre, hanem mert messze van még az ember szellemi komponenseitől, amelyet intelligenciának tulajdonítunk.⁶

Mesterséges általános intelligencia (AGI)

Az AGI-t arra tervezték, hogy alkalmas legyen minden olyan intellektuális feladatra, melyekre az ember is képes. Egy másodperc alatt akár 200 kvadrillió számításra képes végrehajtani, mely egyébként egymilliárd évet venne igénybe. Ahhoz, hogy az AGI modellek értelmesen használhatóak legyenek, olyan számítási kapacitásra lenne szükség, melyek jelenleg csak szuperszámítógépek szintjén léteznek.⁷

Mesterséges felületintelligencia (ASI)

Az ASI rendszerek képesek az emberi agy és viselkedés teljes megértésére és utánzására. Akkora elemzési és feldolgozási hányaddal dolgoznak, melyek messze meghaladják a képességeinket. Ez a típus jelenleg még messze nem elérhető, de a technológia és az MI rohamos fejlődése miatt csupán idő kérdése és megvalósulhat.⁸

A mesterséges intelligencia előnyei és hátrányai

Bár az MI-nek – ahogy a fentiekből is láthatjuk – számos alkalmazhatósági területe van, és jelentős mértékben megkönnyíti az emberek számára a mindennapi életet, azért a hátrányairól is érdemes említést tenni.

3 Artificial General Intelligence

4 Artificial Super Intelligence

5 Mi a mesterséges intelligencia? <https://www.sap.com/hungary/products/artificial-intelligence/what-is-artificial-intelligence.html>

6 Mi a mesterséges intelligencia? <https://www.sap.com/hungary/products/artificial-intelligence/what-is-artificial-intelligence.html>

7 Mi a mesterséges intelligencia? <https://www.sap.com/hungary/products/artificial-intelligence/what-is-artificial-intelligence.html>

8 Mi a mesterséges intelligencia? <https://www.sap.com/hungary/products/artificial-intelligence/what-is-artificial-intelligence.html>

A mesterséges intelligencia előnyei

A mesterséges intelligencia mint technikai tényező, tehát számos területen könnyíti meg az emberek mindennapjait. A teljesség igénye nélkül a konkrét előnyeit a következőkben taglaljuk:

- Képes hatalmas adatmennyiségek elemzésére és értelmezésére, ezekből hasznos információk nyerhetők ki üzleti, tudományos vagy egyéb célokra.
- Az MI-alapú rendszerek nagy gyorsasággal és hatékonysággal képesek elvégezni a kiszabott feladataikat, ez lehetővé teszi a nagy sebességű adatfeldolgozást és a komplex problémák megoldását.
- Lehetővé teszi a rutinszerű vagy ismétlődő feladatok automatizálását, ezzel felszabadítva az emberi erőforrásokat, hogy azok más feladatokra is tudjanak koncentrálni. Az emberi fáradtság és mulasztás is elkerülhető a technológiával, hiszen a gép nem hibázik, ha kellő körülményekkel végezték el programozását.
- Segítségével személyre szabott tartalmakat, ajánlatokat és élményeket lehet nyújtani a felhasználóknak, például az online vásárlás során vagy a tartalomajánló algoritmusokkal. Ez már megfigyelhető a mindennapjainkban is, hogy a keresési előzményeink alapján a közösségi média algoritmusok alapján optimalizálja számunkra a reklámhirdetéseket. Mindezek mellett segíthet a jobb döntések meghozatalában, mivel képes nagy mennyiségű adatot feldolgozni és összehasonlítani, valamint összetett mintázatokat is felismerni.
- Támogatásával képesek vagyunk korábban prognosztizálni a betegségeket, illetve pontosabb diagnózist adni azokról, amelyek javíthatják az egészségügyi ellátás hatékonyságát és eredményességét. A folyamatos fejlődés pedig új innovációs területeket nyit meg, melyek segítik a technológiai és társadalmi fejlődést.
- Alkalmazása segítheti a hatékonyabb energiafelhasználást, a környezeti monitoringot és a fenntarthatósági célkitűzések elérését.
- Nagy előny a skálázhatóság, a kisebb és nagyobb méretű problémák alkalmazhatósága során, illetve a felhasználók számának vagy az adatmennyiség volumenének növekedéséhez.
- Az intelligens virtuális asszisztensek (például: Siri, Alexa) segíthetnek az emberek mindennapi tevékenységeiben, mint például időjárás jelentés, naptárkezelés, emlékeztetők stb.
- Képes kreatív feladatokra is (például: zene- és képzaj létrehozására, festészetben vagy írásban való részvétellel), amely új művészi kifejezési formákat eredményezhet.
- Hasznos segítség lehet a kiberbiztonság területén, a fenyegetések előrejelzésében és az azonosításukban, valamint a sebezhetőségek gyorsabb felderítésében és javításában.

- Alkalmazható olyan területeken is, mint a segítségnyújtás a fogyatékkal élők számára (például: vakok- és gyengén látók vagy siketek esetében), hogy megkönnyítsék integrálódásukat a társadalomba és növeljék önállóságukat.
- A precíziós mezőgazdaság lehetővé teszi a gazdálkodók számára, hogy jobban megértsék és optimalizálják a növények és állatok termelési folyamatait, ezáltal növelve a hozamot és csökkentve a környezeti hatásokat.⁹

A mesterséges intelligencia hátrányai

Az MI számos előnye mellett nem hagyhatóak figyelmen kívül hátrányai sem, melyeket fontos felismerni és a jövőben valahogyan kiküszöbölni:

- Az egyes iparágakban munkahelyek elvesztéséhez vagy átalakulásához vezethet. Az olyan munkakörök, amelyekben rutinszerű feladatokat végeznek, különösen veszélyeztetettek lehetnek.¹⁰
- Sokszor nagy mennyiségű érzékeny adattal dolgoznak, amely adatbiztonsági kockázatokat vethet fel. Ez a büntetés-végrehajtásban történő alkalmazás során, adatvédelmi szempontból aggályokat vethet fel. Fontos biztosítani az adatok biztonságát és megfelelőségét az ilyen jellegű (zárt) rendszerekben.
- Ezek a rendszerek hajlamosak lehetnek egyes, olyan jellegű társadalmi előítéleteknek vagy diszkriminációs mintáknak a reprodukálására, melyek a fejlesztés során használt algoritmusokba beépülnek. Ezek mellett számos etikai- és felelősségi kérdést vet fel az alkalmazása, többek között az autonóm rendszerek által hozott döntések vagy emberi beavatkozások szükségességének során.
- Teljesítménye és megbízhatósága továbbra is kihívást jelenthet, különösen akkor, ha a struktúra komplex és változó környezetben működik. A nem megfelelő programozások kaotikus állapotokat idézhetnek elő, egy hibásan működő algoritmus vagy technikai hiba esetén jelentős károkat okozhatnak. Ezek az incidensek lehetnek például: adatok torzulása, rosszul megtanított modellek vagy más technikai problémák.
- Hozzájárulhat a társadalmi egyenlőtlenségek növekedéséhez, ha bizonyos csoportok vagy régiók kizáródnak az új technológiák által kínált előnyökből, vagy ha a döntéshozatal diszkriminatív vagy igazságtalan módon működik.
- Megváltoztathatja az emberi kapcsolatokat és szociális köteleket, és az egyéni interakciók helyett egyre inkább gépekkel és algoritmusokkal való kommunikációt eredményezhet.

⁹ Mi a mesterséges intelligencia? <https://www.sap.com/hungary/products/artificial-intelligence/what-is-artificial-intelligence.html>

¹⁰ Mi a mesterséges intelligencia? <https://www.sap.com/hungary/products/artificial-intelligence/what-is-artificial-intelligence.html>

- A „deepfake” technológia által valaki személyiségi jogait sértve, a mesterséges intelligencia olyan képeket vagy videókat „kreálhat”, melyek hitelessége nehezen megkérdőjelezhető. A technika ez által manipulációra, akár zsarolásra használható a szórakoztató funkció helyett, emiatt számos országban próbálják jogilag szankcionálni ezt a jelenséget.¹¹

A jogi szabályozás kialakulásának történeti áttekintése

A mesterséges intelligencia jogi szabályozása egy összetett és folyamatosan fejlődő terület, amely a technológia gyors változásaival lépést tartva igyekszik megőrizni az emberek jogait és biztonságát. A jogi keretrendszer kialakítása során számos különböző kérdést kell figyelembe venni, köztük kiemelten az adatvédelmet, az etikát, a felelősséget és a szabályozást.

Az adatvédelem tekintetében, ahogyan arra már a korábbiakban utaltunk, fontos biztosítani, hogy az MI alkalmazása során keletkező adatok megfelelően védettek legyenek és az embereknek teljes körű tudomása legyen arról, hogy milyen adatokat gyűjtenek róluk és hogyan használják azokat a rendszerek. A leírtak számos dilemma alapját szolgáltatják a mesterséges intelligenciáról történő diskurzusokban, felmerül a felelősség kérdése is. (Kinek a felelőssége, ha egy ilyen technológia hibás döntéseket hoz vagy kárt okoz?) Jogilag tisztázni szükséges a felelősségi kérdéseket, hogy a társadalom megfelelő védelmet kaphasson.

Az egyenlő bánásmód jelentős szempontként jelenik meg a viták során, a szélsőséges döntések kizárása érdekében. Az algoritmusok átláthatósága biztosíthatja, hogy ne reprodukáljanak – az etikai irányelvekkel összhangban – meglévő előítéleteket vagy diszkriminatív mintákat. Ezek az irányelvek segíthetnek abban, hogy az MI rendszerek az emberek és a társadalom javát szolgálják, és ne okozzanak nem kívánatos hatásokat.

Az embereknek joguk van tudni, hogy ez a technológia hogyan befolyásolja az életüket és döntéseiket, tehát a felhasználói jogokat illetően fontos biztosítani a működéssel és hatásokkal kapcsolatos transzparenciát, a megfelelő tájékoztatást.

Az ágazat specifikus szabályozás is elkerülhetetlen bizonyos iparágakban (például: az egészségügyben vagy az autonóm járművek terén). Specifikus jogszabályok és irányelvek állnak rendelkezésre az alkalmazásra vonatkozóan, hogy elősegítsék a társadalmi normák és az emberi jogok tiszteletben tartását. Hangsúlyozni szükséges, hogy a jogi keretrendszernek kellően dinamikusnak kell lennie, lépést kell

¹¹ Mi a mesterséges intelligencia? <https://www.sap.com/hungary/products/artificial-intelligence/what-is-artificial-intelligence.html>

tartania a technológia fejlődésével, a társadalmi változásokkal. A szabályozásnak tehát egyensúlyt kell teremtenie az innováció és az emberi jogok védelme között.¹²

A mesterséges intelligencia szabályozása az Európai Unióban

A mesterséges intelligenciára vonatkozó uniós szabályokat úgy kell alakítani, hogy fellendítsék az innovációt, garantálják a társadalmi jólétet, védjék az alapvető jogokat. Az Európai Unió (a továbbiakban: EU) jelenleg a világ első átfogó szabályozását készíti elő a mesterséges intelligencia lehetőségeinek és veszélyeinek kezelésére. A cél, hogy az EU-t a mesterséges intelligencia megbízható, globális központjává alakítsák.¹³

Az Európai Parlament (a továbbiakban: EP) képviselői 2020. október 20-án három dokumentumot fogadtak el, melyek célja az MI fejlesztésének ösztönzése, az etikai normákba és a technológiába vetett bizalom erősítésével párhuzamosan. A képviselők szerint a szabályoknak emberközpontúaknak kell lenniük, ezért az első ajánlás többek között arról szól, hogy hogyan lehet biztosítani a biztonságot, átláthatóságot, elszámoltathatóságot, az alapvető jogok tiszteletben tartását, valamint a diszkrimináció elkerülését. A második ajánlás főként a felelősségvállalásra koncentrált, károkozás esetére. A szellemi tulajdon-jog megfelelő rendszerének kialakítására fókuszál a harmadik jelentés, Stéphane Séjourné francia szakember, EU parlamenti képviselő szerint a megoldandó kérdések közül az egyik legfontosabb a mesterséges intelligencia által létrehozott újítások tulajdonviszonyának meghatározása.

Az EP 2021. május 19-én jelentést fogadott el az AI alkalmazásáról az oktatásban, a kultúrában és az audiovizuális ágazatban. A jelentés arra szólított fel, hogy az ilyen jellegű technológiákat úgy tervezzék, hogy mentesek legyenek többek között a nemi, társadalmi vagy kulturális elfogultságoktól és védjék a sokszínűséget. 2021. október 6-án az EP-képviselők szigorú biztosítékokat kértek azon esetekben, mikor a mesterséges intelligencia eszközeit a bűnüldözés során használják. 2023. június 14-én az EP kinyilatkoztatta tárgyalási álláspontját az MI-törvénnyel kapcsolatban. Prioritást jelent, hogy az EU-ban használt mesterséges intelligencia-rendszerek biztonságosak, átláthatóak, nyomon követhetőek, megkülönböztetéstől mentesek és környezetbarátok legyenek.¹⁴ Az általános EU-s irányelvek ismertetését követően az alábbiakban röviden kitérünk a mesterséges intelligencia hazai szabályozásának áttekintésére, illetve a keretrendszer rövid bemutatására is.

¹² A mesterséges intelligencia szabályozása: az EP álláspontja https://www.europarl.europa.eu/pdfs/news/expert/2020/10/story/20201015STO89417/20201015STO89417_hu.pdf

¹³ A mesterséges intelligencia szabályozása: az EP álláspontja https://www.europarl.europa.eu/pdfs/news/expert/2020/10/story/20201015STO89417/20201015STO89417_hu.pdf

¹⁴ A mesterséges intelligencia szabályozása: az EP álláspontja https://www.europarl.europa.eu/pdfs/news/expert/2020/10/story/20201015STO89417/20201015STO89417_hu.pdf

A jogi szabályozás Magyarországon

A hazai szabályozásokkal kapcsolatban elmondható, hogy a kezdetektől igyekszik a tagállamok bevonásával egyeztetett mesterséges intelligencia szabályozás koordinált megvalósítására, ezért az EU tagállamai stratégiai dokumentumokat és adott esetben egy-egy problémát kezelő, szektor specifikus szabályokat alkotnak (például: az orvosi kutatásokra vonatkozó nemzeti szabályok).

2018. október 9-én alakult meg az MI Koalíció, amely állami szereplőket, IT-vállalatokat és egyetemeket tömörít, egy átfogó stratégia alkalmazása érdekében. A végrehajtás mellett a gazdasági és társadalmi hatások vizsgálata is a stratégia célkitűzése. 2018 áprilisában Magyarország aláírta azt a 24 tagállam együttműködésére építő deklarációt a mesterséges intelligenciáról (EU Declaration on Artificial Intelligence), amelynek célja az EU globális versenyképességének növelése ezen a területen.

2020 májusában pedig a kormány elfogadta Magyarország Mesterséges Intelligencia Stratégiáját, ambiciózus célkitűzésekkel a 2030-ig terjedő időszakra.¹⁵ A magyar kormány ezen kívül egy 2021-2030-as időszakra vonatkozó MI stratégiát is kidolgozott, melynek célja hazánk versenyképes AI-ökoszisztémává alakítása. Így fókuszál az egészségügyre, a közlekedésre, a mezőgazdaságra és a közigazgatásra egyaránt.¹⁶

A mesterséges intelligencia hazai büntetés-végrehajtási történeti áttekintése

A biztonságtechnikai fejlesztések már az 1990-es években elkezdődtek a hazai büntetés-végrehajtási szervezetnél. A mesterséges intelligencia biztonsági szempontú evolúciójára reflektálva röviden érinteni szükséges a kamerarendszerek, telekommunikációs eszközök, fémkereső detektorok jelentőségét. A CCTV zártláncú kamerarendszer kezdetben csak élő képet mutatott, videó felvételére nem volt lehetőség, majd kis fejlesztéssel a felvételek már visszanezhetők, valamint lementhetők voltak, dokumentálás céljából. A személyi állomány munkáját jelentősen megkönnyítette, hogy a gyakori járőrözési tevékenységet felváltotta a mikrohullámú mozgás- és áthatolásijelző, a ruházátvizsgálás hatékonyságát pedig javította a kapukeretes és kézi fémkeresők bevezetése.

Telekommunikációs eszközök terén kezdetben csak analóg rendszerek voltak elérhetőek, amelyek zárt, belső kommunikációt biztosítottak. A 2000-es években azonban használatba kerültek a mobiltelefonok, az EDR-rádiók, az internetkapcsolattal

¹⁵ A mesterséges intelligencia szabályozása: az EP állásponjtja https://www.europarl.europa.eu/pdfs/news/expert/2020/10/story/20201015STO89417/20201015STO89417_hu.pdf

¹⁶ Stefán I. (2020) p. 184-191.

ellátott számítógépek, az utóbbi években pedig a SAFE-telefonok. Ezek az eszközök nagy ugrást jelentettek a gyors és kétirányú kommunikációban, segítve a rendkívüli események megelőzését és felszámolását. Tehát megalapozták a dinamikus biztonság egyik legfontosabb hátterét.¹⁷

Fejlesztések történtek a szoftverek terén is (például: digitális ellenőrzési naplók, távfelügyeleti rendszerek). A 2020-as években a kamerarendszer már nem csak a zárt intézetben belül volt alkalmazható, hanem a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága is hozzáfért az ország összes intézetének kameraképeihez, a működést bármikor tudta ellenőrizni és nyomon követni. 2024-re már odáig fejlődött a technológia, hogy a Csengeri Büntetés-végrehajtási Intézetben okoskamerák kerülnek telepítésre. Ezek az eszközök már képesek lesznek a biometrikus azonosításra, valamint viselkedésanalitikára, automatikus riasztásra is.

A biztonságtechnikai eszközök evolúciójának hatása a személyi állomány szolgálatellátására

A technológiai innovációk az idő előrehaladtával folyamatosan veszik le az adminisztrációs terheket a személyi állományról. A kezdeti időkben minden nyilvántartás és ügyintézés papír alapon történt, ez sok időt vett igénybe, mely nem segítette elő az intézetek gördülékeny működését. Az elektronikus nyilvántartási rendszerek első szoftvere 1995-ben jelent meg, a FAR (Fogvatartotti Alrendszer), ezt váltotta a FANY (Fogvatartotti Alapnyilvántartás), végül bevezetésre került a FÖNIX rendszer (jelenleg használt verziója a FÖNIX3), mely nem csak a fogvatartotti nyilvántartást tartalmazza, hanem számos más funkciójával elősegíti a személyi állomány munkáját.¹⁸

A fogvatartotti kérelmek és meghallgatási igények ugyan még mindig működnek papír alapon, de ezt kezdi kiszorítani a KIOSZK, melyen keresztül a fogvatartott elektronikusan nyújthat be kérelmeket, panaszokat, meghallgatást kérhet, elolvashatja az ügyiratait, valamint egyéb releváns információkkal látja el a rendszer. Mindezek nagy segítséget jelentenek az érintett állományi tagoknak az ügyintézés során. Az elektronikus adminisztrációs rendszerek segíthetik a személyzetet a fogvatartottak adatainak nyomon követésében, a bürokrácia csökkentésében és az adminisztratív feladatok hatékonyabb kezelésében. A kommunikációs eszközök lehetővé teszik a személyi állomány gyors és hatékony kommunikációját a zavartalan munkavégzés érdekében, különösen a rendkívüli események esetén.

¹⁷ Czenczer O., Sztodola T. (2019) p. 112.

¹⁸ Horváth M. K. (2022)

A fogvatartottak reintegrációját támogató innovációk

A századforduló lehetőséget teremtett, hogy a fogvatartottak a falra kihelyezett telefonkészülékeken kommunikáljanak a hozzátartozóikkal, ügyvédjükkel. A 2010-es évek végén bevezetésre került a fogvatartotti mobiltelefon, mely használatával, bizonyos feltételek mellett, már a zárkában is lehetőség volt a telefonon történő kapcsolattartásra. 2020-ban a COVID-járvány kezelése során bevezetésre került az ellenőrzött elektronikus videóhívás, hétköznapi nevén Skype-beszélő. Ezen keresztül a fogvatartottak már élő képet is láthattak a családtagjaikról, kapcsolattartóikról. Népszerűbbé és gazdaságosabbá vált ez a kommunikációs forma, mint a személyes beszélő.

Fontos még megemlíteni az elektronikus oktatási platformokat, melyeken keresztül tanári jelenlét nélkül képezhetőek a fogvatartottak. A tanulmányi programok segítségével a fogvatartottak online kurzusokon és tréningeken vehetnek részt, melyek támogatják a munkaerőpiacra történő visszatérést.

A mesterséges intelligencia napjainkban

A mesterséges intelligencia tervezetten számos módon kapcsolódik a biztonsági szakterülethez. A biztonságtechnikai rendszerek magukban foglalják a szenzorokat és kamerarendszereket. Az MI rendszerek elemző algoritmusokat alkalmaznak az intézetekben, a fogvatartottak viselkedési mintáinak vagy a rendkívüli események statisztikáinak elemzése során. Ezek az elemzések segítenek a fogvatartottak monitorozásában és a rendkívüli események megelőzésében.

Az automatizált rendszerek végrehajtják a beléptetési, regisztrációs, ellenőrzési és egyéb biztonsági feladatokat, melyek csökkentik a személyi állomány munkaterhelését. A mesterséges intelligencia nem tekinthető tökéletesnek, ha programozása hibásan történik, akkor előfordulhatnak kedvezőtlen aspektusok az általa felügyelt területeken. Az MI rendszerek sebezhetőek lehetnek biztonsági támadásokkal vagy visszaélésekkel szemben, amelyek veszélyeztethetik az adatok biztonságát és integritását. A teljesség igénye nélkül a következőkben bemutatjuk néhány kardinális eszköz alkalmazásának gyakorlatát.

Kamerák felhasználása

A kamerarendszerek a büntetés-végrehajtás egyik legfontosabb biztonsági eszközei már évtizedek óta. A kamerák folyamatos megfigyelést tesznek lehetővé az intézetekben, amelyek segítik a rendkívüli események megelőzését és a biztonságos fogvatartást. A megfigyelés segítheti a büntetés-végrehajtási intézet biztonságát veszélyeztető tevékenységek, a bántalmazás vagy más szabálytalanságok feltárását. A kamerarendszereknek

köszönhetően a rögzített bizonyítékok segíthetnek a fegyelmi, illetve bűncselekmények nyomozásában és az elkövetők azonosításában. Ezek a bizonyítékok hozzájárulhatnak a fogvatartottak felelősségre vonásához és a bűnüldözés hatékonyságának növeléséhez.

A kamerák lehetővé teszik a büntetés-végrehajtási intézetek hatékonyabb felügyeletét és irányítását, a személyzet számára biztosítják a kiterjedtebb szektorok megfigyelését és segíthetik a gyors és hatékony reakciót. Az eszközök által rögzített felvételek részletes dokumentációt nyújtanak az intézetekben történt eseményekről. Ez a dokumentáció fontos lehet a jogi és adminisztratív folyamatok során (például: a bírósági eljárásokban vagy a rendkívüli események utólagos vizsgálata alkalmával).

A kamerák nemcsak az intézetekben történő eseményeket rögzítik, hanem szavatolhatják a személyi állománynak, a fogvatartottaknak az esetleges incidensek, támadások, egészségügyi krízisek (például: járványügyi intézkedések stb.) jogszerű kezelését. A továbbiakban felvesszük, hogy milyen kamerarendszerek vannak jelen a büntetés-végrehajtási intézetekben és ezeket milyen területeken lehet hasznosan alkalmazni. A legtöbb helyen általános felügyeleti kamerák vannak felszerelve (például: a folyosókon, a zárkákban, a munkahelyeken, a közös területeken, a külső őrhelyeken stb.). Ezek biztosítják a folyamatos megfigyelést, élő képet, valamint rögzített felvételeket szolgáltatnak a személyi állomány részére. Ide tartoznak azok a speciális kamerák, melyek 360 fokos látómezőt biztosítanak, amelyek segítik a teljes körű megfigyelést és az események rögzítését. Az IR (Infravörös) kamerák infravörös technológiát használnak a sötét vagy alacsony fényviszonyok közötti megfigyelésre. Ezek lehetővé teszik az éjszakai megfigyelést és a felvételek rögzítését, anélkül, hogy mesterséges fényforrásra lenne szükség. Ehhez hasonlóak az éjjellátó kamerák, amelyek hozzájárulnak az intézetek felügyeletéhez és megfigyeléséhez a sötét vagy alacsony fényviszonyok között is.

A Pan-Tilt-Zoom (PTZ) kamerák távirányítással képesek a horizontális és vertikális mozgásra, valamint a zoom funkcióra. Ez utóbbi teszi lehetővé a felügyelet számára, hogy a kamera irányát és nagyítását rugalmasan állítsa be, az adott helyzetnek megfelelően. A hálózati (IP) kamerák hálózati kapcsolaton keresztül kommunikálnak, amely lehetővé teszi a távoli megfigyelést és hozzáférést a felhőalapú tárolókhoz vagy a felügyeleti központokhoz.

A félvezető kamerák kis méretűek és alacsony fogyasztásúak, amely ideális megoldást jelent a diszkrét megfigyeléshez vagy azokhoz a helyekhez, ahol a hagyományos kamerák alkalmazása korlátozott. A mobil kamerák hordozhatóak, könnyen mozgathatók, amelyek lehetővé teszik a flexibilis alkalmazhatóságot, az adott körülményekhez igazított megfigyelést (például: külső munkáltatás, rendkívüli feladatok ellátása stb.). A rendszám felismerő alkalmazások képesek azonosítani és rögzíteni a gépjárművek egyedi azonosítójelét, melyhez meghatározott jogosultságok rendelhetők.

A személyi állomány testkamerákat vagy más testreszabott megfigyelőeszközöket is viselhet, ezáltal támogatva a biztonsági feladatok végrehajtását, az események dokumentálását, a személyzet védelmét.¹⁹

Az ismertett innovációk nagy segítséget és hatékonyságot biztosítanak az állománynak. Az arcfelismerő szoftverek képesek a biometrikus jellemzők azonosítására, az élő vagy rögzített képeken, videókon. Az arcfelismerés lehetővé teszi a fogvatartottak és a személyi állomány adatbázisban történő ellenőrzését, anomália esetén automatikus riasztás generálását. A viselkedésanalízis alkalmas a szokatlan vagy gyanús tevékenységek (például: a veszélyes tárgyak, rendellenes magatartások) azonosítására. A szokatlan tevékenységek, tárgyak felismerése automatikus riasztásokat indíthat, segíthet gyorsan reagálni a lehetséges rendkívüli eseményekre. A környezeti érzékelőkkel kombinált kamerák érzékelhetik az időjárási paramétereket (például: a hőmérsékletet vagy a levegő minőségét), továbbá az MI segítségével figyelmeztetéseket küldenek az ezzel kapcsolatos kockázatok vagy veszélyek esetén. A környezeti monitoringozás során képesek továbbá figyelni és rögzíteni a környezeti hatásokat (például a légszennyezést, a zajszintet stb.) és figyelmeztetést küldeni a rendellenességekről.²⁰ Összességében elmondható, hogy a büntetés-végrehajtásnak számos kamerarendszer rendelkezésére áll és ezek alkalmazásával támogatható a biztonság fogvatartás.

Robotok alkalmazása

Robotok már előfordulnak a világban, többek között kórházakban, üzemekben és egyes múzeumokban. A technológia alkalmazása számos területen megkönnyítheti a személyi állomány munkáját, valamint a fogvatartottak hétköznapijait. A biztonsági robotok speciális kialakításúak és felszereltek, a büntetés-végrehajtási intézetek igényeinek kielégítése céljából. Segíthetik a személyzetet a felügyelet során, vagy akár őrzési, ellenőrzési tevékenységet is végezhetnek. Az automatizált gépek járőrözhetnek, monitorozhatják az üzemszerű működéstől eltérő körülményeket (például: tiltott tárgyak bejuttatása). Egyes járőrrobotok kamerákkal vagy érzékelőkkel vannak felszerelve, észlelik a gyanús tevékenységeket vagy rendkívüli eseményeket. A közlekedési és szállítórobotok segíthetik a fogvatartottak, más személyek, valamint az áruk mozgatását, szállítását. A takarítórobotok segíthetik a tisztaság fenntartását és javítását, például a közös területek vagy a fogdák vonatkozásában. A tűzoltórobotok segíthetnek a tűzvédelmi feladatok végrehajtásában és az esetleges tüzesetek kezelésében, például a tűz oltásában vagy a füsteltávolításban. A kábítószer-kereső robotok különleges érzékelők segítségével képesek detektálni a pszichoaktív anyagokat az intézetekben, például a zárakban, fogdákban vagy a postákon.

¹⁹ Schmehl G. D. (2020) p. 49-67.

²⁰ Schmehl G. D. (2020) p. 49-67.

Az automatizált ételkiszolgáló robotok segíthetik a körletfelügyelők munkáját. A mentő- és segélyrobotok alkalmasak az esetleges vészhelyzetek kezelésére (például: sérült vagy veszélyeztetett személyek ellátására, elsősegélynyújtásra). Az adatgyűjtő és elemző robotok fejleszthetik az intézeteket az adatgyűjtésben és az adatelemzésben (például: a biztonsági trendek és mintázatok azonosításában vagy a hatékonyságértékelésben).

A képzésben és oktatásban is jól tudnak hasznosulni, hiszen segíthetnek a fogvatartottaknak a képzési, oktatási folyamatokban és a munkaerő-piacra való visszailleszkedés támogatásában – ezekre konkrét példát is láthattunk a külföldi kitekintésről szóló fejezetben. A személyi állománynak is lehetőséget nyújt képzések által, a szakmai tudásuk bővítésére, ismereteik ellenőrzésére. A virtuális asszisztensek és chatbotok olyan digitális rendszerek, melyek asszisztálják a fogvatartottak és a személyzet kommunikációját és információkhoz való hozzáférését (például: a kérdésekre adott automatizált válaszokkal vagy az intézményi szolgáltatásokkal kapcsolatos információk nyújtásával).²¹

A humán aspektusból prognosztizálható hatások

A mesterséges intelligencia jelentős mértékben segíti a személyi állomány munkáját olyan lehetőségekkel, mint az automatizált adatfeldolgozás vagy dokumentációkezelés, melyek indirekt módon lehetővé teszik a személyzet számára, hogy több időt szenteljen a lényegesebb feladatokra (például: a fogvatartottak reintegrációja vagy egyéb biztonsági tevékenységek).

Az intelligens megfigyelő- és elemzőrendszerek segítenek a rizikófaktorok azonosításában és a rendkívüli események megelőzésében. Az MI-alapú oktatási rendszerek lehetővé teszik az állomány számára, hogy folyamatosan képezze és fejlessze magát. Az online tanfolyamok vagy szimulációs eszközök segíthetik őket az új készségek megszerzésében és a fejlődésben. A mesterséges intelligencia ezek mellett kiválóan elvégzi az adminisztratív feladatokat is, alacsony hibaszázalékkal. Az is kiderült korábban, hogy az AI nem csak a fogvatartottakat, de a felügyelők munkáját is monitorozhatja, így a vezetőség is átfogó képet kaphat az állomány munkavégzési jellemzőiről, szokásairól.

A számottevő pozitív hatás mellett némi negatív következménye is lehet. A személyi állomány főleg idősebb korosztálya nem biztos, hogy könnyen elsajátítja ezeknek a rendszereknek a kezelését, illetve abban nem okvetlenül működne együtt. Úgy is érezhetik, hogy az automatizált folyamatok kiválthatják munkájukat, illetve azok a felelősség érzetét kelthetik. Ezekre a problémákra érzékenyítő tréningekkel azonban lehet reagálni, amelyek segítenek elfogadni, megérteni, alkalmazni és megszeretni az új technológiákat. Fontos leszögezni, hogy az emberek rendelkeznek olyan készségekkel, mint a kreativitás, az empátia és a bonyolultabb döntéshozatali képességek, melyek jelenleg még nehezen vagy egyáltalán nem replikálhatóak.

²¹ McKay, C. (2022) p. 110-119.

Az emberi jelenlét és interakció továbbra is kulcsfontosságú maradhat a fogvatartottak rehabilitációjában és az intézetek hatékony működésében. Az elítéltek mindennapjaiban jelen lesz a mesterséges intelligencia, ezáltal több kérdés is felmerülhet. Jelentős kérdés, hogy hogyan is fogadják ezeket a rendszereket? Mennyire fogják szeretni és alkalmazni, vagy épp ellenkezőleg, ellenszenvet vált-e ki belőlük? Az MI megkönnyítheti a fogvatartotti létet, hiszen segít az oktatásban, a képzésben és a munkaerőpiacon egyaránt. Színvonalasabbá, elérhetőbbé és könnyebben szervezhetővé teszi az egészségügyi és pszichológiai ellátást, több új reintegrációs és szabadidős tevékenységet hozhat létre.

A technológia segítségével a fogvatartottak motiválhatóak, gyorsabbá és egyszerűbbé válhat a kapcsolattartás. A reintegrációs örizetbe kihelyezett személyek ellenőrzése során a hatékonyság tovább növelhető, abban számottevő fejlődés várható (például: megfigyelő drónok rendszerbe történő illesztése stb.). A modern, naprakész környezet nemcsak elviselhetőbbé teheti a fogvatartás idejét, de lehetővé teszi azt is, hogy az érintettek ne szakadjanak el annyira a külvilágtól. A korszerű oktatás és az elektronika megismerésével a fogvatartott nem érzi úgy, hogy lemaradt és nem tud lépést tartani a civil élettel. Szabadulása után ismét a társadalom teljes értékű tagjává válhat.

Az MI használatával kapcsolatos dilemmák

Néhány fontos erkölcsi kérdésre röviden a fentiekben is kitértünk, ám a következőkben ezeket bővebben is kifejthetjük. Kardinalis kérdés – korábbiakban már említett – előítélet és diszkrimináció. Az MI algoritmusok hajlamosak lehetnek az etnikai vagy szociális hovatartozás alapján történő kategorizálásra, a fogvatartottakkal szembeni igazságtalan vagy egyenlőtlen bánásmód erősítésére. Az adatvédelem és magánszféra talán az egyik legfontosabb szempont, a legnagyobb terepe a mesterséges intelligenciával szembeni szkepticizmusnak.

Etikai dilemmák

Az MI rendszerek gyakran nagy mennyiségű személyes adatot kezelnek, melyek védelmét biztosítani kell. A fogvatartottak magánszférájának, fogvatartásával kapcsolatos jogainak védelme különösen fontos, ezeknek meg kell felelniük a normáknak. Az MI-alapú döntéshozatal gyakran nehezen értelmezhető és átláthatatlan lehet, amely nehézségeket jelenthet a felelősség megállapításában, az esetleges hibák vagy visszaélések feltárásában. A mesterséges intelligencia alapú rendszerek ezen felül hajlamosak lehetnek az önszerveződő rendszerek torzítására, megkérdőjelezhetik a döntéshozatal objektivitását és igazságosságát.

A végrehajtott automatizált felügyelet és ellenőrzés sértheti a személyi állomány tagjainak, valamint a fogvatartottaknak az alapvető jogait. Az automatizált döntéshozattal segíti

ugyan bizonyos folyamatok gyorsabb lefolyását, viszont kérdéses, hogy ez mennyiben sérti az emberi autonómiát. A felelős és etikus alkalmazása a büntetés-végrehajtás területén megkerülhetetlen. A tervezés, fejlesztés és alkalmazás során az etikai szempontok figyelembevétele elengedhetetlen a személyi állomány és fogvatartottak emberi méltóságának tiszteletben tartása, a jogi és etikai normák érvényesülése, valamint az igazságosság és az egyenlőség elve szempontjából.²²

Megvalósíthatósági és alkalmazhatósági dilemmák

Hazánkban nagy ütemben fejlődik az MI és annak alkalmazása a közéletben és a büntetés-végrehajtásban is. A tárgykörrel kapcsolatos rendszerek fejlesztése és üzemeltetése jelentős technológiai infrastruktúrát és forrásokat igényel, beleértve a számítástechnikai kapacitást, a szakértelmet és a pénzügyi forrásokat. A megfelelő technológiai infrastruktúra biztosítása és a költségek kezelése kihívásokat jelenthet a büntetés-végrehajtás szervezetének.

A legtöbb intézet építészeti sajátosságai nem teszik lehetővé, hogy kialakítsák ezeket a technikai megoldásokat, nagymértékű átalakításokra lenne szükség. Egyszerűbb megoldás lenne új intézetek létesítése, ahol már alapjaiban a technológiához illesztett kialakítás lenne a fő szempont. A mesterséges intelligencia és más high-tech elemek tudománya még nem elég kiforrott, így egyelőre érdemes a már jól bevált eszközöket alkalmazni és lehetőség szerint, az innovatív mechanizmusokat bevezetni.

Az MI alapú döntéshozatal megbízhatósága és pontossága kritikus fontosságú a fogvatartottak és a személyzet biztonsága szempontjából. A rosszul tervezett vagy hibás algoritmusok káros hatással lehetnek a rendszer igazságosságára és hatékonyságára. A rendszerek sikeressége és hatékonysága függ a felhasználók elfogadásától és a megfelelő képzéstől. A személyzet és más érintettek számára szükséges lehet a megfelelő oktatás és képzés biztosítása a rendszerek megértése és hatékony használata érdekében.²³

Összefoglalás és javaslatok

Tanulmányunkban kísérletet tettünk arra, hogy a kapcsolódó rendszerek komplexitását bemutassuk. Úgy véljük, hogy számos egyéb szempontot meg lehetne még vizsgálni a leírtakon felül, hiszen a fentebb tárgyalt kutatási eredmény korántsem teljes körű, a téma számos elemzési-értelmezési lehetőséget biztosít a témát kutatók számára. Láthatjuk, hogy a mesterséges intelligencia honnan fejlődött ki, jelenleg hol tart és a jövőben még milyen nagyszerű lehetőségeket kínál az élet számos területén. Nyilvánvalóvá vált,

²² Négyesi I. (2023) p. 6-18.

²³ Négyesi I. (2023) p. 6-18.

hogyan nem csak a civil életben, hanem a büntetés-végrehajtásban is több szakterületen alkalmazható a technológia és valószínűleg ezek sora csak bővülni fog.

Biztonsági szempontból elsősorban a kamerarendszereket, robotokat, adatgyűjtő és elemző szoftvereket lehet kiemelni.

Kijelenthető, hogy ezekkel az eszközökkel a rendkívüli események megelőzése elősegíthető, illetve jogszerű felszámolásuk támogatható. A felügyelők munkája várhatóan kevesebb, így bizonyos területeken koncentráltabb lesz. A reintegrációs szakterületen szintén látható, hogy milyen pozitívan segíti és lendíti előre a mesterséges intelligencia a kapcsolódó szaktevékenységet (például: a munkáltatást, az oktatást és a kapcsolattartást).

Ezeknek köszönhetően a fogvatartottak nem érzik úgy, hogy lemaradnának a kinti élethez képest, ugyanolyan hasznos tagjai lehetnek a társadalomnak szabadulásuk után. Az oktatás területén nemcsak a fogvatartotti, de a személyi állomány részére is számos képzési lehetőséget kínálhatnak ezek az innovatív rendszerek, így indirekt módon az állomány megtartása, motiválása is megvalósulhat. Úgy gondoljuk, hogy fontos a mesterséges intelligencia integrálása és jogi szabályozása.

A hazai és a külföldi szakirodalom is reflektál az etikai és megvalósíthatósági dilemmákra, hogy milyen hátrányokat okozhat az MI a személyi állománynak és a fogvatartottaknak, de elmondható, hogy a megfelelő jogi szabályozással és technikai programozással nem kell ezektől az aggályoktól tartani. Ám az etikai dilemmákat mindig érdemes szem előtt tartani ettől függetlenül, ha a cél az, hogy egyre kifejtettebb és komplexebb technológiával támogassuk a mindennapi munkát. Megállapítható, hogy a mesterséges intelligencia – a kellő óvintézkedések mellett – elősegíti a fejlődést, a büntetés-végrehajtás működését hatékonyabbá teszi, támogatja a büntetések- és intézkedések, valamint a reintegrációs folyamatok kívánt céljainak elérését.

Felhasznált irodalom

- A mesterséges intelligencia születése és evolúciója. Online: <https://ibtconsulting.hu/blog/mesterseges-intelligencia-szuletese-es-evolucioja> (Letöltés ideje: 2024. február 3.)
- A mesterséges intelligencia szabályozása: az EP álláspontja. Online: https://www.europarl.europa.eu/pdfs/news/expert/2020/10/story/20201015STO89417/20201015STO89417_hu.pdf (Letöltés ideje: 2024. február 16.)
- Bala, N. – Trautman, L. (2019): Smart Technology is Coming for Prisons, Too. Online: <https://slate.com/technology/2019/04/smart-ai-prisons-surveillance-monitoring-inmates.html> (Letöltés ideje: 2024. március 28.)
- Benedek Gergő (2020): A mesterséges intelligencia hétköznapi alkalmazásai. Online: <https://lexunit.hu/blog/a-mesterseges-intelligencia-hetkoznap-alkalmazasai/> (Letöltés ideje: 2024. február 3.)

- Biczó László (2024): Okosbörtön technológia a büntetés-végrehajtás rendszerében. Nemzeti Közszerkeleti Egyetem: Ludovika Szabadegyetem, az előadás elhangzott 2024. március 19-én. Online: https://www.youtube.com/watch?v=1KucDXH4o9M&ab_channel=NemzetiK%C3%B6zszolg%C3%A1llatiEgyetem
- Bogotyán Róbert (2020): Biztonságos fogvatartás – A büntetés-végrehajtási szervek biztonsági elemeinek fejlesztése. Börtönügyi Szemle, 2020/1.
- Bosse, T. – Gerritsen, C. – de Man, J. (2016): An Intelligent System for Agression De-escalation Training. Conference Paper, August 2016. Online: https://www.researchgate.net/publication/307904320_An_Intelligent_System_for_Agression_De-escalation_Training (Letöltés ideje: 2024. február 4.)
- Czenczer Orsolya – Sztodola Tibor (2019): A büntetés-végrehajtási és reintegrációs munka jogi és biztonsági vonatkozásai. Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest
- Dolven, T. – Fidel, E. (2017): The Prison is Using VR to Teach Inmates how to Live on the Outside. Online: https://news.vice.com/en_us/article/bjym3w/this-prison-is-using-vr-to-teachinmates-how-to-live-on-the-outside (Letöltés ideje: 2024. március 28.)
- Farley, H. (2018): Using 3D Worlds in Prison: Driving, Learning and Escape. Journal of Virtual Worlds Research, Vol. 11. No. 1.
- Goedbloed, B. (2019): Artificial Intelligence in a Prison Environment. Conference Paper. Council of Europe, CDPPS Cyprus
- Horváth Mirtill Katalin (2022): Innovatív informatikai megoldások a büntetés-végrehajtásban, avagy a FÖNIX3 program bűnügyi nyilvántartási modulja. Nemzeti Közszerkeleti Egyetem, szakdolgozat
- Ivanics Zsófia (2022): A fogvatartotti munkáltatás szerepe a büntetés-végrehajtásban és a tágabb társadalmi viszonyrendszerben. Nemzeti Közszerkeleti Egyetem: Rendészettudományi Doktori Iskola, doktori disszertáció
- Kaun, A. – Stiernstedt, F. (2019): Doing time/time done: Exploring the temporalities of datafication in the smart prison. In: Hartmann, M., Prommer, E., Deckner, K. and Görland, S. O. (eds.): Mediated time: Perspectives on time in a digital age. Basingstoke: Palgrave Macmillan
- Knight, V. – Van De Seene, S. (2017): The Capacity and Capability of Digital Innovations in Prisons: Towards Smart Prisons. Online: www.researchgate.net/publication/333561670_The_Capacity_and_Capability_of_Digital_Innovation_in_Prisons_Towards_Smart_Prisons (Letöltés ideje: 2024. március 28.)
- Kok, Joost N. – Boers, Egbert J. W. – Kusters, Walter A. – van der Putten, Peter – Poel, Mannes (2009): Artificial Intelligence: Definition, Trends, Techniques and Cases. Encyclopedia of Life Support System (EOLSS)
- Kőszegi Szilvia (2010): Fogvatartottak oktatása és képzése. Börtönügyi Szemle, 2010/3.
- McKay, C. (2022): The Carceral Automaton: Digital Prisons and Technologies of Detention. International Journal for Crime, Justice and Social Democracy 10, 2022, 11(1)
- Mesterséges intelligencia, szabályozási irányok. Elemzés az országgyűlési képviselők részére. Képviselői Információs Szolgálat. Online: <https://www.parlament.hu/documents/d/guest/mesterseges-intelligencia> (Letöltés ideje: 2024. február 16.)
- Mi a mesterséges intelligencia? Online: <https://www.sap.com/hungary/products/artificial-intelligence/what-is-artificial-intelligence.html> (Letöltés ideje: 2024. február 3.)
- Négyesi Imre (2023): A mesterséges intelligencia társadalmi és etikai kérdései. Honvédségi Szemle, Haderőszerzés, -fejlesztés, 2023/4.
- Puolakka, P. (2023): Smart Prison and Digital Innovations in Prison and Probation Service of Finland. Rassegna Italiana di Criminologia, XVII., 2/2023.
- Rizer, A. – Watney, C. (2018): Artificial Intelligence Can Make Our Jail System More Efficient, Equitable and Just. 2018, Feb. Online: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3129576 (Letöltés ideje: 2024. március 16.)
- Schmehl Gábor Dániel (2020): SMART eszközök és egyedi alkalmazások a magyar büntetés-végrehajtásban. Börtönügyi Szemle, 2020/4.
- Stefán Ibolya (2020): A mesterséges intelligencia jogi szabályozásának egyes kérdései. Miskolci Jogi Szemle, 15/3.

Fotó: Bv. fotó

Hegedűs Judit – Marton Márk

A BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁS ÉS AZ INTERNET: NEMZETKÖZI JÓGYAKORLATOK

Prison service and the internet: international good practices

Az internet használata életünk szerves részévé vált, és forradalmasította a kommunikáció, a tanulás és az egymással való kapcsolattartás módját. A net tudatos alkalmazása azonban nemcsak a civil emberek, hanem a börtönökben dolgozó személyi állomány és a fogvatartottak mindennapi életét is megkönnyíthetné.

Tanulmányunk fő célkitűzése az internet jelentőségének körüljárása a bv. szervezet kontextusában. Tekintettel arra, hogy a világháló használata szigorúan szabályozott környezetet igényel a visszaélések és az újabb bűncselekmények elkerülése érdekében, elengedhetetlen, hogy a börtönök megfelelően felkészüljenek a web biztonságos és etikus használatának elősegítésére.

Kulcsszavak: internethasználat, nemzetközi, jógyakorlatok, PrisonPC, PrisonCloud

The use of the internet has become an integral part of our lives, revolutionizing the way we communicate, learn and connect with each other. The conscious use of internet could make everyday life easier not only for civilians, but also for the staff of the prison service and inmates as well.

The main objective of our study is to explore the importance of internet in the context of the prison service. Given that the use of the web requires a strictly regulated environment to prevent abuse and new crimes, it is essential that prisons are adequately prepared to promote the safe and ethical use of the web.

Keywords: use of internet, international, good practices, PrisonPC, PrisonCloud

Bevezetés

Az online tér alkalmazása ma már szinte minden területen elengedhetetlen. A technológia folyamatos fejlődése a fogvatartotti kapcsolattartási formák változását idézte elő. A korábbi papíralapú kapcsolattartási formák már elavult, lassú rendszerré váltak. A büntetés-végrehajtási szervezet technológiai fejlesztések során lehetővé tette a fogvatartottak részére a Magyar Telekom Nyrt. által biztosított hálózaton működő telefonok alkalmazását.¹ Majd a közelmúltban kialakult világválság miatt a fogvatartotti kapcsolattartás elősegítése érdekében a bv. kialakította a Skype-hálózaton történő elektronikus videóhívás lehetőségét.²

Tanulmányunk első részében arra vállalkoztunk, hogy részletesen bemutassuk azokat a nemzetközi gyakorlatokat és szabályozási modelleket az internethasználat területén, amelyek elősegíthetik a magyar büntetés-végrehajtási rendszer fejlesztését.

A reintegráció és a technikai fejlődés jelentősége

A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény (a továbbiakban: Bv. tv.) 83. §-a fejt ki a szabadságvesztés végrehajtásának elveit, melyek közül kettőt emelnénk ki: a normalizáció³ és a reintegráció elvét.⁴ A két említett alappillér azt szolgálja, hogy a fogvatartott a külvilági élettől a lehető legkevesébb legyen elválasztva, valamint a büntetése elérje a célját és a fogvatartott társadalomba történő visszailleszkedését elősegítse, miközben a végrehajtás biztonsága se legyen veszélyeztetve.

A társadalomba való visszailleszkedés elősegítését a bv. célként tűzte ki maga elé. Ahogy arra már korábban is felhívtuk a figyelmet: „Ezen elvárásnak már korábban is igyekeztek megfelelni a büntetés-végrehajtási intézetek, melyek a rendszerváltás óta törekednek beépíteni működésükbe a reintegráció eszközeit, így például a munkavégzést, az oktatást, a sport- és kulturális programokat, a terápiás foglalkozásokat, a vallásgyakorlást, a családi kapcsolatokat támogató programokat.”⁵ Elmondható, hogy a reintegrációs programok tekintetében a bv. szervezet igen széles eszközzel rendelkezik.

1 35/2020. (VII. 16.) BVOP utasítás a Telekom hálózatos, nem nyilvános mobil távközlési szolgáltatás fogvatartottak részére történő működtetésével kapcsolatos feladatokról

2 29/2021. (V. 19.) BVOP utasítás a telekommunikációs eszköz útján történő elektronikus kapcsolattartás eljárásrendjéről

3 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról 83. § (6)-(8) bekezdés

4 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról 83. § (1) bekezdés

5 Hegedűs J., Ivaskevics K. (2016)

A büntetés-végrehajtás sajátos követelményei és szabályozásai miatt a nevelési tevékenységek során az informatikai fejlődés a külvilághoz képest elmaradt. A szabadságvesztés-büntetés letöltését követően a szabadult elítélt rendszerint nem fogja ismerni a technikai vívmányokat, melyek már a külvilág mindennapjainak részévé váltak.

Az elítélteknek nincs arra lehetőségük, hogy olyan képzésen vegyenek részt, melyek a technológiai elszigetelést megpróbálnák feloldani. Véleményünk szerint nem lehet bízni a sikeres fogvatartotti reintegrációban, hogyha nem biztosít számukra a rendszer olyan lehetőséget, mely során lépést tud tartani az elítélt a külvilágban található fejlődésekkel. Ennek az elszigeteltségnek a feloldására több külföldi intézetben tettek már megfelelő lépéseket. Számos kutató vizsgálta a számítógépek és az internet börtönbeli használatát. A legtöbb külföldi büntetés-végrehajtási intézetben a fogvatartottak munkaügyi, oktatási, jogi vagy képzési célból hozzáférhetnek a számítógépekhez. Míg ez a hozzáférés túlnyomórészt oktatási központokra vagy kijelölt helyiségekre korlátozódik, egyes büntetés-végrehajtási létesítmények lehetővé teszik a fogvatartottak számára, hogy hozzáférjenek a zárkájukban lévő számítógépekhez.

A külföldi joggyakorlatok

A rendelkezésre álló szakirodalom alapján a fogvatartottak internet hozzáférése erősen korlátozott a világ országainak nagy részében, de elmondható, hogy némely állam a technikai fejlődéssel lépést tud tartani.

Norvégiában kevesebb korlátozás vonatkozik az elítéltekre, bár az internet használatához továbbra is limitált a hozzáférés. Míg Ausztráliában az internet-hozzáférés tilos a fokozott biztonságú börtönökben, addig a nyitott börtönök nagyobb hozzáférést tesznek lehetővé a zárkákban, oktatási központokban és börtönök „internetkávézóiban” elhelyezett számítógépekről.

Általánosan elmondható mindegyik fejlődéssel lépést tartó állam szabályozásáról, hogy a fogvatartottak használhatják az internetet oktatási és kapcsolattartási célokra, de bizonyos tartalmak továbbra is le vannak tiltva, a böngészési előzmények pedig naplózásra kerülnek, visszaélés esetén a jogosultságokat visszavonják.

Belgium

Belgiumban a „PrisonCloud” nevű „biztonságos” digitális szolgáltatást használják a börtönök zárkáiban. Úgy néz ki, mint egy tipikus internetes böngésző, amely hozzáférést biztosít számos szoftverhez, televíziós csatornához és filmhez, telekommunikációs

csatornákhöz, asztali programokhoz és e-learning átjárókhöz. A szolgáltatás főfejlesztője⁶ szerint a rendszer különféle kategóriákon keresztül kínál webes hozzáférést, mint például az egészségügy, álláskeresés, elektronikus tananyag és további más lehetőségek, ahol a biztonság kulcsfontosságú. Ez a rendszer hozzáférést biztosít a belső hálózathoz is.

A fogvatartottak a korábban említett digitális szolgáltatások mellett a zárkájukban kapcsolatba tudnak lépni a felügyeletet ellátó személyzettel, elektronikus levelet írhatnak hozzátartozóiknak vagy akár telefonhívást kezdeményezhetnek. Az intézet vezetői általános jogkört kaptak a szolgáltatás korlátozásával kapcsolatban. Ők döntenek el, hogy a fogvatartottak mely témákban küldhetnek üzenetet a börtön állományának, vagy milyen korlátozások érvényesek az elítéltek elektronikus rendszeren történő kapcsolattartására.⁷

Az alkalmazásban a fogvatartottak részére a rendszerben nincs URL sávja, ezért ez a megoldás képes letiltani az összes gombot és űrlapmezőt anélkül, hogy megtagadná a lehetőséget a kiválasztott „fehérlista”⁸ weboldalakon található videók olvasására, hallgatására vagy megtekintésére. A Steven van de Steene-el⁹ készült interjú során kiemelte, hogy a rendszer használatához elengedhetetlen a fogvatartottak differenciálása. Például: egy fogvatartott állást keressen néhány hónappal a szabadulása előtt, de nincs értelme annak, hogy valaki, aki élethosszig tartó börtönbüntetést kapott, kint keressen munkát.¹⁰

Az ilyen modern technikák bevezetésével az elítéltek online tanfolyamokon vehetnek részt, amelyek segítségével új készségeket sajátíthatnak el és felkészülhetnek a szabadulás utáni életre, valamint a külvilág technikai fejlődését is nyomon tudják követni.

Az internet használata az előbbieket miatt a börtönbeli oktatás során fontos szerepet játszhat.¹¹ Az online képzési platformok lehetővé teszik az elítéltek számára, hogy új készségeket sajátítsanak el, például informatikai ismereteket vagy nyelvtudást szerezzenek. Ezen kívül a világhálón keresztül hozzáférhetnek oktatóanyagokhoz és forrásokhoz, amelyek segíthetnek az edukáció hatékonyságának növelésében.

A rendszer működését tekintve, amikor a fogvatartott az intézetbe kerül, akkor létrehoznak neki egy digitális bejelentkezési fiókot. A bv. ezt követően információkat gyűjt a befogadott elítéltről és ennek alapján beállítják számára a rendszert, majd

6 <https://theconversation.com/despite-public-outrage-web-access-for-prisoners-isnt-a-luxury-item-heres-why-88803>

7 Robberechts, J. (2020) p. 11.

8 A fehérlista egy olyan szűrési beállítás, amely során csak a rendszergazda vagy a szerver irányításáért felelős személy engedélyezi azokat az internetes oldalakat, amik elérhetőek, minden egyéb webhely le van tiltva.

9 Korábban IT igazgatóként vezette a belga PrisonCloud tervezését, fejlesztését és megvalósítását a Szövetségi Közzolgálati Igazságszolgáltatás számára.

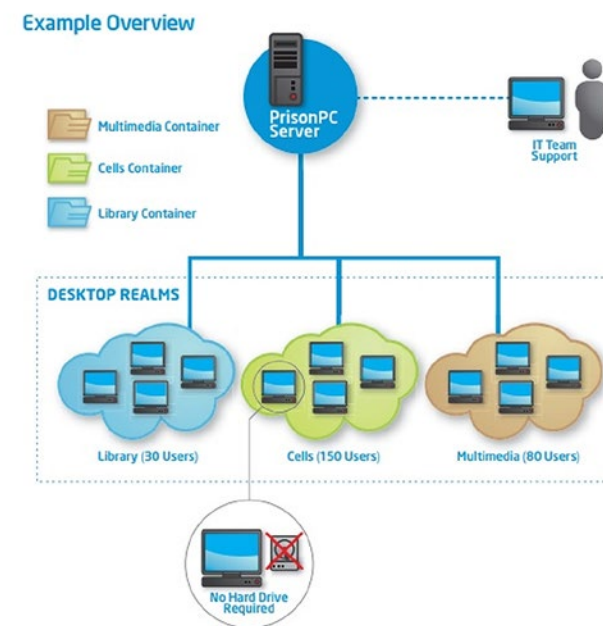
10 Knight, V. (2017)

11 Online tankönyveket olvashatnak és a tananyaggal kapcsolatban tudnak információt szerezni.

a fogvatartott használhatja a PrisonCloud programot az általa választott nyelven (holland, francia vagy angol). Fontos megjegyezni, hogy minden befogadott személy hozzáférést kap a digitális platformhoz és annak szolgáltatásaihoz, csak a rendszer használatának korlátozottsága változó a fogvatartott egyéni viselkedése alapján.¹²

Ausztrália

Ausztráliában csak néhány büntetés-végrehajtási intézet teszi lehetővé a fogvatartottak számára, hogy számítógépeket használjanak, amit PrisonPC: Secure Prisoner Interactive Learning System¹³ névre kereszteltek.

1. ábra: A PrisonPC rendszer működési elve¹⁴

Ausztráliában komolyan veszik az e-tanulás lehetőségét, és sok börtönben táblagépeket is biztosítanak a fogvatartottaknak online tanfolyamokhoz és különböző készségfejlesztésekhez. Belgiumhoz hasonlóan ezek az eszközök is erősen le vannak korlátozva. Míg az elítéltek digitális hozzáféréssel rendelkeznek, az interneten való böngészés teljes szabadságát megtiltják. Az elítéltek zárkájukban igénybe vehetik az internetet tanulási, jogi vagy reintegrációs célokra. Bár nem minden fogvatartottnak

12 Robberechts, J. (2020) p. 12.

13 Bagaric, M., Fischer, N., Hunter, D. (2017) p. 286-287.

14 Forrás: <https://www.prisonpc.com>

lesz hozzáférhető,¹⁵ emellett a rendelkezésre állás az intézményeken belül és azok között változik. A PrisonPC rendszer zárolt és centralizált kontrollt alkalmaz minden program és alkalmazás esetében.

A zárkákban lévő számítógépekről nem lehet anyagokat letölteni, és nincs hozzáférés az operációs rendszerhez vagy a szoftverekhez sem. A fogvatartottak nem tudnak telepíteni programokat, így nem tudják manipulálni az alkalmazásokat vagy elrejteni a dokumentumokat. A szoftver korlátozott internetes hozzáférést biztosít, amely csak meghatározott és engedélyezett oldalak megtekintését teszi lehetővé. A rendszert felügyelő személyi állományi tag időről időre ellenőrzi ezeket az oldalakat, hogy észlelje a tartalom esetleges módosításait. Emellett a fogvatartottaknak rendelkezésre áll egy biztonságos e-mail rendszer is, amely csak előzetesen jóváhagyott címekkel történő kommunikációt tesz lehetővé.

Az összes elektronikus levél átmegy a „fehérlistas” kulcsszó szűrőn, ami lehetővé teszi, hogy az ellenőrző személyzet áttekintse az üzeneteket a kézbesítés előtt, és tetszés szerint hozzáférjen az archivált e-mailekhez.¹⁶ Az eszközök egy ellenőrző rendszeren keresztül egy börtönszerverhez vannak kapcsolva, és az öröklet riasztják, ha egy fogvatartott megpróbálja feltörni a rendszert, a táblagépet vagy a PrisonPC-t tiltott célokra használni.

Az ilyen biztonsági intézkedések oda vezettek, hogy egyes országok ezen a rendszeren alapuló bizalmat kaptak a rács mögötti digitalizálás felé. Ez a rendszer könnyen kezelhető a személyzet számára, és nem igényel magas szintű informatikai vagy számítógépes ismereteket.

Amerikai Egyesült Államok

A fogvatartottak kommunikációs eszközökhöz és internethez való hozzáféréseinek egyik fontos eredménye, hogy hatékony motiváló eszköznek bizonyult az amerikai börtönökben. A philadelphiai börtönök például ösztönző alapú tanulási platformot használnak, ahol pontokkal és bizonyítványokkal jutalmazták a felhasználókat különböző oktatási és viselkedési célkitűzések eléréseért. Egy meghatározott pontmennyiség után az összegyűjtött pontok ingyenes szórakozási lehetőségekre is beválthatók.

A tapasztalatok azt mutatták, hogy ez a programrendszer még azokat az elítélteket is motiválta, akiket korábban nem érdekelt az oktatás, vagy viselkedésük nem volt teljes

15 Biztonsági szempontból, a kockázatok csökkentése miatt.

16 Bagaric, M., Fischer, N., Hunter, D. (2017) p. 286-287.

mértékben szabálykövető. Az Ohioi Rehabilitációs és Javítási Minisztérium¹⁷ egy olyan rendszert dolgozott ki, amely bizonyos fokú és korlátozott webes hozzáférést biztosít a fogvatartottak számára. 2005-ben az intézetek elkezdtek korlátozott online elérhetőséget biztosítani, annak ellenére, hogy kétségeik voltak ennek biztonsági vonatkozásaival kapcsolatban. Az internetezés közvetlen felügyelet mellett egy különálló teremben történhetett, ha a fogvatartott egy jóváhagyott oktatási vagy képzési programban vett részt, amely online hozzáférést igényel.

Az elítéltek akkor kaptak internetezésre lehetőséget, ha 90 napig nem követtek el szabályszegést, majd a programban való részvétel során egyértelmű nyilvántartást vezettek a pontos használatról. Az ohioi központi iskolarendszer felügyelője vagy meghatalmazottja ellenőrzi és jóváhagyja azokat a webhelyeket, amelyekhez a fogvatartottak hozzáférhetnek az oktatás során. Nem vehetnek részt a programban azok a bűnelkövetők, akik szexuális jellegű bűncselekményekért, vagy bármilyen internet- vagy számítógép használattal járó bűncselekményért lettek elítélve. Míg a biztonsági követelmények fáradtságos folyamattá teszik a kurzusok tartalmának frissítését, az Ohioi Rehabilitációs és Javítási Minisztérium olyan portált alakított ki, amely közvetlen online hozzáféréssel segíti az oktatási személyzetet a tartalom és az erőforrások könnyebb hozzáadásával, valamint a hallgatók munkájának feltöltésével és letöltésével.

A tanszék jelentése szerint a részt vevő fogvatartottak digitális írástudásának készségei és önbizalma nő, és a hallgatók több mint 80%-a elvégzi kurzusait.¹⁸

Későbbiekben az oktatásban való részvételt fogvatartottak számára kibővítették a különböző támogatói hálózatokhoz való hozzáféréssel. Ez különösen fontos azon elítéltek számára, akik a börtönbüntetésük miatt elszigetelődtek a családjuktól és barátaiktól. Az efféle igények fejlődésével lépést tartva, 2007-ben vezették be az Amerikai Egyesült Államokban a Trust Fund Limited Inprison Computer System¹⁹ (a továbbiakban: TRULINCS) nevű számítógépes rendszert, amely lehetővé teszi a fogvatartottak számára, hogy kapcsolatba lépjenek a külvilággal. Célja, hogy korlátozott számítógépes hozzáférést biztosítson a fogvatartottaknak, beleértve az interneten keresztüli elektronikus üzenetküldés és fogadás lehetőségét.²⁰

A program részben arra szolgál, hogy segítse a fogvatartottakat a társadalomba és a családi közösségbe való visszailleszkedésük során. Az elektronikus üzenetküldés ma már

17 Ohioi Rehabilitációs és Javítási Minisztérium hivatalos oldala: <https://drc.ohio.gov>

18 Bagaric, M., Fischer, N., Hunter, D. (2017) p. 281.

19 Amerikai Szövetségi Börtönhivatal hivatalos oldala, TRULINCS rendszer működése: <https://www.bop.gov/inmates/trulincs.jsp>

20 Szövetségi bűnügyi védőügyvédek és börtön tanácsadók oldala, Corrlinks rendszer működési leírása: <https://federalcriminaldefenseattorney.com/prison-life/corrlinks-inmate-email-trulincs/>

a legtöbb amerikai otthonban és vállalkozásban a kommunikáció alapvető formájává vált, és emiatt segíthet a fogvatartottaknak a családjukkal való kapcsolattartásban. A családi kötelek megerősítése vagy helyreállítása segíthet a fogvatartottaknak a sikeres reintegrációban, ezáltal csökkentve a visszaesés kockázatát.

Az elítéltek csak a korábban említett rendszeren keresztül, az engedélyezett névjegyzékben szereplő személyekkel kommunikálhatnak. A levelező partnereknek pedig a „Corrlinks”²¹ elnevezésű internetes felületet kell használniuk a kapcsolattartáshoz. Mindegyik korábban említett alkalmazás mesterséges intelligencia (a továbbiakban: MI) alkalmazásával ellenőrzi a kiküldött és az érkező üzeneteket. Az ellenőrzés során az esetleges veszélyforrásokat kiemeli és egy személyi állományi tag részére továbbítja kontroll tevékenység céljából. Ezzel a módszerrel a tiltott kapcsolattartás esélye lecsökkent. Az interneten keresztüli kapcsolattartás segíthet a fogvatartottaknak abban, hogy kevésbé érezzék magukat elszigeteltnek, és érzelmi támogatást nyújthat számukra a börtönben töltött idő alatt.

A megengedő szabályozás mellett az Amerikai Egyesült Államokban nagyon szigorúan veszik a kapcsolattartás korlátozottságát és kontrollálását.

Az online tér alkalmazásának szabályait megszegőkkel szemben példa statuálása végett egyre nagyobb mértékű büntetéseket szabtak ki. 2013-ban 500 dolláros bírságot kapott az a fogvatartott, aki tiltott helyen posztolt, 2014-ben már magánelzárással büntették ugyanezt a cselekményt, míg 2015-ben egy több tagból álló csoportot több mint 1 évtizednyi magánelzárással büntettek.²²

Ukrajna

Az online platformok kapcsolattartási és oktatási lehetőségein túl további opciókat biztosítanak az elítéltek számára a kreatív önkifejezésre, ezáltal segíthet a fogva lévő személyeknek abban, hogy a börtönön belül is kapcsolatban maradjanak a hobbiikkal vagy érdeklődési köreikkel. Továbbá az önreflexió és az önfejlesztés segédeszközeként is használható azáltal, hogy a fogvatartottak számára hozzáférést biztosít különböző forrásokhoz, mint például online kurzusokhoz vagy blogokhoz, melyek mentális egészségügyi témákról szólnak.

Ukrajna Igazságügyi Minisztériuma által kiadott, a fogvatartottak globális internethez való hozzáféréseinek megszervezésére vonatkozó, eljárás jóváhagyásáról szóló rendelettel²³

21 Corrlink rendszer hivatalos honlapja: <https://www.corrlinks.com/Login.aspx>

22 Bagaric, M., Fischer, N., Hunter, D. (2017) p. 281.

23 ПОРЯДОК організації надання засудженим доступу до глобальної мережі Інтернет

2017-ben szabályozták a börtönben fogvatartott személyek internet használatát és módját. A kiadott jogszabály mellékletei között szerepel az általuk jóváhagyott weboldal témák szerinti felsorolása, mely inkább a fogvatartottak művelődési, jogi képviselői és szabadidős tevékenységét hivatott elősegíteni. Ilyen elérhető weboldalak például: „Ukrajna állami hatóságainak hivatalos weboldalai, állami intézmények, más országok hivatalos honlapjai, nagykövetségeik, helyi önkormányzatok hivatalos honlapjai, a bejegyzett tömegtájékoztatási eszközök honlapjai, nemzetközi szervezetek honlapjai, oktatás és a tudomány területéhez kapcsolódó intézmények és szervezetek honlapjai, különösen az oktatási intézmények honlapjai, kulturális és művészeti szférához kapcsolódó intézmények, szervezetek honlapjai, sport weboldalak, kreatív weboldalak, jogi weboldalak.”²⁴

A honlapok, amelyeket elérhetnek, egy szűrőrendszeren mennek keresztül, ahol minden apró változtatást követően újra engedélyezni kell a hozzáféréseinek lehetőségeit. Továbbá az ukrán korrekciós kódex 107. cikke kimondja, hogy a fogvatartottaknak joga van többek között rokonokkal és más személyekkel való találkozásra, valamint a levelek cseréjére, illetve a börtönökön kívüli személyekkel folytatott mobil kommunikáció révén az internet használatához. Ez azt jelenti, hogy az e-mail rendszerek, a karitatív és az önfejlesztő platformok használata lehetővé teszik a fogvatartottak számára, hogy e nélkül kommunikáljanak családtagjaikkal, az ügyvédekkel és más szakemberekkel, valamint postai válaszra már ne kelljen várniuk és a fennmaradó szabadidejükben képezni tudják saját magukat. A fentebb említett lehetőségek megvalósulását a Kharkiv Human Rights Protection Group folyamatosan ellenőrzi, valamint további javaslatokat tesz annak érdekében, hogyan lehetne javítani az aktuális körülményeken.

A szervezet ellenőrei azt is kontrollálják, hogy a fogvatartottak hozzáférnek-e az internethez, és milyen gyakran kapnak hozzáférést. Továbbá a fogvatartott panaszt nyújthat be az interneten keresztül feléjük. Manapság a jogi szabályozás lehetővé teszi, hogy az összes bv. intézetben elhelyezett fogvatartott személy hozzáférhet az internethez és minden intézménynek van Wi-Fi-hálózata, számítógépe és speciális szobája erre a célra.

A szabályozások alapján a fogvatartottaknak joguk van postai úton levelezni, telefonhívásokat kezdeményezni és az internetet használni. A kiadott törvényben²⁵ úgy határozott Ukrajna, hogy az internet használatát anyagi ellenszolgáltatás fejében biztosítja mint egyfajta többletszolgáltatás a fogvatartottak számára. A megoldást úgy tervezték meg, hogy a fogvatartott személy és a hozzátartozó is – mint egy feltöltő kártyás rendszer – tudnak befizetni és egy meghatározott percdíj mellett használni

24 ПОРЯДОК організації надання засудженим доступу до глобальної мережі Інтернет

25 ПОРЯДОК організації надання засудженим доступу до глобальної мережі Інтернет

lehetőséget biztosít a rendszer. Az ilyen módon befolyt pénzzel a fogvatartottak a tartási költségeikhez hozzájárulnak.

Norvégia

Sok külföldi börtönben már táblagépeket is használnak, hogy az elítéltek hozzáférhessenek oktatási anyagokhoz,²⁶ szórakoztató és egyéb forrásokhoz. A norvégiai börtönszemlélet hisz abban, hogy a fogvatartottak sikeres reintegrációjához az oktatásra szükség van, ezért a fogvatartottakat különböző lehetőségekkel inspirálják az edukációra.²⁷

A norvég büntetés-végrehajtási rendszer évek óta törekszik az e-learning börtönökben történő bevezetésére, kiterjesztésére és a lehetőségek bővítésére. A norvég tanterv céljának szerves részét képezi a digitális eszközök használata. Korábban voltak regionális projektek, amelyek megpróbálták kihasználni az online oktatás előnyeit. Ez irányú erőfeszítéseket eddig mindig nemzeti forrásból finanszírozták. Az elmúlt évek központi célja egy egységes nemzeti e-tananyag struktúra bevezetése volt Norvégia összes büntetés-végrehajtási intézetében.

Az alacsony biztonságú börtönökben az elmúlt évtizedben kezdték használni az interneten keresztül történő oktatást. Ehhez egy tanulási platformot használnak, amelyet egy külső intézmény biztosít a nyílt interneten keresztül, és a platformhoz hozzáférő fogvatartottak ténylegesen hozzáférnek a teljes internethez. „It's learning”-nek²⁸ hívják, és változatos tananyagokat kínál, és lehetővé teszi a normál iskola követését kívülről. Ez a tanulásmenedzsment rendszer saját kurzusok importálását is lehetővé teszi, és ezen belül fejleszhető a tartalom.

Norvégiában azonban a fogvatartottak jelentős hányada szigorított börtönökben van elhelyezve, ezért a börtönök oktatásáért felelős kormányzója, egy ott is használható e-learning rendszer kifejlesztésére koncentrált. 2009-re a büntetés-végrehajtási szervezet és az oktatási hatóságok szoros együttműködésében egy központi rendszeren került kiépítésre. Központi eleme egy vezérlő egység, amely lehetővé teszi az összes internetes hozzáférést és a forgalom vezérlését.

Az új hálózat, amely az összes börtönt kiszolgálja, az „IFI – Internet for Inmates” nevet viseli. Erre a modellre az a jellemző, hogy kizárólag a nyílt interneten elérhető tananyagokat használja. Ez azonban egyáltalán nem jelenti azt, hogy a fogvatartottak szabad hozzáféréssel rendelkeznek az internethez. Ennek az online rendszernek az

26 Norvégiában az internetet oktatáshoz és képzések lebonyolításához használják. <https://epale.ec.europa.eu/sites/default/files/monteirobarrosleite2015.pdf>

27 Hammerschick, W. (2010)

28 It's learning rendszer hivatalos honlapja: <https://itslearning.com/global/>

a célja, hogy a fogvatartottak minden oktatási okból releváns oldalhoz hozzáférjenek. A rendszer megoldása azon alapul, hogy az internetes weboldalakat különböző kategóriákba sorolja.

Egy nemzetközi cég felel a webhelyek kategóriákba sorolásáért. Például: az Index a hírek kategóriában, a Google pedig a keresőmotorok kategóriájában lenne. Több mint százféle típus létezik. Ezek között vannak az oktatásnak, a sportnak, az utazásnak, de a pornográf tartalmú oldalaknak,²⁹ a fegyvereknek és a kábítószernek, pszichoaktív szereknek szentelt kategóriák is. A magas biztonsági kockázatot jelentő fogvatartottak által elérhető weboldalak biztonságosnak tekintett kategóriákra korlátozódnak.

A nem kategorizált oldalak blokkolva vannak. Az engedélyezett kategóriákon kívül van egy MI-t alkalmazó kommunikációs szűrő, amely blokkolja az üzenetek kiküldésére irányuló kísérleteket. Annak érdekében, hogy ez a szűrő teljesen hatékony legyen, minden beépülő modul blokkolva van, így azonban kevésbé biztosít interaktív használatot. A felhasználók a netes portálokon olvasni minden esetben tudnak, de írni már nem. A hasznosabbá tétel érdekében kivételek is léteznek ez alól a szigorú kommunikációs szűrő alól. Az oktatási weboldalakkal való interakció lehetővé tételéhez a szkriptek vagy „sütik” bekapcsolhatók, és az interaktivitást blokkoló beépülő modulok vagy egyéb funkciók megnyithatók. Az engedélyezett interaktivitás azonban egy oldallal való kommunikációra korlátozódik, és nem a börtön falán kívüli emberekkel való kapcsolattartásra. Ez a fajta megoldás biztonságosnak tekinthető minden szempontból.

Minden börtön és munkahely egy országos központhoz és az ottani szerverstruktúrához kapcsolódik. Ebből a központból irányítja az intézet az internetes forgalmat, a felhasználókat és a számítógépeket. Amikor egy számítógép belép az IFI tartományba (hálózatba), erős szabályzatok zárolják a számítógépet, hogy korlátozzák az illetéktelen hozzáférést az internethez.

A központ naplózza, hogy melyik fogvatartott mit nézett, mikor látogatott meg egy-egy weboldalt és melyik számítógépnél ült. A kategóriákban és az egyes interaktív honlapon történő felülvizsgálatot a tanárok kérésére a központi rendszerben végzik.

Az online oktatás az osztálytermekben történik, ahol a munkahelyek vannak. Az e-learning témái tulajdonképpen bármire vonatkozhatnak, az interneten elérhető anyagoktól függően, amelyeket a bejegyzés után kategorizáltak vagy megnyitottak. Nincsenek szabványosított fogalmak, hogy az elektronikus tananyagot hogyan és milyen mértékben használják.

29 <https://www.ibtimes.co.uk/norwegian-prisons-restrict-inmates-access-porn-that-threatens-peace-security-1513525>

Finnország

Az elítéltek kezdetben csak a „Moodle”³⁰ elnevezésű digitális platformhoz kaptak hozzáférést, hogy továbbtanulhassanak. A hatóságok egy külső fejlesztővel közösen hozták létre a rendszert, és biztonsági felülvizsgálatot végeztek annak érdekében, hogy megfeleljen az Európai Bizottság általános adatvédelmi rendeletének és biztonsági előírásainak. A Finnországban található hämeenlinnai női börtönben elkészült és használt új rendszert először a személyzet és a fogvatartottak képzésére használták.

Az elítéltek az elhelyezési részlegükre laptopot kaptak és a rendszer segítségével üzeneteket küldhettek, fogadhattak, videóhívásokat kezdeményezhettek a személyi állománnyal és szeretteikkel. A zárkaterminál korlátozott internet-hozzáféréssel rendelkezik, de lehetővé teszi a bűnelkövetők számára, hogy a Moodle rendszer segítségével tanuljanak, online vásároljanak, és hozzáférjenek számos más gondosan kiválasztott weboldalhoz, amelyek segítik a reintegrációt és a mindennapi életvitelt. Ez utóbbiak közé tartoznak a civil szervezetek és a szociális szolgáltatások honlapjai.

Ezen kívül a fogva lévő személyek online hozzáférést kapnak a tanuláshoz szükséges alapvető irodai eszközökhöz, e-könyvekhez és hangos könyvekhez is. Videóhívásokon keresztül kommunikálhatnak más hatóságokkal, együttműködő partnerekkel és a börtön egészségügyi személyzetével is. A fogvatartottak már befejeztek több ingyenes és online tanfolyamot. Ilyen az „Elements of AI”³¹ névre keresztelt oktatás is.

Egy finn börtönben készült interjú során felmért fogvatartotti nézetekből arra lehet következtetni, hogy a digitális készségek reménysugarat és motivációt adnak az élet újrakezdéséhez, pozitív kilátásokkal. Speciális eset, hogy az egyik fogvatartott a VR-technológiát teszteli és a számítógép-kezelés alapjait tanulja meg a turkui zárt börtönben.³²

A bűnelkövetők a mentális egészségük érdekében online terápiás programokon vagy fórumokon vehetnek részt, melyek pszichológia és érzelmi támogatást nyújtanak számukra. A megkérdezettek „stabilabbak” mentális szempontból és szívesebben használnak ilyen típusú segítséget annak ellenére, hogy korlátozott a hozzáférési lehetőség a világhálózathoz, azáltal különböző programokhoz a börtönökben.

Az internethasználat veszélyei a büntetés-végrehajtási intézetekben

A web használata a börtönökben nem jelentheti a biztonság veszélyeztetését. Az internetes hozzáférés szigorú korlátozások alá kell, hogy essen, ezzel megelőzve az

30 Moodle rendszer hivatalos honlapja: <https://moodle.com/services/support-training>

31 Elements of AI hivatalos honlapja: <https://www.elementsofai.com>

32 <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/toimipaikatjayhteystiedot/vankilat/turunvankila.html>

illegális tevékenységeket és a veszélyes kommunikációt. A börtönbeli internetes hálozatoknak szűrőrendszerekkel kell rendelkezniük, amelyek blokkolják a tiltott vagy káros tartalmakat.³³

A fogvatartottaknak meg kell felelniük bizonyos szabályoknak és előírásoknak a web használata során, hogy fenntartsák a börtönök belső rendjét és biztonságát. Mindemellett a rendészeti vezetőknek kiemelt szerepük van az internet használatának felügyeletében az intézetekben.

Először fontos, hogy rendelkezzenek megfelelő képzéssel és ismeretekkel az internetes technológiák és veszélyek terén. Másodszor szükség van hatékony eljárások kidolgozására a tevékenységek ellenőrzésére és korlátozására.³⁴ Harmadszor rendszeres kontroll és monitorozás szükséges annak érdekében, hogy az internetet biztonságosan használják a fogvatartottak, és hogy az illegális tevékenységeket időben észleljék, megelőzzék.³⁵

A korábban említett korlátozások között elsőként tűzfalak telepítése segíthet megakadályozni a nem kívánt hozzáférést, és védelmet nyújthat a külső támadásokkal szemben. Másodszor a webes szűrők használata lehetővé teszi a fogvatartottak tevékenységének ellenőrzését és korlátozását azért, hogy elkerüljék az illegális tartalmakhoz való hozzáférést.

Konklúzió és zárszó

Tanulmányunkban bemutattuk a norvég, ausztrál, amerikai, belga és finn rendszereken keresztül a bevezetett technikai újításokat. Ezek a fogvatartotti reintegrációt támogatják mindamelllett, hogy a börtönök külvilágtól történő elszigeteltségét csökkentik. Általánosságban elmondható a világ országainak rendszereivel kapcsolatban, hogy a fejlesztések bevezetése során a támogató szervekkel történő gyors és egyszerű kapcsolattartás, valamint az oktatás mint reintegrációs tevékenység végrehajtása volt az elsődleges cél. Azonban a bemutatott országok eseteiben már a családtagokkal való kapcsolattartás elősegítése is megjelent különböző formákban.

A PrisonPC, illetve a PrisonCloud rendszereken keresztül a fogvatartottaknak a zárkájukban korlátozott internetelés van biztosítva mindamelllett, hogy a rendszer online oktatási platformot biztosít. Az említett rendszerek egy biztonságos környezetben belül az elítéltek számára szabadidős tevékenységre is lehetőséget biztosít. Az internetelés során a fogvatartottak kontrollált, „fehérlistas” szűrővel ellátott környezetben, e-mail rendszeren keresztül kommunikálhatnak a hozzátartozóikkal. Ezzel a kapcsolattartást gyorsabbá, könnyebbé és papímentessé téve.

33 A belgiumi és az amerikai rendszerek jó példák lehetnek.

34 A korábban bemutatott példák jó gyakorlatok lehetnek.

35 Bagaric, M., Fischer, N., Hunter, D. (2017) p. 294-302.

A TRULINCS és a CORRLINKS egységes alkalmazása az amerikai börtönökben lehetővé teszi a fogvatartottak e-mailen keresztül történő kapcsolattartását. A két említett rendszer külön szerveren keresztül üzemel, amelyeken keresztül a fogvatartottak és az engedélyezett kapcsolattartók vagy szervezetek üzenetet válthatnak egymással.

A Moodle rendszert a világ több pontján is alkalmazzák oktatási céllal. A finnországi börtönökön belül is ugyanez az irány, kibővíve a tanuláshoz szükséges webes felületek elérhetőségével. A fogvatartottak a zárkájukban táblagépeken keresztül is hozzáférnek a felületekhez, emiatt a képzésben való részvétel gördülékenyebben, valamint eredményesebben zajlik.

A fejlesztéseknek hála a finn rendszerben lehetőség nyílt arra, hogy a VR-technológiát is tanulmányozzák a fogvatartottak a foglalkozások során. Az IFI hálózat beállítása és koordinálása egy külsős cégre van bízva. Ez a vállalat ellenőrzi a különböző webes elérhetőségeket és csoportokba sorolja, majd szükség esetén felülvizsgálja azok relevanciáját. A fogvatartottak magaviseletük alapján kapnak hozzáférést a kialakított webhely csoportokhoz.

Az ukrán rendszerben a fogvatartottak a jogszabályi háttérben foglalt oldalakat szabadidejükben ellenszolgáltatás fejében megtekinthetik. Ezt többlétszolgáltatásként vehetik igénybe. A fogvatartottak oktatási és kapcsolattartási lehetőségek mellett önfejlesztéssel kapcsolatos weboldalakat is megtekinthetnek, ezzel elősegítve az egyéni preferenciákon alapuló reintegrációt.

A börtönök feladatuknak tekintik a fogvatartottak felkészítését a szabadulásra és az életre a falakon kívül, ezért fontos, hogy legalább alapszinten megtanítsák nekik a digitális készségeket, például az érintőképernyős technológiákat és a digitális eszközök használatát. Azonban nem lehet teljesen szabad hozzáférést biztosítani az információk és számítógépes technológiákhoz. Fontos, hogy megakadályozzák az illegális kommunikációs eszközök terjedését és használatát.

Biztonsági szempontból is érdemes lehet ellenőrzött hozzáférést biztosítani,³⁶ ami különösen előnyös lehet a fogvatartottaknak a családjukkal való kapcsolattartásban, a pozitív társadalmi kapcsolatokban, valamint a rehabilitáció és a szabadulás során a munkába állásban, a hatóságokkal való kommunikációban és az online ügyintézésben. A digitális eszközök és technológiák alkalmazása segíthet a börtönkörnyezet normalizálásában, és csökkentheti a börtönbeli és a szabad világ közötti távolságot. Fontos azonban meghatározni, hogy kiknek és milyen helyzetekben biztosítható az ellenőrzött hozzáférés.

36 Kontroll alatt tartható lenne a külvilággal való kommunikáció és feltehetően kevesebb lenne a tiltott tárgy a börtönökön belül.

Felhasznált irodalom

- Amerikai Szövetségi Börtönhivatal hivatalos oldala, TRULINCS rendszer működése
Online: <https://www.bop.gov/inmates/trulincs.jsp> (Letöltés ideje: 2023. október 25.)
- Bagaric, Mirko – Fischer, Nick – Hunter, Dan (2017): The Hardship That is Internet Deprivation and What it Means for Sentencing: Development of the Internet Sanction and Connectivity for Prisoners. *Akron Law Review*, 2. szám, p. 286-287.
- Corrlink rendszer hivatalos honlapja. Online: <https://www.corrlinks.com/Login.aspx> (Letöltés ideje: 2023. október 25.)
- Elements of AI hivatalos honlapja. Online: <https://www.elementsofai.com/> (Letöltés ideje: 2023. november 12.)
- Hammerschick, Walter (2010): Report on e-learning in European prisons - Concepts, organisation, pedagogical approaches in prison education. Online: https://epale.ec.europa.eu/sites/default/files/report_on_e-learning_in_european_prisons.pdf# (Letöltés ideje: 2024. január 10.)
- Hegedűs Judit – Ivaskevics Krisztián (2016): Büntetés-végrehajtásban dolgozók nézetei a reintegrációról. *Alkalmazott Pszichológia*, 4. szám, p. 71-92. <https://theconversation.com/despite-public-outrage-web-access-for-prisoners-isnt-a-luxury-item-heres-why-88803> (Letöltés ideje: 2023. november 14.)
- <https://www.ibtimes.co.uk/norwegian-prisons-restrict-inmates-access-porn-that-threatens-peace-security-1513525> (Letöltés ideje: 2023. december 28.)
- <https://www.prisonpc.com/> (Letöltés ideje: 2023. november 5.)
- <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/toimipaikatjajhteystiedot/vankilat/turunvankila.html> (Letöltés ideje: 2023. november 12.)
- It's learning rendszer hivatalos honlapja. Online: <https://itslearning.com/global/> (Letöltés ideje: 2024. január 10.)
- Knight, Victoria (2017): Digitizing the Prison: The Light and Dark Future. *Prison Service Journal*, 231. szám, p. 22-30.
- Moodle rendszer hivatalos honlapja. Online: <https://moodle.com/services/support-training/> (Letöltés ideje: 2023. november 12.)
- Ohio Rehabilitációs és Javítási Minisztérium hivatalos oldala. Online: <https://drc.ohio.gov/> (Letöltés ideje: 2023. november 12.)
- Robbrechts, Jana (2020): Digital privacy behind bars. *Prison Service Journal*, 248. szám, p. 10-16.
- Szövetségi bűnügyi védőügyvédek és börtöntanácsadók oldala, Corrlinks rendszer működési leírása. Online: <https://federalcriminaldefenseattorney.com/prison-life/corrlinks-inmate-email-trulincs/> (Letöltés ideje: 2023. október 25.)

Felhasznált jogszabályok

- 29/2021. (V. 19.) BVOP utasítás a telekommunikációs eszköz útján történő elektronikus kapcsolattartás eljárásrendjéről. Online: <https://njt.hu/jogszabaly/2021-29-B0-3M> (Letöltés ideje: 2024. április 2.)
- 35/2020. (VII. 16.) BVOP utasítás a Telekom hálózatos, nem nyilvános mobil távközlési szolgáltatás fogvatartottak részére történő működtetésével kapcsolatos feladatokról. Online: <https://njt.hu/jogszabaly/2020-35-B0-3M> (Letöltés ideje: 2024. április 2.)
2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról. Online: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1300240.tv> (Letöltés ideje: 2024. április 2.)
- ПОРЯДОК організації надання засудженим доступу до глобальної мережі Інтернет (Ukraina Igazságügyi Minisztériuma által kiadott a fogvatartottak globális internethez való hozzáféréseinek megszervezésére vonatkozó eljárás jóváhagyásáról szóló rendelet eredeti neve). Online: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1280-17#n16> (Letöltés ideje: 2024. január 17.)

Hegedűs Judit – Marton Márk

A BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁS ÉS AZ INTERNET: INFORMATIKAI VEZETŐI SZEMPONTBÓL

*Prison service and the internet:
from the viewpoint of an IT professional*

Jelen írásunkban a „büntetés-végrehajtási intézetek és az internethasználat” témaköréhez kapcsolódó pilot kutatásunk eredményeit szeretnénk bemutatni: informatikai szakterületen jártas kollégákkal készítettünk félig strukturált interjúkat, melyek segítségével arra a kérdésre kerestük a választ, hogy vajon a külföldön bevett gyakorlatokat mennyire lehet átültetni a magyar büntetés-végrehajtás rendszerébe.

Elmondható, hogy a digitális technológiákhoz és a világhálózathoz való hozzáférés biztosítása a jelenleg működő hazai rendszerben csak átszervezések és fejlesztések után lenne elérhető, ugyanakkor szükséges ezt megtenni, hiszen a bináris eszközök használata jobban elősegítheti a zárt és a szabad világ közötti elszigeteltség csökkentését és a normalizáció elvének megvalósulását.

Kulcsszavak: internethasználat, információkommunikációs kompetenciák, vezető, kvalitatív kutatási stratégia, tiltott tárgy

In this paper, we would like to present the results of our pilot research on the topic of ‘prisons and the use of internet’: we conducted semi-structured interviews with colleagues with experience in the field of IT, in order to find answers to the question of how far the practices used abroad can be transferred to the Hungarian Prison Service.

It can be stated that providing access to digital technologies and the world wide web in the current system would only be achievable after reorganization and development, while it is necessary to do so, as the use of binary tools can better facilitate the reduction of isolation between the closed and the free world and the implementation of the principle of normalisation.

Keywords: use of internet, competencies of info-communication, leadership, qualitative research strategy, contraband item

Bevezetés

Korábbi tanulmányunkban olyan nemzetközi jogyakorlatokat mutattunk be, melyek a büntetés-végrehajtási intézetek internethasználatára utaltak. Jelen írásunk szorosan kapcsolódik a büntetés-végrehajtási szervek internethasználatával összefüggő nemzetközi jogyakorlatokhoz. A mostani írásunkban a „bv. intézetek és az internethasználat” témaköréhez kapcsolódó pilot kutatásunk eredményeit mutatjuk be.

Ahogy azt előző tanulmányunkban is említettük a nemzetközi gyakorlatban azt láthattuk, hogy különféle informatikai rendszereken keresztül (lásd PrisonPC, valamint a PrisonCloud rendszerek) a fogvatartottak a zárkájukban korlátozott interneteléréssel rendelkeznek mindamellett, hogy a rendszer online oktatási platformot is biztosít. Az említett rendszerek egy biztonságos környezetben belül az elítéltek számára szabadidős tevékenységre is biztosítanak lehetőséget. Az internetelérés során a fogvatartottak kontrollált, „fehérlistás” szűrővel ellátott környezetben, e-mail rendszeren keresztül kommunikálhatnak a hozzátartozóikkal. Ezzel a kapcsolattartást gyorsabbá, könnyebbé és papírmentessé téve.

A vizsgáldás kutatómódszertani háttere

A korábban bemutatott, külföldön bevált rendszerekkel kapcsolatban 7 fő informatikai vezetővel készítettünk interjút. Azért a vezetőket kérdeztünk meg, mert úgy gondoltuk, hogy ők rendelkeznek releváns információkkal és szaktudással a külföldi rendszerek bevezetésének lehetőségeivel kapcsolatban. Természetesen a minta számából kiindulva vizsgáldásunk nem tekinthető reprezentatívnak, nem tudunk általános, mindenkire érvényes következtetéseket levonni, ugyanakkor jó kiindulópont lehet egy komplexebb kutatáshoz.

Az interjúalanyok középkorú felnőtt személyek voltak, akik több évtizedes informatikai területen, illetve büntetés-végrehajtásban szerzett tapasztalattal rendelkeznek. A beszélgetéseket megelőzően releváns külföldi tapasztalatokkal kapcsolatos ismeretterjesztő anyagot küldtünk ki az alanyok részére tájékoztatás céljából, valamint kérve őket arra, hogy az interjú előtt tanulmányozzák át. Ezen túl rákérdeztünk többek között arra is, hogy milyen gátakat látni az intézeteken belüli internethasználat kapcsolatban.

A kutatás elején az alábbi feltevéseket fogalmaztuk meg:

- Feltételezéseink szerint a fogvatartottak alacsony iskolai végzettsége negatívan befolyásolja a büntetés-végrehajtási intézetekben zajló internethasználat lehetőségét.

- A személyi állomány infokommunikációs kompetenciáinak fejlesztése szükséges az új rendszerek bevezetéséhez.
- A nemzetközi jó gyakorlatok megítélése inkább pozitív, mint negatív interjúalanyaink körében.

Vizsgáldásunk során elsősorban kvalitatív stratégiát alkalmaztunk, tematikusan fókuszált, félig strukturált interjúkat vettünk fel a Microsoft Teams alkalmazáson keresztül online formában. A korábban kiküldött ismeretterjesztő anyagokkal kapcsolatos kérdéseket tettünk fel, illetve hagyunk lehetőséget egyéni vélemények és ötletek kifejtésére.

Iskolázottság

A legnagyobb bizonytalanság ezeknek a fejlesztéseknek a bevezetésével kapcsolatban a fogvatartotti populáció alacsony iskolázottsága, illetve a technikai eszközökhöz való hozzáférés visszamaradottsága. Az oktatással kapcsolatos aggályokat a megkérdezettek egyike a következőképpen fogalmazta meg: *„Voltak szakirányú képzéseink az elmúlt időszakban, amit ugye számítógépes vizsgával kellett zárni, és az volt a tapasztalat, hogy – akár egy villanyszerelő szakmánál vagy burkolónál – az informatikai vizsgát szinte alig tudták végrehajtani, mert szinte el se tudták olvasni, hogy mi a kérdés. Tehát addig, amíg az alapvető tudással nem rendelkeznek, tehát nincs egy akár általános iskolai végzettségük, addig sokra nem megyünk az informatikai tudással. Lehet, hogy magát a gépkezelést, tehát egér használat, billentyűzet használat, meg hogy mi is az internet képek alapján meg lehetne taníttatni velük.”*

Mások úgy fogalmazták meg a problémát, hogy *„(...) de addig, amíg a humán erőforrás mind a személyi állomány, mind a fogvatartottak részéről nem azt a tudást és hátteret biztosítja, addig ezek csak jövőbeni tervek maradnak.”* illetve *„(...) tehát vonjuk ketté a bv. rendszerét és a fogvatartottak részére történő oktatási rendszert. Az egy teljesen önálló kis szigetként kéne kezelni, abba az irányba kéne elmenni, csak azt találja ki valaki, szakirányító vagy bárki, aki ezért felelős, hogy milyenek, milyen legyen az informatikai környezet, amin a fogvatartottakat mondjuk, lehetne oktatni.”*

Az interjúban említett probléma, az aluliskolázottság jelen van a büntetés-végrehajtás rendszerén belül. A Börtönstatisztikai Szemle 2019. évi kiadása¹ alapján látható, hogy a fogvatartotti populáció beiskolázottsága 2011 és 2018 között csökkenő tendenciát mutat az általános iskolai oktatást tekintve. Ezzel ellentétes tendenciát mutat a magasabb szintű oktatásban résztvevő fogvatartottak létszáma. Összességében elmondható, hogy emelkedés tapasztalható a beiskolázás terén, ami az általános iskolai végzettséggel rendelkező fogvatartottak számának, illetve arányának növekedéséhez vezetett.

¹ Rutkai K., Sánta L. (2019, szerk.) p. 12.

Az elítéltek közül 0,55% analfabéta, 10,41% kevesebb, mint 8 általános iskolai végzettséggel rendelkezik, míg általános iskolát 58,51% végzett. A statisztikai adatok alapján elmondható, hogy a fogvatartottak egy része vagy nem képes, vagy még csak tanulja az írás, illetve olvasás készségét, ami alátámasztja a kolléga által felvetett problémát. Viszont az iskolázottsági adatok ellenére a munkatársak magát az informatikai oktatást² támogatják, mely során a különböző intézetek a lehetőségekhez képest kezdik el képezni a fogvatartottakat az alapvető informatikai ismeretek elsajátítására. Az oktatásra használt számítógépek teljes mértékben le vannak zárva így a fogvatartottak ténylegesen az alapvető számítógépes ismereteket tanulják meg.

Az alanyaink saját jó gyakorlataikról is beszámoltak, illetve ezekről az intézetek honlapjáról is kaphatunk információkat. A Szombathelyi Országos Büntetés-végrehajtási Intézet a G.I.N.O.P. 6.1.2-15³ kiemelt programon belül szakaszosan, illetve több csoportban oktatja a fogvatartottakat. Az oktatást korábban említett speciális és kontrollált számítógépekkel ellátott teremben tartják, ahol az elítéltek Microsoft Word és Excel alkalmazásokat tudnak csak használni, ezeken kívül más programokhoz, valamint az internethez nem tudnak hozzáférni. Ugyanennek a programnak a keretein belül a Jász-Nagykun-Szolnok Vármegyei Büntetés-végrehajtási Intézet⁴ és a Budapesti Fegyház és Börtön⁵ is oktatja a fogvatartottakat. A G.I.N.O.P. program előnye az interjúk során a következőképpen került meghatározásra: „(...) tanár kell, aki bejön, aztán oktat, mivel a mi kompetenciánk bizonyos esetben nem elegendő a megfelelő oktatási színvonal fenntartásához.”

A személyi állománnyal kapcsolatban az interjú beszélgetések során a kollégák biztosítottak arról, hogy az alájuk beosztott állományban van fejlődni akarás, viszont csak „önképzéssel tanulják a srácok, próbálnak fejlődni, próbálják követni a technikai fejlődést és lehet informatika, távközlés vagy biztonságtechnika is. Semmilyen olyan központi oktatás, képzés eddig – legalábbis ismeretem szerint – mostanában nem volt, ami erre a kollégákat felkészítette volna, és a napi munkájuk mellett viszont el tudod képzelni, hogy mennyi idejük van arra, hogy most akkor 2 órában csak egy önképzés keretén belül próbálja pallérozni az elmét.” Ez azt jelenti, hogy a munkatársak a külvilági technikai fejlesztéseket nyomon követik és próbálják a saját maguk tudását is a fejlődésükhöz felzárkóztatni, de az önképzések során a fejlődési mérték nem egységes és a tudás is szerteágazóvá válik.

- 2 Büntetés-végrehajtás – Informatikai oktatás: <https://www.youtube.com/watch?v=gk9kwUgjWVU>
- 3 Büntetés-végrehajtás hivatalos oldala, Szombathelyi Országos Büntetés-végrehajtási Intézet, hírek: <https://bv.gov.hu/hu/intezetek/szombathely/hirek/2621>
- 4 Büntetés-végrehajtás hivatalos oldala, Jász-Nagykun-Szolnok Vármegyei Büntetés-végrehajtási Intézet, hírek: <https://bv.gov.hu/hu/intezetek/szolnok/hirek/4428>
- 5 Büntetés-végrehajtás hivatalos oldala, Budapesti Fegyház és Börtön, hírek: <https://bv.gov.hu/hu/intezetek/budapesti/hirek/6270>

Más szemszögből nézve: „Negyedévente kellene egy olyan oktatás, amivel fel tudná zárkóztatni a kollégákat a szervezet, esetlegesen szakmai napokat tudnának biztosítani a számunkra. Én azt mondanám, hogy vissza kellene hozni az olyan dolgokat, hogy oktatásokat szervezni.” Az oktatások, illetve szakmai napok megszervezése és biztosítása során a kollégák önképzés által szerzett tudásukat, valamint az esetleges fejlesztések bevezetésével kapcsolatosan kialakított jó és a szabályzóknak megfelelő gyakorlatukat meg tudják osztani a társaikkal, ezzel elősegítve az egységesség kialakulását, és a rendszer maximális biztonságának biztosítását.

Vélemény a nemzetközi gyakorlatról

Ahogy azt már korábban is említettük, az interjúalanyainknak kiküldtünk egy rövid összefoglalót a nemzetközi jó gyakorlatokról, kérve őket arra, hogy a beszélgetésig tanulmányozzák át. A kérdéseink egy része arra vonatkozott, hogy miként vélekednek ezekről, mit gondolnak azok hazai adaptálásáról.

Az ausztrál rendszer

Az említett rendszert tekintve az interjúalanyok támogatták a „fehérlistas” belső hálózaton futó számítógépes rendszer bevezetésével kapcsolatos ötleteket, habár voltak aggályok a biztonságot illetően. A belső rendszerű és távoli szerveren keresztül kontrollált számítógépek bevezetése, illetve használatának megfelelő kialakítása gyorsan megvalósítható lenne, mivel jelenleg a büntetés-végrehajtás intézetei nagyon hasonlóan kialakított rendszert alkalmaznak. A kollégáknál használtak korábban hasonló megoldást, amit „Windows Group Policy megoldásának hívtak. Anno a felső vezetés állította be. Minden különböző embernek különböző beállítása van. 3 opció van ugyebár. Egyáltalán nem adunk hozzáférést, limitált hozzáférés, teljes hozzáférés.” Azonban ma már ezt nem tudják biztosítani, ahogy arra az egyik interjútatott személy is felhívta a figyelmet: „A mostani technikai hátterünkkel nem tudjuk megoldani. Erre egy beruházást kellene végrehajtani az egész börtönnek Magyarországon.” Az interjúk során többen is kiemelték, hogy „szervereket kellene fejleszteni.” Az idézetek alapján a rendszer kialakításához szükséges technikai ismeret megvan, csak szükség lenne egy nagyobb horderejű anyagi beruházásra, amit új és korszerű szerverek, illetve számítógépek beszerzésére kellene fordítani. Emellett szükség lenne egy olyan helyiségre, ahol ezeket az eszközöket tárolhatnák, illetve ahol azok használata ellenőrizhető lenne. Erre a fogvatartotti mobiltelefonokkal kapcsolatos károkozás negatív tapasztalatai miatt lenne szükség, továbbá a bebörtönzött populációt alaposan meg kell vizsgálni, illetve válogatni, hogy kik és milyen mértékben férhetnek hozzá a bevezetni kívánt rendszerhez.

Volt egy olyan javaslat, hogy a közösségi helyiségben vagy a zárkákban elhelyezett számítógépek helyettesíthetők lehetnének: „Igazából a zárkában elhelyezett KIOSZK

készülékek egy kicsit nagyobb képernyős tablettel jobb ötlet, mint a kezükbe adni egyet vagy számítógépet, mert azokat össze fogják törni. Tehát biztos vagyok benne, hogy az akkora költséggel fog járni, hogy az kezelhetetlen lesz inkább. Szerintem a zárkánkénti egy vandál biztosan elhelyezett nagy kijelzős terminálszerű eszköz kihelyezése megoldható. NFC kártyával oda menne a fogvatartott és akkor el tudja olvasni az irat anyagait, az e-mailjeit. Szerintem ebbe az irányba kellene a bv.-nek elmozdulnia. És akár még azt is meg lehet csinálni, hogy egy fejhallgatót rákötni – egy mikrofonos fejhallgatót –, és akkor mindjárt azon Skypeon chatelhet vagy azon akár telefonálhat is, hogyha olyanja van.” Mindemellett az interjú készítése során felvetett ellenőrzéssel kapcsolatos probléma elméletben orvoslásra is került az alábbi javaslattal: „(...) ami hátránya ugye az ellenőrzés, hogy ki van a másik oldalon, de ezt meg egy akár egy arcfelismerő rendszerrel, amibe előre meg van adva, hogy ki az, aki kapcsolattartója és fényképet kell küldenie. Berögzítjük a rendszerbe valamilyen úton-módon aztán jogszabályilag ezt leszabályozzuk, hogy tárolhassuk a hozzá tartozó fényképét és akkor onnantól kezdve már akár működhet is.”

A korábban említett – kibővített funkcióival rendelkező – KIOSZK eszközön a fogvatartottak nem tudnák „élni” az interneten való böngészés teljes szabadságát. Viszont az elítéltek zárkájukban igénybe vehetik azt tanulási, jogi vagy reintegrációs célokra. A korábbiakban leírtakkal ellentétben a legoptimálisabb esetet akkor lehetne kialakítani, ha minden fogvatartottnak teljes mértékben hozzáférhető lenne az internet az ausztráliai minta alapján.

A rendelkezésre állás mértéke változna a különböző bv. intézetek, illetve a fogvatartotti magatartás alapján. A fentebb idézett beszélgetések alapján a zárkákban kialakított KIOSZK eszközök ugyanúgy korlátozhatóak lennének, mint egy számítógép. Azaz nem lehet anyagokat letölteni, és nincs hozzáférés az operációs rendszerhez vagy a szoftverekhez sem. A fogvatartottak nem tudnak telepíteni programokat, így nem tudják manipulálni a rendszert, vagy elrejteni a különböző dokumentumokat.

Ki lehet alakítani a korábban említett „fehérlistas” szűrési rendszert, amely csak meghatározott és engedélyezett oldalak megtekintését teszi lehetővé. A kontrollt végző személyi állományi tag időről időre ellenőrzi az esetleges módosításokat. Emellett lehetőség lenne arra is, hogy a fogvatartottak rendelkezésére állna egy biztonságos e-mail rendszer az eszközön keresztül, amely csak előzetesen jóváhagyott címmel történő kommunikációt tesz lehetővé.

Az összes elektronikus levelet egy speciálisan erre a célra kialakított mesterséges intelligencia átvizsgálná és – az ausztrál, valamint a finn rendszerhez hasonlóan – egy ellenőrző rendszeren keresztül a reintegrációs tiszteket riasztják, ha egy fogvatartott megpróbál tiltott módszereket használva kapcsolatot létesíteni a hozzátartozóval. A kialakított KIOSZK rendszer nehézségek nélkül kezelhető lenne a személyzet számára, és nem igényel magas szintű informatikai vagy számítógépes ismereteket.

A finn rendszer

A finn rendszer egyik nagyon fontos eleme a – fogvatartottnál tanulási céllal tartott – táblagépek alkalmazása. Ezzel kapcsolatban elhangzott, hogy „(...) már a magyar börtönökbe is tesztelési fázisban van, ugye az FMR3 kapcsán. Igazából már ilyen kvázi plusz szolgáltatásként a magyar börtönökben is elérhetőek lesznek ezek a tartalmak, könyveket lehet majd online elolvasni. Hát ezt igyekszik a magyar büntetés-végrehajtás is bevezetni a börtönökbe.” A hazai szervezet teszt jelleggel már dolgozik az FMR3 névre keresztelt eszközök bevezetésén, mely során, egy speciális részlegen elhelyezett és kiválasztott fogvatartottak lehetőséget kaptak a táblagépek használatára. A kollégák különféleképpen reagáltak az elítéltek újabb fajta technikai eszközzel történő ellátására. Ennek bevezetése technikai szempontból nem bonyolult feladat, hiszen: „Szoftveres korlátozással megoldható, hogy a tableteket csak oktatásra lehessen alkalmazni akár online, akár offline állapotban.” – mondta egyik megkérdeztünk.

Viszont a tapasztalataikon alapuló hozzáállás inkább a különböző lehetséges problémák felvetésén és azokra történő esetleges megoldások megtalálásán alapult. A felvetett problémák egyöntetűen az eszközök épségének megóvására és azok különböző költségeinek mérséklésére koncentráltak: „Szerintem itt inkább az lesz a probléma a magyar börtönökben, hogy nem lesz annyi pénzük a fogvatartottaknak, hogy ezt az eszközt béreljék.” Ugyanakkor egyik interjúalanyom felhívta a figyelmet a biztonsági kockázatokra is: „(...) senkinek sem adnám, mint sajátja. Nincs biztosíték arra, hogy nem adja oda másnak. Benne vannak hátulütők és úgy kéne kiválogatni, hogy jobb esetben azok, akik oktatáson vesznek részt, egy zárkában legyenek. De az ötlet maga (mivel fejlődik a világ) egyszerűbb, de nem költséghatékonyabb (összetörheti, kihasználja az akkumulátort). De a kauciónak nevezett összeg fejében jobban figyelhetnek rá.” A kollégák felvetései szerint a Finnországban bevezetett rendszer alapjai a magyar bv. rendszerében is megvannak, csak még tesztelési fázisban dolgoznak a megfelelő lehetőségek megtalálásán.

Az eszközök ellenőrzési folyamatára a következő gondolat fogalmazódott meg: „Budapesti Fegyház és Börtönnek KKMI részlegén, hát eleve ez egy ilyen könnyített részleg, de eleve 10 fogvatartottat is nagyon nehezen mertek kijelölni, akire rá lehetett bízni ezt a tabletet. Ugye azt visszatérve arra, hogy nálunk a reintegrációs tisztekre is hatalmas feladat hárult.” Annyi kiderült ebből, hogy az eszközök használatát nagyon szigorú szabályozás alá kell helyezni, ezáltal a fogvatartottak között különbséget kell tenni. A próbát egy „könnyített részleg” keretein belül hajtották végre, ahol abba az akadályba ütköztek a kollégák, hogy a belgiumi differenciálási rendszerhez nagyon hasonló, szigorú szabályok miatt nehezen találtak a tevékenység végrehajtására alkalmas elítélteket.

Ha lehetséges lenne a finn és a belga rendszer vegyítése, akkor a technikai fejlesztés bevezetése egyszerűbb lenne, még akkor is, hogyha csak offline vagy internet korlátozásával ellátott eszközök kapnának a fogvatartottak. A korábban említett szoftveres, illetve internetes szűrő általi korlátozás során az eszközök beállíthatóak lennének, úgy, hogy csak a meghatározott weboldalak legyenek elérhetőek. Ezzel akár a távoktatásba is be tudna kapcsolódni a fogvatartotti állomány a Moodle rendszeren keresztül.

Az amerikai rendszer

A kollégákkal akkor készültek az interjúk, amikor a Bv. tv. módosítása kapcsán hazánkban is aktuálissá vált a kreditrendszer, valamint a különböző végrehajtási kategóriák bevezetése. Ez az új rendszer komoly hasonlóságot mutat az amerikai rendszerhez, melynek bemutatása során kiemeltük, hogy a reintegrációs célok elérése és maga a nevelési és oktatási tevékenységben való részvétel pontszámnövekedést jelent. A magyar jogszabály megfogalmazása hasonlóképpen írja le: „Kreditrendszer: az elítélt magatartása, együttműködési készsége és a reintegrációs tevékenység keretében nyújtott teljesítménye alapján számított kreditértékeken alapuló előmeneteli rendszer, amelyben a szabadságvesztés tartamához igazodóan rögzítésre kerül azon kreditpontok száma, amelynek összegyűjtése esetén az elítélt a kezdeti besoroláshoz képest átkerülhet egy kedvezőbb kategóriába, és amelyhez mérten az elítélt által megszerzett és a tőle levont kreditpontok számértéke határozza meg a kategóriák közötti előre- vagy visszasorolását.”⁶

Az amerikai és a magyar struktúra között annyi a különbség, hogy a külföldi példában a rendszer ösztönzőként lehetőséget ad arra, hogy az elítélt többlétszolgáltatások igénybevételére használja fel az „összegyűjtött pontokat”, míg a hazai szisztéma nem többlétszolgáltatási előnyt használ a fogvatartottak motiválására, hanem enyhébb büntetés-végrehajtási szabályokat biztosít a pontmennyiség alapján. Az utóbbi rendszer sokkal jobban differenciálhatja a fogvatartottakat, így a tanulmányomban már felvetett internethasználat miatti megkülönböztetés sokkal egyszerűbb és következetesebb lenne.

A külföldön kialakított elektronikus levelezéssel kapcsolatban egy hasonlóan kialakított rendszer bevezetését lehetne támogatni különböző lehetőségekkel: „Nyilván ezt is ki lehetne adni külső vállalkozóknak, mint a FÖNIX3-at. Viszont azt mondanám, hogyha azt akarjuk, ne legyen bevonva más szervezet, akkor vegyünk fel szakembereket és ne a létszámot csökkentjük. Vegyünk fel olyan szakembereket, akik képesek ténylegesen programozni, webes felületeket csinálni és minden egyebet és fizessük meg őket, ahelyett hogy milliárdokat fizetünk ki egy harmadik félnek.”

⁶ 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról 82. § (8) bekezdés

Más a következőképpen nyilatkozott a rendszerek kifejlesztéséről: „Ez minden másik országban is egy önállóan kifejlesztett, és erre a célra összeállított valószínűleg egy szakértő szervezet vagy cég által összeállított rendszer van bevezetve. Amit nem csak úgy összedobtak, mint ahogy, mondjuk, mi össze tudnánk dobni a saját kis szaktudásunkkal, tehát ez egy külön fejlesztést, egy háttér infrastruktúrát és háttér szoftveres környezetet igénylő komplex rendszer, amit ki kell fejleszteni és utána jöhet szó a bevezetésére, meg mondjuk informatikai személyzet általi üzemeltetésére. Tehát az magától értetődő, hogy magát azt a kifejlesztett rendszernek az üzemeltetését, azt oktatni kell.”

Az idézet alapján látható, hogy szakmailag nem tudnánk egy ilyen komplex rendszert elkészíteni. Ennek ellenére a beüzemelés és személyi állományi oktatást a kollégák is el tudnák végezni.

A rendszer kialakításával kapcsolatban az MI megfelelő szintű alkalmazása is szóba került, mellyel kapcsolatban a következő gondolat született: „Ha ebből indulsz ki akkor a technikai háttérrel is fejleszteni kellene, mivel a saját állományunk levelezését nem tudjuk megfelelően biztosítani. Itt még olyan dolgokat is be kellene rakni az MI szempontjából, hogy linkeket se fogadjon el.”

A mesterséges intelligencia a zárkán belül a korábban említett KIOSZK rendszeren keresztül történő videóhívás során lenne alkalmazható. Ezzel kapcsolatban a vélemények szintén támogató jellegűek voltak, mivel korábban már egy hasonló módszer bevezetésre került.

Az interjúk során kiemelték, hogy ez „nem mostani történet. Addig nem tudott a fogvatartott hívást kezdeményezni, míg nem állt a kamera elé és az arcát nem látta a rendszer. És akkor még nem beszélünk mesterséges intelligenciáról, de ez már 10 évvel ezelőtt működő történet volt, tehát ez ilyen, bevezetni tényleg egyszerű.”

A mesterséges intelligencia használatának alapjait a rendszer már korábban megalapozta, így annak bevezetése – mint ahogy korábban már utaltunk rá – nem lenne nagy költség, illetve nem igényelne nagymértékű újítást.

Az ukrán rendszer

A beszélgetés során a kollégák egyetértettek abban, hogy a jogszabályi háttér az egyik legfontosabb abban a tekintetben, hogy a korábban bemutatott rendszerek tudjanak a hazai környezetben működni. A jogi háttér szükségessége a legcélratoróbban a következőképpen került megfogalmazásra: „A jogi háttér kifejlesztése és az eszközbeszerzés kritikus része a fejlesztéseknek. Tehát a szükséges háttérrel biztosítani kell, hogy naponta hozzá tudjanak férni a fogvatartottak akár a zárkájukban, akár máshol

naponta ezekhez a kommunikációs eszközökhöz valamilyen módszerrel. Ez mérhetetlenül sok pénz és jogszabályi háttérváltoztatás. Ha ezek megvannak, akkor megoldható.”

Korábban említettük, hogy a Bv. tv. módosításával olyan differenciálási lehetőségeket hoztak létre, amelyekkel jelenleg a jogszabályi háttérrel csak kis mértékben kellene megváltoztatni ahhoz, hogy az ukrán rendszer kialakítható legyen. A hazai jogrendszerben a következő kiemelkedő feladat a fogvatartottak internet használatával kapcsolatos lehetőségek szabályozása lenne. Az ukrán szabályozás ismertetésénél kiemeltük, hogy mely oldalakat látogathatják meg a fogvatartottak, ezt pedig a korábban említett „fehérlítés” szűrőrendszerrel lehetne biztosítani.

Az ilyen típusú szabályozással kapcsolatban kiemelésre került, hogy az FMR rendszer egy szigorúan szabályozott „fehérlítés” szűrést alkalmaz: *„Ha csak egy oldalt akarunk, hogy a fogvatartott lássa, akkor az megoldható. A fogvatartotti telefonokat olvasó készülék egy weboldalt használ, ahol le van tiltva, hogy a fogvatartott nyomogassa (érintőképernyős). Az csak egy tájékoztató felület. Vannak ennek a megoldásnak is rizikói, de teljes mértékben megoldható ez is.”*

Az interjúk alapján elmondható, ha jogszabályban meg lenne határozva, hogy a fogvatartottak mely internetes oldalakat látogathatnák – hasonlóképpen az ukrán rendszerhez –, akkor a kollégák fel lennének készülve a bevezetésére, valamint alkalmazására.

Veszélyforrások

Az interjúk elkészítése során az alanyok több olyan lehetséges veszélyforrást említettek, amire érdemes kitérni. Ilyen például a mesterséges intelligencia használata, kapcsolattartás feletti kontroll csökkenése, illetve maga a weboldalak is veszélyforrásként jelentek meg.

Az MI használata

Az MI használatával összefüggésben is merültek fel kétségek: *„Ezzel kapcsolatban szkeptikus vagyok. Például a ChatGPT nagyon változatos használhatósággal rendelkezik, emiatt én nem tudom, hogy ez valóban használható MI lenne-e.”* A 4. számú alany kiemelte, hogy *„a mesterséges intelligencia eredményeit hallomásból tudja az ember, hogy ezek nem váltak be minden esetben. Mondhatnánk úgy is, hogy eddig szinte sehol nem vált be.”*

A beszélgetések során egyre világosabban kiderült számunkra, hogy a kollégák hiába állnak támogatóan hozzá a témához, mégis mindenki gondolatában megfordult már az MI jelenlegi hiányosságai. A korábban említett mesterséges intelligencia használata során olyan problémákba ütközhetünk, mint például az adatvédelmi biztonság csökkenése. Emellett elmondható, hogy az AI hosszú idők óta fejlesztési fázisban van.

Személyes adatok védelme

A mesterséges intelligencia felhasználási módjaira az interjúk feldolgozása során több helyen kitértünk. A kutatásunk elkészültekor a mesterséges intelligenciával kapcsolatban az adatkezelési jogszabályok még nem jelentek meg, viszont 2024 márciusában az Európai Parlament kiadta az Artificial Intelligence Act rendeletet⁷, mely pótolta ezt a hiányosságot.

Az MI használatát 2 részre bontva elemeztük. Egyik alkalmazási lehetősége a kapcsolattartás során az esetleges e-mail rendszeren keresztül történő levelezés ellenőrzése, míg a másik lehetőség az online videóhívásokon keresztül az előre összegyűjtött képek alapján az arcfelismerő funkció alkalmazása. Mind a két említett funkció alkalmazása nagy mennyiségű és jó minőségű adathalmazt igényel, valamint egy vagy több szakértőből álló programozó személyzetet, akik koordinálják az MI gépi tanulási folyamatát.⁸ Továbbá az internetes kommunikáció során a személyes adatok erős védelmének hiánya lehetőséget teremthet az információkkal való visszaélésre vagy jogellenes felhasználására.

A weboldalak által rejtett veszélyek

A „fehérlítés” szűrés egy olyan technika, amely csak engedélyezett vagy előre meghatározott webes oldalakhoz való hozzáférést tesz lehetővé, ezáltal csökkentheti a potenciális veszélyeket. Azonban még ez a típusú szűrés sem garantálja teljesen a biztonságot, és számos kihívással járhat. Ilyen veszélyforrásként kell megemlíteni, hogy az internetes tartalom és a webhelyek gyorsan változhatnak és a listát rendszeresen frissíteni kell ahhoz, hogy lépést lehessen tartani a változásokkal.

A korábban említett kihívásokat figyelembe kell venni az alkalmazott MI rendszerek tervezése és bevezetése során. A megfelelő működést szigorú szabályozásoknak kell alávetni és etikai iránymutatásokra is szükség van. Továbbá az ilyen technológiák bevezetésekor mérlegelni kell az előnyöket és a potenciális kockázatokat, valamint biztosítani kell a megfelelő felügyeletet és szabályozást.

Tiltott tárgyak

Korábban már említettük, hogy a fejlesztések bevezetése védelmi szempontból is segítené a bv. rendszerét. A hazai szervezet egyik alapvető feladata a fogvatartás biztonságának fenntartása, amelyet a legnagyobb mértékben a bejutott tiltott tárgyak veszélyeztetnek.

⁷ P9_TA(2024)0138

⁸ Eszteri D. (2019)

A Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága által közzétett nyilatkozat szerint „a leggyakrabban becsempészni kívánt tiltott eszközök közé a mini mobilok tartoznak.”⁹ A technikai eszközök mellett már tiltott tárgyak is nagymértékben veszélyeztetik a fogvatartás biztonságát.

Az ENSZ 2017. évi kábítószer-jelentése¹⁰ által megfogalmazottak szerint kiemelt problémát jelent Európa börtöneinek a szintetikus kábítószer bejutása. Itthon is feladatot jelent kezelni a „dizájner” drogok bekerülésének megakadályozását. „Az elmúlt évek előtalálási esetszámainak elemzése alapján a BvOP megállapította, hogy ugyan a tiltott mobiltelefonok bejutása a csomagvizsgáló berendezéssel és manuális átvizsgálással megakadályozható, de a kábítószergyanús anyagok, legfőképp az újonnan megjelenő „dizájner drogok” előtalálása szinte lehetetlen feladat, a feladók ugyanis legtöbbször azokat élelmiszerbe, ruházati termékekbe vagy papírlapokba áztatják.”¹¹

A bv. szervezet a kábítószergyanús anyagok kiszűrése érdekében a társszervekkel együttműködve technikai eszközöket vásárolt. A levélküldemények átvizsgálásához használható UV lámpák mellett RAMAN típusú lézerspektroszkóp beszerzése is megtörtént. Az előtalált tiltott tárgyakról „(...) azt pontosan tudjuk, hogy – csak példa jelleggel kiemelve – 2021. év első féléves időszakában összesen 61 esetben találtak a kollégák kábítószergyanús anyagot, ebből 34 (55,7%) alkalommal érkezett postai küldeményben. 2020 hasonló időszakában összesen 92 esetben találtak elő kábítószergyanús anyagot, ebből 65 (70,6%) alkalommal érkezett postai küldeményben.”¹² Elmondható, hogy az ilyen anyagok bejutásának fő módja a postai levélküldemény.

A megkérdezettek elmondták, hogy az általuk támogatott KIOSZK rendszeren keresztül történő online kapcsolattartás mellett a papíralapú levelezés is megjeleníthető lenne a rendszerben: „Nincs azzal baj, de ebben az esetben ugye úgy, mint ahogy a posta SZEÜSZ-t, tehát, a család beküldi a levelét, amit aztán elektronikusan, felvétel formájában megkapnak a fogvatartottak. Tehát ezek megoldhatóak, csak ezek mind jogszabályi háttér és mérhetetlenül sok pénz kérdése.” A bv. jelenleg feltölti a fogvatartott hivatalos dokumentumait a KIOSZK eszközökre. A most működő rendszer kisebb fejlesztések végrehajtása után képes lenne csökkenteni a papíralapon bejutó tiltott tárgyak számát.

9 Büntetés-végrehajtás hivatalos oldala, általános hírek: <https://bv.gov.hu/hu/node/22>

10 Niaz, K., Carpentier, C., Davis, P. (2017) p. 44.

11 Czenczer O., Hinkel T. (2022) p. 1016.

12 Czenczer O., Hinkel T. (2022) p. 1020.

Megoldási javaslat a veszélyforrásokra

A börtönön belüli internethasználat szabályozása és felügyelete különösen fontos feladat, amely a jogok és a biztonsági szempontok közötti egyensúly megteremtését követeli meg. Fontos, hogy a felügyeletet ellátó személyzet megfelelő tapasztalattal rendelkezzen az információbiztonságról és a vonatkozó szabályozókról. Az állománynak kiemelkedő szerepe van a rendszer hatékony ellenőrzésében, a biztonság fenntartásában, hiszen ők ismerik a legjobban az adott intézet sajátosságait.

Az interjúalanyaink véleménye megegyezik abban, hogy a „külsős”, az e féle tevékenységre specializálódott személyek által kialakított munkakörnyezetet jobban támogatják a vezetők. Az 1. számú interjúalannyal készült beszélgetésből látszik, hogy az a legoptimálisabb, amikor a bv. csak működteti és üzemelteti a rendszert, míg a fejlesztést külső személyek végzik. Ilyen szakemberek lehetnek az informatikai biztonsági szakértők, hálózati és adatvédelmi specialisták, akik nélkülözhetetlenek a rendszer biztonságának és sérthetlenségének megőrzésében, továbbá fontos szerepet töltenek be a független szervezetek vagy szakértői bizottságok, akik elősegíthetik a rendszer átláthatóságát és a visszaélések lehetőségének csökkentését. Ha külső személyek végzik a környezet kialakítását és annak felülvizsgálatát, akkor ki lehet szűrni az esetleges hiányosságokat és a kor aktuális elvárásaival lépést lehet tartani.

Konklúzió és zárszó

A börtönön kívüli digitális fejlődés új kihívások elé állítja a világ szinte összes büntetés-végrehajtási szervezetét. A külföldi és magyar bv. egyik fő feladata a szabadulásra felkészítés és vele együtt a fogvatartottak reintegrációja, ezért a digitális oktatás és fejlődés a zárt intézeti környezetben elengedhetetlen.

A bemutatott, külföldön jól működő rendszerek tanulságai alapján az elektronikus technológiákhoz és az internethez való hozzáférés biztosítása a jelenleg működő hazai rendszerben csak átszervezések és fejlesztések után lenne elérhető. Hangsúlyozzuk, hogy a teljes digitális tilalom helyett átgondolandó lenne, hogy a korlátozott és felügyelt webes elérés elősegítheti a reintegrációs célok megvalósulását.

A hatóságokkal és a családjukkal is könnyebben kapcsolatba tudnak lépni. A digitális eszközök használata továbbá elősegítheti a zárt és a szabad világ közötti elszigeteltség csökkentését és a normalizáció elvének megvalósulását. A külföldi példákat alapul véve látható, hogy minden esetben valamilyen formában korlátozták azt a fogvatartotti állományt, amely hozzáférhet a virtuális eszközökhöz és a világhálóhoz.

A rendszerek bevezetése számos veszélyt is hordozhat magával. Az illegális tevékenységek terjedése jelentős problémát okozhat. Nem megfelelő technikai védelem kialakítása esetén a fogvatartottak törvénytelen tartalmakhoz, nem engedélyezett információkhoz vagy tárgyakhoz juthatnak hozzá, illetve az interneten való személyes adatok védelme jelenthet kihívást, a fogvatartottak könnyen elérhetik egymást, esetleg más emberek személyes adatait.

Egyik fő kérdés az volt, hogy a külföldön bevett gyakorlatokat át lehet-e ültetni a magyar rendszerbe. Vizsgálódásunk során arra koncentráltunk, hogy a potenciálisan jó példának bizonyuló lehetőségek bemutatása mellett rámutassunk arra, hogy mely lehetőségek a legoptimálisabbak a hazai büntetés-végrehajtás számára. Az interjúalanyok támogatták a fejlesztések végrehajthatóságát és szükségességét mindamelllett, hogy kiemelték a biztonság szempontjából fontos kritériumokat és azokra megoldásokat is kerestek.

Jelenleg hazánkban a fogvatartottak internetelérése a szervezet által kialakított, a Skype-hálózaton történő elektronikus videóhívás alkalmazására terjed ki. Az interjúk elkészítése során a megkérdezettek elmondták mindegyik, általunk bemutatott rendszerrel kapcsolatban a véleményeiket, illetve a hazai börtönrendszer fejlesztési lehetőségeit is vázolták. A beszélgetések során az érintettek egybehangzóan támogatták a KIOSZK rendszeren alapuló, zárkákban elhelyezett, vandálbiztosan kialakított struktúrát. Elmondásuk alapján ezek – kismértékű átalakítást követően – alkalmazhatóak lennének itthon is. Az eszközök távoli vezérléssel is korlátozhatóak, azaz „fehérlistas” szűrés vagy szoftveres tiltást be lehet rajtuk állítani, ezáltal a biztonsági szempontból aggályos kérdések eloszlására alkalmassá teszi a rendszert. Mivel a bv. fejlődése társadalmi elvárás is, ezért az intézeteknek is meg kell felelniük ennek.

Összességében elmondható, hogy igaznak bizonyult első hipotézisünk, miszerint a fogvatartottak alacsony iskolai végzettsége nehezíti a büntetés-végrehajtási intézetek internethasználati lehetőségeit. Az interjúkból kiderült – és ez által a második hipotézisünk is beigazolódott – a személyi állomány képzésének szükségessége, az IKT kompetenciáik fejlesztése. Végül a nemzetközi joggyakorlatokkal kapcsolatban kiemelhető, hogy általában pozitív volt a megítélésük, azonban érzékelhetővé vált, hogy léteznek hazai törekvések is ezen a területen.

Felhasznált irodalom

- Büntetés-végrehajtás – Informatikai oktatás. Online: <https://www.youtube.com/watch?v=gk9kwUgjWVU> (Letöltés ideje: 2024. január 24.)
- Büntetés-végrehajtás hivatalos oldala, általános hírek. Online: <https://bv.gov.hu/hu/node/22> (Letöltés ideje: 2024. január 24.)
- Büntetés-végrehajtás hivatalos oldala, Budapesti Fegyház és Börtön, hírek. Online: <https://bv.gov.hu/hu/intezetek/budapesti/hirek/6270> (Letöltés ideje: 2024. január 24.)
- Büntetés-végrehajtás hivatalos oldala, Jász-Nagykun-Szolnok Vármegyei Büntetés-végrehajtási Intézet, hírek. Online: <https://bv.gov.hu/hu/intezetek/szolnok/hirek/4428> (Letöltés ideje: 2024. január 24.)
- Büntetés-végrehajtás hivatalos oldala, Szombathelyi Országos Büntetés-végrehajtási Intézet, hírek. Online: <https://bv.gov.hu/hu/intezetek/szombathely/hirek/2621> (Letöltés ideje: 2024. január 24.)
- Czenczer Orsolya – Hinkel Tamás (2022): Webshop a börtönben, avagy a zárt láncú csomagküldési rendszer tapasztalatai és hatása a biztonságra. Belügyi Szemle, 5. szám, p. 1016-1020.
- Eszteri Dániel (2019): Hogyan tanítsuk jogszerűen a mesterséges intelligenciánkat? Magyar Jog, 12. szám, p. 669-682.
- Niaz, Kamran – Carpentier, Chloe – Davis, Phillis (2017): Market analysis of synthetic drugs – Amphetamine-type stimulants, new psychoactive substances. World Drug Report, 2017, IV., p. 44. Online: https://www.unodc.org/wdr2017/field/Booklet_4_ATSNPS.pdf (Letöltés ideje: 2024. február 1.)
- Rutkai Kata – Sánta Livia (2019, szerk.): Oktatási, képzési adatok. Börtönstatisztikai Szemle, 2019/1. szám, p. 12.

Felhasznált jogszabályok

2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról. Online: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1300240.tv> (Letöltés ideje: 2024. április 2.)

Fotó: Bv. fotó

Hutka Balázs

A FOGVATARTOTTI FOGLALKOZTATÁS BIZTONSÁGA, FEJLESZTÉSI LEHETŐSÉGEI – A FELÜGYELET NÉLKÜLI MUNKÁLTATÁS MEGVALÓSÍTHATÓSÁGA

The security and the possibility of improvement of inmate employment – The feasibility of unsupervised work

Tanulmányomban arra a kérdésre keresem a választ, hogy a modern technológia, az innovációk, a megújult jogszabályi környezet, valamint egy új szemlélet biztosíthatja-e a fogvatartás biztonságát abban az esetben is, ha az élőerőt időszakosan más feladatok ellátására csoportosítjuk át.

A felderítési tevékenység, a kockázatkezelés, valamint a hatékony elemző-értékelő munka mennyiben képes hozzájárulni a biztonság fokozásához, elősegíti-e a fogvatartotti munkáltatás kockázati tényezőinek és a személyi állomány leterheltségének csökkentését?

Tanulmányomban vizsgálom a mesterséges intelligencia és más innovációk alkalmazási területeit, melyeket egy merőben új szemlélet mentén, a felügyelet nélküli munkáltatás megvalósíthatóságának fényében mutatok be.

Elképzeltető, hogy a jövőben ilyen mértékben támaszkodjunk a technológiára? Lehet a felderítési tevékenység, az elemző-értékelő munka olyan hatékony, hogy ilyen jellegű munkáltatás-felügyelet megvalósítható legyen?

Kulcsszavak: biztonság, foglalkoztatás, felügyelet nélküli munkáltatás, mesterséges intelligencia, innováció

In this study I am looking to answer the question of whether modern technology, innovations, a renewed legislative environment, and a new approach can ensure the safety of detention, even in case manpower is periodically regrouped to perform other tasks.

To what extent can intelligence activities, risk management and effective analytical assessment contribute to the enhancement of security, to the reduction of risk factors of inmate employment and the workload of the staff.

I examine the areas of application of artificial intelligence and other innovations, while presenting them in new perspective, in the light of the feasibility of unsupervised prisoner employment.

Is it possible that in the future we will rely on technology to such an extent? Can the intelligence activity or the analytical evaluation be so effective that this kind of employment supervision is feasible?

Keywords: security, employment, unsupervised employment, artificial intelligence, innovation

Bevezetés

A büntetés-végrehajtási szervezet (a továbbiakban: bv. szervezet) alapvető célkitűzései közé tartozik a bv. szervek mellett működő gazdasági társaságok nyereséges működése, működtetése, valamint az adott bv. intézet fenntartásához szükséges feladatok, munkakörök fogvatartotti hozzáadott értékkel történő megvalósítása. Emellett szinte elsődleges feladatként fogalmazható meg a fogvatartottak foglalkoztatása, munkáltatása iránti igény, amivel egyrészt a társadalom számára hasznos javak előállítását, a fogvatartott saját tartási költségeihez való hozzájárulását, valamint az intézet ellátásához szükséges munkafolyamatok elvégzését. Ennek reintegrációs aspektusa alaptétel, hiszen a munkáltatásban való részvétel hozzásegítheti a fogvatartottat ahhoz, hogy akár megszerzett gyakorlatával vagy végzettségével a szabadulása után vissza tudjon illeszkedni a társadalomba, annak építő tagjává válva.

Napjaink technológiájának fejlettségi szintje azonban lehetővé teszi, hogy ezen alapgondolatok mentén tovább haladjunk, hiszen az innovációk azt eredményezhetik, hogy a fogvatartott munkáltatása szempontjából a személyi állomány közvetlen, állandó jelenlétét – felügyeletét – akár részben, akár egészében ütemezzük és csak az elengedhetetlen folyamatokhoz biztosítjuk. Ez hozzájárulhat a létszám optimálisabb gazdálkodásához, valamint csökkentheti a személyi állomány leterheltségét. Az eddig alkalmazott technikai rendszerek biztosították az alapvető funkciókat és a személyi állomány jelenléte hozzájárult a rendkívüli események nélküli végrehajtáshoz, azonban kutatásomban arra keresem a választ, hogy a technikai újítások, az informatikai rendszerek képesek-e az előerő optimálisabb felhasználását biztosítani, a közvetlen felügyeletet akár részben, akár egészében kiváltani.

A jelenleg kiépített biztonság-technikai rendszerek, a modern IP-alapú kamerarendszerek és több, már tesztelt vagy helyenként már alkalmazott novum lehetővé teszi, hogy zárt intézeti viszonyok mellett a fogvatartottak tevékenységét valós időben monitorozzuk, értékeljük-elemezük, ezáltal a személyi állomány közreműködését optimalizáljuk.

Ehhez elengedhetetlenül szükséges a munkáltatásba bevont fogvatartottak profilozása, a jelenleg alkalmazott kockázatelemzési rendszer kihasználása, valamint annak alkalmazása. A Központi Kivizsgáló és Módszertani Intézet (a továbbiakban: KKMI) működése és a prediktív mérőeszközök alkalmazása lehetővé teszi a fogvatartott megfelelő kockázatelemzését. A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény (a továbbiakban: Bv. törvény) változásával pedig joggal várhatjuk el, hogy sosem látott hatékonysággal tudjuk motiválni a fogvatartottakat mind az együttműködés, mind pedig a reintegrációs tevékenységben való részvétel kapcsán. Mivel a foglalkoztatás – munkáltatás – az egyik

alapvető reintegrációs forma, várható, hogy sokkal több elítélt akar dolgozni, tevékenyen részt venni életútja kapcsán a különböző programokban.

A foglalkoztatás során is alkalmazott „SAFE” rendszer, valamint az elektronikus szolgálati napló bevezetése további terheket vesz le a végrehajtó állomány válláról, ezzel gyorsabbá és pontosabbá téve a szolgálati feladatok végrehajtását.

A további innovációk, mint az arcfelismerő rendszerek, IP-alapú kamerahálózatok, megfelelő megjelenítők elterjedése, valamint a mesterséges intelligencia megjelenése alkotja annak a feltevésnek a gerincét, melyre kutatásom irányul. A technológiai fejlődés tárgyát és irányát fontos vizsgálni, hiszen ez elengedhetetlen a fogvatartás biztonságához, a fejlődéshez és a jövőbe mutató rendszerek alkalmazásának megvalósításához.

Kutatásom az alábbi kérdések köré épült:

1. A bv. szervek technológiai fejlettségi színvonala eljutott arra a szintre, hogy a zárt intézeti környezetben megvalósítható a fogvatartottak felügyelet nélküli munkáltatása. Ebből kifolyólag optimalizálható a személyi állomány létszáma, a maximális biztonság, minimális kockázatvállalás alapelvek mentén.
2. A kockázatelemzési rendszerek alkalmazásával a technikai fejlettségi szint és a kockázatelemzés képes segítséget nyújtani a felügyelet nélküli munkáltatás megvalósításban, ezáltal a személyi állomány optimálisabb felhasználásában.

A foglalkoztatás jelenlegi helyzete

Mielőtt tanulmányom mélyebb aspektusait érinteném, mindenképpen szót kell ejtenem a hazai viszonyokról és a fogvatartotti munkavégzés sajátosságairól. Az egyik legfontosabb elem maga a munkáltatás elméleti hátterének vizsgálata, melyről a Bv. törvény így fogalmaz:

„A munkáltatás a reintegrációs tevékenység azon formája, amikor az elítéltek vagy a kényszerintézkedés hatálya alatt álló személy és a szabálysértési elzárásra kötelezett elkövető munkavégzése szervezetten, rendszeresen, haszon- vagy bevétel-szerzési céllal, a munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvény (a továbbiakban: Mt.) által szabályozott munkaviszonytól eltérő, jogszabályban meghatározott feltételekkel és díjazás ellenében történik. Az így létrejövő munkáltatási jogviszony alanyai munkáltatóként a bv. intézet, a fogvatartottak kötelező foglalkoztatására létrehozott gazdasági társaság vagy a bv. szerv szerződése és az elítéltek vagy a kényszerintézkedés hatálya alatt álló személy és a szabálysértési elzárásra kötelezett elkövető”¹

¹ 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról

A fogvatartottak munkáltatása – a hazai viszonylatot tekintve – elsősorban a munkára kötelezettség formájában valósul meg, valamint a reintegrációs tevékenység egyik legfontosabb eleme. Magyarország Kormánya célul tűzte ki a bv. szervezet részére a fogvatartottak teljes körű foglalkoztatását, hiszen a munkáltatásuknak kiemelt szerepe van a tartási költségeikhez történő hozzájárulásban is. Ennek okán „*e feladat prioritásáról és megvalósításának szükségességéről a bv. intézetek nemzetközi elvárásoknak való megfelelésével összefüggő átfogó vizsgálat megállapításaihoz kapcsolódó intézkedésekről szóló 1040/2011. (III. 9.) Korm. határozatában (a továbbiakban: Kormányhatározat) rendelkeztek. A Kormányhatározat 2. pontja kimondja, hogy az elítéltek teljes körű foglalkoztatásának meg kell valósulnia, mely a nemzetközi normáknak is megfelel.*”²

Kiemelt fontosságú még abból a szempontból is, hogy a fogvatartott a bv. intézetben eltöltött idejét hasznosan tölti, meglévő szakmáját adott esetben gyakorolhatja, szakmaképzésben vehet részt, emellett keresetével saját magát vagy családtagjait is támogathatja. Javíthat továbbá fegyelmi helyzetén, hiszen kisebb súlyú fegyelmi vétség a munkáltatás során szerzett jutalom segítségével akár el is törölhető. A Bv. törvény változásával a munkáltatásban – a foglalkoztatás részeként – való részvétel, a hatékony együttműködés a fogvatartottak részéről különösen fontos a kreditpontok megszerzésében, ami elősegítheti a kategóriák közötti átjárást, ezáltal pozitívan befolyásolhatja a fogvatartott életútját.

A munkavégzés szervezeten, rendszeresen, haszon- vagy bevételszerzési céllal, a munka törvénykönyvében szabályozott munkaviszonytól eltérő, jogszabályban³ meghatározott feltételekkel és díjazás ellenében történik. Nem minősül munkáltatásnak a díjazás nélküli munkavégzés, vagyis az intézet vagy intézmény tisztántartásában és ellátásában való kötelező részvétel ideje, amelynek során a munkavégzés havonta összesen a 32 órát nem haladhatja meg.

A következőben a FÖNIX2 közhiteles rendszer VIR⁴ adatai alapján vizsgálom a bv. szervezet által foglalkoztatott fogvatartotti létszámadatokat, annak okán, hogy ezzel is bizonyítást nyerjen, milyen fontos a munkáltatás, és milyen létszámadatokkal kell dolgozni a szervezetben szolgálatot teljesítő hivatásos állományok:

Fogvatartottak száma (átlag)	Hétköznap	Hétféle	ÖSSZESEN
MEGNEVEZÉS			
☐ Állampusztai Kft.	122,8	123,1	122,9
☐ Állampusztai Kft.	122,8	123,1	122,9
☐ Annamajori Kft.	203,5	205,6	204,2
☐ Annamajori Kft.	180,6	182,3	181,1
☐ Annamajori Kft. külső szerződés	22,9	23,4	23,0
☐ BV Holding Kft.	76,6	68,3	74,0
☐ BV Holding Kft.	76,6	68,3	74,0
☐ Duna-Mix Kft.	245,9	249,1	246,9
☐ Duna-Mix Kft.	238,0	241,0	238,9
☐ Duna-Mix Kft. külső szerződés	7,9	8,1	8,0
☐ Duna-Papír Kft.	198,3	201,4	199,3
☐ Duna-Papír Kft.	90,7	89,1	90,2
☐ Duna-Papír Kft. külső szerződés	107,6	112,2	109,1
☐ Intézeti	3 357,6	3 328,1	3 348,4
☐ Férőhelybővítés kapcsán munkáltatott	34,4	33,8	34,2
☐ Bv. Gazdasági Ellátó Intézeténél munkáltatott	250,3	248,9	249,9
☐ Intézet fenntartási feladatokban munkáltatott	2 399,8	2 383,7	2 394,8
☐ Küls. gazd. szerv. kötött szerződés keretében munk.	593,5	590,9	592,7
☐ PPP-nél munkáltatott	79,1	70,6	76,5
☐ Vízügyi területen munkáltatott	0,4	0,1	0,3
☐ Ipoly Cipőgyár Kft.	281,9	281,8	281,9
☐ Ipoly Cipőgyár Kft.	153,8	151,9	153,3
☐ Ipoly Cipőgyár Kft. külső szerződés	128,1	129,8	128,6
☐ Nagyfa-Alföld Kft.	287,8	294,3	289,8
☐ Nagyfa-Alföld Kft.	167,8	169,5	168,4
☐ Nagyfa-Alföld Kft. külső szerződés	119,9	124,8	121,4
☐ Nostra Kft.	118,5	118,9	118,6
☐ Nostra Kft.	84,5	83,9	84,3
☐ Nostra Kft. külső szerződés	34,0	35,0	34,3
☐ Pálhalmai Agrospeciál Kft.	218,2	219,6	218,7
☐ Pálhalmai Agrospeciál Kft.	218,2	219,6	218,7
☐ Sopronkőhidai Kft.	179,2	178,5	178,9
☐ Sopronkőhidai Kft.	130,4	128,6	129,8
☐ Sopronkőhidai Kft. külső szerződés	48,8	49,9	49,1
ÖSSZESEN	5 290,3	5 268,7	5 283,6

1. ábra: A fogvatartotti munkáltatás létszámadatai, 2023. évi összesített adat⁵

A fenti ábrán látható, hogy a munkáltatott létszám meghaladja az 5 000 főt, mely igen nagy terhet ró a végrehajtó állományra. A kimutatásban szereplő számadatokból megállapítható, hogy mindenképpen szükséges a technikai fejlesztések alkalmazása, hiszen a foglalkoztatott fogvatartottak aránya növekszik, ugyanis a bv. szervezet elsődleges célként határozta meg a 100%-os foglalkoztatás megvalósítását. Ezzel arányosan növekszik a személyi állomány leterheltsége, tehát minden eddiginél nagyobb szükség van az innováció bevezetésére, alkalmazására, fejlesztésére.

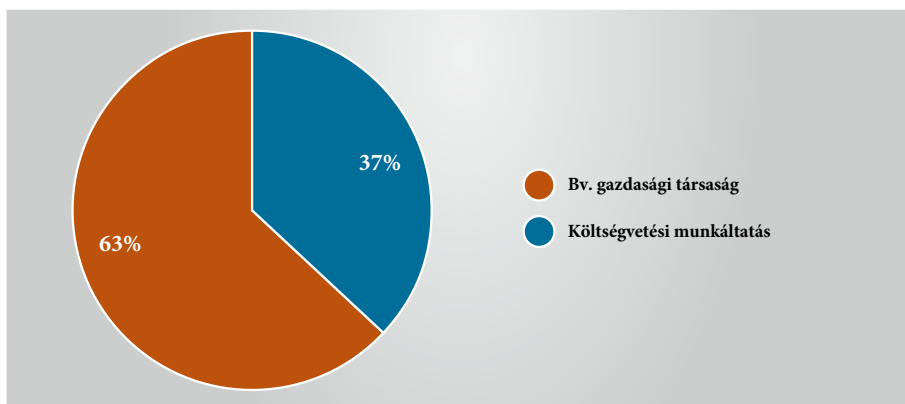
A továbbiakban vizsgálom az intézetek és a gazdasági társaságok által foglalkoztatott fogvatartotti létszám megoszlását annak érdekében, hogy láthatóvá tegyem a szervezeti egységeket érintő leterheltséget.

2 Gyóri M. (2020) p. 44.

3 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról

4 VIR: Vezetői Információs Rendszer – a FÖNIX2 közhiteles rendszer része

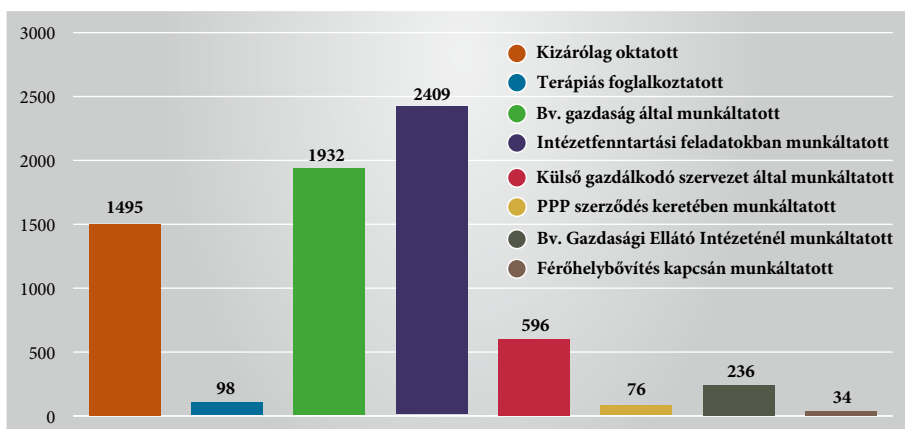
5 Forrás: VIR adatok

2. ábra: A fogvatartotti munkáltatásban résztvevők megoszlása, 2023. évi összesített adat⁶

A 2023-as évben a gazdasági társaságok az összes fogvatartotti létszám 37%-át (1 932 fő) munkáltatták, míg az intézeti, költségvetési munkáltatás a teljes létszám 63%-át (3 352 fő) foglalkoztatta. Ebből a megoszlásból megállapítható, hogy a fogvatartotti foglalkoztatás nagy százalékát az intézetek teszik ki, annak ellenére, hogy a gazdasági társaságok profilja kimondottan a fogvatartottak munkáltatása. A szám adatok a 2024-es évre várhatóan megfordulnak a teljes körű foglalkoztatás égisze alatt, azonban tény, hogy az intézetek humán erőforrását nagyban leterheli egy ekkora volumenű szakfeladat.

A kutatásom másik fontos eleme, hogy a fogvatartottak milyen formában kerülnek bevonásra a foglalkoztatásba, mely a következő ábrán látható.

3. ábra: A foglalkoztatásban résztvevők megoszlása 2023-ban, összesített adatok⁷

⁶ Forrás: VIR adatok

⁷ Forrás: VIR adatok

A kimutatás során megállapítható, hogy a zárt intézeti viszonyok során kerül megvalósításra a fogvatartotti munkáltatás túlnyomó része. A külső munkáltatás megvalósulása, illetve annak körülményei, kockázata, jellemzői nem képezik szerves részét kutatásomnak, azonban fontos része a fogvatartotti munkáltatásnak, illetve továbbra is az egyik legnagyobb biztonsági kockázatot jelentő szolgálati feladat.

Munkáltatás

Költségvetési munkáltatás

A fogvatartotti foglalkoztatás egyik formája az úgynevezett „költségvetési” munkáltatás, mely – ahogy neve is mutatja – az intézet saját költségvetéséből kerül finanszírozásra. Ebben túlnyomó részt nem termelési, gazdálkodási feladatokat látnak el a résztvevő fogvatartottak, hanem az intézet saját fenntartásában, illetve a működéshez szükséges alapvető feladatok, funkciók ellátásában kerülnek foglalkoztatásra. Ilyen közvetlenül a karbantartó és házi műhelyekben, az intézetek konyháin dolgozó fogvatartottak, a körletek takarításával foglalkozó elítéltek, valamint villanszerelők, festők, vagy segédmunkások. A foglalkoztatással járó költségek a bv. intézetet terhelik.

Ezen a ponton meg kell említeni a fogvatartotti szakmaképzések jelentőségét. Ennek kapcsán kiemelt fontosságú minél több elítélt bevonása a szakmaképzésbe, hiszen amellyel tud elhelyezkedni, a bv. intézet fenntartásához, a szükséges munkafolyamatokhoz megszerzett tudásával is hozzá tud járulni. Fontos a hiányszakmákban (villanszerelő, burkoló, festő) és az intézet szempontjából kiemelt prioritású területeken történő képzés.

Gazdasági társaságok

A munkáltatás másik, legnagyobb létszámot foglalkoztató formája az állam által, kimondottan a fogvatartotti munkáltatás céljára alapított és működtetett bv. gazdasági társaságoknál végzett tevékenység. A cégeknek kettős feladatuk van: egyrészt törvényben előírt állami feladatként a fogvatartottak minél nagyobb arányú munkáltatása, foglalkoztatása, másrészt a piacgazdaság követelményeihez való igazodás, vagyis az eredményes gazdálkodási tevékenység, az állami vagyongazdaságos működtetése. A Holding szervezeti keretben működő 12 (8 ipari és 4 mezőgazdasági) gazdasági társaság az elmúlt években jelentős beruházásokat, fejlesztéseket hajtott végre: korszerű gépeket vásároltak, csarnokokat építettek. Kiemelkedő befektetéseket sikerült megvalósítani, melyek elengedhetetlenek voltak a piacon történő megmaradás, a versenyképesség fenntartása, valamint újabb fogvatartotti munkahelyek létesítése, továbbá a meglévők bővítése érdekében.

Bérmunka partnerek

A harmadik forma tulajdonképpen a fogvatartotti munkaerő „kijánlása” a verseny piacra, mely vagy az intézet, vagy a gazdaság társaság profiljába illeszkedik, de külső céggel történő szerződés keretein belül történik a munkáltatás. A bv. szerv szempontjából kiemelten fontos a partnerekkel történő szerződések megkötése, mivel a nyereséges gazdálkodáshoz elengedhetetlen a fogvatartotti munkaerő minél sokrétűbb felhasználása.

Egyéb

A fenti felsorolás a bv. intézetekre legjellemzőbb felosztást mutatja be a teljesség igénye nélkül. Emellett számos foglalkoztatási forma létezik, mint a terápiás foglalkoztatás, valamint a fogvatartotti munkaerő eseti felhasználása, erre példa a férőhelybővítés, illetve az ideiglenes biztonsági határzár építése. Ezen munkaterületek részletes ismertetése nem képezi szerves részét a tanulmánynak, azonban mindenképpen szükséges megemlíteni, mert a fogvatartotti foglalkoztatás körébe tartozik.

Fogvatartotti motiváció

Definíció

A fogvatartotti motivációs rendszerek mellett, hogy a fogvatartottak folyamatos munkavégzési képességét, kedvét, teljesítményét mérik, ezzel együtt hozzájárulnak a már munkába állított elítéltek magatartásának folyamatos monitorozásához, illetve a tevékenységük vizsgálatához.

Foglalkoztatás szempontjából egy folyamatosan jó színvonalon teljesítő fogvatartott, aki betartja a bv. intézet rendszabályait, a munkáltató utasításait, akire a motivációs rendszer tulajdonképpen megfelelő hatással van, kisebb valószínűséggel követ el fegyelmi cselekményt, illetve lesz részese vagy okozója rendkívüli eseménynek. A fogvatartotti munkáltatás – akár belső, akár külső munkavégzés formájában valósul meg – az egyik legnagyobb biztonsági kockázattal járó bv. szakfeladat.

A belső motiváció kialakításával kapcsolatos igényünk a fogvatartottakkal történő munka során a büntetés-végrehajtás egyik legfontosabb célja. A motiváció fogalmi meghatározásához két típust kell elkülönítenünk: az extrinzik (eszközjellegű vagy külső) és az intrinzik (önjutalmazó vagy belső) motivációt. Az extrinzik jelző használata arra utal, hogy a megfelelő magatartás kialakulásában valamilyen cél elérése vagy külső tényező játszik szerepet, ez a bv. intézetek kapcsán a szabályok (napirend, házirend) betartása. Ezzel szemben az intrinzik motiváció esetében a cselekvés motivációja a tevékenységben rejlő megelégedés maga. A bv.-ben kiemelt jelentőséggel bíró

eszköz jellegű motiváció típusát az határozza meg, hogy az egyén önállóságát mennyire befolyásolják külső korlátozó tényezők.⁸

Ezek mellett az elméleti gondolatok mellett fontos kiemelni a motivációval kapcsolatos módszertanok kialakítását, melyek tovább mélyítik a magas szintű szakmai munkát.

A motiváció fontossága

De miért is fontos a fogvatartottakat inspirálni? Ahogy a fogalmi meghatározásban is kifejtésre került, az ösztönzött fogvatartott kezelése minden tekintetben könnyebb. A Bv. törvény változásával, a kategória- és kreditrendszer bevezetésével minden eddigienél tisztább képet kap a fogvatartott a tőle elvárt magatartással kapcsolatban.

A programokban való részvétel, a megfelelő színvonalú együttműködés, az önképzés talán sosem volt ennyire fontos a fogvatartott szemszögéből. Kiváltképp igaz ez a munkáltatásban való részvételre és a szakmaképzésekre történő jelentkezésre is. A fogvatartott az életpályája alapján tisztában lesz a váltáshoz szükséges kreditpontok számával, illetve azzal, milyen reintegrációs programokon kell részt vennie céljai eléréséhez. Hiszen a Bv. törvény változásával, a kategóriarendszer bevezetésével egyértelmű célokat is megfogalmaz a szervezet, amihez a fogvatartottnak minden létező segítséget meg kell adnunk.

A motiváció kapcsán tehát kijelenthetjük, hogy talán az egyik legfontosabb eleme a rendkívüli események megelőzése, illetve a hatékony működés tekintetében. Az ösztönzés az a közös pont kutatásom lényegi elemei között, mely minden más technikai és egyéb szempontnál jobban szükséges a felügyelet nélküli munkáltatás megvalósításához, hiszen a megfelelően inspirált, célokkal – életpályával – rendelkező fogvatartott akár megfelelő magatartásával hozzásegíthet minket olyan információkhoz, mellyel adott esetben egy eseményt meg tudunk előzni, vagy még a bekövetkezés előtt, megelőző jelleggel tudunk intézkedni.

A megfelelően motivált fogvatartott önálló munkavégzése is hatékony, annak tudatában, hogy a jó színvonalú együttműködés, a hatékony munka és a vele szemben támasztott reintegrációs célok megvalósításával akár saját életrendjét is könnyítheti, az új szabályok segítségével.

A motiváció tehát kiemelt fontosságú, nem csupán a biztonság, hanem a megfelelő színvonalú termelési folyamatok biztosítása érdekében is. A büntetés-végrehajtás egyik alapfeladata a megfelelő reintegrációs tevékenység biztosítása, illetve a 100%-os

⁸ Forgács J. (2019) p. 67.

foglalkoztatás megvalósítása. Ehhez elengedhetetlenül szükséges a fogvatartottak részéről az együttműködés, melyhez a megfelelő motiváción keresztül vezet az út.

Prevenció

A preventív tényezőről már esett szó, azonban ez egy fontos része témának, melyet szükséges jobban kifejteni. A prevenció, vagyis a „megelőzés” a bv. szervezet biztonsági rendszerének alappillére. Amennyiben megtaláljuk vagy biztosítjuk a fogvatartottak számára azt a tényezőt, amely őt inspirálja, azon keresztül képesek vagyunk arra, hogy a megfelelő magatartás a fogvatartott részéről „automatizált” legyen. A megfelelő ösztönzés által számíthatunk adekvát színvonalú együttműködésre, akár a felderítési tevékenység kapcsán, az abba történő bevonásra.

Prevenációs szempontból elengedhetetlen az „együttműködő”⁹ fogvatartotti kör kialakítása, működtetése, mely kvázi információs hálózatként segíti a személyi állomány munkáját. Természetesen ehhez fontos az elítélt megfelelő színvonalú ösztönzése, hiszen az információk lehetnek értékesek, de lehetnek a megelőzési tevékenység szempontjából értelmetlen, „fals” információk is, melyek inkább terhelik az érintett személyi állományi tagokat, mintsem segítenék munkájukat. Ennek kiszűrése, értékelése, elemzése a felderítési tevékenységben résztvevő hivatásos állomány, illetve a társszervek feladata.

Motiváció az, mellyel a fogvatartottakat arra bírhatjuk rá, hogy a megelőzésben, az esetleges események legmélyebb szintű feltárásában segítsék a munkánkat. Az üzeme-területeken történő munkavégzés során kiemelkedően fontos, hogy legyen olyan fogvatartott, aki motivált abban, hogy ne alakulhasson ki rendkívüli esemény, hogy az elítéltek megfelelő szinten végezzenek munkát és tartózkodjanak a tiltott tárgyak készítésétől vagy szállításától, esetleg az azokkal történő üzleteléstől.

Ha a megfelelően motivált fogvatartottat sikerül bevonni a megelőzési tevékenységbe, a fejlett technikai megoldások mellett egy rendkívül erős fegyverre tehetünk szert, hiszen a fogva lévő személyek olyan szinten és szemszögből látják a belső működési mechanizmusaikat, amit a bv. szervezet személyi állománya csak nehezen, vagy egyáltalán nem. Ezért is nagyon fontos a fogvatartotti információs rendszer működtetése, abba az együttműködő fogvatartottak bevonása és motiválása.

A felügyelet nélküli munkáltatás megvalósításának egyik alappillére a megfelelő fogvatartotti motiváció és a felderítési tevékenység összhangjának megteremtése.

9 Együttműködő fogvatartott: olyan fogvatartott, aki a felderítési tevékenység kapcsán információkkal látja el az intézet vagy a gazdasági társaság kapcsolattartóját, ezáltal annak preventív jellegével hozzájárul az eseménymentes működés fenntartásához.

Szankciórendszer

„Jobbá még nem büntettek senkit.” Ezen elv mentén nem szankciókkal kell motiválni a fogvatartottakat, de szükségszerű érinteni ezt a szegletét a reintegrációs szakterületnek. A szankciók külön fejezetet érdemelnek kutatásomban, hiszen a szabályszerű működéshez, kell egy keretrendszer, valamilyen következmény kilátásba helyezése a jogszabályok alapján, hiszen törvények, szabályok nélkül a bv. intézetek falain kívül is eluralkodna a káosz. Az elítéltek tekintetében különösen fontos, hogy a motiváció másik oldalán legyen egy, a jogszabályi kereteknek teljes mértékben megfelelő szankció rendszer. Egyértelművé kell tenni a fogvatartottak számára, hogy a megfelelő magatartás, az együttműködés jutalmazandó, azonban ennek hiánya, illetve a rossz attitűd következményekkel jár.

A Bv. törvény részletesen leírja, milyen fenyítési formákat alkalmazhatunk a fogvatartottal szemben, valamint annak legsúlyosabb formája a magánelzárás tekintetében a kategóriákhoz pontosan leszabályozza annak időtartamát. A Bv. törvény a következőképp rendelkezik:

„A büntetés-végrehajtás rendjét vétkesen megsértő elítélttel szemben, valamint a büntetés végrehajtás rendjének és biztonságának biztosítása érdekében a következő fenyítések alkalmazhatók: feddés, a magánál tartható tárgyak körének korlátozása, amely legalább egy, legfeljebb hat hónapig tarthat, bv. intézet által szervezett programokon, rendezvényeken, művelődési, szabadidős, illetve sportprogramokon való részvétel korlátozása, attól való eltiltás, a jogszabályban meghatározott többlétszolgáltatások megvonása, a személyes szükségletekre fordítható összeg csökkentése és a magánelzárás.”¹⁰

A Bv. törvény változásával azonban ezen felül az elítélt a különböző fenyítési fokozatokban kreditpontot is veszíthet. A kreditrendszer amellet, hogy érthető módon tárja a fogvatartott elé az életút segítségével az elvárt magatartáshoz szükséges tevékenységeket – és az azok által megszerezhető kreditpontokat – lehetővé teszi számunkra, hogy a szankció rendszer részeként megértessük velük, hogy adott esetben fenyítése mellett pontokat veszíthet, illetve a törvényben meghatározott esetekben akár két kategóriával is visszavetheti az intézet parancsnoka. Ez merőben új fejezet a fenyítések kapcsán, hiszen ez által a fogvatartott nem csupán az adott fegyelmi fenyítést kapja meg, hanem életrendjében olyan mértékű korlátozás is érvénybe léphet, amit azt követően csak nagyon lassan tud visszaállítani, hiszen havonta maximum 1 kreditpont szerezhető, melyet a befogadási és fogvatartási bizottság 6 havonta összesít, illetve hagy jóvá.

10 A 2013. évi CCXL. törvény 168. § (1) alapján

A rendszer ebben a formában komoly visszatartó erővel bírhat, várhatóan a fogvatartottak inkább a motiváció, a reintegrációs tevékenység felé fordulnak a fenytések helyett, hiszen a Bv. törvény változása okán azok sokkal nagyobb súlyban vannak az eddigiéhez képest. Az elítélteknek nem elég „csupán” betartani az intézet szabályait, hanem részt kell venniük a reintegrációs programokban, foglalkoztatásban, munkáltatásban.

A fentiek összefoglalásaképpen a motivációs és szankció rendszer olyan mértékben változik a Bv. törvény módosítása kapcsán, hogy joggal várhatjuk a motiváltabb, konkrét életúttal rendelkező fogvatartottak megfelelő együttműködési szintjét, mely közvetlenül hozzájárul kutatásom lényegi motívumához, a felügyelet nélküli munkáltatás megvalósulásához.

Biztonsági rendszer-elemek

A büntetés-végrehajtás biztonsági szabályzata az alábbiakban határozta meg a biztonsági rendszer elemeit.

„A bv. szervezet biztonsági rendszere azon szabályok, valamint tárgyi, személyi és szervezeti elemek összessége, amely biztosítja a bv. szervezet jogszabályokban meghatározott feladatainak biztonságos körülmények közötti ellátását.”¹¹

Ebből is látható, hogy a bv. intézetek minden egyes eleme visszavezethető a biztonság, a fogvatartás folytonosságának fenntartásra.

A biztonságtechnikai eszközök használata néhány évtizedes múltra tekint vissza. Az első ilyen rendszerek fejlesztése az 1990-es évek közepén kezdődött, valamint ekkor alakultak meg az első biztonságtechnikával foglalkozó cégek is. A bv. intézetek nem egységesen, centralizáltan kezelték ezt a technikát, illetve azok fejlesztési irányát, továbbá az erre fordítandó erőforrások sem alkottak egységes képet, így az intézmények egymástól jócskán eltérő rendszereket alakítottak ki.

A fentiek tükrében különösen fontos tényezővé vált a statikus biztonsági elemek és a biztonságtechnikai fejlesztések egységesítése, hiszen a komplex védelem alapja az élőerő és az ezt kiegészítő elektronikai és technikai eszközök. A korábbi években végrehajtott modernizációs törekvések már nem tudják biztosítani a fogvatartottak teljes körű foglalkoztatásához szükséges társadalmi elvárásoknak megfelelő szakmai színvonalat.

¹¹ 72/2020. (XII. 23.) BVOP utasítás a büntetés-végrehajtási szervezet Biztonsági Szabályzatáról, I. fejezet, 3. pont

A bv. szervezet kiemelt célja a fogvatartás biztonságának olyan szintre emelése, amely garantálja a rendkívüli eseményektől mentes szakmai munkát és e feltételek maximális megteremtésével elősegíti a fogvatartottak hatékony, társadalomba való visszailleszkedését. A törvényben meghatározott célok elérése érdekében a bv. intézetek számára a korábbi infrastruktúrák meglévő műszaki megoldásainak innovatív újragondolása, a biztonsági rendszerelemek hatékony fejlesztése, valamint a XXI. század éltechnológiáját képviselő informatikai megoldások integrálása is szükséges.

A társadalmi elvárásoknak való megfelelés lényeges kritériuma – akár a teljes körű foglalkoztatás megteremtése – csak olyan fejlesztésekkel valósulhat meg, amelyek lehetővé teszik a közepes vagy magas biztonsági kockázati besorolású fogvatartottak foglalkoztatását is, illetve a termelési hatékonyság fenntartását és fejlesztését célkitűzései között tartja számon.

Őrzés, felügyelet, ellenőrzés

Mielőtt magával a biztonsággal mint fogalmi körrel foglalkoznék, mindenképpen ki kell térni a biztonsági tevékenység alapvető kritériumaira, melyeket a bv. szervezet biztonsági szabályzata taxatív felsorolásként meghatároz:

„A bv. szervnek olyan biztonsági rendszert kell kialakítania, amely folyamatosan biztosítja

- a) a fogvatartottak őrzését, felügyeletét, ellenőrzését,*
- b) a bv. szerv őrzését, védelmét,*
- c) a személyi állomány tagjainak és a bv. szerv területén tartózkodók életének, testi épségének megóvását,*
- d) a jogszabályban meghatározott feladatok biztonságos körülmények közötti ellátását.”¹²*

Kutatásom szempontjából kiemelt jelentőségű e fogalmak pontos definiálása, hiszen a felügyelet nélküli munkáltatás mechanizmusának megértéséhez elengedhetetlen az alappillérek tisztázása.

Az őrzés, a felügyelet és az ellenőrzés több jogszabályban és alacsonyabb szintű szervezeti szabályzóban kerül taglalásra. Ennek kapcsán a teljesség igénye nélkül definiálok a fogalmakat, melyhez segítségül hívom a jogalkotó szövegét:

„A belső őrzés, felügyelet, ellenőrzés (a továbbiakban együtt: belső felügyelet) célja a házirendben meghatározottak érvényre juttatása, annak megakadályozása, hogy

¹² 72/2020. (XII. 23.) BVOP utasítás a büntetés-végrehajtási szervezet Biztonsági Szabályzatáról, I. fejezet, 4. pont

*a fogvatartottak a részükre kijelölt részleget, körletrészt engedély nélkül elhagyják vagy ott rendkívüli eseményt kövessenek el.*¹³

A fogalmakat tovább magyarázza, egyértelműsíti a 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet a szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbírásg helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól (a továbbiakban: Rendelet), melyben a következőképpen kerül meghatározásra a három fogalom:

„(1) Az őrzés az elítélt meghatározott helyen való tartására, életének és testi épségének megóvására, a bv. szerv és az ahhoz tartozó létesítmények, illetve területek védelmére irányuló tevékenység, amelyet jogszabály alapján rendszeresített löfegyverrel, technikai eszközzel vagy szolgálati kutyával látnak el.

(2) A felügyelet az elítélt meghatározott helyen való tartózkodásának, tevékenységének folyamatos – közvetlen vagy közvetett – irányítása.

(3) Az ellenőrzés az elítélt meghatározott helyen való tartózkodásának, tevékenységének időszakos figyelemmel kísérése.

(4) Az őrzési, felügyeleti és ellenőrzési feladatok ellátásának rendjét, a kockázatértékelési összefoglaló jelentés, az elítélt végrehajtási fokozata és a fogvatartás biztonságára való veszélyessége, továbbá a bv. intézet sajátosságainak a figyelembevételével a bv. intézet parancsnoka határozza meg.”¹⁴

A biztonság meghatározása

A biztonság tulajdonképpen egy „veszélyektől és bántalmaktól mentes állapot”¹⁵. Ennek fenntartása minden állampolgár alapvető igénye, joga. Nincs ez másként a bv. intézetek belső rendjét illetően sem. A személyi állomány a szükséges kockázat vállalása mellett joggal várhatja el, hogy a bv. intézet biztonsága a lehető legjobb színvonalú legyen, saját élete, testi épsége védelmében. Emellett az állampolgárok biztonságérzetéhez nagyban hozzájárul, hogy a bűnelkövetők, a társadalom alapvető biztonságát sértő, vagy veszélyeztető személyek fogva tartása a lehető legjobb szakmai színvonalon valósul meg. Ennek egyik alappillére a rendkívüli eseményektől mentes működés, a nyitottság és az átláthatóság.

Kiemelten fontos, hogy a társadalmat, a köznyugalmat érintő vagy azt megzavaró rendkívüli esemény ne valósulhasson meg, amennyiben mégis megtörténik, a lehető leggyorsabban, magas szakmai színvonalon legyen elhárítva a köznyugalmat megzavaró

13 72/2020. (XII. 23.) BVOP utasítás a büntetés-végrehajtási szervezet Biztonsági Szabályzatáról, 5. fejezet, 132. pont

14 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet a szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbírásg helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól, 49. § 1-4. fejezet

15 Magyar értelmező kéziszótár

körülmény. Ezt a gondolatmenetet követve kutatásom egyik fő vonala a bv. intézetek biztonsága, illetve azok az innovációk, amik az elmúlt években hozzásegítették a személyi állományt a hatékonyabb szolgálatellátáshoz. Fontos a biztonság, illetve a biztonság rendszer-elemeinek kifejtése, azok definíciójának meghatározása:

„A fogvatartás biztonsága olyan állapot fenntartását jelenti, amelynél a bv. intézetben, illetve a bv. feladat teljesítése miatt a bv. intézet területén kívül tartózkodó személyek élete, testi épsége, szabadsága, a büntetés-végrehajtás anyagi javainak sértetlensége, valamint a bv. feladatok zavartalan ellátása a jogszabályi rendelkezéseknek megfelelően biztosított.”¹⁶

A biztonsági tevékenység az egész bv. szervezet alapját képezi, gyakorlatilag minden szakterület erre, vagy e gondolat köré épül. A biztonsági rendszer elemeit alapvetően két fő csoportja oszthatjuk – statikus és dinamikus – melyek definíciója felöleli a büntetés-végrehajtást érintő fizikai védelmet, az élőerőt, illetve egyéb – akár rejtett – tevékenységeket, szabályzókat, melyek szoros összefüggésben vannak a fogvatartás biztonságával, a bv. intézetek rendjével. Ennek kapcsán először a statikus, majd a dinamikus biztonság rendszer-elemeit ismertetem, illetve kutatásom összefüggéseiben mutatom be ezeket.

Statikus biztonság

Definíció

A „statikus biztonsági elemek” azon eszközrendszerek, tevékenységek és eljárásrendek összessége, melyek a bv. szervezet működését veszélyeztető, vagy sértő körülmények bekövetkezésének megakadályozására, vagy bekövetkezése esetén elhárítására szolgálnak. Ezen elemek viszonylag állandóak.

Ide tartoznak a szabályozók, a módszertani útmutatók, a protokollok, valamint a tárgyi eszközök és feltételek.

Fontos elemek

Tanulmányom szempontjából kiemelt szerepe van a statikus biztonsági rendszer-elemeknek. Okkal feltételezem, hogy bizonyos feltételek, bizonyos eszközrendszer rendelkezésre állása esetén ezek együttese, illetve a modern technológia lehetővé teszi az élőerő, vagyis a személyi állomány optimálisabb alkalmazását, azzal, hogy bizonyos

16 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet a szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbírásg helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól, 2. §

szolgálati feladatokat a technika segítségével látunk el, az élőerőt pedig a frekvenciált területekre összpontosítjuk.

Ennek teljesüléséhez elengedhetetlenül szükségesek a statikus biztonsági elemek, illetve az azok által biztosított lehetőségek kiaknázása.

IP-alapú kamerarendszer

A kamerák hálózata elengedhetetlen részét képezi a bv. szervek biztonságának. Ezeket keresztül képes a személyi állomány „egészében” látni a napi folyamatokat, illetve olyan perspektívából elemezni a beérkező képanyagot, mely sokkal részletesebb és átláthatóbb adott esetben, mintha a helyszínen tartózkodna a megfigyelő. Az intézetekben 0-24-ben végzik a kameraképes megfigyelést, melyet a napi feladatokhoz kialakított „kameraképes koncepció” segítségével, a meghatározott minőségű, mennyiségű és specifikációval rendelkező megjelenítőkön keresztül kell végrehajtani.

A kameraképes megfigyelést a bv. szervezet jogszabályi felhatalmazás alapján végzi, melyet a Rendelet a következőképpen határoz meg:

„(1) A bv. intézet területén zárt rendszerű műszaki megoldással kiépített elektronikus álló- és mozgókép, valamint hang rögzítésére alkalmas megfigyelőrendszer működhet.
(2) A bv. szerv területére való belépésre szolgáló minden bejáratnál jól láthatóan elhelyezett, jól olvasható felirattal fel kell hívni a figyelmet arra, hogy elektronikus megfigyelőrendszer működik, valamint arra, hogy a kép- és hangfelvételt a bv. szerv rögzítheti.”¹⁷

Ennek értelmében a bv. szervezet a megfigyelési tevékenységet jogszabály alapján, az abban foglaltaknak megfelelően látja el.

A megfigyelési eszközök már túlnyomó részt IP-alapú technológiával rendelkeznek, emellett léteznek PTZ¹⁸ – forgózsámolyos – kamerák, éjjellátó funkcióval ellátott kamerák, illetve olyan eszközök, melyek – az előre beállított szabályok szerint – érzékelni tudják az adott területre történő belépést, mozgástományt.

A külterületek általános területfigyelésén felül a PTZ kamerák biztosíthatják a kritikus pontok megfigyelését, részletgazdag, eseményközeli videóanyag elkészítését. A nagy, 36x-os átfedéssel rendelkező optika, a 4MP-es felbontású, fényérzékeny szenzor, illetve a 200 m-es maximális infra megvilágítás lehetővé teszi, hogy éjszaka, vagy

17 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet, a szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbíróság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól, 58. § 1-2. fejezet

18 PAN TILT ZOOM kamera, melynek egyik előnye, hogy távolról is vezérelhető.

gyenge fényviszonyok mellett is éles, értékelhető képet mutasson, még a nagyon távoli pontokról is.

A fejlett viselkedés, azaz a smart tracking 2.0-ás funkció – analitikai tudás mellett, mely önmagában is képes az ügyelet munkáját segíteni – lehetővé teszi, hogy a beállított szabályok (például területre történő belépés) megsértésekor automatikusan kövesse az objektumot, vagy az észlelt személyt. Képes osztályozni a beérkező képeket, így csak embert vagy járműveket fog követni, egyéb mozgó tárgyak nem zavarják meg a működését.

Az IP-alapú¹⁹ kamerarendszerekre történő átállás egy nagyon fontos mozzanata a magas szintű technikai fejlettségi szint elérésének, hiszen a régi, „analóg” rendszerű kamerák lecserélésével új távlatok nyíltak azok felhasználhatóságának tekintetében. Míg a régi megfigyelési eszközök, illetve az eszközpark gyakorlatilag ténylegesen csak a megfigyelési tevékenység végrehajtására volt alkalmas, addig a modern eszközök felhasználási lehetőségeinek palettája rendkívül széles.

Az analóg²⁰ rendszerű kamerák régebbi típusúak, illetve koaxiális kábelen keresztül kommunikálnak. Felhasználási lehetőségeik korlátozottak, illetve szerényebb funkció-repertoárral rendelkeznek. Elsődlegesen a megfigyelési tevékenységre alkalmasak, emellett sokkal rosszabb minőségű képek érhetőek el a rendszeren keresztül.

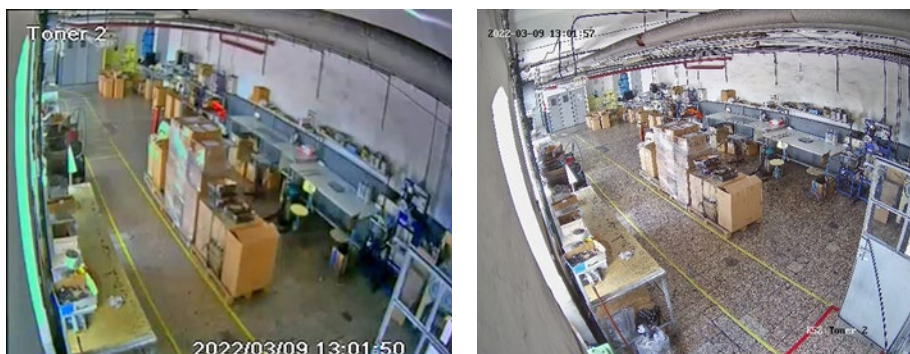
Az IP kamerarendszerek képesek nagy felbontású képek továbbítására és számos további funkcióval rendelkeznek, mint például a mozgásérzékelés, az éjszakai látás, valamint a beépített analitika. A mesterséges intelligencia megjelenése, illetve térhódítása lehetővé teszi az előre beprogramozás segítségével akár mozgások, tevékenységek felismerését, valamint korlátozott mértékben intézkedések foganatosítását is. Ma már szinte minden intézetben képes – ennek példájára – a rendszer a beérkező riasztásokat oly módon kezelni, hogy a frekvenciált helyszínekről érkező vészjelzések automatikusan üzenetet küldenek, illetve központi helyre kerülnek, segítve a technikai rendszerkezelő feladatellátását, valamint a riasztás szintjének megítélését, és az ezzel kapcsolatos intézkedés foganatosítását.

A két technológia közötti minőségi különbség szemléltetése egyértelműen érzékelhető, különösen, ha a két fajta technológiát ugyanazon kép kapcsán vizsgáljuk meg.

19 Az IP-alapú kamerarendszerek az „internet protokollon” (IP) alapulnak, digitális jeleket továbbítanak az interneten keresztül.

20 Az analóg rendszerek a hagyományos megfigyelési technológián alapulnak.

1. kép: Balra egy analóg kép minősége, jobbra pedig egy IP-alapú kamerakép látható²¹

A két technológia közötti minőség megkérdőjelezhetetlen, ezért nagyon fontos a végrehajtás, ellenőrzés és a felügyeleti tevékenység szempontjából az IP-alapú rendszerekre történő átállás, illetve kiépítés.

A kamerarendszerrel a szolgálati feladatok vonatkozásában a következő elvárások kerülnek megfogalmazásra, funkcionalitás tekintetében:

- A technikai rendszerkezelőből, illetve távolról bármelyik kamera elérhetősége élőképes megfigyelés és visszajátszás céljából;
- Több szintű jogosultság-kezelés a kliens-elérés szabályozására. A jogosultságok funkcionálisan és egyes csatornákra lebontva is szabályozhatók legyenek;
- Az aktív hálózati elemek jelszóval védettek legyenek, illetéktelenek a hálózat fizikai megbontása esetén se férjenek hozzá kameraképekhez, beállításokhoz;
- Mozgásérzékelés, kamerajel-vesztés érzékelése, riasztás generálása;
- Keresési lehetőség adott, utólag definiálható terület mozgástartalma szerint;
- A szerver és a kliensszoftver naplózza az eseményeket. A naplók legalább 30 napra visszamenőleg legyenek kereshetőek.

Megjelenítők

A megjelenítők (monitorok) további fontos részét képezik a szakfeladat végrehajtásának. Az alkalmazható eszközök mérete és darabszáma központilag kerül szabályozásra, a helyi sajátosságok figyelembevételével.

²¹ Forrás: a szerző által szerkesztett képanyag, 2024

2. kép: Operátorhelyiség a Duna-Mix Kft. váci telephelyén²²

Megkülönböztethetők „aktív”, illetve „passzív” megjelenítő állomások is. Ezek felhasználási lehetőségek terén merőben különböznek egymástól, hiszen a „passzív” megjelenítésben nincs lehetőség felhasználó általi változásokat eszközölni (például a kamerakép kiosztásokon), tulajdonképpen a megfigyelési tevékenység kiegészítésére szolgál (úgy, mint a szolgálati helyeken, belépési pontokon, vagy munkaterületek vonatkozásában a művezetői irodákban). Az „aktív” megjelenítés különböző jogosultság profilk alkalmazásával, az ügyeleti tevékenység „központjában” kerül telepítésre. Itt a megjelenítés a központilag szabályozott formában – 1 monitoron maximum 9 képes beállítás – a helyi kameraképes koncepcióban meghatározottaknak megfelelően kerül kialakításra. A felvételek visszanezése, mentése különböző jogosultsági szintekhez kötött, az adatvédelmi irányelvek maximális betartásával. A kameraképeket 30 napig tárolják, ezt követően törlésre, vagy felülírásra kerülnek.

A kameraképek megjelenítését három szinten kell biztosítani:

1. „Passzív” megjelenítő állomások kerülnek telepítésre a részlegeken a felügyelői irodákban, illetve a bejárati helyiségekben. Ezek a helyeken előre beprogramozott képkiosztások jelennek meg. A kiosztások központilag módosíthatók.
2. Aktív, dinamikus megjelenítés a technikai rendszerkezelőből, egy 12-16 monitoros falon. A képernyőkön lehetőséget kell biztosítani osztott képes és egykamerás megjelenítésre, két kiemelt munkamonitoron pedig ezen

²² Forrás: a szerző által készített képanyag, 2024

felül térképes felület megjelenítésére és visszajátszásra is. A PTZ kamerák vezérlését joystick-os kezelőegységgel végzi a személyzet.

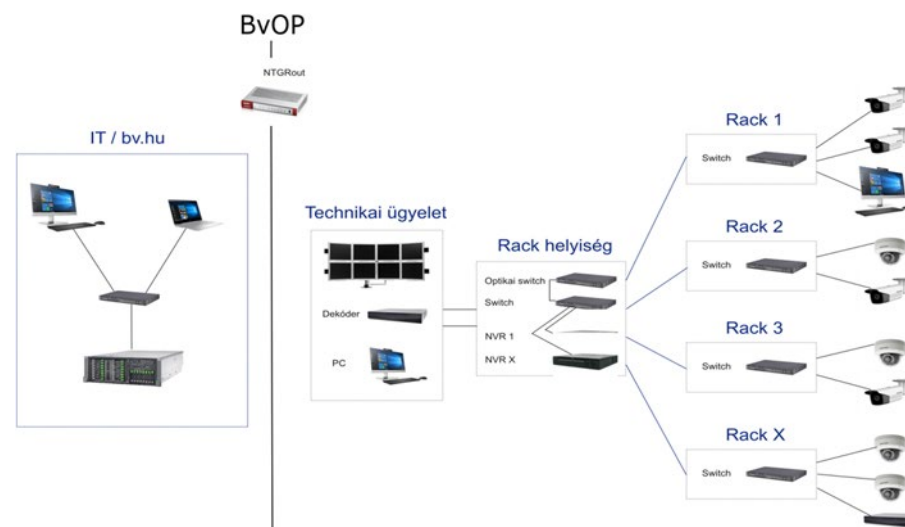
3. Biztosítani kell a rendszerhez történő hozzáférést távoli munkamenthez is.

Szoftverek

A szoftveres kialakítás a bv. szervezet által alkalmazott HikVision-HikCentral felhasználói környezet együttesére épül. Ennek különböző verziói kerülnek alkalmazásra, melyet az adott intézet informatikai szakterülete üzemeltet. A programok a már említett funkciókon kívül tovább bővíthetők, bár ezek többsége nem szerepel az intézetek részére megvásárolt alkalmazásokban, hiszen a technológiai fejlettségi szint, illetve a rendszerrel szemben támasztott igények nem támasztották alá a plusz funkciók integrálását.

A program a kijelölt területre történő belépés esetén külön riasztó funkcióval rendelkezik, ezzel egy időben a kamerafalon központi helyre lépteti az adott képet. A szoftver emellett alkalmas különböző beállítások automatikus mentéséhez, mely segítséget nyújt a kamerakép koncepció (frekvenciált időszakok és felvételek összehangolása a szolgálati feladatokhoz, illetve az ahhoz szükséges erőforrások átcsoportosításához) beállításához. Ez történhet automatikusan, illetve a technikai rendszerkezelőben szolgáltatást teljesítő személyi állományi tag manuális átállításával.

Kiemelendő, hogy a szoftveres háttér rendkívül fontos, hiszen a megfelelő analitika beállítása és a bővíthető funkciók képessé teszik a rendszert akár viselkedés analízisre, akár előre definiált mozgások (verekedés, indokolatlan csoportosulás, zóna elhagyás) felismerésre. A megfelelően felkészített személyi állomány a mesterséges intelligencia alkalmazásával ezek a „rendellenességek” kiszűrhetők, megelőzhetők, illetve azokra megfelelő intézkedéseket tudnak foganatosítani. A személyzet megfelelő felkészítése elengedhetetlen, azonban a mesterséges intelligencia térhódításával az emberi tényező jelenléte minimalizálható. Ennek elérése a távoli jövőben lehetséges, az emberi értékelés, helyzetfelismerés nem pótolható, azonban a technológiai novumok alkalmazásával az erőforrás átcsoportosítható szükség esetén. A humán látásmódot kontrollpontok beépítésével, visszaellenőrzéssel, valamint folyamatos elemző-értékelő tevékenység biztosításával kell a rendszerbe integrálni.

4. ábra: A szoftverrendszer teljes logikai felépítése²³

Kapukeretes fémkeresők

A kapukeretes fémkeresők minden intézet „alapfelszereltségéhez” tartoznak. Legtöbbször a személy- és gépjárműbejáratok kapuknál, illetve az elhelyezési részlegek belépési pontjain kerülnek elhelyezésre. A működési mechanizmus a fémtartalmú anyag érzékelésére, illetve az érintett terület jelzésére irányul. A bv. szervezetnél rendszeresített detektorok tetőtől-talpig vizsgálják az áthaladó személyt, megmutatva, hogy jobb- vagy baloldalon, illetve melyik testtájék magasságában érzékel fémet. Az eszközökben 30 érzékelő található, a precíz érzékelés érdekében. A mindennapi élet elengedhetetlen kelléke ez az eszköz és nagyon fontos eleme az üzemterületre lépés előtti biztonsági intézkedéseknek, hiszen az alkalmazásával (a többi biztonsági intézkedés kiegészítéseként) a fémtárgyak, egyéb eszközök – melyek akár rendkívüli események előidézésre is alkalmasak lehetnek – eleve kiszűrhetők a kapun való áthaladáskor.

NFC-chip

Az NFC-chipek²⁴ alkalmazása a bv. intézetekben mára már alapvető funkció. Pilot jelleggel több intézetben került alkalmazásra egyfajta karkötő formájában, mely tartalmazza a fogvatartott alapadatait, fő használati köre a kiétkező boltokban történő vásárlás volt. A SAFE eszközök bevezetésével azonban a végrehajtás szempontjából

²³ Az ábra forrása: BvOP, Biztonsági Szolgálat

²⁴ Az NFC – Near Filed Communication egy olyan rövid hatótávolságú szabványgyűjtemény, mely lehetővé teszi a mobil eszközök közötti közeli rádiós kommunikációt.

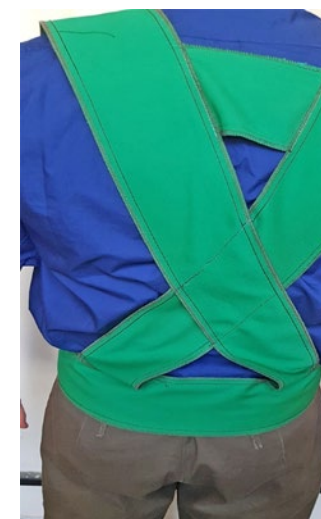

egy különösen fontos alkalmazási lehetőség is kialakításra került, miszerint az NFC-chip használatával kerül kiadásra, illetve átvételre a fogvatartott. Akár szabadlevegőn tartózkodásra, akár munkaterületre vonul a fogvatartott, azt az NFC-chip leolvasásával érvényesítik a szolgálatot teljesítő állományi tagok. Ennek köszönhetően a fogvatartott mozgása, illetve részleg létszámadataiban bekövetkezett változások pontosan, naprakészen kezelhetők. A legtöbb bv. intézetben a fogvatartottak részére NFC-chip kártya kerül kiadásra, melyen szerepel az érintett fogvatartott arcképe is. Az arcképek frissítése a kártya vonatkozásában többször nehézkes, illetve az elveszett, megrongálódott kártyák pótlása sem minden esetben zavartalan.

Az NFC technológia a jövőben ennél hatékonyabb felhasználási módokon is alkalmazásra kerülhet. A chip a rendszerinformatikus számára könnyen programozható, az tartalmazhatja a fogvatartott alapadatait, valamint alkalmas lehet jogosultsági szintek kialakításával a fogvatartott mozgásának kontrollálására is. A programozott szabályok alapján léphetne be, illetve ki az adott zóna, vagy munkaterület vonatkozásában. Ez jelenleg még csupán fikció, hiszen a fogvatartott akár el is cserélheti a kártyát társával, még akkor is, ha ezzel tudatosan fegyelmi cselekményt követ el, nem lehet elvetni azonban a technika ilyen formájú felhasználásának lehetőségét. A forgóvillás beléptető kapuk telepítésével már most is alkalmas lehet a fogvatartottak mozgásának monitorozására, valamint az illetéktelen be- vagy kilépések feltérképezésére. Ezek a technológiai innovációk jelenleg még nem alkalmasak maradéktalanul ennek a funkció-repertoárnak a kiaknázására, de az arcfelismerési technológia és a mesterséges intelligencia integrálásával azonnal kiszűrhető a nem megfelelő helyen tartózkodó fogvatartott még abban az esetben is, ha illegális tevékenység, fegyelmi cselekmény megvalósításával manipulál a részére kiadott kártyával. A rendszer képes azonnal párosítani a zónát, területet a használt NFC chippel és az azt alkalmazó elítélttel. E rendszer összességében garanciális elemként épülhet be az intézetek és gazdasági társaságok biztonsági rendszerébe, hiszen alapjaiban garantálja a fogvatartott meghatározott helyen való tartását, tevékenységének közvetlen felügyeletét.

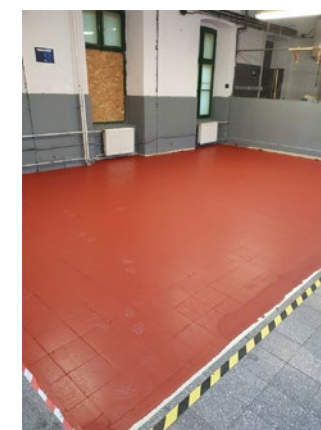
Mellények és zónák

A Duna-Mix Kft. váci telephelyén lévő üzemterületeken kialakított rendszer a következő sajátosságokkal járul hozzá a magasabb szintű biztonsági tevékenységhez, illetve a felügyelet nélküli munkáltatás alapjainak megteremtéséhez. A munkaterületeken bevezetésre kerültek a fogvatartotti jelölőmellények mint munkaruházati kiegészítőként történő, kötelező viselet. A mellények színe egy-egy munkacsoport zónához tartozik, melyet az adott üzem területén ugyanolyan (kék zónában csak kék mellényt viselő fogvatartottak tartózkodhatnak) színjelzéssel láttak el.

3. kép: Fogvatartotti jelölőmellény²⁵

A rendszer lehetővé teszi és meg is akadályozza a munkacsoportok közötti, engedély nélküli mozgást, kapcsolattartást. Ennek köszönhetően mind az üzemekben, mind pedig a technikai rendszerkezelőben átlátható a fogvatartottak mozgása, magatartása, cselekményei. Az üzemi zónák kialakítása az adott üzemvezető, illetve a fogvatartotti foglalkoztatás-biztonsági alosztályvezető feladata. A nagyobb áttekinthetőség és a szigorú fogvatartotti kontroll lehetővé teszi a napi tevékenységek valós időben történő értékelését és elemzését, valamint az ezekre történő azonnali intézkedéseket.

4. kép: Kijelölt munkacsoport zóna²⁶

25 Munkáltatott fogvatartott mellényben, a Duna-Mix Kft. váci telephelyén. Forrás: a szerző által készített képanyag, 2024

26 A Duna-Mix Kft. váci telephelye, kötészeti üzem. Forrás: a szerző által készített képanyag, 2024

A különböző színű mellények és kijelölt zónák alkalmazása, a tevékenységek azonnali feljegyzése és lereagálása a fogvatartotti fegyelem és munkamorál kialakításához elengedhetetlen, megelőzi vagy akár meg is akadályozza a fegyelmi cselekményeket. A rendszer már magában áttekinthetőbbé, követhetőbbé teszi a fogvatartotti munkáltatást, illetve az azt övező biztonsági tevékenységet. A hatékonyság jegyében a munkacsoport zónák külön megjelölésre kerültek, melyeket a technikai rendszerkezelőben szolgálatot teljesítő személyi állományi tag fel tud használni a megfigyelési tevékenység vonatkozásában, hiszen ránézésre tudja, melyik munkacsoport zónát érinti az esetleges esemény, történés.

5. kép: Kijelölt zöld munkacsoport és a hozzá tartozó zöld zóna (falazat került jelölésre)²⁷

Ennek minőségbiztosítási szempontból is kiemelt szerepe van, hiszen az elemző-értékelő tevékenység fontos része, hogy a fogvatartottak láthatóan dolgoznak-e, illetve a számukra kijelölt területen mozogva az adott munkafolyamatban részt vesznek vagy sem.

Kameraképes kiértékelés

A kamerakép kiértékelési rendszer egy, a kockázatkezelési elvrendszer alapján működő nívum, mely az üzemterületeken dolgozó fogvatartottak előre definiált cselekményeit valós időben értékeli/elemzi az elektronikus megfigyelési rendszer alkalmazásával.

A technikai rendszerkezelő a kameraképeket értékeli, a történéseket feljegyzi, és azonnali intézkedéseket fogatosítja a biztonsági szakterület kontrollja alatt. Ezen adattömeg vizsgálata lehetővé teszi, hogy a dinamikus biztonsági rendszer egyik alappillére legyen. Elemző-értékelő munka segítségével rövid és közép, valamint hosszú távú

²⁷ A Duna-Mix Kft. váci telephelye, gépi kötészeti üzemterület. Forrás: a szerző által szerkesztett képanyag, 2024

következtetéseket lehet levonni, ennek eredményeként pedig hatékony intézkedéseket tehetünk. (Például: adott üzemterületen megnövekedik a tiltott zónába lépések száma egy meghatározott időszakot figyelembe véve. Intézkedni kell a nagyobb fogvatartotti fegyelem megkövetelésére, a személyi állományi tagok külön eligazítására, ezzel is megelőzve a tiltott tárgyak vagy további fegyelmi cselekmények kialakulását.)

A kiértékelési rendszer egyfajta azonnali kockázatelemzési folyamat, melyben a fogvatartottak tevékenysége az előre definiált analitika alapján, különböző súlyú kategóriákba tartozó cselekmények feljegyzésével ad képet az adott üzem és az ott dolgozó fogvatartottak állapotáról, tevékenységéről, valamint az üzemi munka hatékonyságáról. A rendszer kialakításakor – a fokozatosság elvét követve – alacsony, közepes és magas súlyosságú „incidens” kategóriák, és az azokba tartozó elemek kerültek meghatározásra.

Ezek alapján a megfigyelési tevékenységet végző személy folyamatosan figyeli az üzemi tevékenységet és a fogvatartottak magatartását, viselkedését. Amennyiben egy, az incidens kategóriában szereplő „eseményt” észlel, azt feljegyzi az előre programozott táblázatba és az ott meghatározott intézkedést fogatosítja (például figyelmeztetés), vagy súlyosabb esetben azonnal jelenti a történést és megteszi a szükséges intézkedéseket.

A kiértékelést végző táblázatokat MS Excel programon belül, Pivot táblák elkészítésével hoztuk létre, melybe adatbázisként felvezetésre került a munkába állított fogvatartottak neve és nyilvántartási száma.

A következőkben néhány valós példán keresztül mutatom be az értékelési rendszer sajátosságait, illetve az értékelő/elemző jelentések tartalmi, minőségi és mennyiségi elemeit.

2023. január hónap tekintetében megállapítható volt, hogy a beérkezett jelzések túlnyomó többsége a kötészet és a toner üzemterületeken került észlelésre. Ezek jellemzően fogvatartotti beszélgetés, vagy nem megfelelő folyamatosságú munkavégzés okán kerültek feljegyzésre. Intézkedésre minden esetben sor került, legtöbbször elegendő volt a fogvatartott kioktatása és a felügyelők ismételt eligazítása vagy figyelemfelhívása.

2023. február hónap vonatkozásában megállapítható, hogy a jelzések hasonló esetben jelennek meg, ennek kapcsán intézkedésre került sor a nagyobb fogvatartotti fegyelem fenntartása érdekében az érintett fogvatartottak fegyelmi eljárásban való részesítésére, illetve egy esetben 2 fő fogvatartott került leváltásra munkahelyi rend megsértése miatt.

2023. március hónap kapcsán kimutatható a fogvatartotti munkamorál javulása, mivel kevesebb jelzés, illetve figyelemfelhívás vált szükségessé. A fogvatartott nem

dolgozik, illetve beszélget incidens-kategóriák javulása látható. Emellett a kötészet üzem megerősítése a fogvatartotti fegyelem tekintetében szükséges volt, ezért a felügyeleti létszám optimalizálásával, illetve külön eligazításával, valamint a nem együttműködő fogvatartottak leváltásával intézkedtünk.

A negyedév tekintetében látható a fogvatartotti munkamorál javulása, mivel kevesebb jelzés, illetve figyelemfelhívásra volt szükség. A fogvatartott nem dolgozik, illetve beszélget incidens-kategóriák javulását figyelhetjük meg. A kötészet üzemből továbbra is több incidens darabszám figyelhető meg a javuló tendencia mellett.

A toner üzemből a nem együttműködő fogvatartottak leváltásának következtében visszaállt a rend és a fegyelem, az incidens kategóriák megjelenése minimális.

A negyedéves összefoglaló adatok, és az azt megerősítő művezetői javaslatok alapján a 2023. április 4-én tartott BFB ülésen 2 fő fogvatartott leváltásra került a kötészet üzemből.

A 3 legtöbbször előforduló incidens kategória (indokolatlanul beszélget, megsérti a higiéniai szabályokat, nem dolgozik) alakulása tekintetében is kimutatható a csökkenő tendencia.

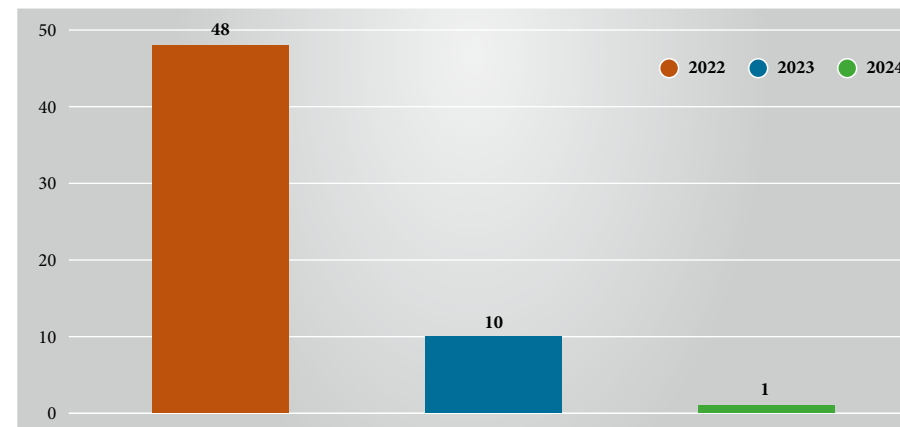
Kameraképes megfigyelés alapján összesen 5 alkalommal kezdeményeztünk fegyelmi eljárást, és 4 fő fogvatartott került leváltásra az I. negyedévben.

A példákon keresztül látható, hogy a közvetlen, felügyelet nélküli munkáltatáshoz szükséges kontroll tevékenység megvalósítható. Az elemző-értékelő munka a beérkezett adatok tekintetében rendkívül hatékony, azok alapján olyan összefüggések is kimutathatók, melyek az adattömeget tekintve kiértékelés nélkül talán fel sem tűnnének, amely legrosszabb esetben akár komoly rendkívüli eseményhez, vagy nem megfelelő termelési eredmények megvalósulásához vezethet.

A megfigyelési tevékenységet végző személyi állományi tag bejegyzéseiből napi, heti és havi riport készül, melyet az érintett szakterület vezetője értékeli, elemzi, és szükség esetén intézkedéseket fogantat. A vezetői kontroll és a visszaellenőrzés folyamatos és szükségszerű a bejegyzések validitásának szűrőpróba szerinti megállapítására, illetve személyi állományi tag szolgálatellátásának, szakmaiságának fejlesztésére.

A riportokat a kockázatkezelési tevékenység, illetve az elemző-értékelő munka kapcsán alkalmazni lehet, valamint támogatást nyújthat a vezetői munka kapcsán. Nem utolsósorban a fogvatartott munkahatékonyságának mérése. Ha a fogvatartott nem megfelelő munkavégzés kapcsán, adott időintervallum alatt többször feljegyzésre kerül, szükséges

lehet ismételt oktatása, képzése, vagy figyelmeztetése. Ha ezt követően sem változik a munkavégzése, akár leváltására is sor kerülhet, fegyelmi felelősségre vonása mellett.

5. ábra: Fegyelmi cselekmények éves megoszlása a Duna-Mix Kft.-nél²⁸

A fenti ábrán látható a Duna-Mix Kft. váci telephelyén alkalmazott rendszer hatékonysága. A 2022-es évben nem kevesebb, mint 48 db fegyelmi cselekmény került kivizsgálásra az üzemterületeken. A rendszer bevezetését és alkalmazását követően a fegyelmi cselekmények száma nagy ütemben csökkent, többféle kihágás teljesen megszűnt. A 2023-as évben összesen 10 db, a 2024-es év első negyedévében pedig összesen 1 db kisebb súlyú fegyelmi cselekmény valósult meg. A fogvatartottak beállták, hogy egy olyan értékelési rendszer kerül alkalmazásra velük szemben, mely mérési és feltárja a munkavégzés során elkövetett cselekményeket, illetve hozzájárul az értékelésükhöz, előmenetelükhöz. A kiértékelési rendszer adatai megosztásra kerülnek a termelési vezetőkkel is, mely okán átfogóbb képet kapnak a fogvatartott viselkedéséről, munkatevékenységhez való hozzáállásáról.

A fegyelmi cselekmények alakulásának, illetve a fogvatartotti munkavégzés kimutathatóan magasabb színvonalának vizsgálatakor megállapítható, hogy a rendszer alkalmazása negyedére csökkentette az esetszámokat, és növelte a fogvatartottak termelési hatékonyságát.

Ehhez a szolgálati feladathoz szükséges a megfelelően felkészített személyi állomány, illetve a rendszer átfogó ismerete. Természetesen nem várható el, hogy egy vagy akár két fő személyi állományi tag több száz kameraképet ilyen szinten „figyeljen”, viszont a megfelelően kidolgozott kameraképes koncepció segítségével koncentrálnunk a frekvenciánál részre.

²⁸ Forrás: VIR adatok

Van azonban több fontos terület, melyeket az előző fejezetekben már érintettem, úgy, mint a fejleszhető szoftverek és a mesterséges intelligencia. Ezeknek a technológiai fejlesztéseknek köszönhetően, a modern kor vívmányainak segítségével elképzelhető, hogy a jövőben a kiértékelési tevékenységet nem a személyi állományra bizzuk, hanem a megfelelő analitikával skálázott, az elemző-értékelő munka végrehajtáshoz segítségül hívott mesterséges intelligencia végzi azt el.

Egy ilyen rendszerbe kontrollpontként kell beépíteni az emberi tényezőt, a mesterséges intelligencia által tett bejegyzések, megállapítások érvényességének ellenőrzése céljából. Ahogy korábban említésre került, az emberi életet nem bízhatjuk kizárólag a mesterséges intelligencia döntéseire, ezért itt sem szabad megfedkezni a személyi állomány által végrehajtott ellenőrzési tevékenységről. A kameraképes kiértékelési rendszer alapját képezi a felügyelet nélküli munkáltatás megvalósításának.

MMA és SAFE eszközök

A modern kor elvárásainak való megfelelni akarás és a megnövekedett adminisztratív terhek csökkentésének szükségessége életre hívta egy, a XXI. század technikai szintjének megfelelő alkalmazás iránti igényünket. Ennek eredményeként megszületett a főbb szakterületek közötti szoros együttműködésben megálmodott és korszerű novum, melynek segítségével – elsősorban – a részlegeken szolgálatot teljesítő végrehajtói állomány folyamatosan tudja monitorozni a fogvatartottak mozgását, tartózkodását, valamint jelentősen gyorsabb a nyilvántartási rendszerben a kapcsolódó adminisztratív műveletek végrehajtása. Ez a rendszer a „*Szolgálati alkalmazás a fogvatartás elősegítésére*” vagy rövidítve a „SAFE” mobilalkalmazás.

De mi is az az „alkalmazás”, napjaink talán egyik leggyakrabban használt kifejezése? A mobiltelefonokon futó operációs rendszerek által kezelt programok összefoglaló neve ez a kifejezés. Ezen rendszerek alapfilozófiája a személyre szabhatóság és a korlátlan bővíthetőség, amelyet az internetről letölthető alkalmazások telepítésével érhetünk el. „*Az alkalmazás (angolul application vagy app) egy konkrét feladat végrehajtására tervezett számítógépes program. A mobilalkalmazások eltérnek a számítógépen általában megtalálható integrált szoftverrendszerektől, ehelyett minden alkalmazás korlátozott és elszigetelt funkciókat kínál (például játék, számológép vagy webböngészés).*”²⁹

A bv. szervezet erre a célra Samsung XCover 3 típusú készülékeket vásárolt, melynek fő jellemzője a hosszú üzemidő és strapabíró kialakítás. A készülékre telepített rendszer lehetővé teszi a fogvatartottak adatainak nyilvántartását, illetve az azokhoz történő valós idejű hozzáférést.

²⁹ Bányász P. és tsai. (2020) p. 37.

6. ábra: Munkáltatási Mobil Applikáció

A fejlesztés segítségével azonnal észlelhető a fogvatartott külsejének változása, a személyazonossággal összefüggő csalási kísérlet és ellenőrizhető a kijelölt részlegen történő tartózkodás betartása.

A rendszer a napi szolgálatot teljesítő végrehajtó állomány tevékenységét egyszerűsíti, valamint figyelmeztet olyan kardinális előzményi információkra, amelyek rendkívüli eseményeket előzhetnek meg (például hivatalos személy elleni erőszak, szuicid cselekmények). A megoldás a személyi állomány biztonságérzetét növeli, tevékenységét támogatja, továbbá azonnali hiteles információt nyújt.

Az MMA (Munkáltatási Mobil Applikáció) és a hozzá kapcsolódó FÖNIX funkciók tesztelésére a SAFE rendszerrel is használt Samsung Galaxy XCover Pro telefonok kerültek alkalmazásra. Az eszközök SIM-kártyával, a Telekom hálózatán, biztonságos VPN csatornán keresztül kommunikálnak a büntetés-végrehajtás érintett szerveivel.

Az alkalmazásba történő belépés a bv. szervezet személyi állományának tagjai által használt tartományos felhasználónévvel és jelszóval történik.

Belépés után kiválasztható, mely munkahelyeket szeretné a felhasználó látni, amiket a rendszer megjegyez. A következő belépésnél a „Jarvis”³⁰ felismeri a felhasználó beállításait és már csak ezeket a munkahelyeket ajánlja fel használatra.

³⁰ A FÖNIX3 közhiteles rendszer automatizmusokért felelős programja

A rendszert munkahelyi szolgálati e-naplóval (Navigátor) együtt szükséges alkalmazni, valamint a veszélyes eszközök a FŐNIX2 Foglalkoztatás modulban rögzíthetők.

Alkalmazásának egyik előnye, hogy optimális esetben csökkentheti a személyi állományi tagok leterheltségét, mivel az eszköz használata gyors és segítségével kiválthatók a papír alapú nyilvántartások. Használata esetén azonnal láthatóak az adott munkaterület adatai, úgymint a munkára kivonult fogvatartottak létszáma, a távollévő elítéltek listája, az utolsó létszámmellenőrzés időpontja, illetve a kiadott veszélyes eszközök darabszáma.

Az alkalmazás felületén – a gyors ikonok segítségével – rögtön végrehajtható több szolgálati feladat valós időben történő dokumentálása, mint például a létszámmellenőrzések végrehajtása, vagy a munka- és tűzvédelmi oktatások megtörténte.

Arcfelismerés

Az arcfelismerés – mint technológiai újdonság – felhasználási lehetősége nagyon sokrétű. A rendvédelemben évek óta jelenlévő, folyamatosan bővülő rendszer fontossága a bv. szervezet vonatkozásában is kiemelkedő. Az arcfelismerő rendszerek alkalmasak arra, hogy megfelelő környezetben és technológia háttérrel személyeket azonosítsanak.

„A személyazonosításban a legbiztosabb mód a biometrikus azonosítás, amely az emberek egyedi, lehetőség szerint megmásíthatatlan és hamisíthatatlan tulajdonságait vizsgálja. Ennek megfelelően a biometrikus adatokkal szemben követelmény, hogy állandó, egyedi, egyetemes és elfogadható legyen. Ebbe a kategóriába tartozik, azaz ilyen egyedi azonosító az ujjlenyomat, az írisz, a hang és az arc is. Az arc idővel változik (például öregedés), azonban az egyedi jellemzői állandók, ezáltal alkalmas az azonosításra. Az arcfelismerésnek számos előnye van, többek között a gyorsaság, valamint az, hogy az arcképeket távolról is lehet rögzíteni, az azonosítandó személy megismerése nélkül, és az azonosításhoz nincs szükség fizikai érintkezésre.”³¹

A fentiek alapján kijelenthető, hogy a büntetés-végrehajtás intézeteiben, intézményeiben is hasznos lehet ez a rendszer, akár egy fegyelmi cselekmény elkövetési körülményeinek feltárására, az érintett személyek azonnali beazonosítására.

Az arcfelismerő rendszer használatát pilot jelleggel a Váci Fegyház és Börtön körletrészein tesztelték 2021-ben, a „Fortify” nevezetű programmal. Ehhez egy olyan számítógép konfiguráció került alkalmazásra, melynek paraméterei alkalmasak a „Corsight” cég által készített „Fortify” arcfelismerő program futtatására.

³¹ Németh Á. (2022) p. 171-172.

A tesztelés megkezdéséhez két kamera került telepítésre, melyek segítségével az arcfelismerő program a kamerán megjelenő személyi állományi tagokról vagy fogvatartottól pillanatképeket készít, majd elvégzi az azonosítást. Ehhez létrehozásra került egy úgynevezett „minta adatbázis”.³²

A programhoz bármely azonos hálózatban lévő, IP-alapú kamera hozzáadható az IP-cím ismeretében. A szoftver képes detektálni az ellenőrzött személy életkorát, nemét, valamint az „overall” érték állításával szabályozható, hogy mekkora arcméretnél elemezze az arcot. Minél kisebb az érték, annál messzebből kezdi az arc felismerését.

Ha az alkalmazott kamerába belenéz az adott személy, akkor akár 100%-os azonosítási valószínűség is megvalósulhat.

Az adatbázisba feltöltött fényképek csoportokba sorolhatók, melyeket előzetesen kell létrehozni, és utólag feltölteni. A csoportoknak nagy jelentősége van, mivel az analízis során ezek alapján tudja a program differenciálni az eltérő kategóriákba sorolt személyeket. A megkülönböztetés felirattal és színjelöléssel történik.

A szoftver statisztika készítésére is képes az egy adott ponton átvonuló csoport létszámáról – amennyiben ez a funkció aktiválva van –, illetve életkor, nem szerinti megoszlás, összes áthaladt/beazonosított személy regisztrálására is lehetőség van.

Ezen funkciók alkalmazása különösen fontosá teheti a rendszert a felügyelet nélküli munkáltatás megvalósításában, illetve a létszám pontos regisztrálásának vonatkozásában.

Lehetőség van egy adott személy „észlelésének” visszakeresésére is. Ebben az esetben a beállított szűrési paraméterek alapján a program megadja, hogy mikor és hol érzekelte a személyt, melyhez meghatározható a keresett időintervallum, illetve az érintett kamerák is felsorolhatók. A szoftver videófelvetelek utólagos elemzésére szintén alkalmas.

A program beállítható, hogy a létrehozott csoportokat külön kezelje, valamint a megjelölt kategóriákba sorolt személyek vonatkozásában figyelmeztetést, riasztást generáljon.

Az alkalmazás során megállapításra került, hogy a megfelelő magasságban és átvonulási ponton elhelyezett kamerák esetén akár maszkban is magas a találati arány, a szoftver nagy pontossággal azonosítja az ellenőrzött személyeket (kötelezően előírt „kamerába nézés” esetén 100%-ra emelhető ez az arány). Negatívumként jelentkezett,

³² A program egy előre feltöltött induló adatbázisból dolgozik. Az ebben az adatbázisban lévő minta fényképeket hasonlítja össze a kamerán megjelenő élőképpel. A minta adatbázisba a teljes személyi állomány, valamint a fogvatartotti állomány fényképei kerültek feltöltésre.

hogy gyenge fényviszonyok, illetve nem kellően pozicionált, beállított kamerák esetén nagy a hibaszázalék, valamint a rendszer hardver igénye rendkívül magas.

Viselkedésanalízis

A viselkedésanalízis a kamerarendszerek fejlődésével, illetve az azokat működtető programokkal szemben támasztott egyre nagyobb követelmények megjelenésével együtt fejlődő területek egyik novuma. A mai kamerarendszereket működtető szoftverek már képesek – illetve képesek lehetnek – az előre programozott analitika alapján felismerni a megfigyelt személyek viselkedésmintáit, illetve mozgásformáit. Lehetőség van arra, hogy az előre definiált cselekményeket, vagy az érintettek megnyilvánulásait felismerje, és szükség esetén riasztást adjon a kezelő személyzet számára. Az új mozgás- vagy magatartásformákat a rendszer képes megtanulni, az előre programozott analitika fejleszthető. Egy üzemerületen nemcsak a rendellenes mozgásformát – mint például a verekedés vagy az indokolatlan csoportosulás –, hanem a kijelölt területekre történő jogosulatlan belépést, a kijelölt munkacsoport, munkaállomás elhagyását, vagy a munkafolyamathoz szükséges gép, berendezés nem megfelelő használatát is érzékelheti a megfelelően programozott szoftver. Képes lehet nemcsak a már megtörtént, vagy folyamatban lévő eseményeket érintő mozgásokat felismerni és riasztást generálni, hanem preventív módon megelőzni a rendkívüli események kialakulását, illetve az adott munkaterület szabályainak megsértését.

Fontos mérőszám a viselkedésanalízis felvetése, hiszen ahhoz, hogy közvetlen – állandó – felügyelet nélkül tudjuk megvalósítani a fogvatartottak munkáltatását, elengedhetetlenül szükséges az a folyamat, mely a területeken történő események, történések valós idejű kiértékelését szolgálja.

Meg kell, hogy valósuljon a kontroll tevékenység, valamint szükséges, hogy – a folyamatos elemző-értékelő munka mellett – azonnali intézkedéseket tudjunk foganatosítani a rend, a fegyelem és a munkavégzés fenntartásához.

További kiemelendő funkció, hogy az esetleges rosszulletet, balesetet, valamint egyéb, fogvatartottat vagy más személyt érintő olyan történést, mely során az adott személy mozdulatlan, életfunkciói rendellenesek, képes a rendszer érzékelni, és olyan jelzést adni a technikai rendszerkezelő irányába, hogy az megfelelően és hatékonyan tudjon intézkedni az esemény kapcsán.

A mesterséges intelligencia térnyerésével az intézkedések akár automatizálhatók is lehetnek, azonban az emberi tényező ebben az esetben sem kihagyható, így is szükséges lehet a kezelő személyzet szubjektív értékelése egy esemény kapcsán, hiszen az megengedhetetlen, hogy egy szoftver nem megfelelő működése miatt bármely személy

élete, testi épsége veszélybe kerüljön, vagy egy baleset bekövetkezésekor ne érkezzen időben a segítség.

Mesterséges intelligencia

Napjaink egyik legtöbbet emlegetett fogalma a „mesterséges intelligencia”, mellyel mára már szinte az élet minden területén kapcsolatba kerülhetünk. A magyar elnevezés az angol „Artificial Intelligence” kifejezésből származik. A fogalmi meghatározásba sok eszköz és szoftver tartozik, a fogalomkör kutatása közben számos meghatározással találkozhatunk. A többféle változat ellenére nincs közösen elfogadott definíció, tulajdonképpen az adott célterület felhasználási igényei határozzák meg magát a fogalmat. Röviden talán úgy fogalmazható meg maga a jelentés tartalma, hogy az emberi képességeket és tudást a számítástechnika vívmányaival helyettesítjük.

Rendészeti területen számos tanulmány született a mesterséges intelligencia felhasználásával kapcsolatban. 2020 szeptemberében kiadásra került Magyarország Mesterséges Intelligencia Stratégiája, melynek alapján kiemelt feladat, hogy a jövőben a rendészeti szervek stratégiai fontosságú folyamataiban egyre inkább jelenjen meg a technológia, jelen esetben a mesterséges intelligencia. Ebben a stratégiában 10 éves távlatban kerülnek meghatározásra a célkitűzések és feladatok a mesterséges intelligencia bevezetésére és fejlesztésére vonatkozóan. „Célként került meghatározásra, hogy az MI alapú alkalmazások széles körben terjedjenek el a gyártás technológiában, a közigazgatásban, az oktatásban és az egészségügyben.”³³

A mesterséges intelligencia bevezetése és elterjedése a társadalom egészére hatással van, a közigazgatástól egészen a munkaerőpiacig. Debrecenben 2022-ben egy 5 petaflops teljesítményű szuperszámítógép készült a mesterséges intelligencia által támasztott kihívások kezelésére, illetve hatásainak vizsgálatára.³⁴ A „Komondor” névre keresztelt berendezést a Debreceni Egyetem Kassai úti campusán, a Kormányzati Informatikai Fejlesztési Ügynökség (KIFÜ) szuperszámítógép-központjában helyezték üzembe. Az eszköz 4,7 milliárd forintba került, teljesítménye percenként 50 ezer laptopnyi kapacitásnak felel meg.

Magyarország Nemzeti Katonai Stratégiája³⁵ is foglalkozik a mesterséges intelligencia témakörével, illetve az alkalmazási területek kiaknázásával a haditechnika terén. A fejlesztési irányok érintik a kibervédelmet, a robothadviselést, a digitális

³³ Kiss Cs., Kollár Cs. (2022) p. 66-67.

³⁴ Magyarország Mesterséges Intelligencia Stratégiája, 2020

³⁵ Magyarország Nemzeti Katonai Stratégiája, 2021

katona programot, az autonóm csapásmérő eszközöket, a kvantum-számítástechnikát, továbbá a szimulációs, kiterjesztett és virtuális valóságot.

Jelenleg is számos mesterséges intelligencia alapú eszköz kerül alkalmazásra a bv. intézetekben. Ilyen – a teljesség igénye nélkül – a SAFE, a KIOSZK, a Navigátor rendszer vagy akár az MMA. Ezen technológiai fejlesztések a személyi állomány munkaterheinek csökkentéséhez, illetve a szolgálati feladatokra szükséges idő hatékony felhasználásához járulnak hozzá. A munkavégzés során napjainkban már elengedhetetlenül szükségesek ezek az eszközök a rendkívüli események megelőzéséhez és a biztonságos szolgálatellátáshoz.

A korábban ismertetett kameraképes kiértékelési rendszer alapvetése a személyi állomány által történő megfigyelési tevékenység, valamint az adatbevitel, mely alapján megvalósul az elemző-értékelő munka az utólagos adatfeldolgozáshoz. Ennél nagyon fontos kiemelni az élőerő szubjektivitását, helyzetfelismerését, értékelési mechanizmusát. Azonban a hatékonyság céljából és az emberi erőforrások, a létszám „véges természete” következtében vizsgálni kell annak lehetőségét, hogy az adatgyűjtést, a fogvatartottak viselkedésének, munka-hatékonyságának elemzését, illetve a rendkívüli események vonatkozásában akár az elsődleges intézkedésekkel kapcsolatos döntéseket nem a személyi állományra bizzuk, hanem feltételezzük, hogy ezen feladatokat a mesterséges intelligencia végezi el.

A szolgálatot teljesítő kollégáknak lehet rossz napjuk, lehetnek fáradtak, illetve ki mondható az a tény, hogy az intézetek és a gazdasági társaságok által üzemeltetett több száz kameraképet nem képesek egyszerre áttekinteni, pláne nem valós időben. A mesterséges intelligencia által felügyelt rendszerek (humán kontrollpontok beiktatásával) akár 100%-os hatékonysággal tudják ezeket a feladatokat elvégezni, nem fáradnak el és akár több száz kameraképet képesek értékelni/elemezni valós időben. Ennek eredménye – hipotetikusan – egy 0-24-ben működő, a beérkező adatokat azonnal elemző, a fogvatartottak cselekményeit valós időben értékelő rendszer lehet, melynek kapacitása össze sem hasonlítható az emberi erőforrásokkal. A viselkedésanalízis, az arcfelismerés, valamint a kiértékelési rendszer mesterséges intelligenciával párosítva, megfelelő humán kontroll tevékenység mellett megvalósíthatja azt az ideális állapotot, melyben a személyi állomány minimális beavatkozására van szükség a fogvatartottak kontrolljának, illetve a felügyelet nélküli munkáltatás – vagy ezek alapján bármilyen fogvatartotti tevékenység biztosításának – megvalósításához. Így a végrehajtott állomány minimális leterhelése ellenére megvalósulna a maximális kontroll, melynek során nem csupán a rendkívüli események megelőzése lenne a cél, hanem a fogvatartottak munkavégzési hatékonyságának és a termelési együttműködéseknek a növelése is.

Dinamikus biztonság

A dinamikus biztonság meghatározása

„A dinamikus biztonság alapvetően a fogvatartottakkal való kommunikáción, bánásmódon alapul. A fizikai korlátok és egyéb technikai eszközök segítségével fenntartott biztonságot a rájuk bízott fogvatartottakat jól ismerő, készenlétben álló személyzet által nyújtott dinamikus biztonsággal kell kiegészíteni.”³⁶

Ez a rendszer magában foglalja a fogvatartottak személyiségének, viselkedésének, társas viszonyainak megismerését, megértését és befolyásolását. Két alapvető pillére van: a személyi állomány állandó jelenléte a fogvatartottak között, valamint a megfelelő szintű kommunikációs készségek. A rendszert alapvetően azok a személyek működtetik, akik folyamatosan a fogvatartottakkal foglalkoznak, így a körletfelügyelők, reintegrációs tisztek, pszichológusok és a személyi állomány egyéb tagjai. Természetesen önállóan egyik pillér sem létezik, ugyanis mindkettőt folyamatosan és a szükséges differenciálás szerint alkalmazni kell.

Fontossága

A dinamikus biztonság rendszere, mely magában foglalja a személyi állomány szakértelmét a fogvatartottak megismerésének tárgykörében, talán még a „fizikai” védelemnél is fontosabb. A belső mechanizmusok ismerete, megértése elengedhetetlenül szükséges a megelőzés vonatkozásában. A hatékony felderítési tevékenység és a társszervekkel történő együttműködés olyan védvonalat képez, mely hozzájárul mind az alapfeladatok zökkenőmentes végrehajtásához, mind pedig a rendkívüli események megelőzéséhez. A fogvatartotti információs rendszer kialakítása és működtetése, az együttműködő fogvatartottak „beszervezése”, valamint a tőlük kapott információk elemzése kiemelt feladat. A felderítési tevékenység abban nyújt segítséget, hogy a bekövetkező esetleges rendkívüli eseményt még annak kialakulása előtt megakadályozzuk, hatékony intézkedésekkel kontrolláljuk.

FEFO (Felderítési Főosztály)

A bv. szervezet szakmai tevékenységében gyökeres változást jelentett, amikor Magyarország belügyminisztere jóváhagyta a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokága állománytáblázatát, melyben engedélyezte a Felderítési Főosztály megalapítását 2020. június 1-jei hatállyal. A főosztály létrehozásával elérni kívánt eredmény, hogy – célirányos információgyűjtő tevékenység révén – a bv. szervezet biztonságos működését

³⁶ Európai Börtön szabályzat 51.2 pontja

sértő vagy veszélyeztető körülmények, jelenségek, folyamatok feltárásra kerüljenek, majd azok megszüntetése, megszakítása érdekében intézkedések kezdeményezése történhessen, vagy azok megtételre kerüljenek.

Az említett információgyűjtés a társ rendvédelmi szervek bv. intézetekben folytatott bűnügyi hírszerző tevékenységét egészíti ki és vakfoltokat fed le friss értesülések szerzése által, továbbá elemző-értékelő munka segítségével, kimondottan a bv. biztonságos működésére fókuszálva. Az előzőekre tekintettel, a budapesti székhellyel megalakított főosztály a működést biztosító törzsön felül, területi alapon szervezett két osztályra – a Kelet-magyarországi, valamint a Nyugat-magyarországi Osztályra – tagozódva végzi, koordinálja az információgyűjtő tevékenységet, illetve kialakításra került az elemző-értékelő szakterület is.

A főosztály működésének alappillérvé vált a bv. szervekhez „delegált” munkatársai által végzendő területi munka, a helyszíni hírszerző tevékenységre épülő információgyűjtő és kockázatelemző tevékenység, ezzel is támogatva a bv. intézetek és a BvOP munkáját. A szaktevékenység az esetlegesen kialakuló fogvatartotti hálózatok, hierarchikus szerveződések megelőzésére, azok azonnali, következetes felszámolására, megszüntetésére irányul.

Ezen tevékenység végzése során napi szintű a kapcsolat az intézetben dolgozó társszervek munkatársaival (NNI³⁷, NVSZ³⁸, BRFK³⁹), akikkel a szükséges, lehetséges mértékben teljes körű az információcsere.

Az üzemterületeken kiemelt jelentősége van az azonnali és hatékony intézkedésnek. Amennyiben egy fogvatartott kapcsolatba kerül a hálózat tagjaival, vagy beszerzésre kerül az együttműködő fogvatartottak közé, a lehető legrövidebb úton másik munkahelyre kell áthelyezni. Azon fogvatartott, aki kapcsolatba került tiltott tárggyal, vagy felmerül a gyanúja annak, hogy futárként, terjesztőként vesz részt rendkívüli események, bűncselekmények bekövetkezéséhez vezető cselekményekben, a bizottság általi egyeztetést követően biztonsági okból leváltásra kerül, indokolt esetben hivatalból kezdeményezni szükséges másik bv. intézetbe történő végleges átszállítását, melyhez a társszervek rendszerint segítséget nyújtanak.

Az együttműködő elítéltek „védelme” ebben a tekintetben kiemelten fontos, hiszen addig kapunk információkat a fogvatartottaktól, amíg azok nem lepleződnek le. A tevékenység hatékonysága nagyban függ attól, hogy az érintett fogvatartott meddig tudja fenntartani

37 Nemzeti Nyomozó Iroda

38 Nemzeti Védelmi Szolgálat

39 Budapesti Rendőr-főkapitányság

azt a képet, hogy ő egy „normál” tagja a fogvatartotti populációnak, nem pedig a személyi állomány munkáját segíti információkkal. Amennyiben lelepleződik, érdemes követni a fenti eljárásrendet, és a fogadó intézet kapcsolattartóját tájékoztatni, hogy egy olyan fogvatartott érkezik, aki nyitott lehet a további együttműködésre.

Dinamikus biztonsági koncepció

A dinamikus biztonsági koncepció a tiltott, biztonságra veszélyes tárgyak üzemterületre történő bejuttatásának megakadályozására, a rendkívüli események és körülmények megelőzésére, a fogvatartottak hierarchikus és kereskedelmi hálózatának felderítésére, valamint a fogvatartotti radikalizáció és a terrorcselekmények megelőzésére szolgáló tevékenység. Ennek egyik alappillére a foglalkoztatott elítéltek viszonyainak átvilágítása, rendszeres, biztonsági szempontú értékelése, elemzése.

A szaktevékenység kiterjed továbbá a fogvatartotti csoportok felderítésére, nyomon követésére, a rendelkezésre álló adatok alapján a monitoring tevékenységre, az információk összegyűjtésére, feldolgozására, valamint azok felülvizsgálatának folyamatos megvalósulására.

A dinamikus biztonsági koncepció hathavonta felülvizsgálatra kerül, melyet a Felderítési Főosztály koordinál.

A koncepció tartalmazza a bejutási útvonalakat, a felderítési tevékenység szempontú kockázati térképeket, a fogvatartotti szerveződések és szervezetek térképét, az elítéltek által betöltött különböző szerepeket (terjesztő, fogyasztó, katona, vezető), valamint azok tiltott tárgyakkal kapcsolatos összefüggéseit. E mellékleteket havonta frissíteni szükséges az új információkkal. Ezek alapján az érintett fogvatartottak folyamatos megfigyelése, illetve az őket érintő adatok, információk beépítése elengedhetetlen része ennek a tevékenységnek, a fogvatartotti információs rendszer működtetésének érdekében.

Kockázatkezelés

A kockázatkezelés a bv. intézeteket érintő egyik legfontosabb szakfeladat. Alapját képezi a biztonsági rendszernek a fogvatartottak vonatkozásában, valamint meghatározza mind a besorolásokat, mint pedig a biztonsági kockázatok felmérését.

A kockázatelemzés nemcsak a fogvatartottakra vonatkozó formában létezik, hiszen minden szakterületnek szükséges rendelkeznie kockázati térképpel és úgynevezett ellenőrzési nyomvonalal.

Definíció

A Bv. törvény alapkoncepciójának kidolgozása során több szakmai fórumon is megfogalmazódott az igény egy olyan egységes kockázatelemzési rendszer kialakítására, amely a büntetés kezdetétől a végéig elkíséri az elítéltet, megfelelő tájékoztatást nyújtva arról, hogy a szabadságvesztés alatt és után milyen magatartás várható a fogvatartott részéről. A Bv. törvény 2015-ös hatálybalépését követően bevezetésre került a magyar sajátosságokon alapuló „Kockázatelemzési és Kezelési Rendszer”, más néven KEK rendszer.

A rendszer lényege, hogy a gyakorlatban megvalósítsa azt az elvet, miszerint az elítélt személy visszaesésének kockázata és az úgynevezett intézeti kockázati tényezők csökkenthetők legyenek. Ebből következik, hogy ezek a kockázati tényezők csökkenthetők, ha a fogvatartott kezelési szükségleteit megfelelően kielégítik.

A kockázatok észlelésére és mérésére szolgáló rendszer csak akkor lehet sikeres, ha megfelelő válaszlehetőségek állnak rendelkezésre azok csökkentésére, lehetőleg programok formájában.

A büntetés-végrehajtás keretein belül ennek alapvetően két módszertani iránya van. Az egyik a biztonsági intézkedések köre, amelyek elsősorban olyan kockázatokra tudnak reagálni, mint a szökés vagy az egyéb rendkívüli események. A másik a kockázatcsökkentő fogvatartotti programok csoportja, melyek önkéntes vállaláson alapulnak. A kockázatkezelés elengedhetetlen a progresszív rezsimszabályokhoz⁴⁰ való kapcsolódáshoz, amely stabil motivációs keretet biztosít a fogvatartottak együttműködő magatartásához, illetve a jutalmazási rendszerhez.

A KEK rendszer fogalma

A KEK rendszer a fogvatartás és a visszaesés kockázatának felmérésére, értékelésére-kezelésére tervezett és működtetett professzionális rendszer. Magában foglalja a prediktív mérőeszközöket a kockázatelemzéshez, a kezelési programokat az észlelt kockázatokhoz, valamint a progresszív rezsimszabályokat. A szabályozással elérni kívánt cél egy egységes kategorizálási és elemzési módszertan, valamint egy ahhoz szorosan kapcsolódó irányítási rendszer kialakítása volt.

A Bv. törvény módosulásával, a progresszív rezsimszabályokat felváltó „kategória jogosultság”⁴¹ rendszer szerepe változatlan, azonban a bevezetett kategória- és

40 A Bv. törvény változásával a progresszív rezsimszabályokat felváltja a kategória jogosultság, mely a régi rendszerhez hasonlóan határozza meg a fogvatartott életrendjét.

41 A Bv. törvény a régi fegyház, börtön, fogház, illetve enyhébb, általános és szigorúbb fokozat helyett egy 5 fokozatú besorolási rendszer szerint kategorizálja az elítélteket.

kreditrendszer már a legmodernebb motivációs és értékelési rendszerekhez igazodik, nemzetközi viszonylatban is.

Ebben a rendszerben egy szakmai munkafolyamat valósul meg, amelynek elemei: az elítélt megismerése a fogvatartás során, az ismeretek rendszerezése és értékelése, differenciálás, rendszerbe sorolás, egyénre szabott döntések meghozatala, majd a fogvatartott személyiségváltozásának figyelemmel kísérése, valamint a korábban meghozott döntések rendszeres felülvizsgálata.

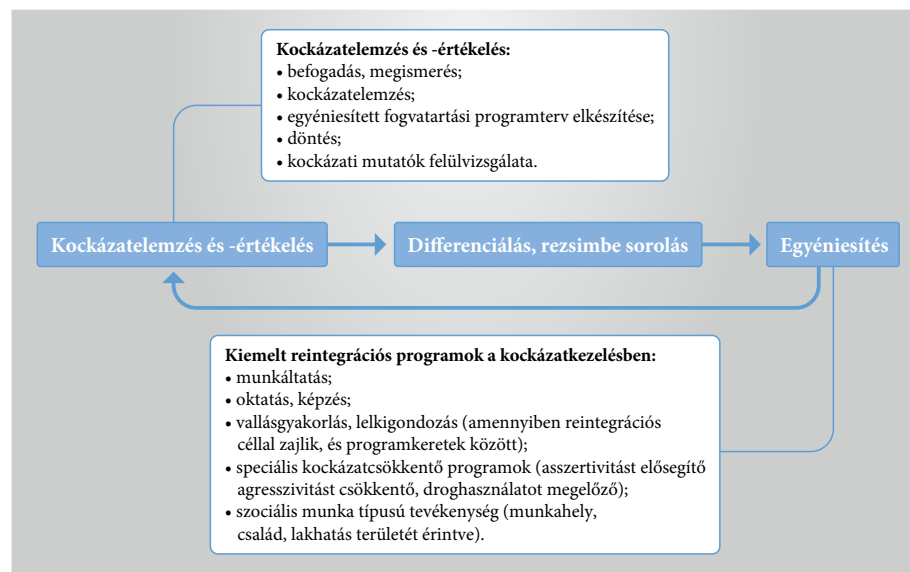
A bv. szervezetben a kockázatelemzésnek 3 fajtáját különböztetjük meg.

Az „*elsődleges kockázatelemzés*” a befogadást közvetlen követő kockázatelemzési eljárást jelenti. Ennek során a szakterületek valamennyi releváns, aktuálisan hozzáférhető információt és adatot rögzítenek a fogvatartott vonatkozásában. Ez tulajdonképpen az elítélt megismerését segíti elő, a kezdeti besorolás és a fogvatartott életútjának kialakítása – a Bv. törvény módosítása után – ennek a folyamatnak a részeként kerül megalkotásra.

Az „*időszakos felülvizsgálati kockázatelemzésre*” a KEK rendszer, valamint a reintegrációs tevékenység folyamatjellege miatt félévente van szükség, emellett – a módosított Bv. törvény következtében – a Befogadási és Fogvatartási Bizottság hathavonta összesíti a fogvatartott által összegyűjtött kreditpontokat is. Eddig a biztonsági kockázati besorolás felülvizsgálata történt meg, mára ez a kategóriákat és kreditpontokat hivatott a bizottság által rendezni.

A „*rendkívüli kockázati besorolásra*” akkor kerülhet sor, ha a fogvatartás kockázatára negatív hatással bíró esemény történt, vagy annak bekövetkezési valószínűsége magas.

7. ábra: A KEK rendszer működésének összefoglalása⁴²

Prediktív Mérőeszköz

A Prediktív Mérőeszköz (a továbbiakban: PME) egy tipikus példája a statisztikai alapú diagnosztikai rendszereknek, melyek a bűnügyi elemzési technika egyik ágazatába sorolhatóak be. Statisztikai elemzéssel lehetséges a bűncselekményekről, elkövetőkről, sértettekről gyűjtött adatok értékelése, valamint a felhasznált erőforrások hatékonyságának – esetünkben itt akár a reintegrációs programok és a fogvatartási szakterület eredményességének – vizsgálata, mérése.⁴³

A PME egy tulajdonképpeni jósló, előrejelző rendszer, melynek kimenete egy matematikai érték, vagyis az, hogy mennyi a valószínűsége a kockázatot jelentő esemény bekövetkezésének.

Az adott fogvatartott megismeréséhez a személyiségének, személyiségjegyeinek feltárására, a szabadságvesztés időtartama alatti és a szabadulás utáni várható magatartásának feltérképezésére, valamint a biztonságra veszélyes cselekményeinek megelőzéséhez, motivációinak kiderítésére van szükség.

Mind ehhez, illetve az elítélt büntetés-végrehajtás rendszerébe történő bekerülése előtti élethelyzetének feltérképezéséhez szükség van a rendelkezésre álló információk,

⁴² Forgács J. (2019) p. 58.

⁴³ Németh Á.: A bűnügyi elemzés rendszere

nyomozati anyagok, környezettanulmányok, többletinformációk megismerésére. Amennyiben volt már megelőző ítélete, úgy az annak során keletkezett iratanyagok beszerzésére, ellenőrzésére is kiemelt figyelmet kell fordítani.

A fogvatartottak vonatkozásában fontos továbbá az adott személy környezetének és körülményeinek megfigyelése, valamint ezzel kapcsolatban az információk gyűjtése, értékelése, elemzése, illetve a személyi állománnyal és a többi fogvatartottal kapcsolatos interakcióinak értékelése is.

A 2015-től folyamatosan bevezetett PME alkalmazása teszi lehetővé a fogvatartott megismerését az elsődleges kockázatelemzés során. A rendszer – több szakterület együttműködésével – összetett elemzési folyamatot biztosít, mert a fogvatartott előéletének, családi kapcsolatainak, lakókörnyezetének, pszichológia és egészségügyi állapotának felméréseivel segít megismerni az érintettet. Ezek alapján átfogó képet kapunk a fogvatartott várható viselkedéséről, mely hatással lehet a fogvatartást érintő biztonsági kockázatokra, azok mértékére.

„A PME egy olyan informatikai felület, amely biztosítja az egyes fogvatartottakkal felvett adatok, kérdőívek válaszainak rögzítését, továbbá a felvett adatok alapján az elítélteket kockázati kategóriákba sorolja. A PME-re vonatkozó adatgyűjtést a reintegrációs tiszt a nyilvántartási szakterülettel, az egészségügyi és pszichológiai szakterülettel párhuzamosan és együttműködve készíti el, aminek a befogadástól a befogadó részlegre történő elhelyezést követően meghatározott időtartamon belül meg kell történnie.”⁴⁴

A PME elkészítésekor a fogvatartási szakterület – egyéni elbeszélgetés során – egy előre összeállított kérdéssor alapján információkat rögzít a személyes adatokra, családi környezetre, szociális háttérre, iskolai végzettségre, szakképzettségre, illetve a korábbi foglalkoztatási adatokra vonatkozóan. Emellett méri a káros szenvedélyekkel kapcsolatos mutatókat, a korábbi szerhasználatot, illetve az érintett reintegrációs programokba történő bevonhatóságát.

„A rendszer a visszaesés mellett az alábbi kockázati csoportokra fókuszál:

- öngyilkosság (önkárosítás);
- fogolyszökés;
- agresszivitás (a személyi állománnyal és a fogvatartottakkal szemben);
- pszichoaktív anyagok használata;
- fogvatartotti hierarchiában betöltött alacsony státusz;
- a fogvatartotti hierarchiában betöltött magas státusz.”⁴⁵

⁴⁴ Forgács J. (2019) p. 61.

⁴⁵ Forgács J. (2019) p. 61.

Amint a fentiekből megállapítható, a PME elég széles spektrumban vizsgálja az adott fogvatartott életútját befolyásoló tényezőket, melyek a fogvatartással kapcsolatos biztonsági kockázatokat is mérik.

A rendszer fontos eleme, hogy a begyűjtött adatok alapján, automatikusan állítja össze az érintett fogvatartott profilját, amit ki kell egészíteni az illetékes szakember személyes tapasztalataival, információival. A PME által meghatározott értékek iránymutatás-ként szolgálnak, azoktól indokolt esetben, személyes tapasztalatok alapján, az adott szituációra vonatkozóan el lehet térni, hogy ezáltal személyre szabott kockázati szintet állapítsanak meg.

Befogadási és Fogvatartási Bizottság (BFB)

A Befogadási és Fogvatartási Bizottság a bv. szervezet egyik legfontosabb belső szabályozó mechanizmusa. Feladatait, jogosultságait és kötelmeit a Bv. törvény részletesen szabályozza. Ennek alapján: „A bv. intézetek Befogadási és Fogvatartási Bizottságot (...) működtetnek.”⁴⁶ A fogvatartott – befogadását követően – az adott bv. intézet befogadó részlegén kerül elhelyezésre, ahol maximum 15 napot tartózkodhat. Ezt követően a befogadó részleg vezetője – a kockázatértékelési jelentés alapján – a fogvatartottal közösen kialakítja az „egyéniessített fogvatartotti programtervet”⁴⁷. Emellett a BFB végzi – a KKMI által kiadott módszertan alapján – az elítélt kockázatelemzési vizsgálatát, és dönt az érintett végrehajtási fokozatához tartozó kezdeti kategória-besorolásról is, a törvényben meghatározott esetekben határozattal hoz döntést a kategóriaváltás tárgykerében, valamint – ahogy arról korábban már szó esett – hathavonta összesíti a fogvatartott által megszerzett kreditpontokat.

A bizottság feladatai közé tartozik továbbá a nem dolgozó és újonnan befogadott elítéltek munkába állítása, a munkahely és a munkakör kijelölése, szükség esetén a dolgozó elítélt más munkahelyre történő áthelyezése, illetve a munkahelyről történő leváltása, mindemellett dönt az oktatásra, a szakképzésre és a felnőttképzésre jelentkezők beiskolázásáról, valamint – a bv. szerv orvosának javaslata alapján – a munkaterápiás foglalkoztatásról, annak munkaidejéről és munkarendjéről.⁴⁸ A BFB egyéb, fogvatartottakkal kapcsolatos feladatait a törvény részletesen szabályozza.

46 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról, 95. §(1) bekezdés

47 Az egyéniessített fogvatartási programterv eszköze annak, hogy a fogvatartott személyre szabottan, az egyéniesség elve mentén, tevékeny közreműködésével, a személyzet támogatásával járuljon hozzá a büntetés-végrehajtási célok eléréséhez. A pozitív, illetve a negatív irányba történt elmozdulásokat egyaránt szükséges minden esetben elemezni, rögzíteni.

48 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról, 96. §(1) bekezdés, f-i) pont

Ebből is látható, hogy a Befogadási és Fogvatartási Bizottság munkája talán a legfontosabb lépcső a fogvatartott életrendjében, hiszen részleteiben, az elítélt egész életútját végigkísérve, tervezve koordinálja azt. Az elvégzett kockázatértékelés alapján rendszeresen felülvizsgálja a fogvatartott besorolását, együttműködési hajlandóságát, kockázati tényezőit. A motiváció és a szankciórendszer kapcsán is fontos szerep jut a bizottságnak, hiszen értékeli és figyelembe veszi a fogvatartott fegyelmi és jutalmazási helyzetét, a szerzett vagy elvesztett kreditpontokat, valamint ezek alapján vizsgálja felül az adott elítélt kategória-besorolását. A bizottság munkája azért is kiemelt jelentőségű, mert – a korábban említettek szerint – a döntése alapján meghatározott besorolás szerint kerül az értékelt fogvatartott a kijelölt munkahelyre.

„A BFB ülésein kötelezően részt vesz a biztonsági szakterület vezetője, a fogvatartási szakterület vezetője, a fogvatartotti foglalkoztatás-biztonsági alosztályvezető, vagy az általuk kijelölt személyek, a nyilvántartási szakterület képviselője, a fogvatartási szakterület vezetője által kijelölt reintegrációs tiszt, az egészségügyi szakterület képviselője és a gazdasági szakterület képviselője. Indokolt esetben a bv. pártfogó felügyelő és az Emberi Erőforrás Operatív Program tanácsadó is részt vesz a BFB ülésén. A bv. gazdasági társaság további képviselőit az ügyvezető jelöli ki a bv. gazdasági társaság személyi állományából.”⁴⁹ A felsorolásból látszik, hogy szinte minden szakterület képviselteti magát a bizottságban, melynek oka az átfogó kép alkotásának szükségessége az adott fogvatartott vonatkozásában. Ehhez nélkülözhetetlen minden szakterület értékelése, szubjektív véleménye, objektív helyzetértékelése. A bizottság tagjainak döntése ellen a fogvatartottnak jogorvoslati lehetősége van, mely garanciális elemként épül be a döntéshozatali mechanizmusba.

A Bv. törvény változása során módosításra került a munkaterületek biztonsági szempontú osztályozása, hiszen a biztonsági kockázati csoportokat (ezzel együtt a rezsim-szabályokat is) felváltotta a kategória- és kreditrendszer. Ennek alapján a következők szerint kell változtatni a munkahelyek vonatkozásában a levonultható fogvatartottakhoz rendelt biztonsági kategóriát: alacsony biztonsági kockázatú munkahelyen bármely fogvatartott dolgozhat, kategória-besorolástól függetlenül, közepes biztonsági kockázatú munkahelyen az I., a II., illetve a III., kivételesen a IV. kategóriába sorolt elítélt foglalkoztatható, magas biztonsági kockázatú munkahelyen pedig az I., a II., kivételesen a III. kategóriába sorolt fogvatartott állhat munkába.

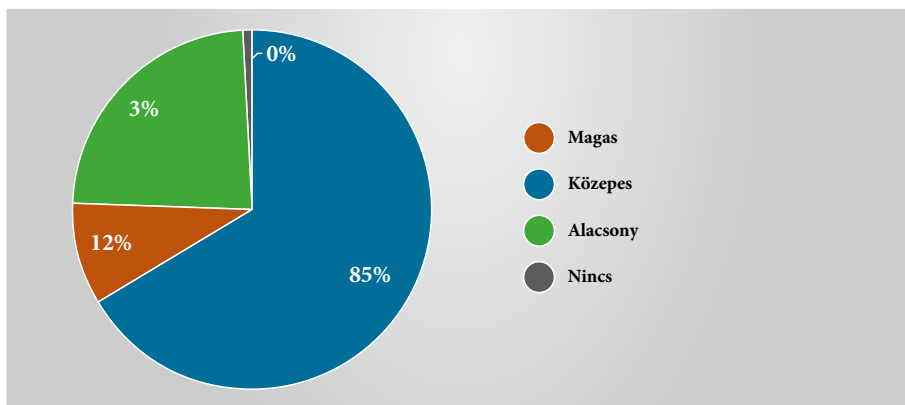
A fentiekből látható, hogy a jelenlegi szabályozás szerint az V. kategóriába sorolt fogvatartottak csak alacsony biztonsági kockázatú munkaterületen dolgozhatnak. Tekintve, hogy a bv. intézetek és a gazdasági társaságok túlnyomórészt közepes vagy magas

49 8/2020. (III. 25.) BVOP utasítás a Befogadási és Fogvatartási Bizottság működéséről, (1) fejezet, 3. pont

biztonsági kockázatú munkaterületeken hajtanak végre fogvatartotti foglalkoztatást, az V. kategóriába sorolt elítéltek munkáltatása nehézkes.

Kutatásom szempontjából érdemes vizsgálni a korábban biztonsági kockázati csoportokba sorolt fogvatartottak megoszlását:

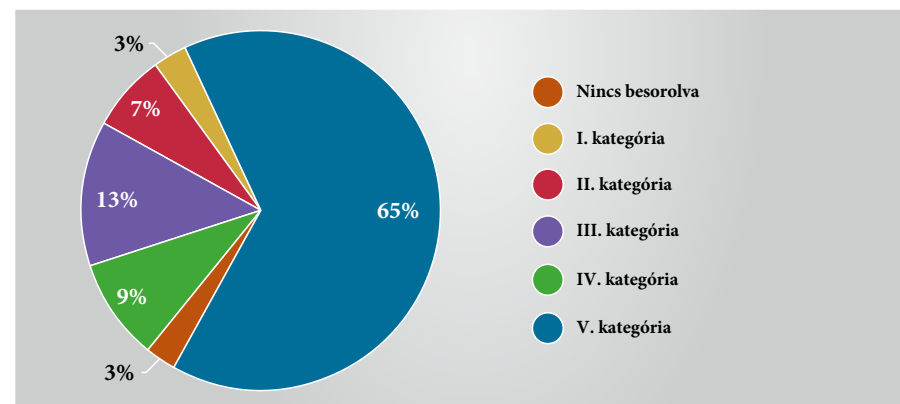

8. ábra: A biztonsági kockázati csoportok százalékos megoszlása a 2024. év I. negyedévének végén⁵⁰

Az ábra adatai alapján kimutatható, hogy a magas biztonsági kockázati besorolásba tartozó fogvatartottak aránya (85%) sokszorosa a közepes, vagy alacsony biztonsági kockázati csoportba tartozóknak. A fogvatartotti populáció e része nehezebben kezelhető – bűncselekménye vagy a bv. intézetben tanúsított magatartása miatt –, fontos elem azonban ennek az elítéltek körnek a reintegrációs tevékenységbe történő bevonása, sőt talán esetükben a legindokoltabb a társadalomba történő visszailleszkedés segítése. Ehhez pedig elengedhetetlen a munkáltatás, az oktatás, illetve a tevékeny és hasznos időtöltés a börtön falain belül.

Kutatásom lefolytatása során még nem került végrehajtására maradéktalanul a jogszabályváltozás kapcsán történő, kategória- és kreditrendszer szerinti fogvatartotti besorolás, azonban nagyságrendileg az alábbi ábrán látható a bevezetési állapot.

50 Forrás: VIR adatok

9. ábra: A Bv. törvény változásai kapcsán kialakult kategória- és kreditrendszer szerinti fogvatartotti besorolási arány (százalék)⁵¹

Az arányszámok tekintetében megállapítható, hogy – a „rég” biztonsági kockázati csoporttal szemben – az aktuális állapot szerint jóval több fogvatartott vonható majd be munkáltatásba, mint eddig. Ezen megállapítás fényében kutatásom létjogosultsága beigazolódott, hiszen tovább fog emelkedni a munkáltatásba bevonható fogvatartottak létszáma, ennek okán a személyi állomány leterheltsége is növekedni fog, így valószínűleg minden eddiginél nagyobb szükség lesz az élőerő lehető legoptimálisabb felhasználására, illetve a technikai innovációk alkalmazására.

Felügyelet nélküli munkáltatás

Az eddig taglalt fejezetekben több oldalról megvilágítottam a felügyelet nélküli munkáltatás feltételrendszerének elemeit. Ezek alapján 4 alappillér együttes, megfelelő hatékonyságú működése szükséges ahhoz, hogy a fogvatartottak az üzemi tevékenység és munkavégzés során ne közvetlen, élőerővel történő felügyelet mellett kerüljenek munkáltatásra.

Az első alappillér a technológiai eszközök alkalmazása, a második a motivációs és szankciórendszer, a harmadik a felderítési tevékenység, a negyedik pedig a kockázat-értékelés és -értékelés rendszere.

Az elvi háttér mellett fontos kiemelni, hogy a termelési folyamatok koordinálása is szükséges ehhez a tevékenységhez, mely újragondolt erőforrás-elosztást igényel a bv. intézetek és a gazdasági társaságok részéről.

Szükséges lehet egyéb, a tanulmányomban nem említett lehetőségek további fejlesztése is, mint például a veszélyes eszközök lézer kóddal való ellátása és annak MMA rendszerbe

51 Forrás: VIR adatok

történi integrálása. A fogvatartottak maximális kontrolljához megvalósítható a hangszórók üzemterületre történő telepítése, melyeken keresztül akár a létszámmellenőrzés, akár a munkavégzés folyamatosságára történő figyelemfelhívás is végrehajtható.

A fejlett kamerarendszerek képesek naplózni az ellenőrzés során az adott területen dolgozó fogvatartottak létszámát, illetve felismerik akár a veszélyes eszközökön rögzített kódokat is. Az előző fejezetekben említettek szerint foganatosíthatók az intézkedések, amennyiben eltérés van a létszám, illetve a kiadott veszélyes eszközök számának vonatkozásában.

A felügyelet nélküli munkáltatás elvi feltételrendszerei ezek alapján – álláspontom szerint – adottak, illetve annak fejlesztési lehetőségei nagyon széles skálán mozognak.

Összegzés

Munkám során sok megválaszolandó kérdéssel találkoztam a fogvatartotti munkáltatás biztonságának vonatkozásában, továbbá olyan napi nehézségekkel, melyek egyrészt a személyi állomány leterheltségéből, másrészt a meglévő technikai háttér nem megfelelő hatékonyságú alkalmazásából adódnak.

A mesterséges intelligencia rendszerbe történő integrálása által sosem látott távlatok nyílhatnak mind a foglalkoztatás, mind pedig a biztonság terén.

A kameraképes kiértékelési rendszer bemutatásával egyfajta példaként szolgáltam arra, hogyan lehet a mindennapok történéseiből statisztikailag alátámasztott döntési mechanizmusokat a rendszerbe építeni, illetve ezek alapján döntéseket hozni. Ha ehhez a gyakorlati megoldáshoz igénybe vennénk a mesterséges intelligencia által nyújtott erőforrásokat, az új lehetőségeket teremtene, melyek nem csupán a munkáltatás biztonságára – és a termelési tevékenységre – gyakorolnának hatást, hanem minden szakterület élvezhetné az előnyeiket.

A kifejtettek alapján bizonyítottan látom a technológiai fejlődés megfelelő szintjét a felügyelet nélküli munkáltatás megvalósításához.

Mindemellett a változások a Bv. törvényben, a kockázatkezelés és -értékelés, valamint a felderítési tevékenység összességében alkalmasak arra, hogy a fogvatartottakat állandó felügyelet nélkül munkáltassuk, ezáltal a személyi állományt tehermentesítsük és alkalmazását optimalizáljuk a frekvenciált területek, illetve prioritizált feladatok vonatkozásában.

Fontos kiemelni, hogy a személyi állomány jelenléte, szakértelme és tudása nem pótolható. Mindig szükség lesz a jó szakemberekre, a hivatásukat szerető és tisztelő személyi állományi tagokra. Felkészültségük és tapasztalatuk elengedhetetlen a szervezet

megfelelő színvonalú feladatellátásához, azonban közel sem mindegy, hogy ezek a kollégák mennyire leterheltek szolgálati feladataik elvégzése során.

A kutatás tehát nem a személyi állomány szükségletességét, hanem ellenkezőleg, annak nélkülözhetetlenségét bizonyítja. A technikai újítások mit sem érnek, ha az azokat használó személy nem elég felkészült, nem elég tapasztalt és nem elég elhivatott.

A XXI. század bv. szervezete lehet bármilyen eszközökkel ellátva, az alaptétel, a legfontosabb összetevő a személyi állomány marad.

Felhasznált irodalom

- 8/2020. (III. 25.) BVOP utasítás a Befogadási és Fogvatartási Bizottság működéséről
- 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet a szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbíróság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól
- 72/2020. (XII. 23.) BVOP utasítás a büntetés-végrehajtási szervezet Bizottsági Szabályzatáról
- 1040/2011. (III. 9.) Korm. határozat a büntetés-végrehajtási intézetek nemzetközi elvárásoknak való megfelelésével összefüggő átfogó vizsgálat megállapításaihoz kapcsolódó intézkedésekről
1995. évi CVII. törvény a büntetés-végrehajtási szervezetről
2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról
- Bányász Péter és társai (2020): Informatikai rendszerek a közszolgáltatásban II., Dialóg Campus
- Forgács Judit (2019): A fogva tartás és reintegráció fogalmi megközelítése. In: Czenczer Orsolya – Ruzsonyi Péter (szerk.): Büntetés-végrehajtási reintegrációs ismeretek. Dialóg Campus Kiadó, Budapest
- Győri Márk (2020): A fogvatartotti foglalkoztatás hatásai a fogvatartás biztonságának vetületében. Börtönügyi Szemle, 2020/2.
- Hinkel Tamás (2020a): A mesterséges intelligencia térhódítása a büntetés-végrehajtásban – Azaz a fogvatartás biztonságát támogató mesterséges intelligencia bevezetését megalapozó eszközök és tevékenységek vizsgálata. Börtönügyi Szemle, 2020/4.
- Hinkel Tamás (2020b): Az innovatív technikai megoldások hatása a fogvatartás biztonságára. Börtönügyi Szemle, 2020/2.
- Kiss Csaba – Kollár Csaba (2022): A mesterséges intelligencia hatása a társadalomra. Hadtudomány, XXXII. évfolyam, 2022/4.
- Kiss Károly (2021): Huszonöt tudós a mesterséges intelligenciáról. Valóság
- Magyar értelmező kéziszótár. Nyelvtudományi kutatóközpont, Lexikológiai Intézet, 2023
- Magyarország Mesterséges Intelligencia Stratégiája, 2020
- Magyarország Nemzeti Katonai Stratégiája, 2021
- Németh Ágota (2022): Az arcfelismerés szerepe a büntető munkában. Magyar Rendészet, 2022/2.
- Németh Ágota: A büntető elemzés rendszere (belső oktatási anyag)
- Rendészet, tudomány, aktualitások – A rendészettudomány fiatal kutatók szemével. Konferenciakötet, 2022
- Schmehl Gábor Dániel (2020): SMART eszközök és egyedi alkalmazások a magyar büntetés-végrehajtásban. Börtönügyi Szemle, 2020/4.
- Tájékoztató a fogvatartotti munkáltatásról és képzésről. EFOP-1.3.3-16-2016-00001 azonosító számú kiemelt projekt, 2016

Nagy Szabina Kitti

SPECIÁLIS FOGVATARTOTTI CSOPORTOK SAJÁTOS KEZELÉSI IGÉNYEI – AZ ELSŐ ALKALOMMAL VÉGREHAJTANDÓ SZABADSÁGVESZTÉSRE ÍTÉLTEK RÉSZLEGE

Special treatment needs of specific groups of prisoners – First-time offenders unit

Tanulmányom a speciális fogvatartotti csoportok sajátos kezelési igényeinek és az első alkalommal szabadságvesztésre ítélték részlegének témakörében készült, a Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegyei Bv. Intézet első büntényes részlegére fókuszálva. A kutatás történeti előzményekkel indul és vizsgálja a büntetés-végrehajtás fejlődését – különösen a sajátos kezelési igényű fogvatartottak vonatkozásában –, majd bemutatásra kerülnek a jelenleg működő speciális részlegek.

Kiemelt terjedelmet szántam az első büntényes elkövetők rendelkezésére álló reintegrációs programok ismertetésére, emellett tanulmányom összehasonlítást nyújt Magyarország és más országok között az első alkalommal elítéltek kezelésének kapcsán.

Írásom végén javaslatokat fogalmazok meg a magyar rendszer további fejlesztésére, kiemelve a külföldi joggyakorlatok adaptálásának lehetőségeit.

Kulcsszavak: első büntényes részleg, reintegrációs programok, első büntényes elkövetők, Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegyei Bv. Intézet, speciális részlegek

My study on the special treatment needs of special groups of prisoners and the first-time offenders' unit was carried out with a focus on the special unit of the Borsod-Abaúj-Zemplén County Remand Prison. The research starts with a historical background and examines the development of the correctional system, especially with regards to prisoners with special needs; furthermore it describes the currently operating special wards.

I have devoted particular attention to the reintegration programmes available to first-time offenders, while providing a comparison of the treatment of first-time offenders between Hungary and other countries.

At the end of my paper, I make suggestions for the further development of the Hungarian system, highlighting the possibilities of adapting good practices from abroad.

Keywords: first-time offenders' unit, reintegration programmes, first-time offenders, Borsod-Abaúj-Zemplén County Remand Prison, special units

Bevezetés

Tanulmányom témaválasztásánál a legfontosabb szempont az volt, hogy jelenleg reintegrációs tiszti feladatokat látok el, így alkalmam van részt venni nap mint nap a bűnelkövetők mindennapjaiban, ügyeinek intézésében, betekintést kapok előéletükbe, személyiségükbe, családi kapcsolataikba is. Intézetemben, a Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegyei Büntetés-végrehajtási Intézetben három speciális részleg működött, ami a 2024. március 1-jei törvénymódosítások következtében két speciális részlegre módosult (drogprevenciós részleg és az első alkalommal szabadságvesztésre ítélték részlege).

A specializált részlegre kerülők szembesülnek vele, hogy a mindennapjaikat szabályok, keretek (házirend, napirend) szerint, a családtagoktól elszakítva, a külvilágtól elzártan élik, de mégis elkülönítve azoktól a fogvatartottaktól, akik visszaesők, börtönrutinall rendelkeznek, a fogvatartotti szubkultúrát elsajátították és negatív hatással lehetnek az első alkalommal bűnelkövetőkre. Az első bűncselekmények elkövetésének megértése nagyon fontos. Rávilágít az emberi természet jellegére, erkölcsi dilemmákra, a miniket körülvevő családi és baráti kapcsolatok hatására. A bűnelkövetők különböznek egymástól, eltérő típusokba lehet sorolni őket, ezért mindenkinél más módszerek, eszközök vezethetnek eredményre. A büntetés-végrehajtás felismerte a különböző emberek elkülönítésének és a speciális csoportok létrejöttének szükségességét. A speciális kezeléseket több irányból közelíthetjük meg, ezek az irányok azok, amik a különböző speciális részlegek működését tették lehetővé a börtönökben, melyek tekintettel vannak olyan szempontokra, mint az egészség védelme, a mentális állapot, az életkor, a gyermeknevelés, a szabadulásra való felkészítés vagy akár az első alkalommal zárt intézetbe kerülés helyzete. A tanulmányom első részében erre tértem ki.

Írásom legfőbb témája az első alkalommal végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték részlege mint speciális részleg. Rendkívül különböző lehet, ahogy az első büntényesek megélik a börtönbe kerülésüket (családtól, barátoktól való elszakadás elfogadása, beilleszkedésük folyamata, akadályai, mennyire veszik át a zárt intézet kultúráját, milyen szerepet töltenek be a fogvatartotti hierarchiában és mit tesznek annak érdekében, hogy tartózkodjanak további bűncselekmények elkövetésétől és visszailleszkedjenek a társadalom többi tagja közé). Ez az a csoport, aminek tagjai először szembesülnek az igazságszolgáltatás következményeivel.

A büntetés-végrehajtási intézeteken belül pontos szabályok vonatkoznak arra, hogy ki és mikor helyezhető be egy speciális részlegre, milyen feladatok tartoznak a részleg működéséhez és milyen teendője van az ott szolgálatot teljesítő személyi állományi tagoknak. Ezt elsősorban a Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegyei Intézetre vetítve mutatom be.

Tanulmányomban kiemelt helyet szántam a reintegrációs programok bemutatására – az első büntényesek vonatkozásában –, hiszen alapvető és nélkülözhetetlen szerepet játszanak a fogvatartottak életében és reintegrációjában. Ezek a tevékenységek segíthetnek a társadalmi visszaailleszkedésben. A csoportfoglalkozásokról szakterületekre lebontva próbáltam átfogó képet adni, hangsúlyozva, milyen meghatározó szerepet töltenek be az intézet mindennapjaiban. A reintegrációs programok közül a munkáltatás szintén kiemelt tevékenység a fogvatartottak körében. Nemcsak lehetőséget ad számukra a termelékenységre és készségeik fejlesztésére, hanem segít abban is, hogy pozitív változásokat érjenek el az életükben.

Írásom utolsó részében összefoglaltam a kapcsolattartás szerepét és formáit a 2024. március 1-jei törvénymódosítás szerint. A kapcsolattartás kritikus téma az elítéltek körében, fontos, hogy kapcsolatot tartsanak fenn szeretteikkel, barátaikkal, illetve más támogató személyekkel és ott legyen bennük a tudat, hogy van valaki, aki támogatja őket és törődik velük, emellett így tudnak kapcsolatban maradni a társadalommal.

Végezetül nemzetközi kitekintést tettem a külföldön működő első elkövetői programról, ami egy innovatív megközelítés a bűnügyi jogrendszer terén. Más oldalról közelítik meg az első alkalommal szabadságvesztésre ítélték felelősségre vonását, lehetőséget kínálnak a zárt intézeti viszonyoktól távol maradni, bizonyos feltételek teljesítése esetén. A külföldi mintát igyekeztem a hazai viszonylatba is bevonni.

A tanulmány célja, hogy átfogó képet mutasson az első bűncselekmény elkövetésének okairól, az elkövetők lehetőségeiről, programjairól a börtönben és arról, milyen széles skála áll rendelkezésükre, hogy a pozitív változás felé induljanak és visszailleszkedésük a társadalomba zökkenőmentes legyen. Megérthetjük, hogyan működik az első büntényes részleg és mivel kell szembesénniük azoknak, akik először lépik át a büntetés-végrehajtás kapuit.

Történeti előzmények

A modern büntető-kezelési elvek szerint alapvető az intézetek közötti és intézeteken belüli differenciálás. A fogvatartottak különböznek egymástól pszichológiai, szociológiai, kriminológiai és még számos tényező alapján is, így különböző csoportokba lehet őket sorolni. A különböző típusokba tartozó fogvatartottakkal szemben különféle bánásmódok, specializált módszerek és eljárások vezethetnek sikerhez.

Az Európa Tanács 1987-ben fogadta el először (majd 2006-ban megújította) az Európai Börtön szabályok néven ismertté vált szabálygyűjteményt, amely az egyes országok börtönügyi szabályának alapját képezi, és amit a tagországok kormányai – a belső jog

részeként – bevezetnek a saját törvényhozásukba és gyakorlatukba.¹ Az Európai Börtön-szabályok – az alapvető differenciálási elvek mellett – célként fogalmazza meg a speciális fogvatartotti csoportok kezelését. A Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága 1999 őszén tervezetet nyújtott be az Igazságügyi Minisztériumnak, amiben kezdeményezte a speciális csoportok bővítését a magyarországi büntetés-végrehajtási intézetekben.

A meglévő speciális csoportok mellett („veszélyeztetett, veszélyesnek minősülő, személyiségzavaros, illetve enyhe fokú értelmi fogyatékos fogvatartottnak kialakított gyógyító-terápiás részlegek és az alapvetően kisebb súlyú (általában első) bűncselekményt elkövetett enyhébb végrehajtási szabályok jogintézménye”²) újabb csoportokkal akarták bővíteni a kört, így kerültek a tervezetbe az alábbi körletek.

Kábítószermentes körlet

Az itt elhelyezett fogvatartott vállalja, hogy nem fogyaszt kábítószerrel a büntetés ideje alatt és aláveti magát különféle drogteszteknek, cserébe kedvezményekben részesül (például az elhelyezési körülmények és a szabadidős tevékenységek kapcsán).

Alkoholfüggők kezelési csoportja

A csoport létrejöttének célja az anonim alkoholisták közösségi terápiája zárt intézeti környezetben.

Szexuális bűncselekményt elkövetők kezelési csoportja

Ez a leginkább veszélyeztetett kategória, ezért indokolt az elkülönítésük és védett környezetben történő elhelyezésük. A tervekben gyógyszeres terápia helyett pszichoterápiás módszerek szerepelnek.

Első büntényesek kezelési csoportja

Lényeges elem ebben az esetben is az elkülönítés és a börtönártalmaktól való megóvás. A csoport fő tevékenységi köre a különféle oktatási és szakképzési programok.

Anya-gyermek elhelyezés

A büntetés-végrehajtási intézetben lévő szülő nőket érinti. Olyan körlet kialakítása volt a cél, ahol a gyermek 1 éves koráig édesanyjával maradhat, valamint fontos a „civil” életben elvárható körülmények biztosítása.

¹ Czenczer O. (2014)

² Bereczki Zs. (2000)

A differenciált büntetés-végrehajtási tevékenység

Differenciálás alatt az elítéltek csoportosítását értjük meghatározott szakmai szempontok alapján. Ezek lehetnek társadalmi körülmények, bűncselekményi előzmények, illetve a bűncselekmény súlyossága, a bűnösség mértéke, a fogvatartott viselkedése a börtönben és az egészségi állapota is. Ez ad lehetőséget arra, hogy a rendszer alkalmazkodjon az egyéni körülményekhez, a társadalmi visszailleszkedési lehetőségekhez, valamint a büntetésre való alkalmassághoz.

A differenciálás segíti a büntetés-végrehajtási feladatok megvalósítását, egyben a szabadságvesztés-büntetés végrehajtásának speciális megszervezését jelenti.

Egy komplex szempontrendszer és különbségtétel, ami elősegíti a társadalomba való beilleszkedést az elítéltek személyiségéhez és a végrehajtás feltételeihez való igazodással.

A differenciált büntetés-végrehajtási rendszer az alábbiakat jelenti:

- az elítéltek osztályozása, csoportosítása;
- az egyes csoportokra vonatkozó konkrét büntetés-végrehajtási és reintegrációs célok;
- az elítéltek sajátosságaihoz és a nevelési célokhoz illeszkedő programok;
- a fogvatartott csoportok adottságaihoz, a megtervezett programok optimális kivitelezéséhez alkalmazkodó büntetés-végrehajtási intézetek létrehozása.³

Az elsődleges differenciálást, a végrehajtási fokozatot Magyarországon a bíróság jelöli ki. Az 1978. évi Büntető Törvénykönyv a szabadságvesztés három fokozatát határozta meg:

- fegyház;
- börtön;
- fogház.

A három fokozat mellett a következő megfontolások szólnak: „Az átnevelhetőség szempontjából az elítéltek három alapvető csoportja ismerhető fel: a többszörösen visszaeső és az igen súlyos bűncselekményt elkövetett elítéltek; azok a szándékos bűncselekmény miatt elítéltek, akiknek büntetése viszonylag hosszabb tartamú, vagy korábban már büntetve voltak; végül a szándékos bűncselekmények miatt viszonylag rövidebb tartamú szabadságvesztésre ítélték”⁴.

³ Nagy T. (1986)

⁴ 1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről, Indokolás

További differenciálási elem lehet az elkövetett bűncselekmény jellege, a fogvatartott életkora, előélete, biztonságra veszélyessége, munkaképessége, állampolgársága, illetve visszaesési kockázata.

A differenciálási rendszer talán egyik legnagyobb területe a reintegráció, és az ahhoz tartozó célok és módszerek kérdése. A bíró a tett alapján hozza meg ítéletét, a jogrendszer által meghatározott törvények szerint. Ítélethozáskor figyelembe veszi az elkövetett bűncselekmény súlyosságát, az elkövető előéletét, valamint az esetleges enyhítő és súlyosbító körülményeket, míg a büntetés-végrehajtásnak inkább a tettes személyisége alapján kell meghatározni a reintegrációs programokat és azokat a módszereket, amik elősegítik, hogy az elítélt visszailleszkedjen a társadalomba és tartózkodjon további bűncselekmény elkövetésétől.

Sajátos személyi vagy személyiségbeli jellemzők alapján lehet csoportokat képezni, illetve azokon belül speciális reintegrációs, kezelési, gondozási módszereket alkalmazni. Több szempontból lehet reintegrációs célokat megfogalmazni, többek között a végrehajtási fokozatra, a személyes jellemzőkre, a szabadságvesztés időtartamára, illetve az elkövetett bűncselekmény jellegére tekintettel is. A törvénymódosítások által bevezetett kategóriabesorolás új szempontként épül be az idei évtől. A reintegráció módszertana folyamatos fejlődésen megy keresztül, a gyakorlati munkában megjelentek a különféle szocio- és pszichoterápiák is, amik például a fiataloknál, gyógyító-terápiás részlegeken, hosszú időtartamú szabadságvesztésre ítélt elítélteknél vagy első büntényeseknél is alkalmazhatók.⁵

Speciális részlegek létrejötte

2015. január 1-jén lépett hatályba a büntetések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény (a továbbiakban: Bv. tv.), ami új fejezetet nyitott a büntetés-végrehajtási intézetek világában és számos újítást hozott magával. A szabadságvesztés végrehajtása több hatóság döntésén alapul, a Btk.-ban meghatározottak szerint kerül kijelölésre az alkalmazandó végrehajtási fokozat, mely igazodik az elítélt bűncselekményéhez, előéletéhez, személyiségéhez. A következő lépcső már a büntetés-végrehajtási intézetek szakmai munkája, ahol elkülönítési szabályokat, illetve – a személyiségbeli jellemzők figyelembevételével – speciális reintegrációs, gondozási módszereket alkalmaznak. Ennek megfelelően jelentősebb figyelem jut a „sajátos kezelési igényű” fogvatartottaknak.

A kifejezés általában azokat a bebörtönzött személyeket jelöli, akik valamilyen speciális kezelési vagy gondozási igényekkel rendelkeznek. Ezek a szükségletek lehetnek fizikai,

⁵ Nagy T. (1986)

mentális vagy szociális jellegűek. Általánosságban elmondható, hogy a sajátos kezelési igények az alábbiakra vonatkoznak:

- mentális egészség: az érintettek mentális egészségügyi problémákkal küzdenek, például pszichiátriai betegségekkel vagy súlyos stresszreakcióval;
- fizikai egészség: olyan fogvatartottak, akik fizikai egészségi problémákkal rendelkeznek, például krónikus betegségekkel vagy sérülésekkel;
- szociális szükségletek: azon elítéltek, akiknek különleges szociális szükségleteik vannak, például hajléktalanok, idősek vagy egyedülálló szülők;
- rehabilitáció: az érintettek speciális rehabilitációs vagy oktatási programokra szorulnak a büntetés alatt vagy azt követően;
- biztonsági kockázatok: azon fogvatartottak, akik különleges biztonsági intézkedéseket igényelnek, például az erőszakos magatartásuk miatt.

A 20/2021. (IV. 16.) BVOP utasítás alapján az alábbi részlegek kerülnek megkülönböztetésre:

- Hosszúidős Speciális részleg;
- Gyógyító-terápiás részleg;
- Pszichoszociális részleg;
- Drogprevenciós részleg;
- A fogvatartás biztonságára különös veszélyt jelentő elítéltek részlege (a 2024. március 1-jei törvénymódosítás vezette be ezt a részleget, és egyúttal megszüntette az alacsony biztonsági kockázatúak részlegét);
- Vallási (APAC) részleg;
- Első alkalommal végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték részlege;
- Időskorúak részlege;
- Átmeneti részleg.

A gyógyító-terápiás és a pszichoszociális részleg az egészség védelmével hozható kapcsolatba. Figyelembe vehető szempont ezen részlegeknél az elítélt mentális állapota, személyiségzavara, illetve beszámítási képessége.

Az intézet biztonsági érdekét szolgálja a hosszúidős speciális részleg, ahová az életfogytig vagy legalább tizenöt évig tartó büntetést töltő elítélt helyezhető.

A vallási részleg a normalizáció elvének⁶ alkalmazásával a szabadulásra történő felkészülést segíti elő.

⁶ A szabadságvesztés végrehajtási körülményeit – elítéltek jogi helyzetét, életmódját, a fogvatartás anyagi, infrastrukturális feltételeit – a lehető legjobban közelíteni kell a szabad élet általános feltételeihez, illetve a civil, állampolgári jogi helyzethez.

Az időskorúak részlegére az helyezhető, aki 65. életévét betöltötte, a fogvatartás biztonságára különös veszélyt jelentő elítéltek részlegére pedig az, akinek az intézetbe való alkalmazkodása, viszonya elutasító vagy rejtetten agresszív viselkedésű. A részleg alkalmazására hivatalból és kérelemre is sor kerülhet, ha a törvény szövegéből más nem következik.

A speciális részleg fontos szerepet töltenek be a börtönök világában. Szakmai működésükkel hozzájárulnak a fogvatartás biztonságához, továbbá segítik a rehabilitációt és a társadalmi visszailleszkedést. Az intézetben való működésük lehetőséget ad az egyéniesítésre, a differenciálásra és az elítéltek közösségének megfigyelésére.⁷

A felsorolt részleg azért jött létre, hogy a fogvatartottak egyéni helyzetét a személyi állomány körültekintően, személyre szabottan tudja kezelni. A hatékony reintegráció alapja az egyéniesítés, ezért már a befogadás napjától rendkívül fontos, hogy az adott fogvatartott személyi körülményeit, helyzetét minden szakterület (egészségügy, pszichológia, reintegráció, nyilvántartás) megfelelően mérje fel, hogy – az információk alapján – a fogvatartott elhelyezését az arra a helyzetre létrehozott speciális részlegen tudja biztosítani az intézet.

Első alkalommal végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték részlege

Az első büntényes elkövető mint fogalom a bírói gyakorlatban régóta alkalmazásra került („első büntényes elítélt az a fogvatartott, akit először ítélt a bíróság végrehajtandó szabadságvesztés-büntetésre”⁸). A büntetés kiszabásánál azt veszik figyelembe, hogy az elkövető korábban volt-e büntetve. A bírói gyakorlatban az első büntényes minőség a büntetés tartamának enyhítésében mutatkozik meg.⁹

Az első büntényes elítéltek csoportja képezi a fogvatartotti populáció mintegy 45%-át.¹⁰

A részleg lehetőséget biztosít az újonnan érkező elítéltek számára, hogy alkalmazkodjanak a börtönkörülményekhez és megismerjék az intézet szabályait. Az alkalmazkodási folyamat több lépcsőben zajlik, és hosszabb időt vesz igénybe. Meg kell ismerniük a környezetet, beleértve a helyszínt, a különböző helyiségeket, a személyi állományt és a társaikat.

Meg kell érteniük a börtönben érvényes szabályokat, protokollokat, így a napirendet, a házirendet, a viselkedési normákat, az étkezési és higiéniai szabályokat, valamint

a biztonsági előírásokat. Fontos kialakítaniuk a kapcsolataikat más elítéltekkel és a személyi állományi tagokkal is, mivel ezek a kapcsolatok lehetnek később segítségükre a támogatásban, konfliktusok megoldásában és az információk cseréjében. Ki kell alakítaniuk és meg kell szokniuk a napi rutint, ami magába foglalhatja az étkezéseket, az oktatást, a munkát, illetve az egyéb programokat és foglalkozásokat. Fontos továbbá a támogatás és segítségnyújtás, amit kaphatnak a személyi állománytól és más elítéltektől is az alkalmazkodási folyamat során.

Az első büntényes fogvatartottak börtönbe kerülésükkor egy közegbe kerülhetnek azokkal a bűnelkövetőkkel, akik súlyosabb bűncselekményt követtek el. Helyzeti előnyük van azoknak, akik ismerik már a börtönkörnyezetet, helyismerettel rendelkeznek, manipulatívok, tudják alakítani az erőviszonyokat és nincsenek beilleszkedési problémáik, azokkal szemben, akik először kerülnek börtönbe. A fogvatartottak egymás között alá-fölrendeltségi viszonyt alakítanak ki és a szakma mindent megtesz annak érdekében, hogy ezt a belső hierarchiát kezelje. Ennek az egyik megoldása a fogvatartottak célirányos elkülönítése, mellyel a börtönártalmak minimálisra csökkenthetők, ami kifejezetten fontos szempont az első büntényesek esetében.¹¹

Az első alkalommal börtönbe kerülők széles skálán reagálhatnak az új helyzetükre és környezetükre, lehetséges reakció lehet a sokk, valamint a zavarodottság. A hirtelen környezetváltozás és a szabadság elvesztése nagy pszichológiai terhet jelenthet számukra. Meg kell küzdeniük a félelemmel és a bizonytalansággal, mert nem tudják mi vár rájuk a börtönben, hogyan fogják kezelni az adott körülményeket. Érezhetik magukat lehangoltan és reménytelenül, főleg akkor, ha nincsenek ismerősök vagy támogató kapcsolatok a zárt intézetben belül. Előfordulnak olyan elítéltek, akik felkészültek és elszántak, hogy kezeljék az új helyzetet, amit az önvizsgálat és a fejlődés lehetőségeként élnek meg. De vannak olyanok is, akik ellenségesek és agresszívek, főleg akkor, ha nem képesek megfelelően kezelni a negatív érzéseket, valamint, ha feljükk irányuló fenyegetettség érzéket. Ezen reakciók kezelésére az alkalmazkodási folyamat során rendelkezésre állnak támogató személyek, programok, foglalkozások.

A részleget „első büntényesként” emlegetjük, azonban az itt elhelyezett elítéltek nem feltétlenül első büntényesek.

A fő kitétel, hogy az elítélt első alkalommal legyen végrehajtandó szabadságvesztésre ítéltve, de például a pénzbüntetés, a felfüggesztett szabadságvesztés, a közérdekű munka vagy a más jogcímen töltött korábbi szabadságvesztés nem kizáró ok.¹²

7 Lekics T., Matovics Cs. (2015)

8 Czenczer O., Tolner A. (2020) p. 60.

9 Czenczer O., Tolner A. (2020)

10 Rutkai K., Sánta L. (2020, szerk.)

11 Czenczer O., Tolner A. (2020)

12 Turchányi D. (2022)

A fogvatartott írásbeli nyilatkozata után – figyelembe véve a kockázatértékelő jelentést –, a befogadó részlegre helyezést követő 15 napon belül döntés születik az elítélt első alkalommal szabadságvesztésre ítélték részlegén történő elhelyezéséről. Amennyiben az elítélt írásban kérelmezi a részlegről történő kihelyezését, úgy ismételtelen nem helyezhető már vissza.¹³

Kriminális magatartás az első büntényeseknél

A kriminális magatartás általános személyiségelmélete feltételezi, hogy a bűnözés hátterében álló motivációk és tényezők a személyiségjegyekben gyökereznek. Kiemeli a személyes tulajdonságok szerepét a bűnözés megelőzésében és kezelésében. Ilyen tulajdonság lehet az impulzivitás, amikor az egyén nem gondolja át előre tetteinek következményeit és így könnyebben követ el bűncselekményt. Alacsony önfigyelem esetében szintén kevésbé valószínű, hogy az egyén képes lesz ellenállni a társadalmi normák megsértésének. Az alacsony érzelmi stabilitás is összekapcsolódik a kriminális magatartással, mert akik nehezebben kezelik érzelmeiket, hajlamosabbak lesznek arra, hogy agresszióba keveredjenek. Mindemellett a szociális kapcsolatok hiánya vezethet még bűnözéshez, mert nincs, aki segítsen az egyéneknek elkerülni azt és a deviáns viselkedést.

A kriminális magatartás kockázati faktorainak vizsgálata több kutató, pszichológus és szociológus munkáján alapul. Az egyik kiemelkedő kutató Lawrence E. Cohen volt, aki a gyermekkori kockázati tényezők és a későbbi deviáns viselkedés közötti összefüggések feltárásában végzett vizsgálatokat. Másik kiemelkedő alakja a téma kutatásának – a kriminológia és a bűnözési prevenció terén – John Paul Wright, aki a bűnözés pszichológiai és szociológiai hátterét vizsgálta. A társadalmi környezet, az egyéni jellemzők és a környezeti tényezők közötti összefüggések feltárására törekedett.

A fentiek alapján nyolc központi kockázati faktor került meghatározásra: kriminális előélet, prokriminális attitűd, prokriminális társas környezet, szabadidő, iskola-munka, szerhasználat, család-házasság, antiszociális személyiségminták.¹⁴

Turchányi Dóra tanulmányában¹⁵ az első büntényes részlegén elhelyezettek (2021. június 31. és 2022. március 1. között behelyezettek) és az átlag fogvatartotti populáció (akikkel 2022. március 15. előtt rögzítették a PME-t) körében vizsgálták a kriminális viselkedést jelenlévő és már szabadult fogvatartottak között. Ehhez a Kockázatelemzési és Kezelési Rendszerben működő Prediktív Mérőeszköz (a továbbiakban: PME) adatait

¹³ 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet a szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbíróság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól

¹⁴ Andrews, D. A., Bonta, J. L. (2006)

¹⁵ Turchányi D. (2022)

használták fel. A PME egy hosszú kérdéssor, amit négy szakterület rögzít a fogvatartottal a befogadási eljárás folyamán: reintegráció, egészségügy, nyilvántartó és pszichológia.

A vizsgálat alapján elmondható, hogy az első büntényes részlegén elhelyezettek körében kisebb arányban jelennek meg a visszaesés rizikófaktorai, de mivel a válaszok önbevalláson alapultak, így lehetnek benne ferdtések, túlzások. Az eredmények azt igazolják, hogy az első alkalommal szabadságvesztésre ítélték részlegén elhelyezett elítéltek jobb reintegrációs eséllyel rendelkeznek.¹⁶

Az első bűncselekmény elkövetése után sok esetben „sokkolódnak” az elítéltek, megbánják tetteiket és ennek hatására jobban együtt tudnak működni a börtön rendszerével, szabályaival. Nagyobb eséllyel vesznek részt a programokon, könnyebb megmutatni számukra a visszaesés megelőzéséhez vezető utat. A visszaeső fogvatartottaknak azonban olyan szempontból nehezebb a börtönélet, hogy már tapasztaltak börtönkörülményeket és a velük járó nehézségeket, emellett a börtönrendszer és a társadalom is kevésbé toleráns lehet velük szemben.

Az első büntényesek részlegének működése Magyarországon

Hazánkban 2018. február 1-jén vezették be – hat büntetés-végrehajtási intézetben – az első büntényesek részlegét. Ez vezetett ahhoz, hogy kialakításra kerüljön a Központi Kivizsgáló és Módszertani Intézet által az Országos Parancsnoki Szakutasítás és Módszertani Útmutató az új jogintézmény működésének szabályozására.¹⁷

A részleg célkitűzése a fogvatartotti populáció egy specializált csoportjának a megóvása, bűnisméltésének, visszaesési kockázatának redukálása, továbbá a jelentkező börtönártalmak minimalizálása és az elítéltek áldozattá válásának megelőzése.

A következőkben szeretnék egy rövid betekintést nyújtani azzal kapcsolatban, hogy a bűncselekmények elkövetésének okai rendkívül összetettek és változatosak, melyeket az alábbi felsorolt tényezők általánosságban befolyásolhatják:

Szociális és gazdasági környezet: szegénység, munkanélküliség, rossz lakóköörülmények, alacsony társadalmi státusz, társadalmi egyenlőtlenségek, diszkrimináció.

Családi háttér: instabil családi viszonyok, családon belüli erőszak vagy elhanyagolás, szülői felügyelet hiánya, érzelmi támogatás és kontroll nélkül maradó fiatal, genetikai

¹⁶ Turchányi D. (2022)

¹⁷ Czenczer O., Tolner A. (2020)

és biológiai tényezők (öröklött hajlamok). A szülők vagy a testvérek bűnelkövető magatartása is az okok között szerepelhet. Albert Fruzsina „Életkeretek a börtönön innen és túl” című tanulmánya szerint a 80 fő megkérdezett, első alkalommal letöltendő börtönbüntetésre ítélt közül 49 fő esetében, azaz 61%-ban a probléma a gyerekkori családi háttérben húzódott.¹⁸

Környezet, szomszédság és kulturális hatások: a média vagy a környezet által sugallt bűnös minták, bűnös cselekedetre ösztönző közösségi normák, baráti kör hatása. Szintén Albert Fruzsina tanulmánya alapján, a megkérdezett 80 főből 57-nek büntetett előéletű az ismerőse, barátja.

Edukáció és iskolázottság: alacsony iskolai végzettség és az oktatási lehetőségek hiánya, iskolai kudarcok vagy kirekesztés. A tanulmányok el nem végezése könnyen vezethet instabil, megélhetést nem nyújtó munkához.

Mentális egészség: mentális betegségek és zavarok, amelyek befolyásolhatják a döntéshozatalt és az impulzivitást.

Drogok és alkohol: drog- és alkoholproblémák, amelyek negatívan hatnak a viselkedésre. Albert Fruzsina vizsgálatában a megkérdezett 80 fő harmadánál fordult elő rendszeres alkoholfogyasztás, 35% esetében drogfogyasztás és 16%-nál szerencsejáték-függőség.¹⁹

Társadalmi kapcsolatok: szociális elszigeteltség, érzelmi támogatás hiánya, rossz társadalmi kapcsolatok.

Igazságszolgáltatási rendszer: az igazságszolgáltatási rendszerrel kapcsolatos hiányosságok, a börtönbüntetés kriminalizáló hatása, a visszaesés kockázata.

A felsorolt tényezők kombinációja változatosan hajlamosítja az egyént bűncselekmények elkövetésére.

A részleg elhelyezett elítéltek vonatkozásában, általánosságban megállapítható, hogy az általuk elkövetett bűncselekmények változatos képet mutatnak, melyek jellemzően az alábbiak:

- Vagyon elleni bűncselekmény
 - gazdasági csalás, sikkasztás, lopás
- Közlekedési bűncselekmény
 - járművezetés ittas állapotban és annak minősített esetei

¹⁸ Albert F. (2015)

¹⁹ Albert F. (2015)

- Környezet és természet elleni bűncselekmény
 - hulladékgazdálkodás rendjének megsértése
- Vagyon elleni erőszakos bűncselekmény
 - kifosztás
- Költségvetést károsító bűncselekmény
 - költségvetési csalás
- Közigazgatás rendje elleni bűncselekmény
 - embercsempészet

A Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegyei Büntetés-végrehajtási Intézet első büntényes részlege

A fogvatartottak vizsgálata, behelyezhetősége

Az első büntényes részlegre helyezhető fogvatartottak egy speciális csoportot alkotnak. A részlegre történő behelyezési kritériumokat – az elítélt befogadási eljárásának részeként – megvizsgálja a nyilvántartási szakterület. Amennyiben a fogvatartott megfelel ezeknek és beleegyező nyilatkozattal hozzájárul a behelyezéshez (mellyel vállalja magatartási szabályok betartását), úgy biztosítani kell számára ezt a lehetőséget.

A részlegre helyezés fő kritériuma, hogy a fogvatartott büntetését börtön vagy fogház fokozatban töltsse, ne erőszakos bűncselekményt kövessen el, maximum 5 éves ítéletet kapjon és gondatlan bűncselekmény miatt legyen elítélve. A pontos feltételeket a 2013. évi CCXL. törvény 109/B. § (1) bekezdésében lehet megtalálni.

A behelyezési feltételekből jól kirajzolódik a részleg célja, hogy az első alkalommal végrehajtható szabadságvesztésre ítélt el legyenek különítve a visszaeső fogvatartottaktól. Ezzel vélhetően megelőzhető, hogy a „börtönrutinnal” nem rendelkező személyek célpontjává vagy valamilyen bűncselekmény áldozatává váljanak (például testi sértés) és elősegíthető, hogy kisebb arányban legyenek részesei rendkívüli eseménynek, fegyelemsértésnek. A részleg működésétől az várható, hogy a prizonizációs hatások és a visszaesési kockázatok csökkenjenek és a börtönbeli szubkultúrára jellemző jegyek elsajátítása időben legyen szorítva.

A fogvatartás ideje alatt a bűnelkövetőkből álló környezet az egyén elsődleges kapcsolata, akár hosszabb időt is tölthet ebben a környezetben, valamint a hierarchikus rendszer miatt antiszociális viselkedésmintát is elsajátíthat, így kérdés, mennyire befolyásolja az elkülönített elhelyezés a börtönártalmak és a visszaesés kockázatának csökkenését. A részlegre kerülők nem erőszakos bűncselekményt követtek el, börtönrutinjuk nincs, ennek ellenére nem garantált, hogy bűnelkövetésük csak egyszeri botlás volt és nem kriminális karrierjük első állomása.²⁰

²⁰ Turchányi D. (2022)

A részleg működésével összefüggő feladatok

Az itt elhelyezett fogvatartottakkal egyéni és csoportos foglalkozás keretében rendszeresen foglalkozik a reintegrációs tiszt és a pszichológus is. A reintegrációs tiszt egyéni foglalkozás megtartásával minden hónapban értékeli az elítéltet, valamint elektronikus formában dokumentációt, hathavonta pedig összefoglaló véleményt készít róla és felülvizsgálja az egyéniesített fogvatartási programtervet arra vonatkozóan, hogy milyen az elítélt magatartása, beilleszkedése, együttműködési készsége, kapcsolattartásának rendezettsége és rendszeressége, jutalmazására és fenyítésére került-e sor az elmúlt időszakban és történt-e változás a munkáltatásban, oktatásban vagy programokon való részvételével kapcsolatban. Heti programterv készítése is szükséges, mely tartalmazza a részleg tervezett programlehetőségeket. A reintegrációs tiszt szemle a napirend része, programnak nem tekinthető.²¹

A pszichológus elvégzi a részleg elhelyezett állapotkövetését (pszichológiai és adaptációs folyamatok nyomon követése, pszichés zavarok és krízisek felismerése, kezelése, pszichológiai beavatkozások szükségességének megállapítása és azok végrehajtása), figyelemmel kíséri a fogvatartott hangulat- és viselkedésváltozását, konzultációs lehetőséget biztosít a számára, valamint egyéni és csoportos foglalkozásokat tart.²²

A részleg az elhelyezés megoldható a végrehajtási fokozatoktól függetlenül, de az egyéb elkülönítési szabályokat be kell tartani. Március 1-jétől a kreditbesorolás újabb szempont, amit figyelembe kell venni, mert nem helyezhető a részlegre, akit a IV. vagy V. kategóriába soroltak be.

Ha a behelyezhetőségről beszéltünk, meg kell említeni a részlegről történő kihelyezést is. Ez önkéntes alapon (az elítélt írásbeli kérelmére) vagy hivatalból (az intézet kezdeményezi) is megtörténhet. A második lehetőségre akkor kerül sor, ha a behelyezési feltételek már nem állnak fenn, az intézetelhagyással összefüggő magatartási szabályokat az elítélt megszegi, az általa vállalt programokban nem együttműködő, vagy ha fegyelemsértést, esetleg újabb bűncselekményt követett el.²³ Mindezekon túl felmerülhet egyéb olyan körülmény is, ami miatt a fogvatartott kihelyezésre kerül a részlegről, mint például, ha más speciális részlegre történő elhelyezése lesz indokolt.

A kihelyezést – hasonlóan, mint a behelyezést – a közhiteles rendszer „Kérelmek” menüpontjában kell kezdeményezni, „Első büntényes részlegről kihelyezés” kérelemmel. A kezdeményező az a szakterület, aki az okot adó körülményről értesül.

21 Eljárásrend az első alkalommal végrehajtandó szabadságvesztésre ítélt részlegének működtetéséhez

22 50/2020. (X. 16.) BVOP utasítás a büntetés-végrehajtási szervezetben szolgálatot teljesítő pszichológusok szervezeti jogállásáról és a fogvatartottakkal végzett tevékenységéről, II. fejezet

23 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról, 109/B. § (4) bekezdés

A részlegre helyezés megszűnését követően az elítélt a speciális részlegre ismételtelen nem helyezhető.

A reintegrációs tiszt szerepe a speciális részlegen

A részleg elhelyezett fogvatartottakkal kapcsolatban a reintegrációs tiszt feladata a börtönartalmak minimalizálása, a családi kapcsolatok megerősítése és a visszaesési kockázat csökkentése. A befogadást követő időszakban nagyobb figyelmet kell fordítani az elítéltek tájékoztatására, a beilleszkedést támogató egyéni, illetve csoportos foglalkozások megtartására, továbbá a kapcsolattartás elősegítésére, erősítésére. A fogvatartás teljes ideje alatt prioritásként kell kezelni az elítéltek munkáltatásba, oktatásba, képzésbe történő bevonását. A részleg elhelyezett fogvatartottak – érintettség esetén – kiemelten kerülnek bevonásra az agresszivitás, a szerhasználat kockázatát csökkentő foglalkozássorozatokba.²⁴

A részleg szolgálatot teljesítő reintegrációs tiszt a befogadó beszélgetés során igyekszik információt gyűjteni az elítélt családi háttéréről, gyermekkoráról és arról, mi állt a bv. intézetbe kerülésének háttérében, valamint, hogy az elkövető a „bűnözői karrier” egy állomásán jár vagy pedig egyszeri felelőtlenség, botlás miatt börtönöztek be őt.

Tanulmányom elkészítésénél nagy segítség volt számomra, hogy a Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegyei Büntetés-végrehajtási Intézetben is kialakításra került az első alkalommal szabadságvesztésre ítélt részleg, egészen pontosan 2020. október 16-ától.

A részleg szolgálatot teljesítő reintegrációs tisztet megkerestem abból a célból, hogy emeljen ki egy olyan első büntényes elítéltet, akinek a befogadása során megismert életútján és személyiségjegyein keresztül bemutatható az első alkalommal elkövetett bűncselekmény hatása és a részleg működésének jelentősége.

Sz. R. nevű fogvatartott 2021. december 7-én önként jelentkezett büntetésének letöltésére. Elkövetett bűncselekménye sikkasztás, ítéletének tartama 2 év 6 hónap börtön volt. Speciális részlegre 2021. december 28-án helyezték, azaz már a kezdetektől fogva a speciális szint része volt. Gyermekkoráról elmondható, hogy szülei már korán (5 éves korában) elváltak, így édesanyja egyedül nevelte fel őt és testvérét. Ápolói fizetésből éltek, így már fiatalon bele kellett csöppennie a munka világába, 14 éves korától dolgozott nyaranként egy erdészetnél. Végzettségét tekintve számos szakmája van: épület-asztalos, ács-állványozó, hideg-meleg burkoló, száraz- és mélyépítő, kőműves és csőszerelő, továbbá minden típusú jogosítvánnyal is rendelkezik. Saját döntésből katonai szolgálatot is vállalt, mert abban az időben csak így tudott külföldre kijutni.

24 Czenczer O., Sztodola T. (2020)

Évekig dolgozott a Magyar Közútnál és nemzetközi fuvarozóként, ezt követően pedig saját vállalkozásba kezdett, melynek fő tevékenységi köre állványozás volt. Vállalkozása egészen hamar sikeres lett, így az évek során egyre inkább előtérbe került a „sok pénzt kevés munkával” motiváció. Az építőiparra általánosságban jellemző a feketemunka és az örökös „körbetartozás”, aminek körforgásába nevezett elítélt is belekerült. A körforgást tudatosan irányította úgy, hogy a családja mindebből semmit ne érezkelhessen. Segítséget nem kért, információt nem osztott meg velük. Állandóan a pénzt hajszolta, melyre nem családja ösztönözte. Befogadása alkalmával úgy nyilatkozott a reintegrációs tisztnek, hogy bekerülése kizárólag saját rossz döntéseinek következménye. Az elítélt – nyilatkozata alapján – bevonulását tudatosan alakította, azaz tartozásait maradéktalanul kifizette, ügyvédet ajánlás alapján fogadott, valamint bent tartózkodásának idejére elegendő pénzt adott volt élettársának, ami fedezi költségeit és 2 gyermekének nevelését.

Az ő esetében azonnal elindításra került az első büntényes részlegre való helyezés, „átlag” körletrészen csak 4 napot töltött.

Az elítélt a reintegrációs tisztnek csak pozitívan nyilatkozott a részleggel kapcsolatban. Az előnyök közé sorolta, hogy a munkáltatás és az oktatás kapcsán hamarabb kiválasztásra kerülnek, programokat tekintve pedig színesebb lehetőségek állnak rendelkezésre. Kiemelte továbbá kapcsolattartását, ami a legnagyobb támaszt adta a bent tartózkodása alatt. Nyilatkozott arról is, hogy két különböző korú gyermekét másképp érintette az ő bekerülése. Míg a kisebb külföldi munkavégzőként élte meg, a nagyobb iskolai tanulmányaira és a hobbjára is negatív hatással volt.

Az eddigi tapasztalatok szerint, akik a részlegben lettek elhelyezve, alkalmazkodnak egymáshoz, a zárt környezethez és a személyi állományhoz, a légkör pedig nyugodtabb és családiasabb, mint más körletrészen. A részleg elítélteit zárt közösséget alkotnak, felkarolják az elesettebbeket, segítik egymást a lelki problémák leküzdésében és tájékoztatják társaikat a betartandó szabályokról. Itt kevesebb konfliktus alakul ki elítélt és elítélt, valamint elítélt és a személyi állomány tagja között, és nem jellemzőek az egymás ellen elkövetett fegyelmi cselekmények sem. Az együttműködő közösséget a személyi állomány türelme és hozzáállása is segíti, valamint az, hogy kisebb a létszám a részlegben, ezáltal a hangulat is nyugodtabb.²⁵

Összességében elmondható, hogy a részlegben lévő elítéltek előnyként élik meg az ott történő elhelyezésüket, és élnek a felajánlott lehetőségekkel (oktatás, munkáltatás, programok), melyek leginkább ahhoz járulnak hozzá, hogy ítéletüket még kedvezőbb feltételekkel töltsék ki.

²⁵ Czenczer O., Tolner A. (2020)

Reintegrációs programok szerepe a végrehajtásban

A reintegrációs programok közé sorolható minden olyan szervezett/irányított program vagy önállóan vállalt tevékenység, mely elősegíti az elítélt sikeres visszailleszkedését.

A reintegrációs tiszt a befogadás során feltérképezi a fogvatartott személyiségjegyeit, meglévő vagy hiányzó alapkészségeit, motivációját és figyelembe veszi ezeket a reintegrációs programok alkalmazásánál, amelyeket az alábbiak szerint csoportosíthatunk:

1. Foglalkoztatás,
2. Családi és társadalmi kapcsolattartás,
3. Vallásgyakorlás, lelki gondozás,
4. Önállóan vállalt tevékenység.

Foglalkoztatás körébe soroljuk az alábbiakat:

1. Munkáltatás,
2. Munkaterápiás foglalkoztatás,
3. Általános iskolai, középfokú, felsőfokú tanulmányok,
4. Szakképzés, szakmai gyakorlat (elsősorban azokban a szakmákban kell megszervezni, amik segítségére lehetnek az elítéltnak a szabadulás utáni elhelyezkedésben, illetve az intézetben belüli munkáltatásban való részvételben),
5. Az elítélt személyiségéhez igazodó reintegrációs programok.

Az első büntényes részlegben elhelyezett elítéltek reintegrációs programjai

A részlegben elhelyezett elítéltekkel – egyéni és csoportos foglalkozások keretében – céltartalommal kell foglalkozni. A foglalkozások intézetenként különbözhetnek, de egy közös tulajdonságuk van, hogy azonos a céljuk. Tarthatja őket reintegrációs tiszt, pszichológus, pártfogó felügyelő vagy lelkész is. Ilyenek elsősorban a beilleszkedést támogató egyéni, illetve csoportfoglalkozások, a családi kapcsolatok erősítését vagy támogatását célzó programok, a látogatófogadáshoz kapcsolódó speciális és célzott kockázatkezelő programok, valamint a szabadulásra felkészítő programok. Megtartásuk, megvalósulásuk a fogvatartotti igénytől és létszámtól függ.

Kiemelt figyelmet kell fordítani a részlegben elhelyezett elítéltek vonatkozásában a heti programterv elkészítésére, mely tartalmazza a tervezett programokat, illetve a reintegrációt elősegítő művelődési, személyiségfejlesztő, sport, szabadidős és vallási programokon való részvétel lehetőségét is. A heti programtervet az első alkalommal szabadságvesztésre ítélték részlegének reintegrációs tisztje készíti el.

Intézetünkben szintén nagy hangsúlyt fektetnek a speciális részlegben megtartott foglalkozásokra, melyekből szeretnék ismertetni néhányat a közreműködő kollégák, szakterületek szerint csoportosítva.

Pártfogó felügyelői csoportfoglalkozások

Ezek három hónapos időtartamú, alkalmanként 60 perces foglalkozássorozatok, melyek célja azon módszereknek a bemutatása és elsajátítása, amelyek támogatják az első büntényes fogvatartottakat saját döntéseik meghozatalában és azok megalapozottságát segítik elő. Így képesek lehetnek a problémahelyzetek átlátására és megoldásukra, elősegítve az újabb bűnelkövetés megelőzését.

További cél az egyéni életvezetési készségek fejlesztése, az életmód tudatos megváltoztatása, a bűnözés okainak és a bűnisméltés szempontjából releváns kockázati tényezőknek a felismerése, megelőzése, kezelése, valamint a belső és külső erőforrások javítása.

A sikeres társadalmi reintegrációhoz nélkülözhetetlenek a családi kapcsolatok, a lakhatás és a munkavégzés. A csoportfoglalkozások ezek megvalósulását segítik elő, hogy az elsajátított ismeretek által önállóan legyen képes a fogvatartott a megfelelő életcél kialakítására és a kellően motivált személyiség felépítésére.

Konfliktuskezelő csoportfoglalkozás

A konfliktuskezelő foglalkozássorozat az önismeret bevezetésével kezdődik, ami nagyon fontos ahhoz, hogy a fogvatartott társadalom többi tagjával történő kommunikációja és viselkedése megfelelő legyen. A foglalkozások előrehaladtával, a fogvatartottak önmaguk megismerésén keresztül érnek el mások megismeréséig, elfogadásáig és a velük való megfelelő, társadalmilag elfogadott viselkedésmódig. Munkánk során gyakran tapasztalható, hogy sok esetben a nem megfelelő módon kezelt konfrontáció vezet a bűncselekmények elkövetéséhez. Előfordul, hogy ez csak egy „szócsata”, de akad olyan helyzet is, amikor az tettelegességgig fajul, melynek következménye szabadságvesztés-büntetés lehet. Ezzel a csoportfoglalkozással az a cél, hogy az első büntényesek körében lehetőleg ne forduljon elő, hogy nem megfelelő kommunikáció miatt tettelegességre kerüljön sor. Tudjanak megfelelő módon kommunikálni, konfliktust kezelni és problémát megoldani.

A foglalkozás témái:

- önismeret,
- versenyszellem fejlesztése,
- együttműködés fejlesztése,

- pozitív tulajdonságok erősítése,
- társas kapcsolatok erősítése,
- problémamegoldás.

„Úton a munka világába” csoportfoglalkozás

Ezen foglalkozások a munka világához kapcsolódó szerepjátékok és az elítéltek meglévő munkajogi tudásbázisának növelése köré lettek építve. Utat, vagy éppen visszautat mutatnak a munka világába és olyan hasznos tudnivalókat kötnek egy csokorba, amelyek megismerése esélyt adhat az elítéltek a szabadulást követően. Különböző álláskeresési technikák, továbbá a képzési, átképzési rendszerhez, valamint a jogban való jártassághoz kapcsolódó alapvető ismeretek átadása a kitűzött cél. Az érintett témakörök között szerepel a támogatási, költségtérítési lehetőségek, illetve az álláskeresőt és a munkáltatót megillető kedvezmények ismertetése is, vagyis minden olyan kérdéskör, mely a szabadult számára hasznos lehet.

Cél, hogy az elítelt a szabadulását követően minél előbb a számára megfelelő munkakört találjon, ezáltal a társadalom hasznos tagja legyen. Kiemelten fontos továbbá, hogy a szabadult eredményesnek érezze magát az adott munkakörben.

A foglalkozás témái:

- a karrierépítés szabályai,
- munkajogi ismeretek,
- képzési lehetőségek.

Társadalmi együttélés, kommunikáció

A csoportfoglalkozás célja olyan technikák bemutatása és elsajátítása, amelyek segítik az első büntényes fogvatartottakat saját döntéseik meghozatalában. Továbbá azok megalapozottságát segítik elő, hogy képesek legyenek a problémahelyzeteket felismerni, átlátni és kreatívan megoldani, elősegítve ezzel az újabb bűnelkövetés megelőzését.

A tréning témái:

- Életvezetés, énkép, önértékelés és motiváció
Cél, hogy elősegítse az egyén boldogságát és kiegyensúlyozottságát az élet minden területén, harmonikusabb hétköznapokat, jobb életminőséget kínálva ezzel. A helyes énkép lehetővé teszi a motivációk felismerését és kialakítását, amely a mindennapi problémák eredményes megoldásában lehet segítség.

- **Problémamegoldás és döntéshozatal**
Fontos, hogy a fogvatartottak megoldást tudjanak találni az egyéni problémáikra. A program keretén belül foglalkoznak a megoldásfókuszú problémafelvetéssel, melynek lényege, hogy nem a múltra vagy a jelenre, hanem a jövőre koncentrálnak.
- **A viselkedés és kommunikáció, asszertív kommunikáció**
A foglalkozás kulcskérdése az egyén viselkedése a társadalomban. Fókuszában a társas kommunikáció áll, ami által megfogalmazhatóvá válik a társadalmi együttélés.
Szó esik a foglalkozáson a viselkedést befolyásoló tényezőkről, a viselkedéstípusokról, és arról, milyen eszközökkel lehet a képességeket fejleszteni. Megbeszélés tárgyát képezik továbbá a kommunikációs stratégiák és az asszertív kommunikáció. Cél, hogy a fogvatartottak képesek legyenek a problémáik megfogalmazására, támogató kapcsolatok kialakítására és a döntési folyamatok során kreatív érdekvényesítésre.

„Vissza a jövőbe” reszocializációs csoportfoglalkozás

A tréninget pártfogó felügyelő tartja, kéthetente másfél órában. A 15 alkalmas foglalkozássorozat alkalmanként különböző témákat érint, így említés esik a csoportkohézió erősítéséről, tervekről, célokról, lehetőségekről és akadályokról, empátiáról, toleranciáról, problémamegoldásról, jövőképről, az elítéltek álmunkájáról és a kapcsolatteremtésről is.

Reintegrációs tisztí csoportfoglalkozás

Életvezetési szakkör

A szakkör célja az elítéltek szabadidejének hasznos eltöltése, a háztartástani alapok bővítése, a pénzügyi tervezés oktatása és a háztartás vezetéséhez szükséges alapismeretek elsajátítása, továbbá felhívják a figyelmet a higiéniai szabályok fontosságára is. A foglalkozás elején elméleti szinten szükséges bemutatni az alapvető főzési technikákat. A tréning első negyedében feszültség levezető, kötetlen beszélgetés zajlik és fokozatosan kerülnek elő az életvezetési témakörök.

A foglalkozás témái:

- egészséges ételek,
- receptúra ötletek,
- főzési technikák,
- konyhai eszközök,
- pénzügyi tervezés (mikor, mit érdemes megvásárolni).

Vallási csoportfoglalkozás

A vallásnak jelentős szerepe lehet a fogvatartottak életében, gyakran szolgál ugyanis reménnyel, valamint lelki támogatással. A hit segíthet megküzdni a börtönben töltött idővel, a családtagoktól, barátoktól való elszakítottsággal és erőt adhat a nehézségek leküzdésében. A vallás sokszor ösztönzi a fogvatartottakat a változásra és a megbánásra, akik így célt és lehetőséget kaphatnak az önfegyelem és a jó cselekedetek gyakorlására. Lehetőséget nyújt továbbá kapcsolatokat és közösség építésére a börtönben, szerepet játszik emellett az elítéltek rehabilitációjában és újbóli integrációjában. A csoportfoglalkozások témája a valláshoz és a lelkigondozáshoz kapcsolódóan, a résztvevők igényeihez igazodik.

Személyes Hatékonyság Tréning (szocioterapeuta által megtartva)

A hiányos, részleges önismeret miatt sokszor távol vannak egymástól a személyes célok és a realitások, ami miatt több kudarc érheti az embert, és ez fokozza a szorongást, aminek az oldását gyakran tudatmódosító szer használatával próbálja javítani. Emiatt még tovább növekedhet az önbecsülés és az önbizalom hiánya. A tréningen a célracionálizálás az első feladat, hogy megtanulják a fogvatartottak, hogyan érhetnek el sikereket, ami az azokból származó elégedettséget és a szorongás csökkenését eredményezheti. A tréning 10 alkalmas csoportfoglalkozás, melynek során alkalmanként más témák kerülnek feldolgozásra. Így sor kerül a csoport szabályainak megbeszélésére, a személyes vágyak, célok meghatározására, érinti továbbá az önismeret területeit, a személyes igények és kompetenciák viszonyát, a pozitívumok erősítését, a sikerek és kudarcok megélését, az önbizalom fejlődését és fejlesztését, valamint a stressz kezelését.

Pszichológusi csoportfoglalkozás

Ezen foglalkozás segíti az első büntényeseket abban, hogy jobban megértsék, mi működik hatékonyan a visszaesés megelőzésében, a sikeres újbóli beilleszkedésben, az életüket átívelő pozitív változások elérésében és a bűnözéstől való elzárkózásban.

A tréning 12 alkalmas csoportfoglalkozás, aminek során feldolgozásra kerülnek a csoportszabályok, megtörténik a közös munkára való hangolódás, az asszertív kommunikáció, illetve az adaptív dühkezelési és relaxációs technikák gyakorlása, a kommunikációs, valamint az együttműködő képesség, az empátia és a türelem fejlesztése, mindemellett az agresszivitás kognitív elméletének ismertetése.

A pszichológusok személyre szabottan foglalkoznak az elítéltekkel, hogy megérthessék a helyzetüket és annak megfelelően tudják kialakítani és alkalmazni a kezelési tervet. Megvizsgálják az elkövetők hátterét, környezetét és családi viszonyait, hogy azonosítsák a potenciális kockázati tényezőket, amelyek hozzájárulnak a bűncselekmény elkövetéséhez.

A pszichológiai kezelés az egyének szükségleteitől függ és szakmailag megalapozott, illetve személyre szabott, az egyéni körülmények figyelembevételével.

Ahogy a többi szakterület által tartott foglalkozások, úgy a pszichológusi programok is segítik a fogvatartottakat a stresszkezelési technikák elsajátításában és alkalmazásában, hogy ezzel javítani tudjanak az életminőségen és csökkenteni tudják az agressziót és a nem megfelelő viselkedést. A csoportosan tartott terápiák lehetővé teszik, hogy a foglalkozások során megosszák tapasztalataikat, támogassák egymást és tanuljanak társaiktól. A fogvatartottak így egészségesebb kapcsolatokat alakíthatnak ki és fejlődhet a szociális készségük.

Össességében számos foglalkozási lehetőség közül választhatnak az elítéltek, ami mind arra szolgál, hogy a jelenlegi helyzetük pozitív irányba mozduljon, de ehhez természetesen szükség van arra, hogy a fogvatartott partner legyen, és önként vegyen részt a tréningeken.

Az első büntényes részlegén elhelyezettek munkalehetőségei

Korábban már említésre került, hogy a munkáltatás a reintegrációs tevékenység egyik formája. Az első alkalommal börtönbe kerülők esetében a munkába állítás kulcs szerepet játszhat a reintegrációs folyamatban, ugyanis jövedelemszerzési lehetőség, anyagi stabilitást teremthet, a fogvatartottak lelki és fizikai egészségének megőrzésére irányul, pozitív énképet alakíthat, valamint így hasznosnak érezhetik magukat zárt környezetükben. Ezen kívül a munkához való hozzáférés segíthet visszaszorítani a bűnözést, mivel csökkenti a visszaesés esélyét. A szabadságvesztés időtartama alatt fontos az elítéltek munkáltatásba történő bevonása, a részlegén elhelyezettek esetében pedig különösen javasolt.

Intézetünkben az alábbi munkahelyi lehetőségek adottak az első büntényesek részére:

- Elítélti konyha,
- Intézetfenntartási feladatokban munkáltatott – Udvaros,
- Karbantartó,
- Fodrász,
- Rent & Wash Textilservice Zrt.,
- Ormoszén Zrt.,
- Felszerelési Raktár,
- Miskolci Rendvédelmi Technikum,
- Csomagoló.

A Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegyei Intézetben az első büntényes részlegén a 2024. április havi adatok szerint 39 fő volt elhelyezve, amiből 27-en foglalkoztatottak. Foglalkoztatás szerinti megoszlásukat az alábbi táblázat szemlélteti. Foglalkoztatásba bevonásra nem kerülés indokai közé sorolható, hogy a fogvatartott még újonnan került behelyezésre a részlegre, munkába állítása még folyamatban van vagy esetleg egészségügyi szempontból munkáltatásra nem alkalmas.

Elítélti konyha	4 fő
Intézetfenntartási feladatokban munkáltatott – Udvaros	1 fő
Karbantartó	3 fő
Fodrász	4 fő
Rent & Wash Textilservice Zrt.	-
Ormoszén Zrt.	-
Felszerelési Raktár	1 fő
Miskolci Rendvédelmi Technikum	6 fő
Csomagoló	-
Tanulmányokat folytat	8 fő
Összesen:	27 fő

1. táblázat: A Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegyei Intézet első büntényes részlegén elhelyezett, foglalkoztatott fogvatartottak megoszlása

Általánosságban az I. és a II. kategóriába soroltak élveznek elsőbbséget a munkáltatás esetében. A dolgozók segédmunkás munkakörben vannak foglalkoztatva, szakképzettség nem szükséges, kivéve a fodrász és a karbantartó területet. A mosodában és a bányában intézetén kívüli munkáltatás történik, esetükben külön kritériumoknak kell megfelelni, miszerint a fogvatartott belső munkáltatásban már részt vesz, önként vállalja, fegyelmi eljárás nem indult ellene, végrehajtásra váró ítélete és folyamatban lévő ügye nincs és a szakterületek pozitívan bírálják el a külső munkaterületen történő munkába állítási kérelmet.

A jelen évi törvénymódosítások a fogvatartottak munkáltatását – a kategóriába sorolás alapján – az alábbiak szerint határozzák meg.

Az I. és a II. kategóriába sorolt elítéltek munkáltatása intézetén belül és külső munkaterületen is történhet. A III. és a IV. kategóriába sorolt fogvatartott bv. intézetén belüli munkáltatására van lehetőség, külső munkaterületen csak abban az esetben dolgozhat, ha a külvilágtól elkülöníthető a munkavégzés idejére. Az V. kategóriába sorolt elítélte munkát a zárkában vagy az intézet kijelölt területén végezhet. Ha az elítéltek napközben munkaterületen vannak, az nagyban hozzájárul a nyugodt, egészséges légkör megteremtéséhez.²⁶

²⁶ 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról

Így könnyebben viselik a bezártságot, mert a nap 24 órájából nincsenek 23-at teljesen elzárva. Napjaik könnyebben és hamarabb eltelnek, mert a munkára koncentrálnak, nem a családtól való távolságra vagy egyéb felmerülő problémákra. Hangulatuk nyugodtabb, kiegyensúlyozottabb és hasznosnak érezhetik magukat.

Az eddigiek tekintetében összességében elmondható, hogy széleskörű „választék” áll rendelkezésre a munkáltatás és a programok tekintetében is az első büntényes speciális részlegen elhelyezett elítéltek számára, és – összehasonlítva más részlegekkel – jellemzően nagyobb százalékuk él a felkínált lehetőségekkel.

A kapcsolattartás szerepe

A kapcsolattartás kiemelt szerepet játszik a fogvatartottak körében, fontos a börtönben töltött idő alatt és a szabadulást követő időszakban is. Ha rendszeres a kapcsolattartás, akkor a fogvatartott érezheti, hogy fontos a hozzátartozói és a barátai számára. Lényeges, hogy ezek a kapcsolatok megmaradjanak, így szabadulás után is segítségként nyújtsák az újabb bűncselekmény elkövetésének elkerüléséhez szükséges társas támogatást és ellenőrzést.²⁷

A kapcsolattartás és az érzelmi támogatás fontos az elszigeteltség és a magány érzésének enyhítéséhez, továbbá ezek segíthetnek a fogvatartottnak abban, hogy megőrizze kapcsolatait a külvilággal és szabadulás után könnyebben visszatérjenek a társadalomba. A kapcsolattartás hozzájárul ahhoz is, hogy motiváltak maradjanak a változásra és a jobb jövő kialakítására, vagyis elkerüljék a bűnözéshez való visszatérést, továbbá segíthet, hogy szociális és együttműködési készségeiket fejlesszék, valamint javítsanak a konfliktuskezelésükön.

Kapcsolattartónak minősül az a személy, aki jogszabály vagy engedély alapján tart kapcsolatot az elítélttel.

A kapcsolattartásnak számos módja vehető igénybe, így lehetőség van rá levelezés, telefonálás, csomagküldés és -fogadás, látogatófogadás, kimaradás, eltávozás, telekommunikációs eszköz útján történő kapcsolattartás, illetve reintegrációs eltávozás formájában.

Azt, hogy az elítéltek milyen gyakorisággal és milyen időtartamban veheti igénybe a kapcsolattartási formákat, a 2024. március 1-jei törvénymódosítások a fogvatartott kategória besorolására vonatkozó szabályok szerint határozzák meg. Ez idáig a végrehajtási fokozat és a rezsimszabályok szerint alakult a kapcsolattartás, 2024. március

²⁷ Tóth O. (2015)

1-jétől pedig a kategóriaszabályok szerinti gyakoriságban és időtartamban biztosított, mely az alábbi táblázatban került összefoglalásra a részlegre helyezhető I., II. és III. kategória vonatkozásában.

Nem helyezhetők az első alkalommal végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték részlegére a IV. és V. kategóriába sorolt fogvatartottak, így ezen kategóriákra vonatkozó kapcsolattartási adatok nem is kerültek feltüntetésre a táblázatban.

Kategória	Látogatófogadás	Telefon	Csomag	Skype
I.	havi 2*90 perc	heti 150 perc	havi 3 fogadás, 3 küldés	heti 2*60 perc
II.	havi 2*90 perc	heti 100 perc	havi 2 fogadás, 2 küldés	heti 1*60 perc
III.	havi 2*60 perc	heti 80 perc	havi 1 fogadás, 1 küldés	havi 3*60 perc
Első alkalommal végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték részlege	kategóriának megfelelően + negyedévente 1*60 perc	kategóriának megfelelően + heti 20 perc	kategóriának megfelelően + negyedévente 1 fogadás	kategóriának megfelelően + havi 1*60 perc

2. táblázat: A fogvatartottak kapcsolattartásának gyakorisága és időtartama az első büntényes részlegre helyezhető kategóriák szerint

A törvénymódosítások a kapcsolattartás minden formájában pozitív változást eredményeztek azok időtartamában és gyakoriságában.

Nemzetközi kitekintés

Számos országban léteznek első büntényes részlegek a börtönökben, melyek működése nemzetközi szinten változó lehet, az adott ország börtön- és jogrendszerétől függően.

Egyesült Államok

Az Egyesült Államokban az „Első alkalommal elkövető program” (First Offender Program) egy olyan fajta kezdeményezés, ami lehetőséget ad az első alkalommal bűncselekményt elkövetőknek, hogy elkerüljék a büntetőeljárás teljes körű következményeit, bizonyos feltételek teljesítése esetén. Általánosságban ezek a programok – a hagyományos büntetőeljárástól eltérítve – olyan tárgyalás előtti (néha vádemelés előtti) szolgáltatásokba vonják be az elkövetőket, amelyek azon konkrét okokat – például kábítószer-függőséget, a mentális egészségügyi szükségleteket, a bűnözői bandákba való bekapcsolódást, a hajléktalanságot vagy az élelmezési bizonytalanságot – kezelik, amik a bűncselekmény elkövetését kiváltó magatartást idézhatték elő.

A programok célja, hogy a vádlottakat felelősségre vonják, miközben megpróbálják távol tartani őket a rendszertől most és a jövőben is.

A hazai rendszertől eltérően, ezeket a programokat a helyi, állami vagy szövetségi szintű ügyészségek működtetik. A vádlottnak önként kell beleegyeznie a programon való részvételbe. Ha sikeresen elvégzi, az ügyész elutasíthatja vagy csökkentheti a vádat, illetve dönthet úgy, hogy nem is emel vádat. Nyitva hagyják azonban a vádemelési lehetőséget azok számára, akik megszegik a szabályokat, vagy a programot nem végzik el. Ők rendszerint visszatérnek a kiindulópontoz és bíróság elé állnak.

Egyes államokban olyan „első bűnözői” programokat írnak elő, mint az alkoholkezelési program az első alkalommal ittas járművezetésért elítélt személyek esetében vagy a kábítószer-problémát megoldó programok. Ezek célja a bebörtönzés elkerülése, miközben az elkövető személyek viselkedési és függőségi problémáival is foglalkoznak.

Az első büntényes programokra való jogosultság államonként eltérő. Engedélyezhetik a tárgyalás előtti elterelési programokat az első alkalommal elítélt, nem erőszakos bűncselekményt elkövetők számára. Azokat célozzák meg, akik kisebb súlyú, kábítószerrel kapcsolatos vagy egyéb nem erőszakos bűncselekményeket követtek el.

Bizonyos államokban a fiatal felnőtt elkövetőkre koncentrálnak (18 és 25 év közöttiek), míg mások az alkohol- és kábítószerfüggőkre összpontosítanak. A programok a kisebb tárgyi súlyú bűncselekményt elkövetőktől egészen a súlyosabb bűncselekményt elkövetőkig is terjedhetnek (például érintett lehet az is, aki lőfegyverrel kapcsolatos cselekményt követett el).

A programok szabályai

Azok a személyek, akik belépnek az első büntényes vagy elterelési programokba, esélyt kapnak arra, hogy elkerüljék a börtönbe kerülést. Ez a lehetőség azonban azt jelenti számukra, hogy akár több éven keresztül szigorú felügyelet alá tartoznak és számos feltételbe bele kell egyezniük, illetve teljesíteniük kell őket ahhoz, hogy részesüljenek a programok kínálta előnyökben. Ilyen feltétel lehet a törvénytisztelő életmód folytatása, hetente vagy havonta a tisztviselőnél történő jelentkezés, az alkohol és a kábítószer fogyasztásának tiltása, a szűrópróbaszerű alkohol- és drogteszt, az ajánlott kezelésen, tanácsadáson, illetve az oktatásban való részvétel vagy a munkavállalás, továbbá a kártérítés és a gyermektartási díj időben történő kifizetése.

A szabályok és feltételek be nem tartása a programból való kihelyezést vonja maga után és ezután a büntetőeljárás is lefolytatják. Azok kisebb mértékű megszegése esetén azonban lehetőség van egy második esélyre, de ez már sokkal szigorúbb feltételekhez kötött, mint kezdetben.

Szövetségi törvény az első büntényesről (Federal First Offender Act – FFOA)

Azok a személyek, akiket kábítószerrel összefüggő bűncselekménnyel vádolnak, jogosultak lehetnek az elterelésre a szövetségi első elkövetői törvény²⁸ alapján. A programba belépők bűnösnek vallják magukat, bűnösnek is találják őket, de az ítéletüket hivatalosan nem „jegyzik be” a nyilvántartásba. Egy év próbaidőt kapnak, ami alatt a meghatározott feltételeket teljesíteni szükséges. Ennek sikeressége esetén a bíróság az ítélet bejegyzése nélkül megszünteti az eljárást. Ha azonban a vádlott megszegi a próbaidő alatt a szabályokat, úgy az ügy ítélethirdetéssel folytatódik.

A programok városonként, megyénként vagy körzetenként változnak, a közösség igényétől és az ügyészségtől függően. Nem mindenhol csak a kábítószerrel összefüggő bűncselekményekre összpontosítanak, hanem például a lőfegyver birtoklására, használatára, a szexuális jellegű bűncselekményekre vagy a fiatalok bűnelkövetőkre is.

Összességében, ha az állampolgárnak büntetőjogi vádakkal kell szembenéznie, mindenképp konzultálnia szükséges az ügyvédjével, hogy jogosult lehet-e első büntényes programra vagy bármilyen elterelésre.

A szabályok jelentősen eltérnek egymástól a bíróságok, államok és megyék szerint is.²⁹

Texas

A történelem során a bűnüldöző szervek számára a legégetőbb kérdés mindig a bűnözés csökkentése volt. Ellsworth szerint a felnőttkori bűnözés csökkentésének egyik módja a fiatalok bűnözésének csökkentése.³⁰

A 20-as években jött létre a fiatalok igazságszolgáltatási rendszere, az 1930-as években pedig bűnmegelőzési hivatalokat alakítottak ki több nagyvárosban azzal a céllal, hogy a fiatalokat elvonják a büntetés-végrehajtási intézetektől.³¹ Letartóztatás helyett munkaközvetítésbe vonták be őket az említett hivatalokon keresztül.

A második világháború után indult növekedésnek a fiatalok bűnözés, mert ez a korosztály elkezdett a szülőktől eltérő kultúrát kialakítani. A 60-as évek saját társadalmat hoztak létre, saját erkölcsökkel és normákkal.

28 18 U.S.C. § 3607

29 <https://www.nolo.com/legal-encyclopedia/first-offender-programs.html>

30 Ellsworth, T. (1992)

31 Roberts, A. (2004)

A serdülőkort a lázadás és a felnőttek világával szembeni nonkonformitás jellemzi. A negatív csoportnyomás, a lázadó magatartás, a rossz családi kapcsolatok, a szegénység, a kábítószer- és az alkoholfogyasztás mind hozzájárul, hogy a fiatalok bűncselekményt kövessenek el.

Ennek hatására 1967-ben egy bűnözéssel foglalkozó bizottság javasolta, hogy alkalmazzanak megelőzési és elterelési programokat, hogy a fiatalok ne kerüljenek büntetőeljárás alá. Ezt többek között oktatással, rekreációval és munkaközvetítéssel próbálták megvalósítani. Ekkor még nem érték el a várt hatást, ezért a fiatalkori bűnözés emelkedett, melynek értéke 1970-ben volt a legmagasabb. A cél ismét az volt, hogy több programot hozzanak létre, valamint az a javaslat született, hogy az elterelés már a rendőrség szintjén kezdődjön meg, vagyis a rendőrök egyszerűen figyelmeztessék első körben az elkövetőt és küldjék haza a szüleihez ahelyett, hogy letartóztatnák őt. Bevonták tehát a rendőrséget is és több elterelő programot alkottak meg. Texas állam törvényhozása már régen felismerte annak fontosságát, hogy a fiatalkorúakat távol kell tartani a felnőtt bűnelkövetőktől azáltal, hogy engedélyezik a törvények a bűnüldöző szervezeteknek az első bűnözői programok működtetését.

Minden bűnüldöző szerv alapvető küldetése a bűnözés csökkentése, ezért folyamatosan keresik az innovatív módszereket (első bűnözői program – First Offender Program, FOP) az éves költségvetésük keretein belül.

Ezek a programok jelentős összegű pénzt igényelnek a már amúgy is szűkös helyzetben lévő városoktól. Sok szakértő úgy véli, hogy a fiatalkorukban többször is bűncselekményt elkövetők felnőttként is sorozatbűnözőkké válhatnak.

Az 1900-as évek elején hozták létre az első fiatalkorúak bíróságát, hogy a fiatalok elkerülhessék, hogy a felnőttek számára kialakított rendszerben ítéelkezzenek felettük.

Arra törekedtek, hogy a fiatalkorúakat kivonják az igazságszolgáltatás alól és a fiatalkori bűnözés megfékezése érdekében jobb módszereket találjanak a felelősségre vonásukra.

Texas állam is lehetővé teszi a fiatalkorúak elterelését, ugyanis meghatározott bűncselekmények elkövetése esetén felajánlják nekik, hogy első elkövetői programban vegyenek részt.

Texas államban nagy hangsúlyt fektettek annak vizsgálatára, hogy a FOP segít-e csökkenteni a bűnözést. A következtetéseket az írott szakirodalomból és a fiatalkorúak elterelési programjairól szóló könyvekből, cikkekből, valamint FOP-ot alkalmazó rendőri szervezetekkel készített személyes interjúkból vonták le. A várt eredmény az volt, hogy a visszaesési arány kisebb lesz azoknál, akik sikeresen elvégeztek egy ilyen programot.

A különböző, első büntényes programokra vonatkozó kérdésekből álló felmérést 21 bűnüldöző szervnek küldték el, amelyek között voltak olyanok, akik alkalmaznak FOP-ot, és olyanok is, melyek nem. A megkérdezettek közül 8 szerv (38%) nem kínál programot a fiatalkorú elkövetőknek, míg a többi 13 (62%) igen. Utóbbiak közül mind a 13 megköveteli, hogy a szülők valamilyen formában részt vegyenek a programban. Ez lehet a fiatalok szolgálati helyszínre történő elszállítása vagy akár a program tanácsadói részében való teljes részvétel is. Azt, hogy hány órát kell eltölteniük a fiataloknak a programban, az általuk elkövetett bűncselekmény határozza meg. Több szerv megköveteli az elkövetőktől, hogy életvezetési képzést végezzenek, ami magába foglalja többek között a felelősségvállalás, az önbecsülés és a döntéshozatal fejlesztését. A legtöbb bűnüldöző szerv nyomon követi azoknak a fiataloknak a visszaesési arányát is, akik sikeresen befejezték a programot.

A programot kínáló szervezetek statisztikái azt mutatják, hogy akik sikeresen elvégzik azt, kisebb valószínűséggel kerülnek újra letartóztatásba, mint azok, akik nem végeztek ilyen programot. A FOP-ot végző fiatalok visszaesési aránya 10%, míg azoké, akik nem vettek benne részt, 34,4%.

A programok nagy pénzüsségeket igényelnek a szervezettől, de ha mindez sikeres, akkor a költségeket ellensúlyozza a bűnözés csökkenésének eredménye. Kaufman megyében úgy vélik, hogy előnyére válik a fiataloknak a közösségi munka, mert látják erőfeszítéseiket. Segítettek például kormányzati épületek, közterületek tisztán tartásában és elhanyagolt temetők megtisztításában. A dallasi rendőrség igazgatója úgy gondolja, hogy az életvezetési készségek elsajátítása javított a legtöbbet az érintettek életén azáltal, hogy megtanította őket a felelősségre és a tiszteletre, ez pedig egész életükben pozitív hatással lehet rájuk.

Vélhetően az ilyen programok valóban megérik a felmerülő költségeket, mivel segítenek csökkenteni a fiatalkorúak bűnözését és lehetővé teszik a résztvevők számára, hogy tanuljanak a hibáikból.

A fiatalkorú bűnözők gyakran felnőtté válásuk után is folytatják „bűnelkövető útjukat”, ezért a FOP alkalmazása segíthet megtörni a körforgást, így csökkentve a felnőtt- és fiatalkorúak bűnözését. A bűnüldöző szervezetek így képesek lehetnek arra, hogy korlátozott erőforrásaikat más bűncselekményekre fordítsák. Ahol ilyen programok működnek, ott a közösség lakói kevesebb bűncselekményt tapasztalnak majd a környéken, ezáltal biztonságosabban érzik magukat. A program sikeres elvégzésével a fiatalok remélhetőleg megtanulják, hogy tetteiknek következményeik vannak, ez pedig életük egész hátralévő részében hatással lehet rájuk.³²

³² Lannom, Sally D. (2008)

Az első elkövető programok hatékonysága az évek során alakul ki és folyamatosan monitorozni szükséges őket, felismerni azokat a tényezőket, melyek javításra, fejlesztésre szorulnak, hogy alkalmazkodjanak a változó körülményekhez és igényekhez. Több tényezőt szükséges figyelembe venni a monitorozás közben, többek között a visszaesési arányokat, a reszocializációt, a társadalmi hatásokat és az egyéni eredményeket, azaz a résztvevők személyes tapasztalatait és fejlődésüket a program során.

Javaslatok az első bűncselekményt elkövetők kezelésére

Az első büntényes részleg egy speciális jogintézmény (részleg) a büntetés-végrehajtási rendszeren belül, kifejezetten az első alkalommal bűncselekményt elkövetőkkel foglalkozik. Célja a speciális bánásmód és a visszaesés megelőzése. Ezzel szemben a külföldön működő első elkövetői program egy rehabilitációs, megelőzési kezdeményezés. Célja, hogy az első alkalommal bűnelkövetők elkerüljék a büntetőjogi rendszer következményeit, a börtönbüntetést. A program alternatívát kínál a hagyományos büntetőeljárással szemben. A fő különbség a módszerekben rejlik, a magyar rendszer börtönbüntetéssel jár, az első elkövetői program első körben alternatív szankciót alkalmaz, csökkentve a börtönbüntetések arányát.

Az első büntényes részleg még viszonylag új jogintézmény, számos lehetőséget rejthet magában, de szükség lenne több kutatás végrehajtására, hogy következtetéseket lehessen levonni például a visszaesési arányra vonatkozóan.

Ahhoz, hogy az első elkövetői program Magyarországon is sikeres lehessen, szükséges, hogy megfelelően illeszkedjen az ország sajátos jogi, társadalmi és kulturális környezetéhez. A különböző országokban élők kultúrája, értékrendje, normái és a társadalmi egyenlőtlenség mértéke is eltérő lehet, ezek pedig befolyásolhatják a bűnözői viselkedés okait és az elfogadott reintegrációs módszereket, a különféle bűnözési minták pedig a programok céljaira vannak hatással. Fontos, hogy a program megfeleljen a magyar büntetőjog szabályainak, és ezen keretek támogassák azok bevezetését. Tanulmányom nemzetközi kitekintés részében említettem, milyen komoly anyagi vonzata van a programoknak, így hazánkban is fontos a megfelelő anyagi és személyi erőforrások biztosítása.

Ezen felül együttműködőket kell találni a programok megfelelő működéséhez, ideértve oktatási intézményeket, civil és kormányzati szervezeteket, valamint helyi közösségeket. A legfontosabb pedig a programok hatékonyságának mérése és értékelése, hogy a kitűzött cél teljesüljön.

Ha a fiatalokat vesszük alapul, esetükben nem biztos, hogy célravezető lehet a börtön elkerülése és az első elkövetői program bevezetése. A legtöbb fiatalos bűnelkövető hátrányos helyzetű családból vagy gyermekotthonból kerül ki, így például az

a kikötés, hogy a programból a szülők is vegyék ki a részüket, nem feltétlenül vezetne eredményre, vélhetően nem is valósulna meg.

Feltételezhetően a program sikerességét befolyásolná az adott személy elkövetett bűncselekménye, személyisége, családi háttere és együttműködési hajlandósága. Olyan szempontból azonban mindenképp hasznos lehetne, hogy – a korábban említettek szerint – az első alkalommal börtönbe kerülők nem lennének kitéve a börtöntapasztalt fogvatartottaknak, így esély sem lenne arra, hogy a zárt intézeti kultúrát átvegyék, mivel nem kerülnének kapcsolatba azokkal a visszaeső, tapasztalt bűnözőkkel, akik negatív hatással tudnak lenni az első büntényes elkövetőkre.

Ha az érintetteket ilyen típusú programokkal távol tudnánk tartani a börtönöktől, az az intézetek telítettségében is visszaesést eredményezhetne.

Első elkövetői program Magyarországon

Intézetünk kapcsán szeretném megjegyezni, hogy gyakran előfordul, hogy a civil szervezetek elzárkóznak az együttműködéstől, ami esetünkben leginkább a drogpreevenációs részleget érinti, nem pedig az első büntényest, de érdemes említést tenni róla, mert számtalan megkeresés ellenére például a drogambulanciák nem együttműködőek. Feltehetően ebben szerepet játszik az, hogy távol akarnak maradni attól, hogy megismerkedjenek a börtön világával és az itt elhelyezett elítéltekkel, problémáikkal és részt vegyenek azok kezelésében.

Véleményem szerint, ha az első elkövetői program bevezetésre kerülne Magyarországon, célszerű lenne olyan jellegű programokba (alternatív büntetési és helyreállítási) bevonni az első büntényeseket, amelyek által látható lenne a társadalom számára is, hogy képesek változtatni az életvitelükön. Régi épületek, templomok felújításában vehetnének részt vagy közterületek tisztán tartásában. Építőipari tevékenységekkel kapcsolatos programokat lehetne szervezni a részükre, melyekkel szakmailag is fejlődhetnének és szemmel látható eredményt tudnának felmutatni a társadalom számára, alátámasztva azt, hogy szabadságvesztés nélkül is elérheti a büntetés a célját. Fontos, hogy a társadalom ne zárkózzon el vagy ijedjen meg a bűnelkövetőktől (akik sokféle helyzetű és háttérű emberek lehetnek), hanem segítse őket az újrakezdésben. Az ilyen típusú programok alkalmasak lehetnek ennek elősegítésére.

Az olyan jellegű bűncselekményeknél, mint például a járművezetés ittas állapotban, megoldás lehet a bebörtönzés helyett rögtön egy alkoholfüggőséggel kapcsolatos programra beutalni az első büntényes elkövetőt. Ez segíthet neki az alkoholproblémák gyökereinek feltárásában és az alkohol iránti vágy kontrollálásában. A cél lehetne az alkohol nélküli életmód kialakítása. Hasonló jellegű program segíthet a kábítószerfüggőséggel szenvedők esetében is.

Fentiekén túl a munkaügyi központok bevonása is eredményes lehet, melyek abba az irányba, arra a munkaterületre, szakmára vagy akár olyan oktatás elvégzésére irányítanak a programok szervezését, ahol segítségre van szükség és erőforrás hiányában szenvednek. Számos elkövető az alacsony iskolai végzettségűek közé tartozik, így ha feltételként oktatási program elvégzése kerülne meghatározásra, úgy sokkal nagyobb eséllyel teljesítenék azt, mint szabad akaratukból.

A programokon való részvétel feltétele hasznosabb lehet, mint rögtön olyan környezetbe kerülni első elkövetőként, ahol börtönrutinnal rendelkező, akár többszörös visszaeső elítéltek között kellene élnie a mindennapjait.

A programok segíthetnek megtanulni, tiszteletben tartani a társadalmi normákat és értékeket, továbbá felelősséget vállalni az elkövetett bűncselekményért és megmutathatják az elkövetőnek, hogyan fogadja el a következményeket, ha szabályt vagy törvényt sért.

Működésükhöz szükséges a folyamatos nyomon követés és ellenőrzés, melyekhez különböző technikai megoldások adhatnak segítséget. Gondolok itt például a GPS-alapú, elektronikus megfigyelő eszközökre (akár okoskarkötőkre), amikkel a mozgás és az érintett által végzett tevékenység folyamatos figyelemmel kísérése könnyen megoldott. Mobilalkalmazásokat lehetne létrehozni, melyek interaktív módon, személyre szabottan nyújthatnának pszichológiai támogatást, továbbá segíthetnének a konfliktusok és a stressz kezelésében. Ezek a technológiák a hagyományos programokat kiegészíthetik és hatékonyabbá tehetik. Azonban fontos, hogy ezen eszközök alkalmazása átgondolt legyen, figyelembe véve a felhasználók jogait és személyes adatainak védelmét.

A siker nem garantált, de az ország körülményeihez és a társadalmi, bűnözési trendhez való alkalmazkodással, megfelelő tervezéssel és végrehajtással a programok pozitív eredményeket is hozhatnak idővel a bűnözés visszaszorításában.

Ha nem szeretnénk eljutni az első bűnelkövetésig, olyan oktatási programokat lehetne kidolgozni, melyek már az iskolában erősítik a konfliktuskezelést, az empátiát és az érzelmi intelligenciát, különösen azokban a közösségekben, melyekben nagyobb valószínűséggel fordul elő bűnözés, és ahol a gyermeknevelés, valamint a szülői készség fejlesztésre szorul, illetve a pozitív életút kialakítása nem elsődleges szempont.

A felsorolt programok és intézkedések kombinációja segítségünkre lehet, hogy hatékonyabban kezeljük az első büntényes elkövetőket vagy a várhatóan első bűncselekményt elkövetőket.

Összességében az alternatív megoldások hatékonyabbak lehetnek az első elkövetőkkel szemben, mint a szabadságvesztés-büntetés, mert a börtönöknek gyakran nincs

kapacitása foglalkozni a bűnelkövetés okainak és problémáinak gyökereivel. Ahogy korábban említettem, nagyobb költséget emészthetnek fel az ilyen típusú programok, azonban ez a hosszú idejű szabadságvesztéssel járó költségektől még mindig alacsonyabb lehet.

A programok segítségével a fókusz az emberi fejlődésre és a társadalmi reintegrációra, a biztonságosabb közösség kialakítására helyeződik.

Összegzés

Az országban jelenleg a férfi elítéltek esetében 9, a nőkben pedig 2 intézetben működik az első alkalommal szabadságvesztésre ítélték részlege. Ha Magyarország egészét tekintve nézzük, az összesen 11 részleg nem feltétlenül elég, hiszen az elítéltek az ország különböző pontjairól származnak, így előfordulhat, hogy választaniuk kell, hogy távolabb kerülnek a családjuktól, de elhelyezik őket a részlegen, vagy nem lesznek első büntényes részlegen elhelyezve, azonban közel maradnak a családjukhoz.

A reintegráció és a rehabilitáció kiemelten fontos az első büntényesek esetében. A megfelelő programok segítenek az elítélteknek abban, hogy alternatív megoldásokat alkalmazzanak egy konfliktus esetén, továbbá fejlődjön a problémamegoldó és együttműködő készségük. A sikeres reintegráció kulcsfontosságú az újabb bűncselekmények megelőzése érdekében. A reintegrációs tisztek, a pszichológusok, a pártfogó felügyelők, a lelkészek, a büntetés-végrehajtási személyi állományi tagok és az egyéb szakemberek mind fontos szerepet töltenek be a fogvatartottak életében. Az ő támogatásukkal könnyebben átvészelik a bent töltött időt, segítenek a beilleszkedésben, a szabályok megismerésében és alkalmazásában, a pszichológiai értékelések és az egyéni kezelési tervek, programtervek kialakításában, szociális támogatás nyújtásában és az életvezetési készségek fejlesztésében.

Az első büntényesekkel kapcsolatos feladatokra kihívásként lehet tekinteni, mert nehéz az egyensúly megtalálása az elkövetett bűncselekménnyel összefüggő felelősségvállalás, a rehabilitáció és az újbóli integráció iránti elkötelezettség között. Az erőforrások és a támogatás biztosítása fontos az első büntényesek sikeres útjának segítéséhez a bűnözéstől való elzárkózás felé.

A hazai büntetés-végrehajtás mindent megtesz annak érdekében, hogy a részleg eredményesen működjön. Ahogy azt korábban kifejtettem, a legfontosabb az első büntényes elkövetők elkülönítése a börtönrutinnal rendelkező fogvatartottaktól, melynek eredménye lehet a kevesebb fegyelemsértés, mert sokkal megértőbbek, segítőkészebbek egymással, a személyi állománnyal tisztelettudóbbak és a szabályok követése az általános fogvatartotti elhelyezéshez képest itt rövidebb idő alatt beépül a mindennapjaikba,

így megfelelően alakiasak, a zárka- és a körletrendet betartják. A reintegráció egyik legfontosabb alapeleme az elkülönítés, ezért lehet az első büntényes részleg hosszútávon a reintegráció fontos sikereleme.³³

Ugyanilyen sikerelemmé válhat az első elkövetői program bevezetése Magyarországon is – visszaesési kockázat, megelőző hatás és költséghatékonyság szempontjából –, ha a programokat a helyi körülményekre és igényekre szabják, és megfelelő támogatást kapnak intézményi, politikai és társadalmi szinten is.

Minden egyes első bűnelkövető mögött különböző emberi történet rejlik. Ha megfelelő támogatást és segítséget kapnak, a lehetőség ajtaja nyitva áll előttük, hogy sikeres és produktív életet éljenek a társadalomban.

Felhasznált irodalom

- 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet a szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbírásg helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól
- 20/2021. (IV. 16.) BVOP utasítás a sajátos kezelési igényű fogvatartottak számára kialakított és az egyéb speciális részlegeken elhelyezett elítéltekkel kapcsolatos feladatok végrehajtásáról
- 50/2020. (X. 16.) BVOP utasítás a büntetés-végrehajtási szervezetben szolgálatot teljesítő pszichológusok szervezeti jogállásáról és a fogvatartottakkal végzett tevékenységéről
- 65/2020. (XII. 12.) BVOP utasítás a szabadságvesztés, az elzárás, a rendbírásg helyébe lépő elzárás, a tartóztatás és a szabálysértési elzárás végrehajtását foganatosító büntetés-végrehajtási intézetek kijelölésének szabályairól szóló 16/2018. (VI. 7.) BM rendelet végrehajtásáról
1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről, Indokolás
2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról
- Albert Fruzsina (2015): A börtönbüntetés hatása a baráti kapcsolatok alakulására. In: Életkeretek a börtönön innen és túl. Szociológiai Tanulmányok, 2015/2., MTA, Társadalomtudományi Kutatóközpont, Szociológiai Intézet, p. 114-138.
- Andrews, D. A. – Bonta, J. L. (2006): The Legacy of D. A. Andrews in the Field of Criminal Justice: How Theory and Research Can Change Policy and Practice. International Journal of Forensic Mental Health, 10:2, p. 78-82.
- Bereczki Zsolt (2000): Speciális csoportok – Az eurokonform büntetés-végrehajtás megvalósításáért. Börtönügyi Szemle, 2000/4., p. 79-81.
- Biró Emese (2015): A fogvatartottak családi kapcsolatainak szerepe a bűnelkövetésben, a börtönélményben és a reintegrációban. In: Életkeretek a börtönön innen és túl, Szociológiai Tanulmányok, 2015/2., MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Szociológiai Intézet, p. 74-110.
- Czenczer Orsolya (2014): A büntetés-végrehajtás jogi szabályozása. In: Ruzsonyi Péter (szerk.): Tendenciák és alapvetések a bűnügyi tudományok köréből, Nemzeti Közsolgálati Egyetem, Rendészettudományi Kar, 2014., p. 231-251.

33 Czenczer O. (2019)

- Czenczer Orsolya (2019): Az alapvető jogok biztosának a Nemzeti Megelőző Mechanizmus keretében végzett vizsgálatai egy bv-s szemével. Miskolci Jogi Szemle, 14., 2019/2. különszám, p. 135-146.
- Czenczer Orsolya – Sztodola Tibor (2020): A büntetés-végrehajtási reintegrációs munka jogi és biztonsági vonatkozásai. p. 77-92.
- Czenczer Orsolya – Tolner Anita (2020): Először a rács mögött – gondolatok az első büntényes elkövetők helyzetéről a hazai büntetés-végrehajtási intézetekben. Magyar Rendészet, 2020/4., p. 59-70.
- Eljárásrend az első alkalommal végrehajtandó szabadságvesztésre ítéltk részlegének működtetéséhez
- Ellsworth, T. (1992): Contemporary Community Corrections. Illinois, Waveland Press
<https://www.nolo.com/legal-encyclopedia/first-offender-programs.html>
- Lannom, Sally D. (2008): First Offender Programs – Win/Win Situation or Free Ride for Juveniles?, Dallas Police Department
- Lekics Tamás – Matovics Csaba (2015): Az egyéniesített végrehajtás a speciális csoportok (részlegek) munkájának tükrében. Belügyi Szemle, 2015/11., p. 53-76.
- Módos Tamás – Gáspár János (2010): Differenciált rezsim a Váci Fegyház és Börtönben. Börtönügyi Szemle, 2010/1., p. 45-66.
- Nagy Tibor (1986): Differenciálás a büntetés-végrehajtásban. Módszertani Füzetek, 1986/2., p. 3-11.
- Pap Attila (2008): Új rezsimszabály az első büntényesek elkülönítésére? Börtönügyi Szemle, 2008/3., p. 79-80.
- Roberts, A. (2004): Juvenile Justice Sourcebook – Past, Present, and Future. New York, Oxford Press
- Rutkai Kata – Sánta Livia (2020, szerk.): Börtönstatisztikai Szemle. Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága, Budapest, p. 10.
- Tóth Olga (2015): Rizikótényezők az első alkalommal végrehajtandó börtönbüntetésre ítélt férfiak életútjában. In: Életkeretek a börtönön innen és túl, Szociológiai Tanulmányok (2015/2), MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Szociológiai Intézet, p. 60-70.
- Turchányi Dóra (2022): Az első alkalommal végrehajtandó szabadságvesztésre ítéltk speciális részlegén elhelyezett elítéltek visszaesési rizikófaktora – Miben mások, mint az átlag fogvatartotti populáció? Börtönügyi Szemle, 2022/2., p. 85-104.

Szabó András

AZ ÁLLAM FELADATA A VÉGREHAJTÁSBAN, AVAGY A „BÖRTÖNBIZNISZ” FELSZÁMOLÁSA

*The role of the state in enforcement –
The end of ‘prison business’*

Tanulmányomban az állam szerepét igyekszem bemutatni a büntetés-végrehajtásban, kiemelt figyelemmel az utóbbi évek egyik legnagyobb port kavart, jelentős társadalmi felháborodást keltő jogintézményére: a kártalanításra. Vizsgálom, hogy a börtönök túlszűfolttsága milyen egyéb problémákat generált a végrehajtás során, mert feltételezem, hogy az az egyik kiváltó oka a fogvatartottak egymás sérelmére elkövetett, erőszakos cselekményeinek, továbbá ismeretem az állami reakciókat a túltelítettség okozta kihívások kezelésére. Írásom végén megoldási javaslatokat fogalmazok meg, miszerint a társadalomra kisebb veszélyt jelentő cselekmények esetén – véleményem szerint – nem feltétlenül szabadság elvonással járó büntetést szükséges alkalmazni, illetve túlzónak tartom a minimális élet-tér jelenlegi meghatározását, tekintettel arra, hogy az hazánkban számos jogkövető állampolgár részére sem biztosított alanyi jogon.

Kulcsszavak: kártalanítás, börtönbiznisz, túlszűfolttság, ügyvédi visszaélés, CPT

In my study, I attempt to present the role of the state in the correctional system, with a special focus on one of the most controversial and socially outrageous legal institutions of recent years: compensation. I examine other problems generated by prison overcrowding, as I believe that overcrowding is one of the root causes of inter-prisoner violence. Furthermore I examine the state's response to the challenges of overcrowding. At the end of my study, I will offer proposals for solution: in my opinion, in the case of acts posing a minor threat to society, it should not be necessary to apply a penalty involving prison sentence, and I consider the current definition of the minimum living space to be excessive, given that it is not provided even to many law-abiding citizens as a personal right.

Keywords: compensation, prison business, overcrowding, lawyer misuse, CPT

Bevezetés

Az absztraktban foglaltakon túl kitekintést nyújtok arra, hogy a kormányzati intézkedések végleg megszüntetik-e a börtönök helyhiányát, vagy a jelenlegi ítélkezési gyakorlat felemésztja a létrehozott, illetve különböző intézkedésekkel felszabadított férőhelyeket.

A téma súlyát megfelelően szemlélteti Orbán Viktor, Magyarország miniszterelnökének 2020. január 9-ei nyilatkozata:

„Elítélt bűnözők az Európai Unió Bíróságának a döntése alapján, magyar ügyvédek összekapaszkodásának az eredményeképpen millió forintokat vesznek le a magyar államtól, az adófizető polgároktól. Ez lehetetlen. Tegnap konzultáltam az igazságügyi miniszter asszonnyal, mondtam, hogy egy fillért se fizessünk, indítsuk újra, mert ez egy lehetetlen állapot. Nem vagyunk hajlandók bűnözőknek fizetni.”¹

Három héttel később a Kossuth Rádió reggeli műsorában a miniszterelnök úr az alábbiakat mondta:

„Harminc éve vagyok a politikában, és 14 éve miniszterelnök, azt gondoltam, nekem már nem tudnak újat mutatni, de ilyet én még nem láttam. Itt van ez a börtön-biznisz. Emberek – akik ügyvédnek mondják magukat – felépítenek egy bizniszt, és 12 ezer pert indítanak a saját hazájuk ellen, egy teljesen mondvacsinált ügyben. Kínzás ürügyén ítéleteket csikarnak ki, a pénzen pedig megosztóznak a bűnözőkkel, a pénz 60 százaléka pedig ezekhez az ügyvédekhez kerül. Én nem tudom, ezek az emberek, hogy kapták a diplomájukat, de a leghatározottabban szeretnék fellépni a börtön-biznisz ellen.”²

Meggyőződésem, hogy – pártszimpátiától, politikai hovatartozástól függetlenül – joggal vagyunk felháborodva a kártalanítás jogcímén kifizetett forint milliárdok láttán.

A kártalanításra okot adó körülmények – Az előírt élettér hiánya

„A 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet – 2017. január 1-től hatályos – 121. § értelmében a zárkában vagy a lakóhelyiségben (2021. január 1-től: – ideértve a kórtermet is –) elhelyezhető létszámot úgy kell meghatározni, hogy minden elítéltre hat köbméter légtér és egyéni elhelyezés esetén legalább hat, közösen elhelyezett elítéltek esetén személyenként legalább négy négyzetméter élettér jusson. Az élettér kiszámításakor a zárka vagy a lakóhelyiség

alapterületéből az illemhely és a mosdó által elfoglalt területet – függetlenül attól, hogy ezek leválasztása megtörtént-e – figyelmen kívül kell hagyni. A letartóztatott tekintetében a 186. § szerint a zárkában elhelyezhető létszámot úgy kell meghatározni, hogy személyenként tíz köbméter légtér és négy négyzetméter élettér jusson.”³

A jelenlegi szabályozás kialakításában az Alkotmánybíróság játszott meghatározó szerepet, mivel a 32/2014. (XI. 3.) AB határozat 1. pontjában megállapította: – az akkor hatályos – a szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtás szabályairól szóló 6/1996. (VII. 12.) IM rendelet 137. § (1) bekezdése: A zárkában (lakóhelyiségben) elhelyezhető létszámot úgy kell meghatározni, hogy minden elítéltre legalább hat köbméter légtér, és lehetőség szerint a férfi elítéltek esetén három négyzetméter, a fiataloké, illetve a női elítéltek esetén három és fél négyzetméter mozgástér jusson. Ez a nemzetközi szerződésbe és az Alaptörvénybe ütközik, ezért 2015. március 31-ei hatállyal megsemmisítésre került. Az Alkotmánybíróság kimondta: „Az Egyezmény 3. cikkében és az Alaptörvény III. cikk (1) bekezdésében foglalt tilalom abszolút jellegéből következő állami – jogalkotói – kötelezettség, hogy a fogvatartottak részére biztosítandó mozgástér minimális mértékét kötelezően alkalmazandó, kógens jelleggel – attól való eltérést kizáró módon – kell a jogszabályban meghatározni.” A fentieket figyelembe véve az előírt minimális élettér egyéni elhelyezés esetén fogvatartottanként hat négyzetméter, míg közös elhelyezés esetén négy négyzetméter.⁴

A kártalanításra okot adó egyéb körülmények

Ennek a résznek egyik lényeges eleme a higiéniai viszonyok minősége. Ide értendő a tisztálkodás, illemhelyiségre eljutás, mosás, szárítás, a csótányok és poloskák problémája. Ki kell emelni, hogy 2016. december 31. előtt és 2017. január 1. után is a függönnyel elválasztott illemhely nem felel meg az előírásoknak, az ilyen zárkában történő elhelyezés embertelennek minősül. Ez fontos a kártalanításra vonatkozó előterjesztésnél, mivel meg kell jelölni a sérelmezett időszakon belül a leválasztás időpontját is.

Mindenképp meg kell említeni a szellőztetés és a világítás problémáját is. Erre nincsenek jogszabályi normatívák. Az ENSZ deklarálta a fogvatartottakkal való bánásmódra vonatkozó minimumszabályokat.⁵ „A Miniszteri Bizottság Rec (2006) 2. számú ajánlása az (új) Európai Börtön szabályokról szögezi le azt, hogy minden épületben, melynek rendeltetése az, hogy ott fogvatartottak éljenek, illetve dolgozzanak, az ablakoknak kellően nagyoknak kell lenni ahhoz, hogy a fogvatartottak természetes fénynél, rendes körülmények között olvashassanak, dolgozhassanak és a friss levegő beáramolhasson,

1 Orbán Viktor évindító nemzetközi sajtótájékoztatója – 2020. 01. 09., Karmelita Kolostor, Online: <https://www.youtube.com/watch?v=1XO0OvC2HZo>

2 Orbán Viktor miniszterelnöki interjú – Jó reggelt, Magyarország, 2020. 01. 31., Kossuth Rádió

3 Czenczer O. (2022) p. 68.

4 Czenczer O. (2022) p. 68-69.

5 Nagy A. (2019) p. 230.

*kivéve azt az esetet, ha van megfelelő légkondicionáló rendszer. A mesterséges fénynek pedig meg kell felelnie a vonatkozó műszaki normáknak.*⁶

A bv. intézetnek a világítást és szellőztetést sérelmezhető körülményekre történő hivatkozás esetén adatokat kell szolgáltatnia a zárkaablak méretéről, a nyithatóságáról, természetes fényrel történő ellátottságáról. Mesterséges fényforrással, emelt idejű szabad levegőn tartózkodással, nyitott zárkaajtóval, technikai eszközökkel (ventilátorokkal), több fürdési lehetőséggel korrigálható a fentiek hiánya.⁷

A fogvatartási jogviszonyt érintő bánásmód egy jelentős és objektív eleme a rovarirtás.⁸ A gyakoriságát a 18/1998. (VI. 3.) NM rendelet 4. számú mellékletének 4. és 5. pontja deklarálja, mely szerint fél évente kell a kártevők irtásáról gondoskodni, ez a gyakorlatban negyedévente és szükség esetén valósul meg. Amennyiben nem megfelelő rovarirtásra történik hivatkozás, abban az esetben a bv. intézetnek mellékelnie kell azon dokumentumokat, melyekből kiderül, hogy az adott kártevő-mentesítés mi célból került elvégzésre (rendszeresség vagy fogvatartotti panasz alapján). A fogvatartottnak nyilatkozni kell, hogy tett-e panaszt, amennyiben igen, milyen eredménye volt, valamint jelentkezett-e egészségügyi ellátásra, ha igen, akkor az intézetnek kell csatolni az ellátással kapcsolatos dokumentációkat.

Ha a sérelmezett időszakban kártevő volt a zárkában (függetlenül attól, hogy a kérelmező szenvedett-e sérülést), embertelen elhelyezési körülmény állapítandó meg, kivételt képez, ha a bv. szerv a megfelelő dokumentumokkal bizonyítja, hogy azonnal reagált a problémára, és elvégezte a kötelező rovarmentesítést.

„A meghatározó objektív elemek közé sorolandó még az élelmezés színvonala (az étel minősége, mennyisége, az étkezési körülmények, stb.), a ruházat, ágynemű milyensége, az egészségügyi ellátás színvonala. A fogvatartottak az étkezéssel és az egészségügyi ellátással kapcsolatban is gyakran terjesztenek elő panaszt, bár ezek nagy része megalapozatlan.”⁹ Ugyanakkor előfordult, amikor a fogvatartottat nem szállították ki időben szakorvosi vizsgálatra, ilyen esetben megállapítható az embertelen bánásmód.

Számtalanszor felmerülhet, hogy megalázó lehet egy körülmény, amire nincs irányadó szabályozás. Ha a zárkában nincs asztal és emiatt a fogvatartottak az ágy szélén ülve a térdükre helyezett tányérból esznek, megszégyenítő körülménynek, bánásmódnak fog minősülni, annak ellenére, hogy nincs jogszabály, ami ezt konkrétan szabályozná. Ilyen például a Hagyó-ügy, ahol az elítélt azt kifogásolta, hogy figyelmen kívül hagyták

6 Nagy A. (2019) p. 230.

7 Nagy A. (2019) p. 230.

8 Nagy A. (2019) p. 230.

9 Nagy A. (2019) p. 231.

a gluténérzékenységét. A fogvatartási ideje alatt egyéb problémák is felmerültek, úgy, mint betegségek, hirtelen fogyás, asztma stb. Az egészségügyi problémák miatt a bíróság megállapította, hogy *„a 3. cikk azt a kötelezettséget rója az államra, hogy biztosítsa a szabadságtól megfosztott személyek fizikai jólétét”*^{10, 11}

Ha egy súlyosan beteg személyt letartóztatásba helyeznek, és azt fenn is tartják, akkor különös gondosságot kell tanúsítaniuk annak biztosítása terén, hogy a fogvatartási körülmények megfeleljenek a speciális igényeknek. Vannak olyan körülmények, melyek külön-külön nem feltétlenül, de a kártalanítás megállapítása során a törvényben felsoroltakkal együttesen az egy napra eső összeg meghatározásában kapnak jelentős szerepet. Ilyen a fürdési lehetőség hiánya vagy a „gyakorisága”, az előírt legalább 20 perc étkezési idő hiánya, a szabadlevegőn tartózkodás csekély mértéke, a nem dohányzó elítélt dohányzó fogvatartottal történő közös elhelyezése, a sétaudvar zsúfoltsága.¹²

„A bánásmód szubjektív elemei között találjuk a személyi állomány fogvatartottakhoz való viszonyulását. Ide tartozik például a bántalmazás, a megalázás, a hangnem, illetve a kényszerítő eszközök alkalmazása. A fogvatartottak egymás közötti viszonyának ellenőrzése során szintén megemlíthetjük például a bántalmazás, a kényszerítés, a kihasználás fogalmát is. (...) A Rendfenntartó Erők Magatartási Kódexének 2. cikke is előírja, hogy a tisztviselők kötelesek védeni az emberi méltóságot és minden személy emberi jogait. Mindenképp említésre méltó szubjektív elem továbbá a szabadlevegőn tartózkodás, a munkavégzés, a sport, a kapcsolattartás, illetve a vallásgyakorlás is. A jogszabályok előírják, hogy a fogvatartottak részére legalább napi egy óra szabadlevegőn tartózkodást kell biztosítani.”¹³

A kártalanítási eljárás

Előzmények

A társadalmi, gazdasági és politikai válságok idején emelkedés figyelhető meg a fogvatartotti létszámban. 1986-tól kezdődően huszonhatezer ember volt a hazai börtönökben, és mindehhez a jelenleginél lényegesen kevesebb férőhely állt rendelkezésre, ezáltal nem volt ritka, hogy ebben az időszakban három- vagy akár négyszintes ágyon helyezték el az elítélteket. A létszámot csak mesterséges módon tudták leszorítani, általános amnesztiát hirdettek 1990-ben, mely tizenkétezer fogvatartottat érintett. Ennek az intézkedésnek az adott társadalmi és politikai helyzetben – a büntetés-végrehajtás szempontjából vizsgált hasznosságán túl – aktuálpolitikai üzenete is volt. *„Jogfilozófiai*

10 Hagyó kontra Magyarország ítélet (52624/10. sz. kérelem), 42. pont

11 Nagy A. (2019) p. 231.

12 Nagy A. (2019) p. 232.

13 Nagy A. (2019) p. 232.

szempontból is kívánnivalót hagy maga után ez a megoldás, mert az állam azzal, hogy a büntetési idő letelte előtt lemond büntetőigényéről, egyúttal lemond a büntetés céljának megvalósításáról is.”¹⁴

Az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti panasz jogintézménye

Az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti panasz (a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény [a továbbiakban: Bv. tv.] 144/B. §) és kártalanítás (Bv. tv. 10/A. §) a hazai büntetés-végrehajtási jog korszakalkotó jogintézményei voltak, melyek a mai napig kiemelkedő jelentőséggel bírnak. Ezek szakági jogba történő beemelésével a jogalkotó kettős célt mozdított elő – egyrészt megteremtette a hazai önálló és szabályozott eljárásrendű jogorvoslati lehetőséget a túltelített bv. intézeti elhelyezésből, és az ehhez esetlegesen kapcsolódó egyéb sérelmekből adódó károk enyhítésére és ellentételezésére. Másrészt (habár ez a cél csak az előzővel együtt értelmezhető) méltányos, de konkrét időbeli hatály, és Magyarország vagyoni, jövedelmi viszonyaihoz igazodó kártalanítási összeg meghatározásával juttatta érvényre az Emberi Jogok Európai Bírósága által elvárt tagállami intézkedési stratégiát, melyet természetesen az új büntetés-végrehajtási férőhelyek létesítése és az országos átlagban 100% alatti bv. intézeti telítettség szint kialakítása tett teljessé.¹⁵

A Varga és mások kontra Magyarország eljárásban született vezető ítélet nyomán, a bíróság által kiszabott kártalanítási összegek olyan helyzet kialakulásával fenyegettek, melyben anyagi szempontból előnyös lehetett fogvatartottnak lenni.

A törvényi és a rendeleti szabályozás kialakítása során a kodifikációban és a közigazgatási egyeztetésben a büntetés-végrehajtási szervezet egyaránt kiemelt szerepet kapott, mindazonáltal a várható joghatásra, jogalkalmazási gyakorlatra és a jogintézmény címtetteinek hozzáállására vonatkozó következtetéseket csak a hatálybalépést követő időszak tapasztalatai alapján érdemes levonni.

Az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti panasz és kártalanítás egyaránt komplex, sajátos jellemzőkkel rendelkező jogintézmények, amelyek jelenleg fogva tartott és már szabadított személyeket egyaránt érintenek. A sikerességük elsődlegesen a döntési jogkörrel felruházott büntetés-végrehajtási bírók tevékenységétől függ. A bv. intézetek jelentős hozzáadott értéket jelenítenek meg az eljárásokban, amennyiben az

¹⁴ Pallo J., Forgács J. (2015) p. 83.

¹⁵ Boda Z., Nagy A. (2021)

elhelyezéssel kapcsolatos valós panaszok igazolása (és a nem megalapozott kárigények elhárítása) egyaránt az itt nyilvántartott adatokon alapul.

A bv. szervek a jogszabályoknak maradéktalanul megfelelő, egységes módszertani eljárása a tárgykörben különösen fontos. Ez vonatkozik a károkozási helyzetek minimalizálására, az elhelyezési körülmények folyamatos fejlesztésére és a kártalanítási eljárásokban történő közreműködésre, adatszolgáltatásra is.

Magyarország kormánya a korábban említett vezető ítélet (leading judgement) nyomán összeállított nemzeti stratégiában a nem megfelelő bv. intézeti elhelyezési körülmények kezelésére három hatásirányt nevesített:

1. A meglévő intézményrendszer fejlesztése és bővítése, ezzel új büntetés-végrehajtási férőhelyek létrehozása.
2. A szükségtelen szabadságelvonások kiszűrése a végrehajtás valamennyi részében (például a büntető igazságszolgáltatási rendszer fejlesztésével a letartóztatottak számának csökkentése, vagy a reintegrációs őrizet követelményeinek enyhítésével az őrizetek létszámának növelése).
3. Hatékony tagállami jogorvoslati rendszer jogrendszerbe illesztése, ami nyomán a fogvatartottak számára belföldi jogérvényesítési lehetőségek is megnyílnak.

A harmadik elemhez kapcsolódó kodifikációs munka 2016 II. félévében intenzíven folyt, és 2017. január 1-jei hatálybalépéssel mind a Bv. tv., mind a szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbíróság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól szóló 16/2014. (XII. 19.) IM rendeletbe kerültek be az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülményekre vonatkozó jogszabályi rendelkezések.

Az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti panasz és a kártalanítási eljárás összehasonlítása

Az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények nyomán indított két különféle eljárás célja kettős:

- A panasz (Bv. tv. 144/B. §) az aktuális bv. jogviszonyokban kialakult jogsértő állapot (túlzsúfoltság és az ehhez esetlegesen kapcsolódó egyéb sérelmek) megszüntetésére vagy ellensúlyozására irányul. Alapvetően a bv. szervezeten belüli eljárás, amelybe bizonyos felülvizsgálati kérelmek esetén vonható be a bv. bíró.

- A kártalanítás (Bv. tv. 10/A. §) a szakterminológiában „bv. ügynek” nevezett ügycsoportba tartozik, melyek közös tulajdonsága, hogy a bv. intézet előkészítő tevékenysége nyomán a bv. bíró hoz azokban döntést. Szabályozási célja a már bekövetkezett jogsérelmek pénzübeli kompenzálása.

A kapcsolódó eljárási rendek a bv. jogviszony tartalma és a jogsérelem ideje szerint változhatnak, de a jogalkalmazási tevékenységben az egyes bíróságok is gyakorta különféle eljárásokat alkalmaznak. Általánosságban az alábbi 7 szempontot kell kiemelten érvényesíteni az ügycsoportba tartozó eljárások során:

- A panasz mindig az aktuális, tartós bv. intézeti elhelyezésre vonatkozik. Ez nem zárja ki azt, hogy egy fogvatartott a megőrzése során nyújt be panaszt a nyilvántartó intézeti körülmények miatt, sem pedig azt, hogy egy ideiglenes elhelyezés (például tárgyalás miatti megőrzés) kapcsán állapítható meg a kártalanítás. Ugyanakkor a panasz nyomán megnyíló eszközrendszer (áthelyezés, átszállítás, ellensúlyozó intézkedések bevezetése) és határidők (5, illetve további 10, összesen 15 nap) egyértelműen jelzik, hogy az eljárás a tartós elhelyezést biztosító bv. intézetben lehet eredményes.
- A panasz, kötelező előfeltétele volt a kártalanításnak, egészen 2021. január 1-jéig, amivel a jogalkotó megadta a lehetőséget a bv. szervezetnek a jogsértő állapot kijavítására. Ez azonban nem jelentett kétfokú eljárást (a kártalanítás nem másodfoka a panaszügynek, hanem egy teljesen önálló eljárás), és nem annulálja a korábbi jogsértést, aminek nyomán helye lehet a kártalanításnak.
- Panasz eljárás logikusan csak a bv. jogviszonyban lévő, bv. intézetben elhelyezett fogvatartott esetében lehet teljes értékű. Egy már szabadult személy esetében érdemi jogsérelem nem állhat fenn, így az ennek kijavítására vonatkozó eljárás gyakorlati eredménnyel nem járhat. Ugyanakkor egyes törvényszékek jogértelmezésében a kötelező előzmény eljárás hiányában nem állapítható meg kártalanítás, így ezen esetekben egy formális panasz eljárásnak lehet helye.
- Mind a panasz, mind a kártalanítás megalapozottsága a jogszabályban meghatározott élettér hiányából ered, vagyis ennek hiányában (ha a megfelelő élettér rendelkezésre áll), a beadvány megalapozatlan. Fontos itt megjegyezni, hogy a kártalanítás jogi kereteibe bele nem férő jogsérelem esetén, vagy az azon felüli igény érvényesíthető polgári bíróság előtt.¹⁶
- Az élettér hiányához esetleg kapcsolódó más panasz elemek (jellemzően a mellékhelyiségre, világitásra, szellőzésre, illetve a rovarokra vonatkozó) vizsgálata minden eljárásban egyedileg kerül végrehajtásra. Az Országos Bírósági Hivatal többször megerősített álláspontja szerint elfogadott, sőt támogatott a típusos válaszadás (például a vonatkozó építésügyi szabályra történő

¹⁶ Bv. tv. 10/A. § (2)

hivatkozás megerősíti, hogy a nyílászárók mérete és elhelyezkedése megfelelő a bv. intézet valamennyi zárkájában).

- A kártalanítási ügyekben a korábban, vagy jelenleg fogvatartott személy, illetve védője a bíróságtól kéri a kártalanítás megállapítását. Az ügy érdemi felei, így a panaszos és a bíróság, a bv. intézet pedig a jogszabályban meghatározott módon köteles a bírósági eljáráshoz szükséges adatokat biztosítani. Nincs ugyanakkor jogszabályi kötelezettsége az ezen túlmenő részvételre (például bizonyítási indítványok fogadása, fogvatartott védőjének előzetes tájékoztatása az eljárási tevékenységekről, adatszolgáltatási kötelezettség a panaszos vagy képviselője felé).
- A megítélt kártalanítással összefüggően a bv. intézetnek csak abban az esetben keletkezik feladata, ha a bv. jogviszonyban lévő fogvatartott azt a bv. intézet által vezetett letéti számlájára kérte utalni.

Kártalanítással összefüggő bv. intézeti feladatok

Elsődleges fontosságú, hogy valamennyi intézet ragaszkodjon az országosan egységes adatkezelési és adatszolgáltatási gyakorlathoz, továbbá folyamatosan egyeztesse a területileg illetékes törvényszék bv. csoportjával az eljárási tapasztalatokat, esetleges egyedi vagy eltérő gyakorlatokat. Az eljárásrend homogenitását erősítve került bevezetésre 2017. augusztus 22-ével a FÖNIX alkalmazásrendszerben a Panasz és Kártalanítási Tevékenységet Támogató Rendszer (a továbbiakban: PKTTR), amely egyszerre adatfeltöltő felület, ügyintézési segéd és szakirányítói támogató eszköz.

A program a büntetés-végrehajtás szakmai alrendszeréinél elsőként alkalmazott egyedi megoldással, a közhiteles fogvatartotti nyilvántartást saját (ősfeltöltéses) adatbázisával kombinálva az elemző-értékelő, az adatgyűjtési és a dokumentum előkészítési feladatok jelentős részét automatizálja. A rendszer hozzáadott értéke, hogy az eljárásokat lineárisan tartalmazza, így nagyrészt biztosítottak az országosan egységes gyakorlatok az alkalmazás során.

A zárkaadatok összegyűjtése egy közel 30 000 soros adatbázis felépítését igényelte, amelybe a bv. intézetek számos munkáórát fektettek, ezzel viszont a PKTTR érdemben gyorsítja a kártalanítási eljárások adatgyűjtési és megjelenítési folyamatát. A program a statikus eljárási részeket országosan egységes módon kezeli, viszont a dinamikus elemek (a zsúfoltságon túlmutató panasz elemek vizsgálata, a határozatok indoklásának elkészítése) tekintetében nagymértékű pontatlanság került megállapításra.

A panasz eljárásokban több helyen visszatérő gyakorlatként alakították ki az ellensúlyozó intézkedéseket a fogvatartott bevonásával, sőt az elítélt álláspontját a határozatban szerepeltették, vagy akár az egész panasz megalapozottságát abból vezették

le. Ez a szabályozási céllal össze nem egyeztethető logika azt a látszatot keltette, hogy a bv. intézetek „egyezkednek” a fogvatartottakkal, melyről erősen negatív visszajelzés érkezett egyes fogvatartotti képviselőt ellátó ügyvédi irodáktól. Ezzel kapcsolatosan az országos parancsnok biztonsági és fogvatartási helyettese feladat-meghatározó körlevelet bocsátott ki, illetve a téma feldolgozásra került a bv. intézetek parancsok-helyetteseinek 2018. április 10-ei eligazításán is.

A bv. intézetek tevékenysége a vizsgált ügycsoportban (de különösen a kártalanítások során) szükségszerűen előkészítő jellegű, mely a jogerős bírósági döntés irányába kell, hogy hasson. A törvényszékek bv. csoportjaival történő hatékony együttműködés ezért már a jogintézmény hatálybalépésnek napjától kiemelt feladat volt. A bíróságok elvárásait és eljárásrendjeit a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága (a továbbiakban: BvOP) visszatérően monitorozza.

A PKTTR bevezetésének tapasztalatai 2017-ben kerültek feldolgozásra valamennyi bv. intézet részvételével, valamint az illetékes bv. bíró és bv. ügyész bevonásával, hogy az álláspontok és kihívások széleskörűen kerüljenek megismerésre. A bevezetését követően a Központi Szállítási és Nyilvántartási Főosztály (a BvOP korábbi szakfőosztálya, jelenleg Nyilvántartási és Logisztikai Főosztály) több bemutatót is tartott a törvényszéki dolgozók számára a Magyar Igazságügyi Akadémián. A bv. bírók döntés előkészítési munkáját megkönnyítendő kisebb programmódosításokra vonatkozó javaslatok is összegyűjtésre kerültek.

A bírák az alábbi kérdésekre várnak választ a bv. intézetektől a kártalanítási eljárás során:

- „a közvetlenül nem a bv. intézethez megküldött kártalanítás iránti kérelem kapcsán miként intézkedtek;
- a bv. szervek véleményei mindig tartalmazták-e az élettérre és az egyéb sérelmes elhelyezési körülményekre vonatkozó adatokat;
- a bv. intézetek által közölt adatok kapcsán volt-e kifogás, és folyt-e ellenbizonyítás;
- célszerű-e a bv. bíró kártalanítási illetékességének szabályozása;
- a véglegessé vált végzés támadása esetén lefolytatták-e az utólagos bv. bírói eljárást;
- érvényesült-e a kérelemhez kötöttség;
- mely okokból került sor a kérelem teljes vagy részleges elutasítására;
- az előírt élettér hiánya hány négyzetmétert jelentett;
- az élettér kiszámítása az illemhely és a mosdó által elfoglalt terület leszámításával történt-e;
- miként vették figyelembe az előírt légtér hiányát;
- melyek a „különösen” kitéttel kiemelt más sérelmes, akceptált vagy negált elhelyezési körülmények;

- van-e kellő mérlegelési lehetőség az egy napi összeg meghatározására;
- volt-e a kártalanítást meghaladó további kártérítés vagy sérelemdíj iránti igény, s arról miként döntöttek;
- volt-e polgári bíróság előtti párhuzamos igény, s azt miként értékelték;
- milyen arányban hoztak döntést (iratok, meghallgatás vagy tárgyalás alapján);
- milyen arányban és okból szereztek be az ügyészség véleményét;
- a bv. bíró kapott-e értesítést a kártalanítások kifizetéséről;
- volt-e a kifizetéssel kapcsolatos panasz, s ha igen, kitől (terhelt, védő, sértett) és milyen okból.¹⁷

Kártalanítással összefüggő statisztikai adatok

A kártalanítási eljárásra vonatkozó „sui generis” jogrendszer bevezetésének évében (2017) a fogvatartottak összesen 8 768 kártalanítási kérelmet terjesztettek elő. Szignifikáns emelkedést tapasztaltunk, mind a kártalanítást igénylő személyek, mind pedig az általuk előterjesztett kérelmek számában. A kártalanítási hullám csúcsa a benyújtott kérelmek vonatkozásában 2019 volt, mikor is 14 029 előterjesztésre került sor. Ezt követően permanensen csökkent a kérelmek száma és az azt benyújtó személyek száma is. 2020-ban 13 725 kártalanítási kérelemre vonatkozó előterjesztés történt. Azzal, hogy a bv. szervezet eleget tett a 2020. évi IV. törvény¹⁸ előírásainak, és valamennyi fogvatartottnak biztosította az alapvető jogokat nem sértő elhelyezést, 2021-re ez a szám drasztikusan lecsökkent. 2021. szeptember 22-éig 850 személy mindösszesen 2 061 kártalanítási beadványa került megvizsgálásra, melynek 82%-a az első félévben történt.

A Bv. tv. és az IM rendelet módosításával bevezetésre került többek között a bv. intézetek által a kártalanítási ügyben hozott „egyszerűsített határozat” intézménye, továbbá 2021. január 1-jétől a fogvatartottak részére kifizetett, korábban védett, azaz a levonásmentes pénzként kezelt kártalanítási összeg végrehajtás alá vonhatóvá vált. Az egyszerűsített kártalanítási eljárás során kizárólag a nem megfelelő élettér kifogásolása érvényesíthető. Minden egyéb körülmény elbírálása és a minimum összegnél magasabb megállapítása kizárólag a büntetés-végrehajtási bírói eljárásban lehetséges.

Az egyszerűsített eljárás lefolytatása a büntetés-végrehajtási szervezet feladata, ezzel az állami feladat-végrehajtás hatékonysága és gyorsasága jelentős mértékben növelhető, illetve az állami erőforrás-ráfordítás is csökken. A kártalanításként kapott összegnek nincsen védett jellege, az a kifizetését követően végrehajtás alá vonható. Ez alól egyetlen kivétel – a büntetés-végrehajtás során – az elítélttel szemben támasztott költségek levonása.

¹⁷ Feleky I. (2020) p. 4-9.

¹⁸ 2020. évi IV. törvény a börtönzsúfoltsági kártalanításokkal kapcsolatos visszaélések megszüntetése érdekében szükséges haladéktalan intézkedésekről

Azon szabályozási célkitűzés érdekében, hogy az elítélt részére megállapított és kifizetett kártalanítás összegéből minél nagyobb arány kerüljön ki a fogvatartott rendelkezése alól, a módosítás megteremti annak a lehetőségét is, hogy az elítélt a kártalanításként kapott összeget a köz javára felajánlja. Ez azon bűncselekmények esetében is biztosítja a tényleges terhelti hozzáférést, amelyeknek nincs büntetőjogi értelemben vett sértettje (és ezért csökken a közvetlenül levonható követelés valószínűsége). 2021-ben az alapvető jogokat sértő elhelyezéssel kapcsolatosan panasz eljárás nem indult, míg kártalanítási igényt 2 411 esetben 964 személy terjesztett elő.

A PKTTR-be feltöltött adatok, valamint az intézetekhez delegált munkatársak heti összefoglaló adatszolgáltatása alapján 2022-ben az alapvető jogokat sértő elhelyezéssel kapcsolatosan panasz eljárás nem indult, míg kártalanítási igényt 924 esetben 436 személy terjesztett elő, mely csökkenő érték a 2021-es évihez viszonyítottan.

A bv. intézetekben elhelyezett fogvatartottak száma a 2020. július 15-ével átadott 2 750 férőhely használatba vételét követő időszakban folyamatosan emelkedett, ennek folyamánként az elhelyezési kapacitást tovább kellett növelni a szervezetnek.

2021. január 1-jén 17 402 férőhelyen mindösszesen 16 732 fogvatartott került elhelyezésre, mely alapján a fogvatartotti telítettség 96,15% volt. Ezen értékek 2021. október 18-ára elérték a 18 358 fő nyilvántartott fogvatartotti létszámot 18 550 elhelyezési kapacitás mellett, 99%-os telítettségi mutatóval. A két időpont között a fogvatartottak létszáma 1 626 fővel emelkedett meg, mely 9,72%-os növekedésnek felel meg kevesebb, mint egy év alatt.

Megállapítható, hogy az ítélkezési gyakorlat folyamatosan felemésztette a létrehozott férőhelyeket, a könnyűszerkezetes férőhelyek átadása nem jelentett végleges, hosszú távú megoldást, valamint szükséges folyamatosan napirenden tartani a kártalanítás elleni küzdelmet.

2022. október 11-étől ismételen megjelentek a túlszűfolt zárkák, mely 2023. december 31-éig 24 bv. intézetben 16 693 fő fogvatartottat érintett. A túlszűfoltással érintett 249 033 nap tartamú fogvatartási időszak vonatkozásában – a jogszabály által megállapított napi minimum kártalanítási összeget alapul véve – az összes fogvatartotti igény érvényesítése 298 839 600 Ft megállapításának lehetőségét jelentette.

Az országos fogvatartotti létszámra és az egyes bv. intézetekben biztosított elhelyezési körülményekre figyelemmel megjelenő, nem rendszerszintű intézeti túlszűfoltosság eredményeként folyamatosan élnek a fogvatartottak kártalanítási igénnyel.

2023. január 1-jétől 2023. december 31-éig 1 186 esetben került kártalanítási kérelem benyújtásra, melyből 660 esetben utasították vissza azokat, 143 esetben egyszerűsített eljárásban kerültek elbírálásra, továbbá 527 esetben a kérelmeket az intézetek a bírói hatáskörbe tartozó eljárás lefolytatása érdekében továbbították az illetékes bv. bíróhoz. Az eljárás részét képezi azon kérelmek továbbítása is a bírósághoz, melyek során a kérelmező az intézet által visszautasított vagy kártalanítást megállapító határozatával szemben a bv. bíróhoz történő felterjesztés iránti előterjesztéssel él.

2023. január 1-jétől 2023. december 31-éig a bv. intézetek adatszolgáltatása alapján a kártalanítási kérelem egyszerűsített elbírálásának eredményeképpen 8 363 400 Ft kártalanítási összeg került megállapításra 8 érintett bv. intézet vonatkozásában:

- Közép-dunántúli Országos Bv. Intézet: 5 644 800 Ft;
- Sátoraljaújhegyi Fegyház és Börtön: 1 624 800 Ft;
- Tököli Országos Bv. Intézet: 612 600 Ft;
- Kiskunhalasi Országos Bv. Intézet: 280 800 Ft;
- Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegyei Bv. Intézet: 121 200 Ft;
- Tiszaöldi Országos Bv. Intézet: 51 600 Ft;
- Sopronkőhidai Fegyház és Börtön: 18 000 Ft;
- Váci Fegyház és Börtön: 9 600 Ft.

Az egyszerűsített eljárás eredményeként történő kifizetések esetében – hasonlóan a korábbi időszakokban – továbbra is megfigyelhető tendencia, hogy amennyiben kártalanítási eljárás eredményeként pénzüsszeg kerül megállapításra, úgy azzal egyidejűleg a benyújtott kérelmek száma is növekszik, mely a Közép-dunántúli Országos Büntetés-végrehajtási Intézet baracskai objektumában egyértelműen megfigyelhető volt.

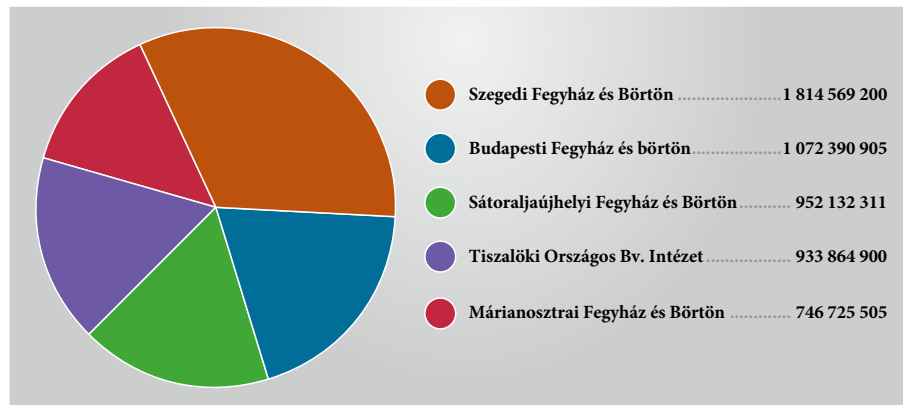
Egyes kérelmek – melyben a benyújtó egyéb körülményt is megemlíti a zsúfolt elhelyezésen túl – az elbíráláshoz szükséges adatok összeállítását követően, érdemi ügyintézés nélkül, közvetlenül a bv. bíróhoz kerülnek továbbításra. 527 eset került bv. bírói hatáskörbe, ami 22 bv. intézetet érintett.

2023. január 1-jétől 2023. december 31-éig a bv. bíró hatáskörébe tartozó eljárások során 4 869 450 Ft kártalanítási összeg került megállapításra 10 bv. intézet vonatkozásában.

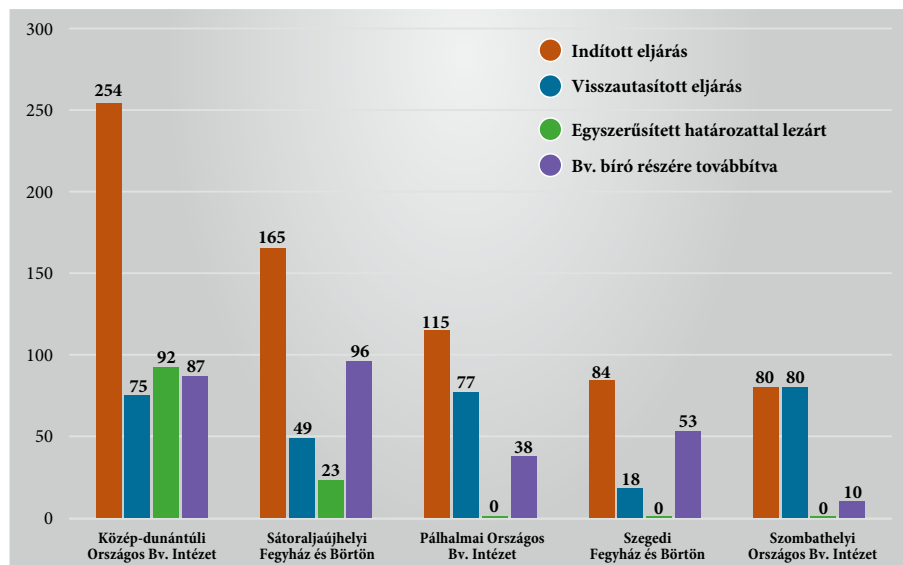
Össességében így 13 232 850 Ft kártalanítás került megítélésre, mely az összes megítélhető összeg 4,42%-a. Ezen adat figyelembevételével nem mutatkozik a fogvatartottak részéről tömeges benyújtásra utaló tendencia.¹⁹

¹⁹ A BvOP Nyilvántartási és Logisztikai Főosztályának adatai (2024)

1. ábra: Az 5 legtöbb pénzt kifizető intézet 2023. december 31-éig²⁰

Az 1. ábrán jól látható, hogy két intézet – a Szegedi Fegyház és Börtön, valamint a Budapesti Fegyház és Börtön – több mint 1 milliárd forintot fizetett ki kártalanítási jogcímen a 2023. év végéig. A szegedi intézet úgy közelíti meg a 2 milliárd forintot, hogy a 2023. évben nem történt kifizetés, csupán a bv. bírő részére továbbították ügyeket. Ha valamennyi bv. intézet adatait összeadjuk: 10 481 587 981 forintot kapunk.²¹

2. ábra: Az 5 bv. intézet, ahol a legnagyobb számú kártalanítási eljárás indult 2023-ban²²

20 Forrás: készítette a szerző

21 A BvOP által 2024 márciusában részemre bocsátott adatok alapján.

22 Forrás: készítette a szerző

A 2. ábra adatait vizsgálva megállapítható, hogy a 2023. évben a Közép-dunántúli Országos Bv. Intézetben indult a legtöbb kártalanítási eljárás, 254 alkalommal. Ez arra vezethető vissza, hogy az intézet bátran alkalmazta az egyszerűsített határozatok gyakorlatát (92 alkalommal), ezáltal a fogvatartottak nem egy hosszú ügymenetet láttak, hanem gyorsan végig vitt eljárást, ezért bátrabban merték kezdeményezni, valamint az ügyvédjeik is az eljárás lefolytatását, annak ellenére, hogy a 2023. évben már nem volt gyakori a zsúfolt elhelyezés.

Varga és mások kontra Magyarország – A mérföldkő

Az ügy alapja hat, Magyarország ellen benyújtott kérelem, melyeket Varga Lajos, Lakatos Zsolt, Tóth Gábor, Pesti László, Fakó Attila és Kapczár Gábor magyar állampolgárok terjesztettek az Emberi Jogok Európai Bírósága (a továbbiakban: EJEB) elé 2012. március 1-jén, 2012. július 10-én, 2012. november 14-én, 2013. május 12-én, 2013. július 2-án, valamint 2013. október 1-jén. A kérelmezők valamennyien a túlszűfolt zárkában való fogvatartásukat panaszolták, valamint azt, hogy nem állt rendelkezésükre hatékony hazai jogorvoslati lehetőség e területen. Összességében az Emberi Jogok Európai Egyezményének (a továbbiakban: Egyezmény) a 3. és 13. cikkének megsértését állították. A panaszokat az EJEB együttesen egy ügynevezett pilot, azaz vezető ítéletben bírálta el 2015. március 10-én.²³

A bíróság az ítéletében az embertelen vagy megalázó körülmények közötti fogvatartás területén már megállapította, hogy „kétféle jogorvoslati lehetőség lehetséges: az egyik javít a tárgyi körülményeken, a másik alapján pedig kártérítés jár az ilyen körülmények miatt elszenvedett károkért vagy veszteségekért”²⁴. Az EJEB leszögezte, hogy „ahol a kínzás, embertelen és megalázó bánásmód tilalmát tartalmazó alapvető jog érintett, a megelőző és kártérítési jogorvoslati lehetőségeknek kiegészítőnek kell lenniük a hatékonyság megállapíthatóságához... a 3. cikk általi tilalom hatálya alá eső bánásmóddal kapcsolatos ügyekben az egyének hatékony védelme érdekében egy megelőző jogorvoslati lehetőségnek is elérhetőnek kell lennie”²⁵.

Az EJEB azért alkalmazta a „pilot judgement” eljárást, „mert ez lehetővé teszi az ítéletben a jogsértések alapját képező szerkezeti problémák egyértelmű azonosítását, és annak meghatározását, hogy az alperes Államnak milyen intézkedéseket kell meghozni azok orvoslására”²⁶, másrészt azért, hogy az alperes pozícióban lévő Állam az „azonos szerkezeti problémából eredő nagyszámú egyedi esetet hazai szinten oldja meg”²⁷. A strukturális

23 Végh M. (2017) p. 112.

24 Varga és mások kontra Magyarország ítélet, 48. pont

25 Varga és mások kontra Magyarország ítélet, 49. pont

26 Varga és mások kontra Magyarország ítélet, 95. pont

27 Varga és mások kontra Magyarország ítélet, 95. pont

probléma – ami a jogsértés alapját képezi – a túlsúlyosság volt. Ahogy ezt az EJEB az ítéletében rögzítette: „a fogvatartottak embertelen és megalázó bánásmódnak voltak kitéve, mivel a zárkákban nem volt meg a megfelelő személyes mozgásterük, korlátozottan jutottak hozzá zuhanyzási és kinti tevékenységekhez, valamint a tisztálkodási létesítmények használata során nem lehettek egyedül”^{28 29}.

„A Bíróság az ítéletében javasolta a szabadságelvonással nem járó büntetések gyakoribb alkalmazását és a letartóztatás eseteinek minimalizálását, valamint hatékony jogorvoslati lehetőségek bevezetését, amelyek lehetővé teszik a fogvatartottak számára, hogy a nem megfelelő fogvatartási körülmények miatt kártérítésben részesüljenek. Ennek érdekében a nemzeti hatóságoknak egy vagy több hatékony, preventív vagy kártérítési természetű jogorvoslati lehetőséget kell biztosítaniuk, melyek megfelelő jóvátételt tesznek lehetővé a büntetés-végrehajtási intézetek túlsúlyosságából eredő Egyezményrel kapcsolatos jogsértésekre.”³⁰ Az EJEB hazánkat arra kötelezte, hogy az „ítélet véglegessé válásától számított hat hónapon belül meg kell adni, hogy milyen határidőn belül fogja a megfelelő intézkedéseket meghozni és az Egyezmény 3. cikkének, az embertelen vagy megalázó bánásmód miatti állítólagos megsértése esetére alkalmazandó preventív és kártérítési jogorvoslatokat a gyakorlatban is bevezetni”^{31 32}.

Ügyvédi visszaélés

A BvOP Felderítési Főosztálya a 2023. év elején komoly visszaélésre derített fényt. Egy olyan jelenség került beazonosításra, mely vélelmezhetően a jogalkotói akarattal ellentétes módon, a fogvatartotti kártalanításból származó összegek elvonására irányult. Az adatok szerint egy ügyvédi iroda végrehajtókon keresztül törvényesnek látszó eljárás keretében sikeresen vezetett végrehajtást fogvatartottak részére megítélt, zárolt kártalanítási összegekre, majd azok megtörténtét követően egyes esetekben pénzt utalt vissza az érintett fogvatartottak részére. Fogvatartotti meghallgatásaik során tapasztalták, hogy az elítéltek negatívan értékelik, hogy a megítélt kártalanítási összegekhez – fogva tartásuk alatt – közvetlenül nem férnek hozzá, azzal szabadon nem rendelkezhetnek, így az említett jelenség akár a jogszabályi korlátozás kijátszását is jelentheti. (A Bv. tv. 133. § (4a) alapján – „A bv. intézet által kezelt letéti számlára az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti kártalanítás keretében kifizetett összeget az elítélt szabadulása idejére kell tartalékolni.”) Az említett összegek végrehajtási eljárás keretében történő elvonása, majd a követelés jogosultja által az érintett fogvatartottak részére történő visszaalása felveti a visszaélés (színlelt követelés

28 Varga és mások kontra Magyarország ítélet, 99. pont

29 Végh M. (2017) p. 112-113.

30 Végh M. (2017) p. 113.

31 Varga és mások kontra Magyarország ítélet, 113. pont

32 Végh M. (2017) p. 113.

elismerése a fogvatartott által) gyanúját, melynek jogszabályba vagy egyéb (ügyvédi) etikai szabályokba való ütközésének vizsgálata szükséges, mivel az a jogalkotó akaratával ellentétes lehet és annak széles körben történő ismertté válása emelkedő tendenciát eredményezhet. Az eddig beszerzett adatok szerint az említett ügyvédi iroda 9 bv. intézetben összesen 12 kártalanításban részesített fogvatartott esetében végeztetett sikeresen végrehajtási eljárást. (Emellett két esetben a végrehajtás még nem került kiutalásra, a követelést azonban benyújtották.) A 14-ből csak egy esetben nem volt rögzítve kapcsolattartóként az ügyvédi iroda vezetője; a többi esetben, mint az érintett fogvatartottak meghatalmazott védője vagy jogi képviselője szerepelt. Ezen felül 7 fogvatartott esetében utalt vissza pénzt. A fentiekben felül jelenleg 144 fogvatartottnál került rögzítésre kapcsolattartóként; melyből 138 esetben meghatalmazott ügyvédként, 5 esetben jogi képviselőként, 1 esetben kirendelt ügyvédként szerepel.

Szűrőpróbaszerűen 5 bv. intézettől (Balassagyarmati Fegyház és Börtön, Kalocsai Fegyház és Börtön, Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtön, Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegyei Bv. Intézet, Veszprém Vármegyei Bv. Intézet) bekérésre került, hogy az ott elhelyezett fogvatartottak, akiknél az említett ügyvéd kapcsolattartóként rögzítésre került és kártalanítási eljárást indítottak (összesen 11 fő), a kártalanítási eljárást saját maguk, vagy ügyvéd meghatalmazásával intézték-e. Az adatok alapján megállapítható, hogy a fogvatartottak közül saját nevében 4 fő, az ügyvéd segítségével 2 fő, 5 fő pedig bizonyos időszakra saját nevében, bizonyos időszakra az ügyvéd meghatalmazásával kezdeményezte a kártalanítást. A közhiteles rendszer adatai alapján – a jelentés készítésekor – mindösszesen 2 119 fő olyan fogvatartott volt a hazai bv. intézetekben elhelyezve, akiknek IM kártalanítási összeg volt a számlalapján könyvelve, mindösszesen 734 663 532 forint összegben.³³ A kapott információk alapján jogsértés nem került megállapításra az ügyben.

Az Európa Tanács Kínzás, Embertelen vagy Megalázó Bánásmód vagy Büntetések Megelőzésére Létrehozott Európai Bizottsága (CPT)

„Az Emberi Jogok Európai Egyezményén kívül az Európa Tanács még egy végrehajtási relevanciával bíró egyezményt fogadott el, a „Kínzás és embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmód megelőzéséről szóló európai Egyezményt” (a továbbiakban: Kínzás elleni Egyezmény), amely 1989. február 1-jén lépett hatályba. A Kínzás elleni Egyezmény kínzásként értelmez minden olyan cselekményt, amelyet „szándékosan testi vagy lelki fájdalom kiváltása céljából alkalmaznak” valakivel szemben. A nemzetközi tapasztalatok azonban azt mutatták, hogy a tilalom önmagában nem elegendő a jelenség

33 A BvOP Felderítési Főosztálya adatai (2023)

megszüntetéséhez, ezért a hatékonyság elősegítésére a megfigyelő és jogorvoslati mechanizmusok mellett megelőzési törekvések is jelentkeztek. Ennek eredményeként jött létre a Kínzás és Embertelen vagy Megalázó Bánásmód vagy Büntetés Megelőzésére Létrehozott Európai Bizottság (a továbbiakban: CPT³⁴), mely a Kínzás elleni Egyezmény végrehajtását ellenőrzi. A kínzás tilalma az ember életét, testi és lelki épségét, az emberi méltóságot védi. A tilalom sérelme többnyire polgárháborús, diktatórikus, rendezetlen társadalmi viszonyok között, alárendeltségi helyzetben fordul elő. Ezért van különös jelentősége a szabadságuktól megfosztott személyek védelmének.

A CPT látogatásai periodikusak és ad-hoc jellegűek, a bizottság időszakonként, előre rögzített időpont és program alapján szervez látogatásokat egyes tagállamokban, míg ad-hoc jellegű, konkrét célú látogatásokra akkor kerül sor, ha a körülmények ezt megkívánják. Ilyenkor a látogatás a tagállam értesítését követően azonnal végrehajtható. A Kínzás elleni Egyezmény kötelezi a tagállamokat, hogy a bizottság küldöttségét a látogatások alkalmával akadályozás nélkül, bárhová beengedjék. A bizottság emellett felhatalmazással rendelkezik arra is, hogy a fogvatartottakkal tanúk vagy felügyelők jelenléte nélkül beszélgesen.

Funkciójának teljesítése során a CPT-nek jogában áll alkalmaznia nem csupán az emberi jogokra vonatkozó európai egyezményben foglalt jogi normákat, hanem számos más ide vonatkozó emberi jogi dokumentumot is (valamint azoknak az érintett emberi jogi szervezetek általi értelmezéseit). Ugyanakkor nem köti az ugyanezen a területen bírói vagy félig jogalkalmazói szervek esetjogi megközelítése, de kiindulópontként vagy referenciaként alkalmazhatja azt a szabadságuktól megfosztott személyekkel kapcsolatos bánásmód értékelésénél az egyes országokban.

A látogatásokat követően megfogalmazott jelentésekben a bizottság észrevételeket, megjegyzéseket, javaslatokat, ajánlásokat tehet a fogvatartottak körülményeinek javítása érdekében. A jelentés emellett magába foglal egy írásos válaszkérést is az adott állam felé, melyben válaszol a bizottság javaslataira, illetve információ kérésére, és egyúttal kifejti, hogy milyen intézkedéseket fog érvénybe léptetni a CPT észrevételei alapján. Fontos még megemlíteni, hogy a CPT követelményrendszer dolgozott ki a szabadságuktól megfosztott személyekkel kapcsolatos bánásmódot illetően.

Az ENSZ Közgyűlése 2002 decemberében fogadta el a „Kínzás és embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmód megelőzéséről szóló európai Egyezmény” fakultatív jegyzőkönyvét (a továbbiakban: OPCAT) Magyarország 2012. január 1-vel csatlakozott a fakultatív jegyzőkönyvhöz. Az OPCAT a kínzás és egyéb bántalmazás megelőzése

³⁴ European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT)

érdekében nemzetközi és nemzeti szinten megvalósuló, független testületek létrehozását írja elő, melyek a fogvatartás végrehajtására szolgáló intézetekben tett rendszeres látogatásokon keresztül vizsgálják a fogvatartottakkal való bánásmódot. A fakultatív jegyzőkönyvet aláíró országoknak az ún. Nemzeti Megelőző Mechanizmus (NMM) intézményét kellett létrehozniuk a dokumentum ratifikálásától számított egy éven belül, amely rendszeres monitorozó látogatásokat tesz a fogvatartásra szolgáló helyszíneken.

Az NMM rendszeresen megvizsgálja a szabadságuktól megfosztott személyekkel szemben foganatosított bánásmódot a fogva tartás helyszínén, ajánlásokat tesz a megfelelő hatóságoknak a szabadságuktól megfosztottakkal való bánásmód és a fogvatartás körülményeinek javítása érdekében, illetve javaslatokat vagy észrevételeket nyújt be meglévő vagy tervezett szabályozásokkal kapcsolatosan. A látogatások gyakoriságát az NMM saját hatáskörében dönti el.³⁵

Saját tapasztalatok egy CPT látogatásról

2023 májusában Magyarországon több büntetés-végrehajtási intézetben tett látogatást és hajtott végre ellenőrzést a CPT, köztük a Közép-dunántúli Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben is, ahol parancsnok-helyettesként szolgáltam.

Az alábbi személyek alkották a hétfős bizottságot:

- Rytter Therese Maria (Dánia) – A CPT 2. elnökhelyettese, delegációvezető,
- Caruana Marius (Málta) – Bizottsági tag,
- Chila Marjolein (Hollandia) – Bizottsági tag,
- Sipp Kelly (Franciaország) – Bizottsági tag,
- Koczóh Péter Ferenc – Tolmács,
- Dr. Barta Péter – Tolmács,
- Barcsák Atilla István – Tolmács.

Három napon keresztül vizsgálták a székesfehérvári objektumban a fogvatartás körülményeit, egészen pontosan 2023. május 16-án 15.40-tól 19.20-ig, 2023. május 17-én 09.15-től 14.43-ig, majd ugyanezen a napon 16.15-től 19.40-ig, végezetül 2023. május 18-án 10.44-től 16.05-ig.

A delegáció látogatásával érintett területek, részlegek:

- 2023. május 16. – Egészségügyi Osztály (egészségügyi rendelő), első és második emeleten körbejárás (csak körletfolyosók) történt, amely érintette

³⁵ Nagy A. (2019) p. 222-224.

a látogatóhelyiséget, a könyvtár- és kulturális helyiségeket, az objektumban található 2 fürdőhelyiséget, 2 sétaudvart, a motozó helyiséget, illetve 1 egyszemélyes elhelyezésre alkalmas, de a látogatás időpontjában üres zárkat (11. számú zárka, amelyet lézeres távolságmérővel lemértek). Az első napon a helyiségek tekintetében fényképes dokumentációkat készítettek mobiltelefon készülékekkel.

- 2023. május 17. – Egészségügyi Osztály (egészségügyi rendelő), könyvtár (EFOP foglalkozás), kiétkelési bolt, 11 fogvatartotti zárka (3., 4., 7., 9., 10., 13., 14., 17., 18., 25., 31. számú zárka), 1. emeleti fürdőhelyiség, 3 reintegrációs tiszti iroda, 1 pszichológusi iroda.
- 2023. május 18. – 2 fogvatartotti zárka (2. és 7. számú zárka), 1 reintegrációs tiszti iroda, 1 pszichológusi iroda.

A delegáció által meghallgatott személyi állományi tagok létszáma, köre:

- összesen 2 fő: 1 fő vezető reintegrációs tiszt, 1 fő biztonsági főfelügyelő.

A delegáció által meghallgatott fogvatartottak létszáma, megoszlása:

- összesen 23 fő fogvatartottal készítettek személyes interjút, ebből 20 fő le tartóztatott; 1 fő letartóztatott, nem jogerősen elítélt; és 2 fő jogerősen elítélt (1 fő fegyház, 1 fő börtön),
- állampolgárságok szerint 12 fő magyar, 5 fő román, 1 fő olasz, 1 fő szerb, 1 fő holland, 1 fő spanyol/ecuadori, 1 fő marokkói, 1 fő bolgár nemzetiségű,
- nemek megoszlása alapján 19 fő férfi, 4 fő nő.

A 23 fő fogvatartott 12 zárkából került meghallgatásra, a privát beszélgetéseket megelőzően e zárkák tekintetében a teljes bent tartózkodó fogvatartotti állománnyal beszéltek.

A fogvatartottak CPT általi meghallgatásának bv. intézetben belüli helyszíne:

- 2 reintegrációs tiszti iroda, 1 pszichológusi iroda.

A delegáció által feltett kérdések típusai, jellege:

- a külföldi állampolgársággal rendelkező (magyar nyelvet nem beszélő) fogvatartottak kezelése, velük történő kommunikáció,
- a fogvatartottak befogadási eljárása, a befogadás során szükséges intézkedések,
- orvosi rendelés, gyógyszerbeszerzés, egészségügyi szakterülettel összefüggő panaszok kezelése, betegségek kiszűrésének metodikája, mozgássérült, értelmi sérült, eltérő nemi identitású fogvatartott befogadása,

- a fogvatartottat ért bántalmazás során teendő intézkedések, agresszív viselkedés esetén teendő intézkedések,
- kapcsolattartási formák, progresszív rezsimszisztem,
- a fogvatartotti foglalkoztatás,
- fegyelmi eljárásrend, biztonsági elkülönítés, magánelzárás fenytés végrehajtása,
- a fogvatartotti mozgások, fogvatartottak átvizsgálási formái,
- mozgáskorlátozó eszközök alkalmazása,
- biztonsági zárkára helyezés, elektronikus megfigyelési eszközzel ellátott zárkába történő behelyezés,
- a fogvatartottak biztonsági kockázati csoportba, illetve rezsimszisztem kategóriába történő besorolásának esetei,
- a fogvatartottak vetkőztetési módszerrel végrehajtott motozásának esetei,
- a fogvatartotti élelmezés.

A fogvatartotti meghallgatásokkal kapcsolatosan a delegáció a személyi állomány részére nem közölt információkat, visszajelzést csak a záró megbeszélésen tett. A CPT által a helyszínen bekért, megtekintett dokumentumok, iratok:

- kényeszerítő eszközök alkalmazásának statisztikája,
- külső ellenőrzések táblázata,
- biztonsági elkülönítések (2022-2023),
- látogatófogadások kimutatása (2022-2023),
- szállítással érkezők (2023),
- szállítással távozóak (2023),
- 72/2020. (XII. 23.) BVOP utasítás a büntetés-végrehajtási szervezet Biztonsági Szabályzatáról,
- szakmai protokoll a fogvatartottak bv. szerven kívül történő előállításának és szállításának megszervezéséhez,
- közreműködői szerződés (orvosokkal),
- RÉV drogprevenciós együttműködési megállapodás,
- fogvatartotti foglalkoztatás (munkáltatás, munkahelyek, foglalkoztatott fogvatartottak összetétele),
- fogvatartotti panaszok,
- ügyészi vizsgálatok (2023),
- szervezeti ellenőrzések (2023),
- 2023. május 16-án elhelyezett – aktuális – fogvatartotti névsor,
- kapcsolattartás formái, szabályozás,
- fegyelmi eljárás szabályozói,
- magánelzárás határozatok (2022-2023),
- befogadási nyomtatványok,
- heti fogvatartotti étlap,

- fogvatartotti orvosi befogadási dokumentációk (egy fogvatartott orvosi befogadásának másolatát elvitték),
- Befogadási és Fogvatartási Bizottság határozatai a rezsimkategória és biztonsági kockázati csoportba való besorolása,
- végrehajtott Skype-kapcsolattartások nyilvántartása (2023),
- rendkívüli események nyilvántartása (2022-2023).

A delegáció által adott általános megállapítások, visszajelzések

Jelentős mennyiségű írásos dokumentációt vittek magukkal, melyek elemzésére Magyarországon tartózkodásukat követően került sor. Az összefoglaló jelentés megküldésének tervezett időpontja 2023 novembere volt, a tanulmány elkészítéséig azonban ez a dokumentum nem érkezett meg.

Két fő személyi állománnyal és mindösszesen huszonhárom fogvatartottal folytattak négyszemközti, esetenként tolmács nélküli beszélgetéseket.

- A külföldi fogvatartottak nyilatkozata szerint kevés a kommunikáció az elítéltek és a végrehajtói állomány között, sérelmezik, hogy az állomány nem foglalkozik eleget velük. A látogatás során az intézet vezetésének az volt a benyomása, hogy a fogvatartott elfogását követő vagy azt megelőző esetleges bántalmazások feltárása, megállapítása volt a célja a bizottságnak. A fogvatartottak által előadottakat kész tényként vizsgálták, minden egyes fogvatartotti meghallgatást követően újabb, nagy mennyiségű dokumentációt kértek.
- Az intézet számot adott a Skype-kapcsolattartásról és annak pozitív hatásairól, ugyanakkor a bizottság számára a látogató helyiség kialakítását elfogadhatatlanként aposztrofálták, a külföldi fogvatartottak kapcsolattartásának kialakítását hosszadalmasnak találták. Az intézet akkori vezetője kifejtette, hogy a külföldi fogvatartottak kapcsolatfelvételének mechanizmusa ugyanaz, mint a magyar fogvatartottak esetében. Tájékoztatást kaptak arról, hogy a külföldi konzulátusokkal aktív az intézeti kapcsolat, azonban ezt a tényét semlegesen értékelték.
- A vetkőzések motozást, annak ellenére is túlzónak találták, hogy az intézet parancsnoka annak biztonsági kockázat csökkentésére gyakorolt pozitív hatásait ismertette.
- A kórházi elhelyezéskor alkalmazott mozgáskorlátozás gyakorlatát vizsgálták, valamint teljes megszüntetését erőteljesen javasolták annak ellenére, hogy az intézet vezetője tájékoztatta őket annak biztonsági indokoltságáról.
- Azt tapasztalták, hogy a zárkán belüli erőszakos cselekmények nem ritkák, azonban azok látenciában maradnak (nem jelzik a személyi állománynak),

de a fogvatartottak elmondták, ha jelzés történik az intézet minden esetben intézkedik, az eljárás megindul.

- Állításuk szerint kaptak információt arra vonatkozóan is, hogy magyar fogvatartottak ételmiszer átadására kértek külföldi elítéltet. A CPT ajánlja, hogy a letartóztatottak esetében is készüljön egy előzetes kockázatelemzés, a befogadást követően azonnal, a fogvatartotti erőszak megelőzése érdekében. Erre az intézetnek tekintettel kell lennie az elítéltek elhelyezésekor, annak ellenére is, hogy az intézet vezetése tájékoztatta őket, hogy 72 órán belül a teljes befogadási eljárás lebonyolításra kerül, ahol felméri a fogvatartott kockázati tényezőjét és így kerülnek közösségbe.
- Nem reagáltak érdemben arra, miszerint a kockázatelemzés a letartóztatás alatt folyamatos. Elég a fogvatartottak zárkába helyezési adatait elemezni ahhoz, hogy nyilvánvaló legyen, hogy a konfliktusok, még erőszakba toroklásuk előtt feltárásra kerülnek, amire intézkedés történik.
- A zárkák méretét és esztétikai állapotát megfelelőnek minősítették. Kiemelték a felújítások és a korszerű feltételek tényét, ennek ellenére néhány matracot, takarót kopottnak, szennyezettnek találtak.
- A fogvatartottak jelezték, hogy korábban előfordultak hangyák, csótányok a zárkában. Most ilyet nem tapasztaltak.
- A fogvatartotti jelezték, hogy télen az alacsony hőmérsékletben napközben nem lehetett betakarózni. A bizottság tájékoztatást kapott arról, hogy az intézet – igazodva a takarékosági intézkedésekhez – az előírt hőfokot, valamint valamennyi fogvatartott részére alá öltözetet biztosított. A hőmérséklet mérése folyamatos volt, melynek során az előírt érték minden napszakban biztosításra került. A CPT azonban nem látja indokoltnak a betakarozás tilalmát napközben. A hőmérséklet mérésére vonatkozó dokumentumokat nem kértek.
- Élelmezés tekintetében a fogvatartottak kis adagokról és lejárt szavatossági idejű konzervekről, valamint nem megfelelő összetételű konzervekről számoltak be. Az intézet vezetésének a tapasztalata a fogvatartottak az ételt kifejezetten ízletesnek és megfelelő mennyiségűnek találják. Ezeket az állításokat a vezetői jelenlétek, ellenőrzések során maguk az itt elhelyezett fogvatartottak közölték. Értékelték, hogy a Ramadán böjt végrehajtását elősegítette az intézet, viszont az élelmezés álláspontjuk szerint nem megfelelően valósult meg. Az intézetben végzett látogatás során a bizottságnak többször is volt lehetősége ellenőrizni az ételosztást, a minőséget, az ételek összetételét, a konzervek lejáratát, azonban ezzel nem kívántak élni.
- A KIOSZK rendszer bevezetését és használhatóságát innovatívnak, jónak találták.
- A beszámolón elmondták azt is, hogy információjuk szerint a letartóztatottak 23 órát fizikálisan a zárkában tartózkodnak, az 1 óra szabadlevegőn tartózkodást leszámítva, nem jutnak el foglalkozásokra, könyvtárba, konditerembe,

nem dolgoznak. A CPT Standard szerint a nap ésszerű részét (8 órát vagy többet) a zárkán kívül racionális tevékenységgel kell tölteni, ami lehet munka, tanulás, kulturálódás, sport, amely jóllétük része kell, hogy legyen.

- Aggályukat fejezték ki – az intézetvezetés balesetveszélyre és a fizikai erő demonstrálásának veszélyére alapozott véleménye ellenére –, amiért a fogvatartottak zárkájukban – fittségük megőrzése érdekében – nem végezhetnek erősítő és tornagyakorlatokat.
- A kiétkezési bolt rendelkezésre állását jó gyakorlatnak ítélték, azonban a heti egyszeri (8 órától 17 óráig) nyilvántartási időt kevesellték, a tárgynapon távollévő fogvatartottak vásárlásának általuk vélelmezett elmaradása miatt. Az intézet részére ilyen panasz nem érkezett, tekintettel arra, hogy orvosi vizsgálat, előállítás, egyéb körülmény miatti távollétet követően a kiétkezés még azon a napon pótlásra kerül. Az intézetben minden fogvatartott, amennyiben van pénze – a jogszabálynak megfelelően, rendszeresen – vásárol.
- Az egészségügyi szakterület – véleményük szerint – teljesen lefedett, rendelkezésre áll a szükséges személyi állomány, ennek ellenére – a folyamatos és megfelelő működés érdekében – további 1 fő szakápolót javasolnak. Az egészségügyi rendelő jól felszerelt, ugyanakkor egy darab kisméretű oxigénpalack beszerzését szintén javasolták. Befogadásakor minden fogvatartott átesik TBC-szűrésen, azonban hepatitis- és HIV-szűrés csak orvosi javaslatra történik, ezért azt kérték, hogy amennyiben a fogvatartott orvosi javallat nélkül kér ilyen szűrővizsgálatot, azt részére térítésmentesen biztosítsuk, továbbá befogadásakor a szexuális és nemi alapú bántalmazásra is terjedjen ki a vizsgálat. Az orvosi dokumentációkat rendben találták, a fogvatartottak könnyen le tudnak jutni orvosi rendelésre. Javasolják, úgynevezett testkép bevezetését, amelyen a sérülés a testalakon jelölhető, ezt rögzíteni lehetne olyan nem publikus nyilvántartásban, amely megfelelne a CPT egészségügyi rendelkezéseinek. Egészségügyi szakmai protokollok hiányát jelezték az öngyilkosság megelőzése, az étkezés megtagadása, illetve a transgender, fogyatékkal élők és a családon belüli erőszakban érintettek kezelésével kapcsolatban. A minisztériumban a felsőbb szabályozásra javaslatot tettek. A magánelzárás fenyítés végrehajtásánál a delegáció javaslata, hogy ne az egészségügyi szakterület hagyja azt jóvá. Az intézet parancsnokának tájékoztatásánál (talán fordítási hiba) nem értették, hogy az orvos szerepe nem döntő, hanem hozzájáruló. Ugyanakkor azt a garanciális szabályt, miszerint orvosi indokkal a magánelzárás bármikor felfüggeszthető láthatóan nem vették figyelembe.
- A fegyelmi ügyeknél megállapításra került, hogy nem gyakran alkalmazott fenyítés a magánelzárás, mely esetenként 2-4 nap. A részükre átadott fegyelmi iratanyagokból megállapították, hogy az eljárások rövid időn belül lezajlottak és a fenyítések kiszabásra kerültek. Jó gyakorlat, hogy az elkövetés és a fenyítés kiszabása között rövid idő telt el.

- A személyi állomány vonatkozásában két fő munkatárssal folytattak interjút, melynek témája a motozás (különösen a vetkőztetéses), a napi panaszok ügyintézése, esetleges panaszkönyv megléte volt.

Beszámolójukban két fő fogvatartottat neveztek meg. Az egyik magas biztonsági kockázatba sorolt, aki két kérelmet adott be az ügyészségnek, hogy a fokozott őrzését szüntessék meg, azonban azt az ügyészség elutasította, ezáltal magas biztonsági kockázatba sorolását az intézet – hatáskörében – nem változtathatta meg. Kérdésként fogalmazódott meg, hogy az intézet parancsnoka a fokozott őrzést saját hatáskörben megváltoztathatja-e. A nemleges válasz részükre egyértelműen aggályos volt.

A másik fogvatartott 2023. február 1-jén érkezett a székesfehérvári objektumba, ahol tartózkodása teljes ideje alatt egyszemélyes elhelyezésben részesült. Az elítélt kérelmezte kondicionáló terem használatát, EFOP-ba történő bevonását, amelyek elutasításra kerültek, valamint a szabadlevegőn való tartózkodása is fogvatartott társaitól elkülönítve valósulhatott meg. A delegáció tagjai következetesen kérték a fogvatartott elkülönítésével kapcsolatos írásos indokot. A fogvatartott egyszemélyes elhelyezésének indoka minősített adatként kezelendő, annak átadásáról csak a tartalom minősítője rendelkezhet, azonban a minősítő tájékoztatását követően az intézet parancsnoka átadott részükre – a minősítő által készített – nem minősített indokolást a fogvatartott elhelyezésének vonatkozásában. A záró beszámolóban javasolták, hogy az intézet parancsnoka térjen el a minősített iratban meghatározott kéréstől, rendelkezéstől, melyre érthető okokból kifolyólag nem került sor.

A túltelítettség szakmai hatásai, a fogvatartottak egymás sérelmére elkövetett erőszakos eseményei a telítettségi adatok tükrében

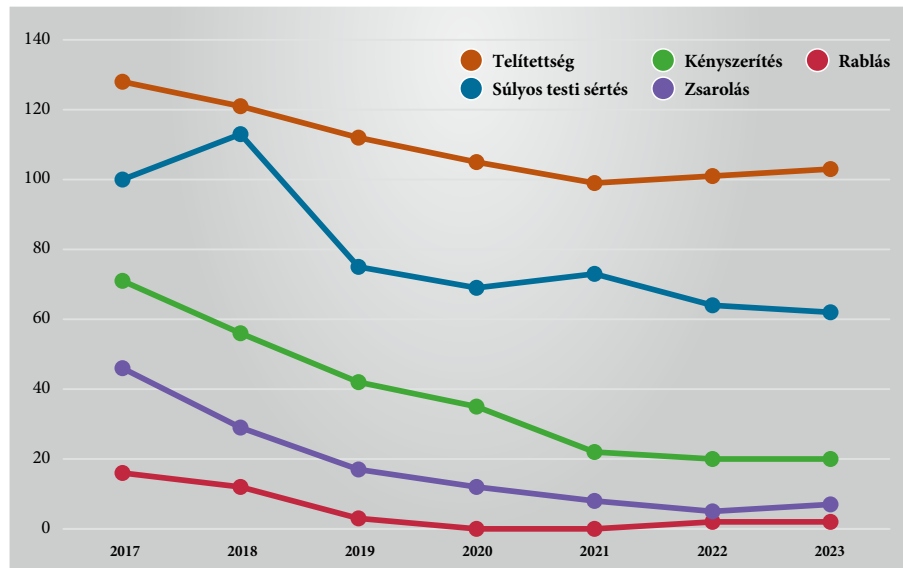
A fogvatartott személyek – függetlenül attól, hogy milyen közegből kerültek be a börtönbe – a túltelítettséget csak a személyes komfortjukon keresztül tudják megtapasztalni. A bezárással együtt járó mentális és pszichés stressz minden kellemetlenséget, eltérő élethelyzetet extrém módon felerősít. Ez a helyzet növeli a feszültséget a személyi állomány és a fogvatartottak között. A bv. szervezet vonatkozásában további három irányban jelentkező szakmai diszkomfort érzetet válthat ki.

1. „Az első és talán legfontosabb, hogy a túltelítettség ellehetetleníti azt a személyes kontaktust, amely szükségképpen eleme a reintegrációs tevékenységnek.
2. A második csapás az a társadalmi igaztalanság, amely a túltelítettséget – teljesen leegyszerűsítve a problémát – a bv. szervezet hibájának, valamiféle felróható szakmaiatlanságnak tulajdonítja. Ez sajnos rímel a büntetés-végrehajtás

tevékenységére vonatkozó régi és előítéletes gondolkodásmódra. A megoldás mindenképpen a társadalmi attitűd megváltoztatásában van, ennek egyik eredője, hogy az emberek a magas szintű szolgálatot lássák a bv. szervezet tevékenységében és ne a nem mindig dicső történelmi múlt sztereotípiáit vetítsék a büntetés-végrehajtásra.

3. És végül a harmadik negatív hatás a nemzetközi követelményrendszer és a magyar valóság között feszülő térszerűségből fakad, ami jellemzően a túltelítettségben ölt testet. Ebben a szegmensben közvetlen hatások érik a magyar büntetés-végrehajtást, elsősorban az EJEB és az Európa Tanács kínzás elleni bizottsága részéről.³⁶

3. ábra: Telítettség és események (2017-2023)³⁷

A 3. ábrán a telítettségi mutatók alakulását vettem össze a fogvatartottak egymás sérelmére elkövetett súlyosabb, erőszakos cselekményeinek (súlyos testi sértés, kényszerítés, zsarolás, rablás) esetszámával, tekintettel arra, hogy ezen események összefüggésben vannak a zsúfoltsággal.

Az adatokat vizsgálva megállapítható, hogy a telítettség egyértelműen hat a fogvatartottak erőszakos cselekményeinek esetszámára. Csak a 2017-ben és 2018-ban bekövetkezett súlyos testi sértések vonatkozásában volt tapasztalható – a zsúfoltság csökkenésével

ellentétesen – minimális emelkedés, minden más évet és eseményt vizsgálva levonható következtetés, hogy a zsúfoltság mérséklődésével arányosan csökkentek az események is.³⁸

Megoldások a zsúfoltság kezelésére: férőhelybővítési program, könnyűszerkezetes épületek, csengeri „okosbörtön”

Az 1125/2016. (III. 10.) Korm. határozat szerint: a 2016. évben 1 243,1 millió forint, a 2017. évben 30 390,6 millió forint, a 2018. évben 51 348,9 millió forint, a 2019. évben 19 921,4 millió forint állt rendelkezésre a Belügyminisztérium részére „büntetés-végrehajtási intézetek férőhelybővítéséhez szükséges források” címén, de az ezt megelőző időszakban is törekedett már a szervezet a telítettségi mutatók normalizálására új férőhelyek létrehozásával. Ezt követően az 1457/2018. (IX. 25.) Korm. határozat teremtette meg a lehetőséget a Berettyóújfalun található Büntetés-végrehajtás Egészségügyi Központjának létrehozására, valamint a Kiskunhalasi Országos Bv. Intézet kialakítására.

Évtizedes probléma volt a börtönök túltelítettsége, amelyre megoldást a 2010-ben elindított férőhely-bővítési program kínált, melynek keretében több, már korábban bezárt börtönt is újra megnyitottak: 2010-ben az Állampusztai Országos Bv. Intézet solti körletrészében, 2011-ben a Fővárosi Bv. Intézet Gyorskocsi utcai objektumában növekedett a férőhelyek száma, de Pécsen, Kecskeméten és a fővárosban is bővítés került megvalósításra.

2015-ben nyitották meg a korábban bezárt Közép-dunántúli Országos Bv. Intézethez tartozó martonvásári objektumot, valamint a Szombathelyi Országos Bv. Intézetben, a Budapesti Fegyház és Börtönben és a Váci Fegyház és Börtönben is újabb fogvatartotti férőhelyeket alakítottak ki.

2016-ban az Állampusztai Országos Bv. Intézet solti alegységében adtak át egy teljesen új kivitelezéssel létrehozott, nemzetközi normáknak megfelelő körletépületet.

Az Európa Tanács ajánlásának megfelelően elvégzett rekonstrukció összesen 45 350 fogvatartotti munkaórával valósult meg, ráadásul a részlegben található felszerelés döntő részét a belső ellátás keretében, az elítélteket foglalkoztató gazdasági társaságok gyártották. Szintén a férőhelybővítési projekt részeként indult el az Állampusztai Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben egy új körletépület kialakítása is, valamint megkezdődött a Sopronkőhidai Fegyház és Börtön közel 200 új férőhely létrehozását célzó átalakítási beruházásának előkészítése. Emellett számos olyan intézkedés került

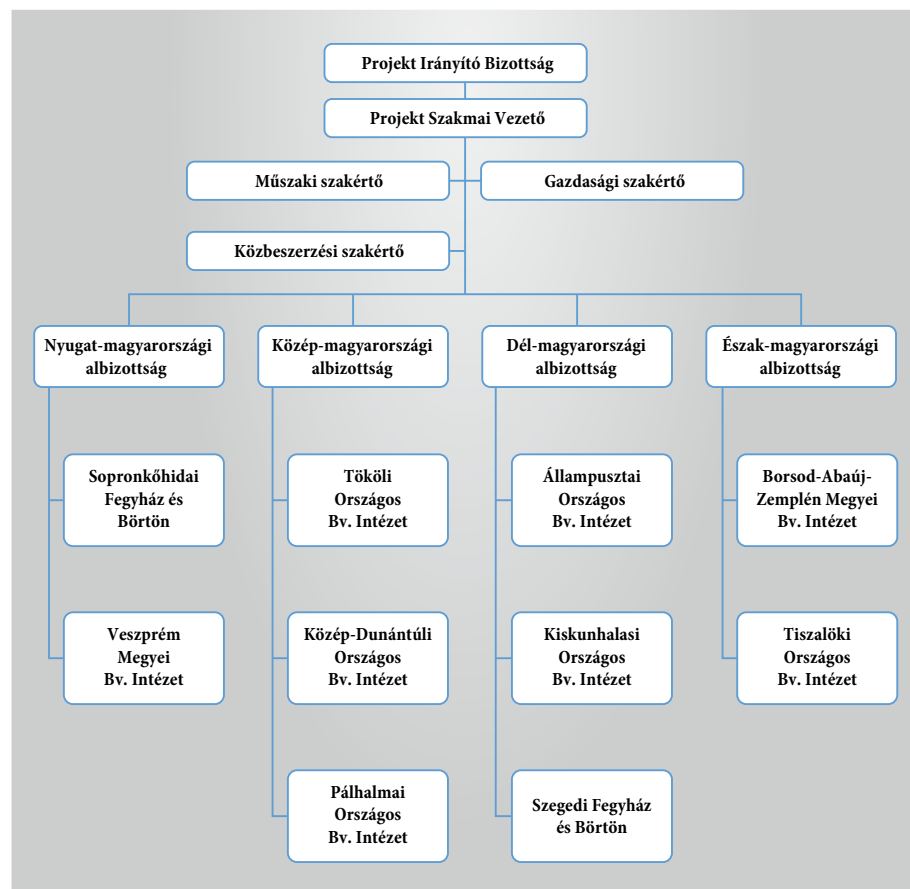
³⁶ Pallo J., Forgács J. (2015) p. 80.

³⁷ Forrás: készítette a szerző

³⁸ A BvOP Biztonsági Szolgálatának adatai (2024)

már bevezetésre, amely azt a célt szolgálja, hogy jobb körülmények legyenek biztosítva a fogvatartottak számára. Több bv. intézetben különálló, egymás melletti zárkák összenyitásával igyekeztek az elhelyezési tereket tovább növelni, de például ilyen intézkedés volt az illemhelyek leválasztása is. A fejlesztések eredményeként 2010-től már több mint 1 600 új férőhellyel bővültek a bv. intézetek.³⁹

Az igazi áttörést azonban a könnyűszerkezetes férőhelyek létrehozása jelentette, mely a 2020. évben valósult meg. A korábban nem látott mértékű férőhelybővítés végrehajtására egy projekt került létrehozásra „Zsúfoltság csökkentő ideiglenes férőhely-bővítés” címmel (a továbbiakban: Projekt). A Projekt zárása a 10 könnyűszerkezetes épület-együttes tekintetében 2020. szeptember 30-a volt.

4. ábra: A „Zsúfoltság csökkentő ideiglenes férőhely-bővítés” című projekt szervezeti struktúrája⁴⁰

³⁹ <https://bv.gov.hu/hu/ferohelybovites>

⁴⁰ Forrás: a „Zsúfoltság csökkentő ideiglenes férőhely-bővítés” című projekt – Projektvégrehajtás Működési Rendje

A Projekt végrehajtásával a következő fejezetben foglalkozom részletesebben.

Az új épületszárnyak ünnepélyes átadására 2020. július 13-án, Veszprémben került sor, ahol Németh Éva bv. ezredes, a veszprémi bv. intézet akkori parancsnoka elmondta, hogy az új objektum mind a fogvatartottak, mind pedig a személyi állomány részére biztosítja az uniós normáknak és előírásoknak megfelelő elhelyezést. Az elkészült beruházásoknak köszönhetően a büntetés-végrehajtási intézetek telítettsége 100% alá csökkent. A fogvatartottak elhelyezésére szolgáló alapterület összesen 25 950 m²-rel bővült, az új épületszárnyak Állampusztán, Pálhalmán, Sopronkőhidán és Szegeden 110-110, Tökölön 220, Baracskán és Veszprémben 330-330, Kiskunhalason és Tiszalökön 440-440, Miskolcon pedig 550 fő elítélt befogadására alkalmasak. Lakóhelyiségenként három, illetve hat fő helyezhető el, melyek zárkánkénti alapterülete háromfős esetén 12,5 m², hatfős esetén 25,5 m². A korszerű, könnyűszerkezetes technológiával épült új körletek mindegyike rendelkezik fürdő-, foglalkoztató és egészségügyi helyiségekkel, személyzeti irodákkal, melyek az európai elvárásoknak megfelelő fogvatartási körülményeket és a biztonságot is szolgálják.⁴¹

Annak érdekében, hogy a megnövekedett számú fogvatartott továbbra is a jogi normáknak megfelelő elhelyezésben töltsé büntetését, számos beruházás vált szükségessé. Elsődlegesen újabb férőhelyek létrehozására került sor. 2021. februártól júniusig ismételtlen férőhelybővítési program került végrehajtásra, ezáltal 9 helyszínen, összesen 237 férőhellyel növekedett a bv. szervezet teljes kapacitása. Ezt követően két bv. intézetben – Tiszalökön és Pálhalmán – 35 férőhely került létrehozásra az elhelyezhető létszám felülvizsgálata és a helyiségek átstrukturálása nyomán, majd újabb beruházások megvalósítása történt meg, mely 2021. október 11-ig további 45 férőhelyet hozott létre, október 15-ig pedig további 58 férőhely átadására került sor. Több helyszínen ez jelentős áldozatvállalásokkal járt, munkacsarnokok, közösségi helyiségek, és speciális részlegek átalakításával lehetett megvalósítani.

Nagyobb léptékű átalakítások is megvalósultak ebben az időszakban. A Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegyei Bv. Intézetben – a korábban átadott 550-en felül – további 100 fő befogadására alkalmas könnyűszerkezetes épület került átadásra, valamint a Tököli Országos Bv. Intézetben a Büntetés-végrehajtás Központi Kórház korábbi épületrészének zárkásítási tevékenységével 325 férőhely került kialakításra, mely adottságainál fogva alkalmas zárt környezetben fogvatartottak elhelyezésére.

Jelenleg egy 1 500 fő befogadására képes, kiemelt biztonságú új börtön épül Csengeren, amely közel 700 ember számára teremt munkalehetőséget a térségben. Az új csengeri börtön az okostechológia és digitális megoldások legújabb fejlesztéseit

⁴¹ Várkonyi Zs. K., Rutkai K. (2020) p. 127-128.

fogja alkalmazni. A tervek szerint a csengeri büntetés-végrehajtási intézet 2024 őszére épülhet meg, 5 és fél hektár területen, modern, tartós és környezetbarát építészeti megoldásokkal kialakítva.⁴²

„Az építkezésen egy 100 fős fogvatartotti brigád folyamatosan dolgozik, amihez 2.500.000 kg acél és 22.400 m³ beton szükséges. Ehhez többek között 10.325 m² műgyanta felületet, 5.380 m² PVC burkolatot, 201.764 folyóméter elektromos kábelt és vezetékot, 68.438 folyóméter fűtési-hűtési vezetékot, 17 db légkezelőt használunk fel. Az 1500 db fűtési-hűtési szabályozó szerelvény mellett, 2 db levegő-víz hőszivattyú, 1300 KW hasznos teljesítménnyel, valamint további 2 db, összesen 2400 kW fűtési teljesítményű kazán biztosítja azt, hogy a legkorszerűbb börtön működhessen majd.”⁴³

Rétvári Bence a Belügyminisztérium parlamenti államtitkára egy 2024. januári rendezvényen elmondta, hogy: „Okosbörtönöket” 2018 óta építenek világszerte, és ma már a hazai börtönökben is vannak digitális elemek, sok esetben ilyen eszközökkel zajlik például a hozzátartozókkal való kapcsolattartás, a kihallgatás, az ügyintézés. Ugyanakkor a csengeri börtönben olyan technológia kerül kialakításra, amivel a fogvatartottak útját teljes mértékben kontrollálni lehet, és a mesterséges intelligencia segítségével elemezhető a fogvatartottak viselkedése, arckifejezése. Amennyiben nem a megszokott módon viselkednek, a rendszer jelzést küld a felügyelőknek, hogy fel kell készülni valamilyen rendkívüli eseményre. Ez még biztonságosabbá teszi a fogva tartást, valamint minimalizálja a szökési lehetőséget. Az új büntető törvénykönyv Európa egyik legszigorúbb jogszabálya, ezért több bűnözőt és hosszabb időre juttatnak börtönbe a bíróságok, ezáltal nagyobb kapacításra van szükség.⁴⁴

1. kép: Csengeri börtönépítés⁴⁵

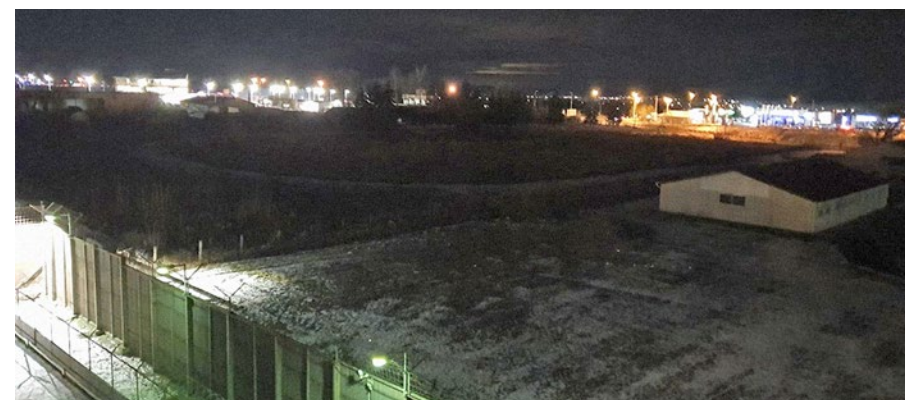
42 <https://bv.gov.hu/hu/intezetek/bvszervezet/hirek/7545>

43 <https://bv.gov.hu/hu/intezetek/bvszervezet/hirek/7367>

44 <https://index.hu/belfold/2024/01/12/csenger-high-tech-okosborton-epites-retvari-bence/>

45 Forrás: <https://magyarepitok.hu/mi-epul/2024/01/kozep-europa-legkorszerubb-bortone-epul-a-keleti-hatarnal>

Saját tapasztalatok a szirmabesenyői férőhelybővítésről

2. kép: A szirmabesenyői férőhelybővítés leendő helyszíne (2020. január 29.)⁴⁶

A férőhelybővítésére szolgáló terület felmérése 2020. január 29-én kezdődött meg, mely közvetlenül a szirmabesenyői objektum mellett helyezkedik el, korábban a katasztrófavédelem kezelésében volt, képzési helyszíneként használták.

Innentől kezdve felgyorsultak az események, rohamtempóban zajlott a tereprendezés, építkezés. Nagy könnyebbséget jelentett, hogy a kivitelezésben résztvevő személyeket nem kellett beléptetni a börtön területére, mert a helyszín megközelíthető volt közútról a folyamatosan üzemelő objektum mellett. Napi adatszolgáltatások, fokozott adminisztrációs terhek, mindennapos éjszakába nyúló munkanapok jellemezték ezt az időszakot. Márciusig tereprendezés zajlott, majd egyik napról a másikra nőtték ki a földből a fogvatartottak elhelyezésére szolgáló épületek, 5 darab egyenként 110 fő elhelyezésére szolgáló blokk. Ez a folyamat a 3. képen látható.

3. kép: A szirmabesenyői férőhelybővítés helyszíne (2020. május 9.)⁴⁷

46 Forrás: készítette a szerző

47 Forrás: készítette a szerző

Az építkezés során számos műszaki és biztonsági probléma is jelentkezett. A teljesség igénye nélkül a legfontosabbak:

- a külső biztonsági kerítés alapja megsüllyedt,
- a tereprendezés során felhalmozott föld tetején félt volt, hogy a kerítés egyszerűen kidől,
- az elektromos áram sem állt még rendelkezésre, amikor már a betelepítésre kellett készülni.

További kihívást jelentett a miskolci munkatársakkal elfogadtatni azt, hogy az itt elhelyezett fogvatartottak lakóhelyiségekben kerülnek majd elhelyezésre, WC nem lesz a lakóhelyiségben, azok a blokkok folyosóin kapnak helyet.

2020 júliusától egy tesztüzem vette kezdetét, mely további problémákat hozott felszínre, de ez sem jelentett akadályt a betelepítés megkezdéséhez. A betelepítésre tervezett 500 főből 131 fő volt a belső átcsoportosítással érintett, 42 fő került ide felhívásra ítéletének letöltésére, és a többség – 327 fő – más intézetből került átcsoportosításra.

Magától értetődik, hogy a küldő intézetek nem a normakövető, problémamentes fogvatartottjait küldi ilyen lehetőség esetén. Augusztusra az objektum gőzerővel üzemelt, a hibák/problémák folyamatosan megszüntetésre kerültek és súlyos rendkívüli esemény nélkül az ország legnagyobb könnyűszerkezetes objektuma megkezdte működését. Azt gondolom, hogy európai színvonalú, korszerű, klimatizált körülmények közé kerültek az itt elhelyezett fogvatartottak – melyet a 4. kép szemléltet.

4. kép: Szirmabesenyői könnyűszerkezetes lakóhelyiség⁴⁸

48 Forrás: <https://minap.hu/galeria/uj-borton-epult-miskolcon#lg=1&slide=1>, 2024. augusztus 2.

Befogadó részleg elhelyezkedő kapacitások bevonása a végrehajtásba

Valamennyi bv. intézet rendelkezik különböző mértékben – jellegétől és speciális adottságaitól függően – a 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet 123. §-ában szabályozott befogadó, egészségügyi, fegyelmi részleggel, valamint számos esetben ön- és közveszélyes fogvatartott elhelyezésére kialakított zárkával. A távtárgyalási tevékenység térhódítása lehetőséget biztosított arra, hogy a korábban megőrzésen tartózkodó fogvatartottak elhelyezéséről is szolgáló zárkák – melyek a befogadó részleg kapacitását képezték, ezáltal nem számítanak bele az általános befogadóképességbe – mértékét egységesen a bv. intézet befogadó kapacitásához igazítottan ideiglenes jelleggel csökkentésre kerüljenek. Ezáltal a letöltő jellegű bv. intézetek befogadó részleg kapacitása 4%-ban, a befogadó jellegű bv. intézetek kapacitása pedig 7,5%-ban került megállapításra. Ezen a módon országosan 673 fővel bővült a befogadó kapacitás.

Külföldi állampolgárságú, embercsempészet miatt fogvatartottak reintegrációs őrizetbe helyezése

A jogalkotó szándéka természetesen nem a zsúfoltság csökkentésére irányult, azonban a nagy volumenű szabadítás egyértelműen hatást gyakorolt a fogvatartotti létszáma, ezért mutatom be ezt a jogintézményt is.

Az embercsempészes bűncselekmény miatt elítéltek reintegrációs őrizetéről szóló 148/2023. (IV. 27.) Korm. rendelet (a továbbiakban: Korm. rendelet) alapján azok esetében, akiket kizárólag embercsempészet miatt ítétek jogerős szabadságvesztés büntetésre, és ellenük nem folyik újabb büntetőeljárás Magyarország területén, továbbá kiutasításukat a bíróság elrendelte, illetve egyéb más bűncselekmény elkövetése okán nem ítélték végrehajtandó szabadságvesztésre, reintegrációs őrizetbe kell helyezni, valamint a bv. intézetből szabadítani szükséges.

A feladat szakszerű végrehajtása érdekében a BvOP Nyilvántartási és Logisztikai Főosztálya végrehajtási tervet adott ki 2023. április 28-án, mely számos feladatot határozott meg a bv. intézetek részére.

Az elítéltet szabadítást megelőzően – tolmács biztosításával – tájékoztatni kell a szabadítás jogcíméről és arról, hogy Magyarország területét 72 órán belül hagyja el, ellenkező esetben a Korm. rendeletben megszabott jogkövetkezményekkel szankcionálják. A nyilatkozatokról jegyzőkönyvet kell felvenni, melyet a nyilvántartási iratanyagban szükséges elhelyezni.

A szabadítási eljárást megelőzően, valamennyi érintett nem magyar állampolgárságú fogvatartottat/elíteltet nyilatkoztatni kell az állampolgársága szerinti nagykövetség/konzulátus bv. intézet által végzett, szabadulás esetén történő tájékoztatásával összefüggésben. Az érintett kérése esetén biztosítani kell, hogy az állampolgársága vagy lakóhelye szerinti nagykövetséggel a kapcsolatot felvegye.

A szabadítási eljárást abban a bv. intézetben kell lefolytatni, ahol az elítelt jelenlévőként tartózkodik. Amennyiben ez eltér a nyilvántartó intézettől, valamennyi iratát, érték és letétcsomagját haladéktalanul az elhelyezést biztosító börtönbe át kell irányítani, mely a nyilvántartó szerv feladata. Amennyiben a megőrzés oka megszűnt, vagy a Korm. rendelet szerinti határidőt megelőzően az ok megszűnik, úgy az érintettet a nyilvántartó intézetbe haladéktalanul vissza kell szállítani a reintegrációs őrizetbe helyezés végrehajtása céljából.

Az Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság (a továbbiakban: OIF) által megküldött úti okmányok átvételéről, valamint az elítelt letétjében, okmány- vagy értékletjében található valamennyi tétel felvételéről és a fogvatartott részére történő kiadásáról a reintegrációs őrizetbe helyezést megelőzően valamennyi érintett elítelt esetében intézkedni kell.

A reintegrációs őrizetbe helyezést megelőzően valamennyi érintett elítelt esetében rögzíteni kell az ujj- és tenyérynymatot, valamint aktualizálni a fényképes nyilvántartást, melyet eredetben szükséges haladéktalanul megküldeni az elsőfokú ítéletet hozó bíróság székhelye szerint területileg illetékes OIF regionális igazgatósága számára.

A reintegrációs őrizetbe helyezés időpontja az OIF által megküldött utazási okmányok kézhezvételét követő tíz napon belülre, amennyiben az okmány a bv. intézetben nem található meg, és az az OIF számára sem áll rendelkezésre, a megállapítást követő 15 napon belülre kell, hogy essen. Az iratok tekintetében a lejárati időpontja nem mérvadó információ az átadás vonatkozásában, azt mindenképpen át kell adni az érintett részére valamennyi a letétjében, illetve az okmány- vagy értékletjében fellelhető tétellel együtt.

A reintegrációs őrizetre távozás és Magyarország területének elhagyása érdekében az elítelt számára biztosítani kell, hogy hozzátartozóit a távozás időpontjáról értesíteni tudja.

Amennyiben a fogvatartó bv. intézet környezetében a reintegrációs őrizetre bocsátott külföldi elítelt számára könnyen megközelíthető tömegközlekedési csomópont nem található, elő kell segíteni az elítelt legközelebbi ilyen csomóponthoz történő távozását. Amennyiben nem áll rendelkezésére elegendő anyagi fedezet az ország elhagyására, úgy el kell látni a szükséges mértékig szabadulási segéllyel, illetve utazási utalvánnyal.

A reintegrációs őrizetbe helyezésről a Nyilvántartási és Logisztikai Főosztály útján tájékoztatni szükséges az Országos Rendőr-főkapitányságot annak érdekében, hogy az államhatár elhagyásának megtörténtét és jogszerűségét ellenőrizni tudja. A tájékoztatás megküldése mellett a reintegrációs őrizetbe helyezésről készített okiratot is mellékelni kell a bv. intézetből eltávozást megelőző 48 órával.

Amennyiben az elítelt 72 órát követően nem hagyja el Magyarország területét, és a rendőrség az elővezetéséről intézkedik, befogadásáról az elővezetést végrehajtó rendőrség illetékességi területén kell intézkedni.

A Közép-dunántúli Országos Bv. Intézetből 2024. március 20-áig ezen a jogcímen 147 fő fogvatartott, országos szinten pedig összesen 2 174 fő fogvatartott távozott. Aktuálisan 2 049 fő tölti az őrizetét, bv. intézetbe – újabb bűncselekmény elkövetése miatt – mindössze 15 fő került visszafogadásra.

Számos kritikát kapott a jogintézmény elsősorban Ausztria részéről, de a börtönökben elhelyezett fogvatartottak hangulatát is negatívan befolyásolta.

„Az, hogy a kormány gyakorlatilag szabadon engedi a külföldi embercsempészeket, az Európai Uniónak, de különösen a szomszédos Ausztriának nem tetszik. Bécs diplomáciai úton is tiltakozott. Tavaly májusban az osztrák külügy bekérte a magyar nagykövetet az embercsempészek szabadon bocsátása miatt. Az osztrák vezetés azért sem örült a magyar kormány lépésének, mert az Ausztriába tömegesen érkező illegális bevándorlók jelentős része a kemény menekültellenes politikát hangoztató Magyarországon keresztül jut be az országba.

A magyar rabok tetszését sem nyerte el a rendelet a hírek szerint, mégpedig azért nem, mert igazságtalannak tartották azt. Főleg azok az embercsempészet miatt elítelt magyarok, akik bár ugyanazért ültek, mégsem távozhattak, miközben olyan külföldiek szabadultak, akik adott esetben akár nemzetközi bűnszervezetekhez tartozhatnak.”⁴⁹

További aggodalomra adhat okot, hogy az Európai Bizottság új kötelezettségzegési eljárást indított, mert szerintük Magyarország megszegi az embercsempészet elleni uniós irányelvet és a büntetéseket meghatározó kerethatározatot ezzel a jogintézménnyel.

⁴⁹ https://hvg.hu/itthon/20240110_Tobb_mint_ketezer_embercsempesz_szabadulhatott_tavaly_a_magyar_bortonokbol

Összefoglalás

A túlszűfolttség megszüntetése érdekében áttörést jelentett a 2020-as év. A könnyűszerkezetes épületekben létrehozott 2 750 férőhely egy több évtizedes problémát oldott meg, a börtönök zsűfolttsága 100% alá csökkent. 2022-ben azonban ismételen megjelent a túltelítettség, amely újból „megnyitotta a pénzcspot” a fogvatartottak és ügyvédjeik részére. Ennek oka, amit Rétvári Bence a Belügyminisztérium parlamenti államtitkára is megfogalmazott: „*az új büntető törvénykönyv Európa egyik legszigorúbb ilyen jogszabálya, ezért több bűnözőt és hosszabb időre juttatnak börtönbe a bíróságok, így nagyobb kapacitásra van szükség.*” Ebből következik, hogy a férőhelyek menedzselése állandó feladatot jelent a büntetés-végrehajtás számára, de a csengeri építkezés nagyban hozzá fog járulni a telítettség mutatók stabilan 100% alatt tartásához.

A feltételezésem beigazolódt, mely szerint a férőhelybővítést felemésztette a hazai ítélkezési gyakorlat, valamint a zsűfolttség nem csak a kártalanítás miatt jelent problémát, hanem a fogvatartottak egymás sérelmére is több bűncselekményt követnek el, amennyiben túlszűfolt zárkában kerülnek elhelyezésre.

Nem tartom megfelelőnek, hogy minden tagállamra egyformán irányadó a többes elhelyezés esetén előírt minimum 4 négyzetméter élettér. Ezt a tagállamok finánciális helyzetéhez szükséges igazítani.

Összességében megállapítható, hogy az állam felismerte az egyik legfontosabb feladatát a büntetés-végrehajtásban, megszüntette a „börtönbizniszt”, azonban az eredmények megtartása folyamatos feladatot jelent a büntetés-végrehajtás szakemberei számára.

Felhasznált irodalom

- Boda Zoltán – Nagy Antal (2021): Az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti kártalanítás új szabályairól. ACTA HUMANA, 2021/4.
- Czenczer Orsolya (2022): Egy Janus-arcú jogintézmény a büntetés-végrehajtás árnyékában – Avagy szemelvények a kártalanítás büntetés-végrehajtási bírói gyakorlatából. Börtönügyi Szemle, 2022/4., p. 68-69.
- Feleky István (2020): A kártalanítás és a feltételes szabadságra bocsátás feltételei a büntetés-végrehajtási bírói gyakorlatban. Forum Sententiarum Curiae, 2020/1., p. 4-9.
- Forgács Judit (2018): A fogvatartottak kártalanítása az Emberi Jogok Európai Bírósága joggyakorlata tükrében. Hadtudományi Szemle, 2018., XI. évfolyam, 3. szám
- Hagyó kontra Magyarország ítélet (52624/10. sz. kérelem)
<https://bv.gov.hu/hu/ferohelybovites> (Letöltés ideje: 2024. március 18.)
<https://bv.gov.hu/hu/intezetek/bvszervezet/hirek/7367> (Letöltés ideje: 2024. március 21.)
<https://bv.gov.hu/hu/intezetek/bvszervezet/hirek/7545> (Letöltés ideje: 2024. március 21.)
https://hvg.hu/itthon/20240110_Tobb_mint_ketezer_embercsempesz_szabadulhatott_tavaly_a_magyar_bortonokbol (Letöltés ideje: 2024. március 20.)
<https://index.hu/belfold/2024/01/12/csenger-high-tech-okosborton-epites-retvari-bence/> (Letöltés ideje: 2024. március 21.)
- Nagy Anita (2019): A kártalanítási eljárás. Miskolci Jogi Szemle, 14. évfolyam, 2. különszám, 2. kötet, p. 222-224, p. 230-232.
- Orbán Viktor évindító nemzetközi sajtótájékoztatója – 2020. 01. 09., Karmelita Kolostor, Online: <https://www.youtube.com/watch?v=1XO0OvC2HZo>
- Orbán Viktor miniszterelnöki interjú – Jó reggelt, Magyarország, 2020. 01. 31., Kossuth Rádió
- Pallo József – Forgács Judit (2015): Vonzások és választások – Aktuális kihívások és lehetséges válaszok a magyar börtönügyben. Belügyi Szemle, 2015/11., p. 80-83.
- Varga és mások kontra Magyarország ítélet
- Várkonyi Zsolt Kristóf – Rutkai Kata (2020): Megszűnt a börtönök túltelítettsége, tíz büntetés-végrehajtási intézetben 2 750 új férőhely került átadásra. Börtönügyi Szemle, 2020/3., p. 127-128.
- Végh Marianna (2017): Az Emberi Jogok Európai Bírósága ítéleteinek hatása a büntetés-végrehajtási jogalkotásra. Themis – Az ELTE Állam és Jogtudományi Doktori Iskola elektronikus folyóirata, 2017. december, p. 112-113.

Felhasznált jogszabályok és egyéb szabályzók

- 6/1996. (VII. 12.) IM rendelet a szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól 13/2001. (V. 14.) AB határozat
- 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet a szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbíróság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól
- 18/1998. (VI. 3.) NM rendelet a fertőző betegségek és a járványok megelőzése érdekében szükséges járványügyi intézkedésekről
- 24/2016. (XII. 23.) IM rendelet egyes büntetés-végrehajtási tárgyú igazságügyi miniszteri rendeletek módosításáról
- 30/2013. (X. 28.) AB határozat a fogvatartottak egészségügyi ellátásáról szóló 5/1998. (III. 6.) IM rendelet egyes rendelkezései alaptörvény-ellenességének megállapításáról és megsemmisítéséről

- 32/2014. (XI. 3.) AB határozat a szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól szóló 6/1996. (VII. 12.) IM rendelet 137. § (1) bekezdése nemzetközi szerződésbe ütközésének, valamint alaptörvény-ellenességének megállapításáról és megsemmisítéséről
- 148/2023. (IV. 27.) Kormányrendelet az embercsempészés bűncselekmény miatt elítéltek reintegrációs őrizetéről
- 1125/2016. (III. 10.) Korm. határozat a büntetés-végrehajtási intézetek férőhely-bővítéséhez szükséges források biztosításáról
- 1457/2018. (IX. 25.) Korm. határozat a büntetés-végrehajtási intézetek férőhely-bővítési programjához kapcsolódó egyes kérdésekről
1993. évi XXXI. törvény az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 04-én kelt és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről
1995. évi CVII. törvény a büntetés-végrehajtási szervezetről
2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról
2016. évi CX. törvény a büntetések, intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény és ehhez kapcsolódóan más törvények módosításáról
2020. évi IV. törvény a börtönszűfoltosági kártalanításokkal kapcsolatos visszaélések megszüntetése érdekében szükséges haladéktalan intézkedésekről
2020. évi LV. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény és a börtönszűfoltosági kártalanításokkal kapcsolatos visszaélések megszüntetése érdekében szükséges haladéktalan intézkedésekről szóló 2020. évi IV. törvény módosításáról
2020. évi CL. törvény a börtönszűfoltosság miatti kártalanítási eljárással összefüggő visszaélések megszüntetése érdekében szükséges egyes törvények módosításáról
- Emberi Jogok Európai Egyezménye (1950. november 4.)
- Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)

Ára: 2 500 Ft